

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Perzekuce příslušníků hraničářských pluků armády
první republiky v době komunistické totality**

Diplomová práce

Autor: Bc. Jan Hrubecký

Studijní program: N7105 Historické vědy Mgr

Studijní obor: 7105T021 Historie

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Jan Hrubecký

Studium: F14NP0027

Studijní program: N7105 Historické vědy

Studijní obor: Historie

Název diplomové práce: **Perzekuce příslušníků hraničářských pluků armády první republiky v době komunistické totality**

Název diplomové práce AJ: The persecution of soldiers of border regiments of the army of the Czechoslovakian republic during the communist dictatorship

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Téma československého opevnění je v současné době celkem podrobně zmapováno díky "boomu" odborné literatury, která začala vycházet v období po událostech Listopadu 1989, kdy byla též založena Společnost přátel československého opevnění. Ke čtenářům se dostávaly nejrůznější informace, často rozkrývající dějiny armády první republiky. O mužích, kteří železobetonové hranici na obranu republiky vdechli život, se však příliš nepsalo. První zkazky začaly probleskovat až s příchodem druhé poloviny 90. let minulého století. Tehdy navštívilo vzniklá pevnostní muzea několik dosud žijících hraničářů a poskytli rozhovory provozovatelům objektů z řad nadšenců. Jejich vzpomínky představovaly poznatky obrovské hodnoty, jelikož archiválie Ředitelství opevňovacích prací se nacházely ve stádiu značného chaosu. Ucelený pohled na jejich předmnichovskou službu přinesly až publikace Plk.PhDr.Eduarda Stehlíka, MBA a Martina Vaňourka. Příslušníci hraničářských pluků byli elitními vojáky československé branné moci. Nejen výcvikem, znalostmi, fyzickou kondicí, nýbrž především také morálními hodnotami. Jejich odhodlání bránit ČSR se stalo jistým kodexem cti a ideálu vojenské služby. S o to větším nasazením pak tyto muži nasazovali své životy v domácím či zahraničním odboji. Osudy hraničářů se nakonec odvíjely jak vidno zcela jinak, než zamýšlela armáda v době ohrožení státu nebo jak si představovali oni sami. Řada z nich se dožila požehnaného věku, mnoho se ovšem potýkalo s ústrky, šikanou a perzekucí. Právě jejich osudy po Únoru 1948 zůstávají do jisté míry nepoznanou oblastí. Již se částečně podařilo implementovat do podvědomí veřejnosti osudy účastníků exilového odboje, jak východní, tak západní fronty. Též domácí odboj se těší zejména díky mimořádné pozornosti historiků zaměřených na heydrichiádu značné popularitě. Avšak kořeny motivace oněch lidí, často prvorepublikových vojáků - ať již z povolání či prezenční služby - díky které byli ochotni přinést značné oběti na oltář vlasti, zůstávají neznámé. Stejně tak jako jejich konsekvence s úbytkem takovýchto osobností v době komunistické totality. Stále přežívá mýtus o armádě, která se v důsledku Mnichova vzdala, avšak je zapotřebí důrazně připomenout, že jejím příslušníkům vůle k odporu zlomena nebyla, stejně jako jejich identitární podstata, která je pojila s demokratickými ideály, na nichž principiálně fungovala ČSR. Bohužel na tuto svoji identitu častokrát krutě doplatili jako potenciální nepřátelé režimu po komunistickém převratu. Byli označeni cejchem, který mohl přinést stejně tragické

následky, jako tomu bylo v případě jiných účastníků odboje či politických vězňů. V práci bych se chtěl zaměřit právě na osudy hraničářů po Únoru 1948. Podmínkou výběru popisovaných osobností bude služba u některého skutečně fungujícího hraničářského pluku, kterých nebylo z důsledku časové tísně postaveno dostatečné množství, avšak vojáci k nim byli vybráni na základě stejných kritérií. Další podmínkou bude logicky možnost dohledat podrobnosti jejich obvinění, procesů a trestů. Fakt, zda byli nebo nebyli zapojeni v exilovém či domácím odboji, nebude při výběru zohledněn, jelikož práce si klade za cíl svým celkovým vyzněním též částečně zodpovědět otázku, zda byla pro komunistický režim při konstituci vykonstruovaných procesů "dostatečným přečinem" služba v elitní složce československé branné moci. Zde by tak mohla nastat do jisté míry analogická situace s četnictvem a jeho nejen organizační, ale také personální proměnou do Sboru Národní Bezpečnosti. Dále bude práce koncipována jako popis těchto událostí, ilustrovaných výpověďmi účastníků - ať již přímo hraničářů či pozůstalých nebo účastníků procesů. Publikovaná zjištění poté budou sumarizována v závěru, kde bude - nikoliv s absolutní platností - vyřčen výše zmíněný případný závěr.

BÍLEK Jiří, LÁNÍK Jaroslav, ŠACH Jan, Československá armáda v prvním poválečném desetiletí, Praha, 2006 DURČÁK Josef: Opevňování Ostravska v letech 1935 až 1938, Opava: AVE Centrum, 2005 DURČÁK Josef: Pohraniční opevnění na Opavsku a Bruntálsku, jeho výstavba a osudy, Opava: AVE Centrum, 1998 DURČÁK Josef, HEJDA Martin, RUCKI Miloslav: Opevnění IV. Sboru, část 3. Tvrz Smolkov, Vyd. 1. , Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda FORTprint, nakladatelství a vydavatelství fortifikační literatury, 2012 LAKOSIL Jan, SVOBODA Tomáš, ČERMÁK Ladislav: Soubor bez vítěze, německé přípravy na dobývání čs.lehkého opevnění v roce 1938, Praha: Mladá Fronta, 2011 KVH Náchod: Opevňování Náchodska, pěchotní srub Březinka, Náchod: Společnost přátel československého opevnění, s.r.o., 1997 KVH Náchod: Československé opevnění z let 1935-38 na Náchodsku, Náchod: Klub vojenské historie Náchod, 2000 KACHLÍK Bohuslav, RÁBOŇ Martin, VÁVRA Luděk: Hanička, dělostřelecká tvrz z let 1936-1938 Brno: Nakladatelství a vydavatelství Spolek přátel československého opevnění Brno, s. r. o., 2006 HANZLÍK František, Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945-1948, Praha, 2006 HANZLÍK František, Vojenské obranné zpravodajství v zápase o politickou moc 1945-1950, Praha, 2003 PEJČOCH Ivo, Vojenské osobnosti popravené v období politických procesů v Československu 1948-1955, Praha, 2009 PEJČOCH Ivo, Vojáci na popravišti, Vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949-1985, Praha, 2011 PEJČOCH Ivo, TOMEK Prokop, Policisté na popravišti, Příslušníci SNB, popravení v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v letech 1949-1962, Praha, 2013 PEJČOCH Ivo, Za Háchu i za Beneše, Praha, 2013 PEJČOCH Ivo, Od svobody k nesvobodě, Praha, 2011 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Vojáci hraničářského pluku 6 Červená Voda vzpomínají, Mohelnice, Martin Vaňourek, 1998 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Hraničáři tvrze Bouda vzpomínají, Mohelnice, Martin Vaňourek, 1999 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Hraničáři na Dunaji, Mohelnice, Martin Vaňourek, 1999 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Hraničáři od Hlučína, Mohelnice, Martin Vaňourek, 2000 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Osmnácti hraničáři, Mohelnice, Martin Vaňourek, 2001 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Zapomenutí hraničáři, Mohelnice, Martin Vaňourek, 2002 STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin, Hraničáři od Adamovy hory, Mohelnice, Martin Vaňourek, 2003 STEHLÍK Eduard a kolektiv: Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935-38, Vyd. 1., Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda FORTprint, nakladatelství a

vydavatelství fortifikační literatury, 2001 VAŇOUREK Martin, Hraničáři od Zbečníka, Mohelnice, Martin Vaňourek, 2014 VAŇOUREK Martin: Rotný Jaroslav Švarc, "Češi se nikdy nevzdávají" Mohelnice: Martin Vaňourek, 2014 VAŇOUREK Martin: Skutina, nedokončený pilíř obrany, Vyd. 1. , Mohelnice: Martin Vaňourek, 2007, 31 s. RÁBOŇ Martin a kolektiv: Val na obranu republiky, Brno: Nakladatelství a vydavatelství Spolek přátel československého opevnění Brno, s. r. o., 2005 Periodika: STEHLÍK Eduard, Pevnostní útvary československé armády 1937-38, Historie a vojenství 1/1997 Prameny: NAJBRT Michal, Poslední vojáci, dokument ČT, 1999 Archivní prameny: - Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, Praha Fondy: Hraničářské pluky 4, 6, 18, 19 1936-1938 Ředitelství opevňovacích prací 1935-1944 Ženíjní skupinové velitelství II, III, IV, V, X, 21 Kurs pro zvláštní účely Kvalifikační listiny vojenských osob - Archiv ministerstva vnitra České republiky - Archiv bezpečnostních složek

Garantující
pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Oponent: Mgr. Michal Strobach, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24. 11. 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 8. 5. 2016.

Poděkování

Děkuji PhDr. Tomáši Hradeckému, Ph.D., za vedení diplomové práce, odborné rady a cenné konzultace.

Anotace

HRUBECKÝ, JAN. Perzekuce příslušníků hraničářských pluků armády první republiky v době komunistické totality. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. Počet stran: 217, Diplomová práce

Práce zkoumá perzekuci příslušníků hraničářských pluků předmnichovské armády, resp. snaží se odpovědět na otázku, zda byla příslušnost k elitnímu útvaru prvorepublikové branné moci dostatečným důvodem pro perzekuci z hlediska režimu etablovaného Únorem 1948 či zda k tomuto pronásledování docházelo z jiných příčin, např. odbojové činnosti dotyčných. Práce kromě motivace perzekuce si též bere za cíl onu represi popsat, stejně jako popsat životní dráhu zkoumaných. Činí tak z důvodu toho, že ona množina mužů byla vojáky výběrových jednotek československé armády, které byly první svého druhu v její historii a kritéria pro zařazení do jejich stavu byla náročná a zohledňovala kromě fyzické kondice a speciálního výcviku též morální stav a státní spolehlivost zúčastněných. Práce rovněž popisuje genezi hraničářských útvarů stejně jako jejich osud, personální stavy a každodenní život vojáků v jejich řadách. O působišti hraničářů – těžkém opevnění – se šíří pouze v nutné míře, jelikož to se těší hojnému publikačnímu zájmu na poli odborné literatury. Časově je práce vymezena počátky budování stálého těžkého opevnění v r. 1935, dále mnichovskou konferencí a ústupem z opevnění, působením jednotek československé exilové armády v letech 2. světové války, vlnou propouštění z armády v r. 1949 a rehabilitacemi v letech šedesátých. Základními prameny jsou kromě odborné literatury též archivní podklady z Vojenského Historického Archivu Praha, Vojenského Historického Ústavu Praha, muzea československého opevnění pěchotního srubu KS-5 „U potoka“ a svědectví pamětníků.

Klíčová slova: opevnění, perzekuce, hraničářské pluky

Annotation

HRUBECKÝ, JAN. Persecution of soldiers of border regiments of czechoslovakian army of the first republic during the era of the communist regime, number of pages 217, Master Degree Thesis

The thesis examines the persecution of soldiers of border regiments of czechoslovakian army of the first republic, more precisely its goal is to answer the question of the very roots of such persecution in following scale: was the fact of being a member of an elite unit of czechoslovakian army sufficient reason to be treated like a person who is considered likely hostile to communist regime established after February 1948. Or the very basic reason for persecution of these soldiers and officers was something entirely else like their service during World War II in czechoslovakian exile army or their participation in national uprising or in the resistance movement? Work's goal is to describe this type of persecution and to describe lives and careers of examined soldiers as well. Reasons for doing so follow: selected number of men were members of an elite units, first in the czechoslovakian army of their kind, criteria for becoming a soldier of border regiment were quite strict and reflected high expectations of superiors plus high morale. Work also describes origin of the border regiments, their fate after Munich Conference, tables of equipment plus everyday life of their members. About czechoslovakian fortification system work reports only very briefly, because these structures of huge historical value are well described in many recently written studies. Timeline of the thesis marks the beginning of constructing the fortification system in 1935 then retreat from the fortresses after the Munich Conference, birth and combat journey of czechoslovakian exile army throughout the battlefields of World War II, massive wave of persecution during 1950s and vindication in 1960s. Basic sources are selected bibliography by czech military historians, valuable intel also provided archival documents from the Central Military Archive in Prague, the Central Military Institute in Prague, the Museum of czechoslovakian fortification system Infantry casemate KS-5 „U potoka“ and testimony of the witness of the described events.

Keywords: fortifications, persecution, soldiers of border regiments

Obsah

Úvod.....	10
1. Náčrt personálního a organizačního složení hraničářských pluků.....	14
1.1. Geneze hraničářských pluků ve strukturách armády první republiky.....	15
1.2. Organizační složení hraničářských pluků.....	19
1.3. Struktura hraničářského pluku.....	20
1.4. Lidské zdroje hraničářského pluku.....	22
1.5. Stručný přehled postavených hraničářských útvarů.....	24
2. Kritéria pro výběr budoucích hraničářů, stručné shrnutí jejich služby.....	25
2.1 Kurs pro zvláštní účely.....	28
2.2. Život na objektech těžkého opevnění.....	34
2.3. Morálka příslušníků hraničářských pluků v kritických dnech roku 1938.....	39
2.4. Zhodnocení služby hraničářských pluků.....	46
3. Intermezzo - Hraničáři bez pevností aneb od ústupu z hranic k Protektorátu.....	49
4. Hraničáři a pevnostní systém po osvobození ČSR.....	55
4.1. Je dále třeba pevností?.....	56
4.2. Pováleční pokračovatelé?.....	63
5. Perzekuce příslušníků hraničářských pluků.....	64
5.1. Osudy vybraných příslušníků HP v rovině perzekuce 50. let.....	69
6. Závěr.....	127
7. Seznam literatury a prameny.....	130
8. Přílohy.....	138

Úvod

Československé opevnění zaujímá v dějinách našeho státu výsadní úlohu. Opředeno legendami o jeho skutečné hodnotě, které by mohlo vyvrátit jen jeho bojové použití v plném rozsahu za podmínek, jež si představovala československá generalita a k němuž nikdy nedošlo, stále láká k úvahám. Po listopadu 1989 se stalo objektem až nebývalého publikačního zájmu a vešlo ve známost veřejnosti, byť není stále bráno v potaz jako bezesporu největší a nejnákladnější v pravdě národní stavba. Ovšem o mužích, kteří imponantní železobetonové hradbě měli vdechnout život se však v záplavě technikálií udivujících svou vyspělostí příliš nepsalo.

Vojáci hraničářských pluků se stali výjimečnou množinou historických osobností. Byli elitní jednotkou československé armády v každém smyslu slova – ať to byla jejich fyzická kondice, státní spolehlivost, speciální výcvik, utajení nebo morálka. Z jejich řad se rekrutovala bez ohledu na hodnost řada významných příslušníků 2. domácího i zahraničního odboje – sama tato skutečnost je důkazem o tom, že jejich výběr byl veden dle správných kritérií. Jejich odhodlání bránit ČSR se stalo jistým kodexem cti a ideálu vojenské služby. Služba na hranicích republiky se stala otázkou prestiže, ačkoliv byla přísně utajována. První zprávy o příslušnících hraničářských pluků začaly probleskovat až s příchodem druhé poloviny 90. let minulého století. Tehdy navštívilo vzniklá pevnostní muzea několik dosud žijících hraničářů a poskytli rozhovory provozovatelům objektů z řad nadšenců. Jejich vzpomínky představovaly poznatky obrovské hodnoty, jelikož archiválie Ředitelství opevňovacích prací se nacházely ve stádiu značného chaosu. V r. 1998 vychází díky společnému úsilí historiků Martina Vaňourka a plk. PhDr. Eduarda Stehlíka kniha *Vojáci hraničářského pluku 6 Červená Voda vzpomínají*. Představuje první publikaci, jež se specializuje čistě na vzpomínky mužů, sloužících v těžkém opevnění, jejich představení, popis jejich pohledu např. na mnichovské události. Poprvé je služba u speciálních pevnostních útvarů představena objektivně, bez příkras i jisté nekritické glorifikace, která byla v době vydání publikace jevem, jenž se hojně v oblasti československého opevnění objevoval. Následují publikace *Hraničáři tvrze Bouda vzpomínají* (1999), *Hraničáři na Dunaji* (1999), *Hraničáři od Hlučína* (2000), *Osmnácti hraničáři* (2001), *Zapomenutí hraničáři* (2002) a *Hraničáři od Adamovy hory* (2003). Všechny tyto knihy pocházejí z pera stejné autorské dvojice Martin Vaňourek – Eduard Stehlík. Za dobu psaní této práce byla v prosinci 2014 vydána zatím poslední kniha na toto téma *Hraničáři od Zbečniku*, kterou však realizoval Martin Vaňourek sám. V době vzniku první „hraničářské“ publikace rovněž Česká televize

natočila jediný dokumentární film věnovaný mužům z pevností, *Poslední vojáci*, až donedávna jedinou veřejnosti přístupnou reflexi mnichovských událostí takřkajíc „z první linie“, jelikož podobně koncipovaný film *Pozůstalost 38* z r. 1968 uvolnil Vojenský historický ústav Praha teprve nedávno pro veřejné použití. Na okamžik odbočím od otázky popularizace hraničářů k aspektům své motivace pro výběr tématu práce.

Již se částečně podařilo implementovat do podvědomí veřejnosti osudy účastníků zahraničního odboje a to jak východní, tak západní fronty. Těž domácí odboj se těší zejména díky mimořádné pozornosti historiků zaměřených kupř. na heydrichiádu značné popularitě. Avšak kořeny motivace oněch lidí, často prvorepublikových vojáků – ať již z povolání či prezenční služby – díky které byli ochotni přinést značné oběti na oltář vlasti, zůstávají neznámé. Stále přežívá mýtus – nejen v důsledku bojů na Podkarpatské Rusi či řady srážek, např. Moravské Chrastavé ahistorický, nýbrž i po stránce vztahu národa ke své minulosti až amorální – o armádě, která se v důsledku Mnichova vzdala, avšak je zapotřebí důrazně připomenout, že jejím příslušníkům vůle k odporu zlomena nebyla, stejně jako jejich identitární podstata, která je pojila s demokratickými ideály, na nichž principiálně fungovala ČSR. Ještě se můžeme setkat se zjednodušujícími výklady, neznale či záměrně pomíjející specificky obtížnou situaci české a slovenské rezistence v době po 15. březnu 1939. Na československý odboj lze však nazírat jako na vrcholný projev občanské odpovědnosti, která zafungovala jako edukační síla v morálním imperativu toho, že o svobodu a suverenitu svého státu a národa musí každý usilovat a být připraven se pro ni obětovat. Právě ona vysoká morálka byla jedním z často vzpomínaných atributů hraničářů, u nich dokonce na takové úrovni, že se stala jedním z kritérií pro jejich službu. Z toho důvodu jsem považoval za vhodné nechat pamětníky promluvit o jejich prožívání pohnutých dnů všeobecné mobilizace i ústupu z hranic, stejně jako považuji za adekvátní doložit jejich odhodlání k boji za všech okolností prostřednictvím několika výtvarných děl, kterými byla změněna tvář jejich svěřených pevností.

Jsou to právě tyto okolnosti motivace vojenských příslušníků odboje, vztahované k jejich předmnichovskému vojenskému zařazení, které mě přiměly klást si otázku, jak reflektovat zásluhy elitních vojáků Republiky Československé v boji za její osvobození. Avšak když jsem prošel doposud napsanou literaturu, zjistil jsem, že skutečně bílým místem je reflexe jejich poválečných osudů ve vztahu k postavení příslušníků elitních útvarů armády ČSR a z tohoto postavení vyplývající možná perzekuce jakožto osob režimu etablovanému únorem 1948 nepohodlných. Pokusil jsem se tak zodpovědět otázku, zda byla služba v takovýchto jednotkách dostatečnou motivací pro represálie či zda byli muži hraničářských pluků

pronásledování z jiných důvodů, zejména kvůli své kariéře, politickým postojům či odbojovým zásluhám. Jelikož jsem však potřeboval postihnout široké spektrum jejich služby a zejména podtrhnout podstatu výjimečnosti jejich útvarů, začlenil jsem do práce i popis geneze hraničářských pluků armády první republiky, složení, skladbu mužstva, nástin jejich morálky, výcviku, působiště, každodenního života, demobilizace a zániku těchto útvarů. Tato část práce je pojata jako jistá syntéza doposud známých poznatků na toto téma, jelikož ačkoliv v literatuře byli hraničáři akcentováni, podobné shrnutí však dodnes prakticky chybí. Komparativní rovina je v práci sledována vytyčením stejných časových rovin, které jsou u jednotlivých příslušníků hraničářských pluků vymezeny – jedná se, kromě základních životních dat, o jejich výcvik, zařazení, charakteristiku vojenské služby a především osudy v poválečné republice. Tímto způsobem lze získat přehled o rozdílech v jejich osudech po roce 1945 a konkrétně doložit, jakým způsobem se hraničářská minulost projektovala do perzekučních vln na konkrétních jednotlivcích v období tzv. výstavby socialismu v Československu.

Jistým problémem je však časová náročnost výzkumu. V hraničářských útvarech můžeme – dle zachované dokumentace – sloužily řádově tisíce československých vojáků. Stál jsem před problémem, jak kvantifikovat alespoň zčásti objektivní vzorek zkoumaných, abych mohl konstatovat závěr ohledně důvodu perzekuce. Z toho důvodu jsem se snažil postihnout – kromě očividných kritérií jako fakt, že dotyční přežili 2. světovou válku či jejich skutečné zařazení k již postavenému hraničářskému útvaru, resp. jejich působení u jednotek před 1. 10. 1938 – především nejdůležitější osobnosti hraničářských pluků, tedy jejich velitele a dále muže, o nichž jsem měl jisté indicie, že byli vystaveni pronásledování. Nečinil jsem žádné rozdělení mezi těmi, kteří se do odboje zapojili či nikoliv nebo mezi důstojníky a příslušníky mužstva. Podotýkám však, že zrekonstruovat životní dráhu důstojníků bylo mnohem snazší díky většímu množství zachovaných archiválií. Samozřejmě je otázkou předloženého výzkumu, do jaké míry je výzkum tak početné množiny založený na několika jednotlivcích objektivní. V tomto případě ovšem výběr osob nijak nelimituje další možnosti historického výzkumu. Řada z dotyčných ještě nebyla podrobena podrobnějšímu zkoumání (stran tohoto tvrzení se opírám o vyjádření pracovníků VÚA), proto také informace obsažené v této práci představují v konkrétních případech základní výzkum, který v české historiografii zcela chybí.

Také tematické vymezení práce je jedním z důležitých bodů. Problém rovněž představovala povšechná definice perzekuce, jelikož žádná zastřešující direktiva pro kádrové pročištění řad československé armády od bývalých hraničářů neexistovala. Z toho důvodu považuji za důležité osvětlit v nutné míře problematiku využití pevnostního systému po 2.

světové válce. Zde snad ještě více představují pevnosti a jejich posádky spojitě nádoby, jelikož i v době poúnorové vznikl speciální útvar určený pro obranu stálých opevnění. V jeho řadách však nesloužil již jediný bývalý hraničář, resp. při porovnání důstojnického osazenstva 8. pevnostní brigády a všech autorovi známých příslušníků předmnichovských HP nedošlo k personální shodě. Perzekuci tak dle mého názoru může představovat i fakt, že ačkoliv zde byli kvalitně vycvičení vojáci v dané specializaci, nebylo jich použito. Zde sehrál svoji roli zcela odlišný étos a způsob ochrany hranice v době po únoru 1948, než jak tomu bylo v éře první republiky. Systém opevnění se však změnil koncepčně, rovněž autoři předmnichovského obranného řešení se dočkali popotahování a ústrků. I tyto skutečnosti jsem považoval za vhodné včlenit do celkového obrazu.

Kromě odborné literatury jsem vycházel především z materiálů Vojenského Ústředního archivu v Praze – Ruzyni, zejména kvalifikačních listin, kádrových posudků, dekretů MNO a osobních spisů, dále také z informací zjištěných ve spolupráci s muzeem Československého opevnění pěchotním srubem KS – 5 „U potoka“, kde působím jako průvodce. Tato instituce mi byla nápomocna zejména v pomoci při kontaktování pamětníka, Ing. Josefa Čecha, syna jednoho ze zkoumaných vojáků a v r. 1938 velitele dnes muzejního pevnostního objektu. V rámci zkoumání celkového působení hraničářů jsem formou elektronické korespondence kontaktoval též akademického pracovníka Vojenského Historického Ústavu Praha, PaedDr. Jindřicha Marka. V rámci svého bádání jsem dle odborné literatury vyhledal, navštívil a zdokumentoval i některá původní působiště zkoumaných hraničářů, přičemž některé z lokací se dnes nacházejí v nepřístupných vojenských prostorech. Rovněž jsem v příloze pokládal za vhodné několika fotografiemi ilustrovat působiště vojáků hraničářských pluků, tedy objekt těžkého opevnění. K tomuto účelu posloužily fotografie z mého archivu do originální podoby zrekonstruovaného srubu KS – 5.

1. Náčrt personálního a organizačního složení hraničářských pluků

Nejprve bych se chtěl zaměřit na představení pojmu hraničářských pluků a jejich genezi v armádě první republiky. Taktéž se nebudu zabývat plánovanými, nýbrž pouze postavenými jednotkami, jelikož důležitá pro téma práce je fakt elitnosti klíčových vojáků, nikoliv celkové obranné plány československé armády. Stejně tak se pokusím omezit technické působení hraničářů – těžkého opevnění – na minimum. Páteř stálého obranného systému ČSR se těší zasloužené publikační pozornosti a její popis není cílem této práce. Ačkoliv se dotknu osudů mužů z pevností v období druhé republiky, nebudu zabíhat do hlubších detailů, jelikož probíhala v podstatě pouze likvidace jejich útvarů a jedinou význačnou událostí této éry bylo angažmá některých z hraničářů v bojích na Podkarpatské Rusi. Ač máme díky vzpomínkám pamětníků k dispozici svědectví, nebudu tuto část hraničářské existence podrobněji rozebírat, pouze ji připomenu, jelikož by si zasloužila samostatnou publikaci, jak se již díky knize *Hraničářská kalvárie* částečně stalo. Tato kniha však nepopisuje jen osudy příslušníků v té době rušených hraničářských pluků, které přijetím Mnichovského diktátu ztratily svůj význam, nýbrž též příslušníků Stráže obrany státu, čímž se dostávám opět k samotnému vymezení pojmu hraničář.

Opevňovací program Republiky Československé postavil její vládu a armádu před celou řadu dosud neznámých problémů. Kromě záležitostí logistické a technologické povahy zde vyvstala otázka, jak vyřešit existenci nutných kvalifikovaných osádek, jelikož hlavní pilíř pevnostního systému, těžké opevnění, překonávalo svou složitostí vše, s čím se dosud československé ozbrojené síly ve světě fortifikací setkaly.¹ Těžké opevnění bylo náročné nejen technologickou vybaveností, nýbrž i koncepcí obrany. Rovněž speciální pevnostní výzbroj byla záležitostí v armádním inventáři zcela novou. Díky všem těmto faktorům bylo obsazení těžkého opevnění polní armádou pokládáno za zcela kontraproduktivní a těžké, které se vyskytly např. ohledně ovládnutí nových zbraní v průběhu květnové částečné zářijové všeobecné mobilizace u polních jednotek určených k obraně lehkého opevnění,² daly za pravdu správnosti koncepce výstavby zvláštních pevnostních jednotek.

Hraničářské pluky také výrazně zasáhly do permanentního početního stavu československé branné moci. Ministerstvo národní obrany si uvědomovalo nutnost zvýšení kontingentu branců, zvláště ve vztahu k rozložení sil kolem hranic. Jednotky určené k obraně musely i v podmínkách před mobilizací disponovat dostatečným počtem mužstva. Právě ona

¹ Eduard STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 47.

² Michal NAJBRT, *Poslední vojáci*, dokument ČT, 1999

zmíněná technologická náročnost těžkého opevnění pohřbila prvotní rané úvahy o obsazení pevnostních objektů jednotkami polní armády. Taktéž nebylo možné oslabit stavy jednotek, které měly dle původních návrhů převést část svých lidských zdrojů na obranu opevnění. 8. května 1936 rozhodla Nejvyšší rada pro obranu státu kladně o požadavku ministerstva obrany o kontingentu o 75 000 brancích. Zde můžeme vidět prvotní kalkulaci, kolik mužů bude zapotřebí, aby byl vykompenzován vznik hraničářských pluků z hlediska nedotčení počtu stávajících armádních jednotek.³

I. 1 Geneze hraničářských pluků ve strukturách armády první republiky

Vzhledem k faktu, že vytyčená trasa linií těžkého opevnění procházela poblíž hranic a v převážně německy hovořícím obyvatelstvu osídlených oblastech, a zároveň jako zajištění schopnosti stálého opevnění klást odpor kdykoliv – připomeňme na tomto místě jeho základní taktickou koncepci: tedy vyztužovat obranu, dokud nebude dokončena mobilizace polní armády. Vzhledem k lidským zdrojům ČSR a její poloze, krajně nepříznivé pro dlouhodobou obranu ve válečném konfliktu byla hlavním argumentem pro stavbu opevnění úspora lidského potenciálu. Na předpokládané frontě severního válčiště, tedy na čáře Odry - Labe by bylo nutno postavit 30 divizí armády, tj. 600 000 mužů. Z důvodu důležitosti obrany dalších krizových oblastí si generální štáb nikdy nemohl dovolit uplatnit takovéto síly na tomto úseku, byť vždy činil základní osu obrany ČSR. Stálé opevnění by mohlo dotaci obránců komprimovat až na hranici 145–165 000 mužů.⁴ Zásadním problémem pro výstavbu pevností byl čas a délka linií. Tyto problémy se staly kritickými faktory po 7. březnu 1936, kdy německá Wehrmacht vkročila do demilitarizovaného Porýní. Tento bod lze považovat za rozkol dosavadního souznění politického a vojenského významu budování opevnění. Zatímco vláda se snažila vidět v prodlužujících se liniích pevností nástroj k upevnování důvěry vlastních občanů ve schopnost státu zaručit jejich bezpečnost a svoji suverenitu, vojenské špičky začaly upozorňovat na nehospodárnost a postupem času i nereálnost stavby.⁵ Přednosta vojenské kanceláře prezidenta republiky, armádní generál Silvestr Bláha si poznamenal z jednání NROS, proběhlého 28. dubna 1936 následující: „*Politici dobře nechápou význam opevnění pro náš stát. Uvažují – li o opevnování, vede je reflex laika. V naší dosti těžké pozici*

³ Karel STRAKA, *Historie československé armády 3, Československá armáda pilíř obrany státu z let 1932–1939*, Praha 2007, s. 58.

⁴ *Tamtéž*, s. 57.

⁵ *Tamtéž*, s. 76.

chtějí za každou cenu něco zázračného a jsou pod dojmem významu Maginotovy linie. Bylo by nesprávné, kdyby se armáda nechala příliš ovlivňovat představami civilistů“.⁶

Odborné hledisko strategie bylo definitivně upozaděno 5. ledna 1937, kdy byl schválen poslední, tzv. Husárkův opevňovací program. Dle něj se staly páteří systému dva souběžné sledy lehkých objektů vz. 37, které bychom mohli velmi zkráceně přirovnat ke zjednodušenému a zmenšenému hlavnímu typu objektu těžkého opevnění, izolovanému pěchotnímu srubu. Faktor času tak získal navrch.⁷ Řada státních zdrojů se přeorientovala na stavbu lehkého opevnění, jehož stovky kilometrů dlouhé linie měly poskytnout obyvatelům republiky i v těch jejích nejproblematičtějších oblastech pocit důvěry, že nejsou opuštěni, avšak obranyschopnost systému vyvolávala otazníky.⁸

Přesto, že opevnění bylo projektováno a budováno s mimořádným důrazem na kvalitu a důslednost po technologické, stavební a taktické stránce, nebylo v celkové strategii obranné války chápáno – alespoň představiteli armády - jako samospasitelný val.⁹ Sám ředitel Ředitelství opevňovacích prací, divizní generál Karel Husárek, se vyjádřil ve svém dokumentu „*Program opevnění*“ na adresu celkové úlohy pevnostního systému takto: „*Budoucí válka bude válkou koaliční. Naším úkolem v koalici jest vydržeti co nejdéle na našem území aspoň do zásahu spojenců a uchovati armádu do konce války. Z toho nutně vyplývá pro náš stát strategická obrana. Z přijaté zásady strategické obrany vyplynuly počátky našich opevnění, jí je zdůvodněn jejich rozmach...“.¹⁰ Tento strategický faktor se reflektoval v několika skutečnostech: a) jestliže opevnění tvoří páteř obrany, pak musí být bráněno výjimečně kvalitními vojáky, perfektně ovládajícími jeho zbraňové systémy a vybavení a též taktickou koncepci, resp. znající okolí objektu, který mají bránit b) i s ohledem na nutné utajení je nutné počítat s tím, že posádky pevnostních objektů pochopí svoji úlohu – a také s ohledem na rozkazy, které se nim dostanou – se všemi důsledky, které pro ně z jejich role vyplynou, tzn. velmi pravděpodobné extrémně vysoké ztráty a intenzivní bojové nasazení. Bude muset tak jít nejen o mužstvo zdatné ve vojenských dovednostech, ale též z hlediska státní spolehlivosti – je nutno eliminovat možnost sabotáže či zrady zejména díky systému liniové boční palby, kdy každý objekt chrání svého souseda a naopak - bezúhonné a morálně velmi pevné.*

⁶ Miroslav KEJZLAR – Ladislav ČERMÁK – Pavel HOLZKNECHT, *Opevnění na Trutnovsku*, Dvůr Králové nad Labem 2008, s. 16.

⁷ *Tamtéž*, s. 20.

⁸ Josef FETKA, *Československá válečná armáda 1918 – 1939*, Praha 2015, s. 68.

⁹⁹ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 53.

¹⁰ M. KEJZLAR – L. ČERMÁK – P. HOLZKNECHT, *Opevnění na Trutnovsku*, Dvůr Králové nad Labem 2008, s. 21.

V souvislosti se započatou výstavbou těžkého opevnění došlo k paradoxní situaci. Pěchotní srub stavebního úseku Moravská Ostrava, Ženíšního stavebního velitelství II, MO – S 8 s krycím názvem Dvůr Paseky, nacházející se v bezprostřední blízkosti komunikace spojující obec Antošovice s Novým Bohumínem se stal ve dnech 15. – 22. 12. 1935 prvním vybetonovaným objektem těžkého opevnění v ČSR.¹¹ Aniž by existoval útvar, jenž by jej měl bránit. Avšak do této doby můžeme zařadit již první porady o tom, jak posádky pevností budou vypadat a především jak budou organizovány. V prvotních úvahách se objevuje myšlenka na zřízení IV. praporu příslušných pěších pluků dislokovaných v pohraničí, jež bude utajen a určen k obraně objektů opevnění. Avšak z výše zmíněných důvodů tato varianta padla, stejně jako kalkulace 15 750 potřebných příslušníků pevnostních praporů. 19. 12. 1935 padlo definitivní rozhodnutí o tom, že útvary určené pro službu a obranu srubů TO nebudou podřízeny velení místních útvarů polní armády. Stejně tak je připuštěna eventualita vzniku i větších jednotek, hraničářských pluků.¹²

Stavenišť obrovských staveb (pro ilustraci dodejme, že jen zmiňovaný srub MO – S 8 měl kubaturu 1827 kubických metrů železobetonu¹³) se však těšila velké pozornosti Abwehru a bylo akutně nutno řešit v první řadě jejich utajení.¹⁴ Jeho udržení budou pověřeny zvláštní strážní jednotky. Prvotním úkolem těchto strážních praporů byla tedy ochrana stavenišť pevnostních objektů před špionáží, jmenovitě stavba dřevěných ohrad (šlo o ploty 3m vysoké, s jednou nebo vícero branami),¹⁵ nepřetržitá služba ve strážnicích a kontrola osob, které měly povolený vstup. Rovněž taktéž byla důležitá obrana stavenišť před útoky sudetoněmeckých teroristů. Můžeme díky řadě incidentů, za všechny jmenujme např. potlačení přepadení staveniště pěchotního srubu KS-25 „V sedle“ Freikorpssem na podzim 1937¹⁶ konstatovat, že zřízení strážních praporů bylo správným krokem, byť německé špionáži zcela zabránit nedokázalo.¹⁷

¹¹ E. STEHLÍK a kol., *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935–38*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 53.

¹² TÝŽ, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 69.

¹³ TÝŽ a kol., *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935–38*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 53.

¹⁴ Jan LAKOSIL – Tomáš SVOBODA – Ladislav ČERMÁK, *Souboj bez vítěze, německé přípravy na dobývání čs. lehkého opevnění v roce 1938*, Praha 2011, s. 24.

¹⁵ Martin RÁBOŇ a kol., *Val na obranu republiky*, Brno 2005, s. 50.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 466.

¹⁷ J. LAKOSIL – T. SVOBODA – L. ČERMÁK, *Souboj bez vítěze, německé přípravy na dobývání čs. lehkého opevnění v roce 1938*, Praha 2011, s. 24.

Prvním vzniklým strážním praporem byl strážní prapor II. Zřízený v Hrušově nad Odrou 12. 8. 1936. Svou organizací byl prakticky analogický se svými dalšími čtrnácti postupně vzniknuvšími kolegy: skládal se z velitelství praporu a jemu podřízených čtyř rot – třech pěších a jedné kulometné. Co do personálu disponoval 19 důstojníky, 4 rotmistry, 46 dělesloužícími, 76 poddůstojníky a 361 vojíny. Tito muži byli vyzbrojeni 428 puškami, 481 bodáky, 52 pistolemi, 27 lehkými a 8 těžkými kulomety. Taktéž měla jednotka přidělena osobní vůz pro potřeby velitele praporu, 8 vozů vz. 34, 8 kár vz. 24/35, 5 jízdních kol, čtyři polní kuchyně, 24 várníček a 30 koní, z toho 6 jezdeckých.¹⁸

Strážní prapory vznikaly dále dle potřeby v souladu s postupující výstavbou těžkého opevnění. V začátcích své působnosti – zejména na stavebním úseku Moravská Ostrava, který byl budován jako první – přebíraly své působení na staveništích pěchotních srubů ještě od jednotek polní armády dislokovaných v místě stavby, záhy však byla tato praxe nahrazena postupným vznikem strážních jednotek v závislosti na prodlužující se linii obranného systému. Objekty byly ale dostavovány, dřevěné ohrady postupně bořeny a vyvstal nový úkol: pevnosti nejen uhlídat, ale též obsadit a ubránit. ŘOP se situací vyrovnalo tak, že ze strážních praporů vytvořilo hraničářské útvary. Došlo k přeznačení, posílení dalším mužstvem, výstavbou týlových prostor, ale byl zachován „kádř“ mužů, kteří měli nějaké praktické zkušenosti s pevnostními stavbami a především znali jejich okolí, což je taktická výhoda pro každého obránce. Tento proces můžeme demonstrovat na příkladu osádky prvně vybudované čs. dělostřelecké tvrže Smolkov: původní 1. rota strážního XIV. praporu, vzniklá 1. září 1937 v síle 120 mužů byla přeznačena výnosem MNO čj. 1530/taj. hl. št. ŘOP 1938 z 1. 5. 1938 na III. prapor hraničářského pluku 4 a to v počtu 28 poddůstojníků, 7 dělesloužících a 76 vojínů, celkem 106 osob.¹⁹ Výhodou pro utváření budoucích struktur hraničářských útvarů bylo začleňování vojáků do strážních praporů pocházejících od všech zbraní kromě jezdeckta, letectva a útočné vozby (jednalo se tedy o pěšáky, dělostřelce a telegrafní vojsko). Avšak personální změny probíhaly také samozřejmě dle povahy výzbroje a úkolu dobudovaného pevnostního objektu či tvrže.

¹⁸ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 65.

¹⁹ Josef DURČÁK – Martin HEJDA – Miroslav RUCKI, *Opevnění IV. Sboru, část 3. Tvrz Smolkov*, Dvůr Králové nad Labem 2012, s. 158.

I. 2 Organizační složení hraničářských pluků

Organizace hraničářských pluků ŘOP řešilo na podzim 1936 výnosem MNO čj. 17. 774/ Taj. Hl. št. ŘOP 1936 „Organizace pevnostního pluku, praporu a roty“. Toto schéma organizace, vytvořené z důvodu nutnosti stavby prvního hraničářského útvaru, hraničářského pluku 4 (připomeňme si skutečnost, že v té době je postaveno na úseku Moravské Ostravy 32 objektů TO a stojí již začátek linie na Králicku).²⁰ Toto schéma je důležité ve dvou bodech, které oba vypovídají a vymezují postavení hraničářských pluků jakožto zvláštních jednotek: a) hraničářské pluky nebudou podřízeny divizím polní armády v kmenové struktuře vojsk, ale přímo sborovým velitelstvím, koordinujícím obranu příslušné pohraniční oblasti. Toto opatření mělo za účel snížit počet osob, které přijdou do styku s informacemi o těžkém opevnění.

b) budou stanoveny rozdílné počty příslušníků u každé roty hraničářského pluku, jakožto jeho nejmenší organizační složky. Tato skutečnost vyplývala z faktu, že rotu tvořily osádky 3–7 těžkých objektů, což vyplývalo z jejich specifického úkolu. Na okamžik se zastavme u procesu, který ovlivnil nejen počet osádky konkrétního srubu TO, ale v důsledku jak vidíme i organizační strukturu celých obranných jednotek, a to byla jeho projekce. O vzniku konkrétních pevností nechme promluvit osobu z nejpovolanějších, poručíka stavebnictva, projektanta ŘOP, Jindřicha Czienika: „Začínali jsme zaměřovacím projektem, situačním zaměřením. Potom přišla na řadu základová deska. Po vykreslení a zaměření všech palebných výstřelů jednotlivých zbraní jsme tvořili vlastní objekt, protože ony palebné směry formovaly vlastní tvar objektu... Každý objekt byl svým způsobem atypický. Jeho odolnost a výzbroj byla nám již před vlastní projekcí určena dělostřeleckou skupinou (ŘOP). Určovalo se, do jakého terénu byl objekt zasazen, jaká byla konfigurace terénu v jeho okolí a z toho všeho vyplývala odolnost (síla stěn a stropu – pozn. autora) a síla výzbroje objektu. Od toho všeho se zase určovaly protitankové a protipěchotní překážky v okolí objektu. Práce na klasickém těžkém objektu vyzbrojeném protitankovými kanony a dvojkulomety včetně pancéřových zvonů a kopulí trvala tři až čtyři týdny.“²¹ Jak vidno, každá pevnost měla svůj přesně daný a vykalkulovaný obranný úkol, od kterého se odvíjela povaha její výzbroje a od ní zase její obsluha, která byla základním nutným údajem k výpočtu členů konečné osádky objektu.

²⁰ E. Stehlík a kol., *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935 – 38*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 51.

²¹ Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, s. 7.

Prezident republiky dr. Edvard Beneš schválil vznik hraničářských pluků včetně definitivní dislokace a organizace 20. 5. 1937 vskutku v nejvyšší čas, protože již 15. srpna 1937 vzniká hraničářský pluk číslo 4, pověřený obranou úseku Moravská Ostrava, první pevnostní útvar československé armády.²²

Co se týče označování bylo ŘOP postaveno před problém definice hraničářů jako takových, jelikož v československé armádě se příslušnost vojáka ke druhu zbraní odlišovala příslušnou barvou výložek na límci stejnokroje. Nakonec zvítězil argument, že hraničáři se sestávají z příslušníků dosavadně existujících složek zbraní, nejedná se tak o novou kategorii zbraní. Na návrh přednosta organizační skupiny I. oddělení ŘOP mjr. gšt. Františka Podroužka bylo označení příslušníků hraničářských pluků upraveno výnosem MNO čj. 10. 919/ Taj. V. /2. odd. 1937 takto: barva výložek se řídila příslušností dotyčného k jednotlivým druhům zbraní, tedy k pěchotě, dělostřelectvu, ženijnímu a telegrafnímu vojsku, avšak na výložkách přibyl odznak zavedený pro hraničářské jednotky, tedy psí hlava (ta se stane symbolem hraničářů coby ochránců hranic, avšak o tom podrobněji dále – pozn. autora) a též na límci číslo pluku v trojúhelníku (oba odznaky byly kovové – pozn. autora). Důstojníci, stejně jako rotmistři služeb přidělení k hraničářským plukům neměli na uniformě umístěno ani číslo pluku, ani límcové označení.²³

I. 3 Struktura hraničářského pluku

Hraničářský pluk se modelově sestával z velitelství, pomocné roty s telegrafní četou, roty velkých kulometů proti letadlům (dobové názvosloví lehkého protiletadlového dělostřelectva – pozn. autora), 3 – 4 hraničářských praporů, z nichž každý se dělil do 3 – 4 rot, a z náhradní roty.

Velitelství pluku bylo tvořeno velitelem v hodnosti plukovníka pěchoty, eventuálně generálního štábu a pomocné orgány. Ty zahrnovaly zástupce velitele pluku, což byl podplukovník dělostřelectva, který zároveň plnil úlohu velitele dělostřelectva pluku, I. a II. pobočník velitele pluku, pobočník zástupce velitele pluku, důstojník ženijního a telegrafního vojska pluku, zpravodajský důstojník, chemický důstojník, šéflékař pluku, důstojník technické

²² E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 65.

²³ *Tamtéž*

zbrojní služby a přiřazení důstojníci hospodářské služby, působící v rámci hospodářské a technické správy pluku.²⁴ Velitelství byla podřízena pomocná rota pod velením štábního kapitána pěchoty, která se skládala z pomocné čety tvořené hospodářským a velitelským družstvem a z telegrafní čety. Velitelské družstvo potom z výkonného rotmistra, rotmistra ženijního zbrojnictva, cyklisty, motocyklisty, pozorovatele, zpravodajského a ordonančního poddůstojníka, asanační hlídky a personálu pro šéflékaře pluku. Hospodářské družstvo představoval pomocný personál pomocné roty, hospodářské a technické správy, kuchař a nejrůznější řemeslníci. Telegrafní četa byla pod velením rotmistra telegrafního vojska a skládala se z družstva pro obsluhu a opravu ústředí, družstva pro udržování vedení a obsluhu telegrafních a radiotelefonních přístrojů. Velitel pluku měl přímo podřízenou náhradní rotu, jíž velel major pěchoty, jeho zástupce v hodnosti kapitána pěchoty byl zároveň mobilizačním důstojníkem pro celý pluk. V místě dislokace velitelství sídlila i rota velkých kulometů proti letadlům (VKPL), která zodpovídala za protiletadlovou obranu útvary. Rotě VKPL velel štábní kapitán pěchoty a tvořilo ji pomocné družstvo s velitelským a hospodářským rojem, spojovací roj a dvě čety, z nichž každá měla dva kulometné roje – výzbrojí celé roty byly čtyři velkorážné kulometry vz. 36 ráže 20mm.²⁵

Dostáváme se v hierarchii směrem dolů, k velitelům jednotlivých podúseků obrany. Dalším organizačním celkem byl prapor hraničářského pluku. Každý pluk měl 3 – 4 prapory, označené římskými číslicemi I – IV, což byly faktické osádky těžkého opevnění. Prapor samotný se sestával z velitelství, tří až čtyř rot, ženijní a telegrafní čety. Velitelství praporu se skládalo z velitele v hodnosti podplukovníka pěchoty, praporního pobočníka, lékaře a proviantního důstojníka. Velitelství byla podřízena pomocná četa s velitelským a hospodářským družstvem, dále ženijní četa, skládající se ze tří ženijních a jednoho strojního družstva, majícího na starost opravu ventilace a elektrických zařízení objektů opevnění a telegrafní četou, jejíž náplň práce byla stejná jako u telegrafní čety pluku, avšak působila v rozměru praporu.²⁶

Samotné posádky TO tvořili příslušníci rot hraničářských pluků. Ty se na rozdíl od svých kolegů v polní armádě neskládaly z čet, nýbrž přímo z posádek jednotlivých srubů a pomocného družstva, všechny elementy pod velením kapitána pěchoty. Pomocné družstvo se sestávalo z velitelského, hospodářského roje a roje pro obsluhu strojů. Roty byly číslovány

²⁴ *Tamtéž*

²⁵ *Tamtéž*

²⁶ *Tamtéž*

arabskými číslicemi bez ohledu na praporeční základ 1. – 14. Jednotlivé posádky pevností měly svého velitele, jehož hodnost závisela na velikosti, bojovém úkolu a počtu osádky objektu, kterým byl ale nejčastěji nižší důstojník nebo četař dělesloužící.²⁷

Určitou výjimku z pravidla u systemizace praporů a rot představovaly osádky dělostřeleckých tvrzí. Dělostřelecká tvrz představovala v československém pojetí zvlášť odolný bod obrany, který měl palbou svého speciálního tvrzového dělostřelectva podporovat boj okolní linie pěchotních srubů a v praxi znamenal samostatnou soustavu pěchotních srubů, speciálních dělostřeleckých objektů v podobě dělostřeleckých srubů a otočných a výsuvných dělových věží a minometných kupolí, vchodového objektu a pozorovatelů, spojenou kilometry podzemních chodeb, tvořících spolu s muničními sklady, ošetrovnou, filtrovnou, kancelářemi, sociálním zařízením, kuchyní, velitelstvím, strojojnou, sklady proviantu a PHM jeden celek po stavební, palebné a taktické stránce, přičemž všechny objekty byly vybudovány v pouze jim vyčleněné kategorii vysoké odolnosti.²⁸ Rovněž tak tomu bylo i po stránce organizační a po stránce posádky. Tou byly u hraničářských pluků „zvláštní útvary“, šlo o utajené V. (v případě vícero tvrzí v úseku pluku i VI., VII., atd.) prapory pluku.²⁹ Každému z nich velel podplukovník pěchoty či generálního štábu, kterému podléhala pomocná četa s velitelským, hospodářským a dále telegrafním družstvem a dále osádky jednotlivých dělostřeleckých objektů a pěchotních srubů tvrze. Protože tvrz většinou obsahovala větší počet dělostřeleckých objektů, bylo v rámci praporu zřízeno ještě velitelství dělostřelectva tvrze, jemuž velel podplukovník dělostřelectva, fungující zároveň jako zástupce velitele tvrze. Jemu byli podřízeni: jeho pobočník, důstojník střelby a zpravodajský důstojník, počtář, spojka a čtyři telefonisté.³⁰

I. 4 Lidské zdroje hraničářského pluku

Z hlediska počtu příslušníků se hraničářské pluky lišily dle délky úseku, který měly bránit a tím pádem logicky i dle počtu obsazovaných objektů. Tvrzí mohlo být v úseku útvaru

²⁷ Pro úplnost celkového obrazu načrtněme, že osádky pěchotních srubů mohly co do počtu kolísat od 12 do 47 mužů, co se týče postavených a obsazených objektů – pozn. autora

²⁸ Martin RÁBONĚ a kol., *Val na obranu republiky*, Brno 2005, s. 78.

²⁹ Opět poznámka pro úplnost: počty posádek tvrzí mohly kolísat od 234 do 938 mužů, pokud hovoříme o kalkulacích pro dostavěné a obsazené či rozestavěné objekty – pozn. autora

³⁰ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 70.

několik nebo také pouze jedna. Z tohoto důvodu nemůžeme uvést jakousi průměrnou „dotaci“ příslušníků hraničářského pluku, protože „průměrný“ hraničářský pluk neexistoval. Můžeme však počty hraničářů demonstrovat na příkladu prvního čs. pevnostního útvaru, hraničářského pluku 4. Tento útvar nás bude provázet i nadále, jakožto příklad nejúplnějšího zástupce svého druhu (linie TO v úseku Moravská Ostrava se budovala jako první, proto i hraničáři sloužili v objektech nejdelší dobu a po stránce personální, taktické a ceremoniální – jako jediný z pluků obdržel HP č. 4 svoji bojovou zástavu – byla nejbliže předpokládanému zcela dohotovenému stavu – pozn. autora). V době vyhlášení všeobecné mobilizace československé branné moci, tedy 22. 9. 1938 v 22:00 hodin, byl pluk nejbliže ze všech postavených hraničářských útvarů předepsaným válečným stavům, když u něj konalo službu 166 důstojníků, 39 rotmistrů, 156 délesloužících poddůstojníků, 5502 mužů a 2134 příslušníků pracovních skupin, všichni podléhající veliteli útvaru plukovníku pěchoty Janu Satoriemu.³¹ Tito vojáci pak bránili celkem 63 objektů TO.³²

Velitelství pluku si celkově vyžadovalo 16 důstojníků, 8 rotmistrů, 6 délesloužících, 17 poddůstojníků a 49 vojáků. Pro účely plnění agendy pluku mohli tito vojáci využít dva osobní automobily, dvě nákladní třítunová auta, dva motocykly s přívěsným vozíkem, dva vozy vz. 34, čtyři koně, dvě jízdní kola a jednu ruční káru.³³

Co do počtu mužů přímo obsazujících pěchotní sruby, tedy hraničářských rot, pak by hypotetická modelová situace mohla vyhlížet následovně (pro ilustraci je použita 1. /19. hraničářská rota, obsazující 5 objektů TO, resp. objekty KS-25 až KS-29, s posádkou kolísající od 25 do 30 mužů – pozn. autora): 5 důstojníků, jeden rotmistr, dva délesloužící – jeden z nich jakožto výkonný důstojník roty, druhý jako její zbrojář, 37 poddůstojníků a 121 vojáků. Tito muži disponovali jedním motocyklem, jedním vozem vz. 34, dvěma koňmi a jízdním kolem. Kromě organických zbraní svých svěřených objektů byli vyzbrojeni dvěma těžkými kulomety (vz. 24 nebo 37) a pěti raketovými pistolemi vz. 30. Osádka každého pěchotního srubu měla přiděleny dva lehké kulometry vz. 26 a dvě pistole vz. 24. Osobními zbraněmi pak byly pistole vz. 24 v případě důstojníků a rotmistrů, pušky vz. 24 a bodáky vz. 24 u poddůstojníků a mužstva. Pokud byli členy posádek TO i poddůstojníci dělostřelectva

³¹ Lubomír ARON, *Československé opevnění 1935 – 1938*, Dvůr Králové nad Labem 1998, s. 35.

³² Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, s. 80.

³³ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, *Historie a vojenství* 1/1997, 71.

(působící jako dělostřelečtí pozorovatelé – pozn. autora), byla jim kromě pušky a bodáku přidělena též pistole.³⁴

I. 5 Stručný přehled postavených hraničářských útvarů

Mnichovská dohoda zasáhla do existence hraničářských útvarů zásadním způsobem. Linie těžkého opevnění s výjimkou Náchodska se nacházely v oblastech, které bylo nutno Třetí říši odstoupit. Existence speciálních pevnostních jednotek tak v armádě, která o pevnosti přišla, ztratila smysl a pluky byly postupně likvidovány. Pakt čtyř mocností tak zasáhl hraničáře v době, kdy nejen výstavba opevnění, ale i příliv nových mužů osádek dosahoval vrcholu. Z ambiciozních plánů zůstalo pouhé torzo a proto i hraničářské pluky nikdy nedosáhly jednak počtu plánovaně postavených jednotek a jednak i samotné postavené útvary se potýkaly s nedostatkem svých příslušníků, což úzce souviselo s jejich náročným výcvikem, o kterém bude řeč dále. Pouze si krátce tedy připomeňme základní fakta o skutečně vzniklých hraničářských útvarech československé armády.

Hraničářský pluk č. 4: vznikl 15. 8. 1937 a byl rozpuštěn 11. 12. 1938. Velitelství se nacházelo v Hlučíně a jeho úkolem byla obrana pevností úseku Moravská Ostrava včetně dělostřelecké tvrže Smolkov. Tvrz Šibenice zůstala ve výstavbě a nebyl vybetonován její jediný objekt, který by bylo možno obsadit. Výstavba tvrže Orel byla odložena na r. 1939 a její jediný vybetonovaný objekt MO – S 20 byl obsazen spolu s okolní linií TO. Za všeobecné mobilizace dosáhl stavu 7997 mužů a spadal pod velení plk. pěch. Jana Satorie.

Hraničářský pluk č. 6: byl zřízen 1. 1. 1938 a zanikl 15. 11. 1938. Velitelství bylo dislokováno v Červené Vodě. Bojovým úkolem pluku byla obrana objektů TO králického úseku od koty Maliník po Dolní Boříkovice, včetně dělostřelecké tvrže Hůrka. Za všeobecné mobilizace dosáhl stavu 2143 mužů. Velel mu plk. pěch. Bohumil Borecký.

Hraničářský pluk č. 17: zřízen 1. 8. 1938, rozpuštěn byl 21. 12. 1938, velitelství sídlilo v Trutnově, předpokládaným bojovým úkolem byla obrana TO v úseku Zbečnick – Rýchory, včetně dělostřelecké tvrže Stachelberg. Za všeobecné mobilizace dosáhl stavu 1502 mužů. Velitelem útvaru byl plk. pěch. František Kouřil.

³⁴ *Tamtéž*

Hraničářský pluk č. 18: byl zřízen 1. 8. 1938 byl rozpuštěn 5. 12. 1938. Velitelství bylo určeno v Novém Městě nad Metují, úkolem jednotky byla obrana pevností od Šerlichu po Hronov, včetně dělostřeleckých tvrzí Dobrošov a Skutina. Za všeobecné mobilizace dosáhl stavu 1912 mužů. Velitelem byl plk. pěch. Mikuláš Josef Janovský.

Hraničářský pluk č. 19: vznikl 1. 1. 1938 a rozpuštěn byl 26. 10. 1938. Velitelství se nacházelo v Žamberku, úkolem pluku byla obrana TO v prostoru od koty Suchý vrch po Komáří vrch, včetně dělostřeleckých tvrzí Bouda, Adam a Hanička. Za všeobecné mobilizace dosáhl stavu 5700 mužů. Velitelem mu byl plk. pěch. František Podhrázký.

Výjimku v organizaci představovaly hraničářské útvary na území Slovenska. Vznikly jen dva a díky nesrovnatelně menšímu počtu bráněných objektů byly jejich stavy vskutku skromné.

Hraničářský prapor 50: zřízen 15. 7. 1938 a zanikl 30. 11. 1938. Velitelství sídlilo v Bratislavě, svěřeným úkolem byla obrana bratislavského předmostí Petržalka. Prapor dosáhl síly 579 mužů a jeho velitelem byl pplk. pěch. František Kotrč.

Naprostým unikátem byla hraničářská četa pěšího pluku č. 12, která nebyla součástí hraničářských jednotek a pouze po stránce výcviku podléhala ŘOP, její příslušníci nenosili hraničářské odznaky na svých uniformách a její existenci uvádím spíše pro úplnost. Její vznik se datuje do srpna 1938. Tvořilo ji 91 mužů a jejich úkolem byla obrana tří objektů TO v prostoru Komárna, kde sídlilo též její velitelství.³⁵ Velitelem byl por. pěch. Bohumír Oliva.³⁶

2. Kritéria pro výběr budoucích hraničářů, stručné shrnutí jejich služby

Zatímco v první kapitole byla přiblížena organizační stránka a důvody vzniku hraničářských útvarů, tato se bude věnovat hraničářům po jejich osobní stránce. Nelze zde samozřejmě vypočítávat všechna pozoruhodná svědectví, z nichž můžeme čerpat zajímavé reflexe o životě populace ČSR v době ohrožení státu, avšak pokusím se vybrat ta vzhledem k tématu

³⁵ Lubomír ARON, *Československé opevnění 1935 – 1938*, Dvůr Králové nad Labem 1998, s. 35 – 38.

³⁶ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Hraničáři na Dunaji*, Mohelnice 1999, s. 13.

nejvýstižnější. Obloukem se také vrátím k vymezení pojmu hraničář, zmíněného v samotném úvodu práce.

Začněme tedy otázkou, která je nasnadě: kdo tedy byl příslušník hraničářského útvaru armády Republiky Československé? Šlo o vojáka či důstojníka československé branné moci, který byl shledán tělesně zdatným, národnostně spolehlivým a díky jistému uplynulému času strávenému vojenskou službou a výsledky, které během nich měl, byl zařazen a speciálně vycvičen k výběrové jednotce, která byla klasifikována jako tajná, jelikož byl zařazen do „mužstva ZÚ“. Poddůstojníci i vojíní hraničářských pluků prošli kulometným, ženijním i spojovacím výcvikem. Každý hraničář musel být dobrým střelcem z lehkého i těžkého kulometu, polovina personálu byla vycvičena v obsluze protitankového kanonu, čtvrtina měla za sebou minometný výcvik.³⁷ Důležitost faktoru národnostní spolehlivosti byla nastíněna v první kapitole, avšak podívejme se na něj blíže, jelikož on byl prvním vodítkem při výběru budoucích hraničářů. Gážisté i mužstvo, kteří byli k hraničářským plukům přidělováni, byli výhradně československé národnosti, s uspořádanými hmotnými poměry a bez příbuzenských vztahů v Německu, Rakousku a Maďarsku. U ženatých vojáků z povolání se tento požadavek vztahoval i na jejich manželky. Vyhovět ve všech těchto kritériích bylo otázkou prestiže. Na důsledky tohoto „kádrování“ a jeho důvod vzpomíná por. pěch Emanuel Kovář, příslušník 6. /19. hraničářské roty: *“Většina z nás, kteří se na opevnění sešli, byla stoprocentními vlastenci. To bylo naprosto nezbytné, v případě války jsme totiž byli odkázáni sami na sebe. Po uzavření pancéřových dveří objektu se už ven nikdo také nemusel dostat a s tím se vyrovnal pouze člověk, který byl morálně na velmi vysoké úrovni. Počítali jsme s tím, že jsme v případě války obětováni, o ústupu nikdo z nás nehovořil. To že jsme přiděleni k pevnostem, jsme brali jako velikou čest. Aktivní důstojníci i mužstvo byli totiž k hraničářským plukům zvláště vybírání. A ten výběr byl velice přísný. Později jsem se od rodičů dozvěděl, že u nás doma byli četníci a dosti podrobně se na mě vyptávali. Otec s matkou tehdy nevěděli, co se stalo a měli strach, zda jsem někde něco neudělal. Zjišťovali tehdy, jestli nemám příbuzné v nepřátelské cizině, s kým se stýkám a zda nemám dluhy. Zkoumány byly pochopitelně i mé osobní vlastnosti. Teprve když bylo vše prověřeno, mohl jsem se stát důstojníkem – hraničářem.“*³⁸

Typická cesta k hraničářskému pluku skrz personální kanály československé armády neexistovala, avšak nechme promluvit zástupce důstojnictva a mužstva těchto útvarů, kteří by

³⁷ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 54.

³⁸ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, s. 93.

ji nám mohli ilustrovat. Nejprve pohovoří velitel II. /19. hraničářského praporu, štábní kapitán pěchoty František Cerman: *“V červnu 1921 jsem ukončil maturitou studiu na treboňském gymnáziu a podal jsem si přihlášku na Vojenskou akademii v Hranicích, kam mě naštěstí přijali. Po dvou letech strávených v jejích zdech jsem byl 25. srpna 1923 slavnostně vyřazen jako poručík pěchoty. Splnil se mi můj sen, stal jsem se důstojníkem. Následující rok jsem prožil v aplikační škole v Milovicích, odkud jsem byl v srpnu 1924 přeložen k pěšímu praporu 8 do Šáh na Slovensko. Zde jsem konal následujících pět let službu jako velitel pěší čety, velitel poddůstojnické školy a nakonec i jako velitel čety cyklistické. Zářím roku 1929 mi přineslo vítanou změnu. Přeložili mě totiž k pěšímu pluku 29 „Plukovníka Josefa Jiřího Švece“ do Jindřichova Hradce. Jak jsem již naznačil, byl jsem z této změny nadšený. Vracel jsem se totiž do svého rodného kraje, který jsem měl a mám velice rád. Ve svém novém působišti jsem postupně prošel všemi možnými i nemožnými funkcemi, jaké se jen mohou u takového pěšího útvaru objevit. Byl jsem velitelem pěší čety i roty, velel jsem četě děl plukovní roty doprovodných zbraní, a protože jsem měl zvláštní ženijní výcvik (u ženijního pluku 3 v Komárně a u pražského ženijního pluku 5), stal jsem se velitelem čety ženijní. Nakonec jsem působil na velitelství útvaru jako II. plukovní pobočník. Právě odtud jsem byl na přelomu ledna a února 1937 náhle odeslán do Výcvikového tábora v Jincích, kde jsem absolvoval Kurs pro zvláštní účely (KPZÚ). V Brdech byl totiž vybudován cvičný srub, v němž nás učili zacházet s veškerým vnitřním zařízením.“³⁹*

Po stránce mužstva byl výběr odlišné povahy. Byla sice při něm dodržena stejná kritéria, avšak rekrutace se prováděla především z řad příslušníků již existujících strážních praporů. I v tomto algoritmu však existovaly výjimky, jak potvrzuje svědectví svobodníka Václava Hanuše, příslušníka 5. / 19. hraničářské roty: *“U pěšího pluku 22 „Argonského“ v Jičíně jsem sloužil již prakticky rok, dosáhl hodnosti svobodníka, a nic nenasvědčovalo tomu, že by se na tom v dohledné době mělo něco změnit. Počátkem května 1938 jsem však byl spolu s dalšími příslušníky našeho útvaru převelen k hraničářskému pluku 19 do Orlických kasáren v Žamberku. Těch jsem si však mnoho neužil, neboť krátce poté jsme byli všichni odesláni do Klášterce nad Orlicí, kde se ve velkém shonu dokončovala nová kasárna pro II. prapor, jehož příslušníky jsme se stali. Já jsem byl přidělen k 5. / 19. hraničářské rotě, které velel kapitán Karel Vágner. V Klášterci nás čekal ten správný vojenský kolotoč, museli jsme se v obci*

³⁹ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, s. 53.

rychle zařídit a vzápětí nás již čekalo zavádění do služeb na jednotlivé pevnostní objekty v úseku naší roty. ⁴⁰

II. 1 Kurs pro zvláštní účely

Cesty budoucích hraničářů ke svým jednotkám byly spletité, avšak ještě složitější byl mechanismus onoho samotného procesu, který je měl plnohodnotně seznámit s jejich budoucím působištěm, objekty těžkého opevnění. Pro budoucí důstojníky pevnostních jednotek vzniká již ve Výcvikovém táboře v Jincích v únoru 1937 Kurs pro zvláštní určení (KPZÚ) pod velením štábního kapitána pěchoty Františka Markalouse. Jeho absolventi, kteří strávili jak v učebnách, tak ve výcvikovém objektu CE⁴¹ nejdříve čtyři a od září 1937 šest týdnů prožili tento časový úsek skutečně rušně, jelikož museli zvládnout: taktiku pevnostních jednotek, nové pevnostní zbraně a strojní zařízení objektů. Od 1. 4. 1937 do 8. 4. 1938 se uskutečnilo celkem 7 běhů tohoto kursu, na jejichž konci bylo co absolventů 160 důstojníků, 14 rotmistrů a 48 dělesloužících.

Dovolím si teď pro vystižení nejen atmosféry KPZÚ, ale i pro cenné informace dobře reflektující nejen speciální povahu kurzu, též nezvyklou, ale všudypřítomnou atmosféru utajení, nýbrž také obrovské požadavky, kladené na jeho posluchače, ale i zajímavý vztah „učitel – žák“, který kurzu nasazoval laťku obtížnosti ještě výše, protože obsáhlé čerstvé znalosti museli jeho absolventi interpretovat lidem, na kterých vzájemně záviseli životem – svým posádkám, rozsáhleji citovat jednoho z jeho úspěšných absolventů, por. pěch. Františka Stehlíka, příslušníka 4. / 19. hraničářské roty, důstojníka, jemuž KPZÚ předal přesně onu sumu znalostí, kterou potřeboval a která byla zamýšlena, jelikož poručík Stehlík plnil v září 1938 úlohu velitele pěchotního srubu KS – 48 „Nad silnicí“.⁴²: *“Život v pevnostních objektech*

⁴⁰ *Tamtéž*, str. 94.

⁴¹ Na tomto místě považuje autor za vhodné se krátce zmínit o místě konání KPZÚ. Cvičný srub CE nacházející se na cílové ploše Jordán brdské střelnice byl vybetonován ve dnech 19. – 27. 5. 1936, od 26. 9. téhož roku měl objekt svoji stálou osádku a první pokusné střelby se uskutečnily 15. 10. 1936. Jednalo se o minimálně uzpůsobenou kopii srubů budovaných v bojových liniích, osazenou klíčovými typickými zbraňovými systémy, tedy kasematním kanonem Škoda vz. 36 ráže 47mm, dvojčetem těžkých kulometů Zbrojovky Brno vz. 37 a též lehkými kulomety vz. 26, obojí v ráži 7,92 mm. Druhou lokací, kde KPZÚ běžel na plné obrátky se stala střelnice ŘOP v Žárovicích. Zde byly 20. 11. 1937 zadány k výstavbě čtyři speciální objekty, půdorysně i zařízením již však značně zjednodušené. V nich byla cvičena střelba z lehkého a těžkého kulometu z pancéřových zvonů (resp. v tomto případě jejich betonových replik), protitankového kanonu, dvojčete těžkých kulometů a též obsluha skluzů pro ruční granáty sloužících k blízké obraně objektů. – pozn. autora

⁴² Krycí názvy objektů byly často přejímány od příslušníků strážních praporů, kteří je buďto znali z výstavby anebo pevnosti pojmenovali podle charakteristiky místa v krajině, kde stály, avšak samotní hraničáři neznali

se totiž výrazně lišil od normální služby u pěšího pluku, a tak jsme museli my, důstojníci, kteří jsme v pevnostech sloužili, projít speciálním výcvikem, který nás měl jak na boj, tak i na každodenní život v opevnění dobře připravit. Nejdůležitější v této souvislosti pochopitelně bylo seznámení se s speciální výzbrojí, která byla pro naše pevnostní objekty zkonstruována, čímž mám na mysli především moderní 4cm protitankové kanony a těžká kulometná dvojčata. Vzhledem k tomu, že tyto zbraně dosud v našich objektech nebyly nainstalovány a ani v budoucnu nebylo možné přímo ze srubů provádět ostré střelby, byl jsem společně s několika dalšími kolegy vyslán do speciálního kursu v Jincích v Brdech. V Kursu pro zvláštní účely (KPZÚ), jak zněl jeho oficiální název, se nás setkala nevelká, zhruba tři desítky osob čítající skupina důstojníků převážně nižších hodností. Do Jinců se frekventanti sjeli od nejrůznějších útvarů z celé republiky, protože výstavba opevnění neprobíhala pochopitelně jenom v rajonu Králík, kde jsem působil já a moji kamarádi. I přes krátkost trvání kursu (šest neděl) mezi námi vznikla mnohá přátelství, která však bohužel po odjezdu z Jinců většinou zanikla. Po absolvování kursu jsme totiž zamířili zpět ke svým mateřským útvarům, a tak se stalo, že jsme se svými kolegy již nikdy nesešli. Zda se konalo nějaké slavnostní zahájení kurzu si již přesně nevzpomínám. Bezpečně však vím, že do Brd dorazili naprosto všichni důstojníci, kteří byli do KPZÚ povoláni, a žádné z míst nezůstalo neobsazené. Po určitém teoretickém úvodu do pevnostní problematiky, během něhož nám bylo formou několika odborných přednášek vysvětleno, co vůbec takové opevnění je a k čemu slouží, přišla na řadu praxe, protože KPZÚ byl především o praxi. V této souvislosti musím uvést, že pro většinu z nás bylo velkou výhodou, že jsme se již se skutečnými pevnostními objekty setkali v místech, kde jsme působili u strážních jednotek. Velitelem KPZÚ byl škpt. pěch. František Markalous, tvrdý voják a výborný odborník zejména na pěchotní zbraně. K nám mladým důstojníkům měl přátelský poměr a bylo vidět, že má opravdový zájem na tom, abychom si z kurzu odnesli co nejvíce. Sám jsem s ním však do nějakého bližšího kontaktu nepřicházel, pokud ovšem nepočítám vyučování. Kromě velení kursu totiž štábní kapitán Markalous zodpovídal za některé odborné předměty. Jestli si dobře pamatuji, přednášel nám právě nauku o těžkých kulometech vz. 37, což byla tehdy naprosto nová a tudíž nám neznámá zbraň. Kromě teoretického výkladu pak pochopitelně vedl i praktická zaměstnání se „sedmatřicítkami“ ve střelecké místnosti zkušebního pěchotního srubu. Vůbec je obecně možné konstatovat, že jako instruktoři a učitelé působili v KPZÚ odborně zdatní důstojníci, výborně obeznámení se vším, co s opevněním souviselo. Od jakých útvarů byli do Jinců převeleni, jsme se však nikdy

sruby číslem objektu TO v úseku, nýbrž pouze jen zmíněným krycím názvem, který byl zároveň používán jakožto volací znak při telefonickém spojení – pozn. autora

nedozvěděli. Kurs měl jak svou teoretickou část, která probíhala na učebnách, tak i část praktickou. Ta byla možná díky tomu, že přímo ve vojenském prostoru byl vybudován zkušební pěchotní srub – prakticky stejný objekt TO, jaké jsme měli u nás v pohraničí. Jak vyplývá z toho, co jsem již dříve uvedl, většina zaměstnání v KPZÚ byla věnována praxi. My jsme sice již pěchotní sruby jako takové z pohraničí znali, ale ono to bylo přece jenom něco jiného, když jste místo právě dokončeného železobetonového monolitu, jenž se tak vyloupl z bednění, stanul před pevnostním objektem, který byl stavebně zcela dohotovený a navíc kompletně vyzbrojený a vybavený vnitřním zařízením. No a právě v tomto brdském srubu probíhala všechna zaměstnání, během nichž jsme si mohli všechno pevnostní zařízení i zbraně dokonale osahat. Obsluha vnitřního zařízení srubu – dieselařegátu, ventilátorů, elektroinstalace a pojítek – byla bezesporu velice zajímavá, ale pro nás byla z pochopitelných důvodů nejlákavější praktická zaměstnání u zbraní objektu. Stříleli jsme jak z protitankového kanonu a kulometného dvojčete, tak i z lehkých kulometů, populárních „šestadvacítek“. S těmi jsme již přišli do styku dříve, protože se u pěších pluků běžně používaly, ale střelba ze zbraní zalafetovaných ve střílnách pod betonem nebo i ve zvonu, to bylo přece jenom něco jiného. Obdiv nás všech však vzbuzoval zejména protitankový kanon. Zbraň byla umístěna v ocelolitinové střílně a jeho hlaveň, lépe řečeno hlavně, neboť byl sprážen s těžkým kulometem vz. 37 v takzvané „smíšené dvojče“, stejně jako záměrný dalekohled byla zasazena do pancéřové vodící koule. Ta chránila zbraň i obsluhu, zabraňovala přístupu otravných látek do objektu a v neposlední řadě umožňovala velice přesné zaměření cíle. Právě díky pevnému adjustování hlavně v oné vodící kouli byla odchylka ve střelbě minimální, a zbraň proto vynikala úžasnou přesností. Na vzdálenost jednoho kilometru jsme již po krátkém zacvičení bez jakýchkoliv problémů zasahovali terč vysoký pouhý jeden metr. Pro další zvýšení přesnosti byl nad každou hlavní zbraní nakreslen přesný panoramatický náčrt předpolí před střílnou, v němž byly zaneseny vybrané cílové body spolu s údajem o jejich přesné vzdálenosti od ústí zbraně. Díky tomuto náčrtu jste mohl vést ze zbraní srubu velice přesnou palbu i za noci nebo umělého zadýmování terénu. Po náročném dni stráveném na učebnách nebo ve zkušebním objektu jsme totiž byli tak unavení, že jsme byli doslova a do písmene rádi, když jsme se konečně dostali do postele. Ostatně posuďte sami. Vstávalo se velice brzy – budíček jsme měli již v půl šesté – následovala osobní hygiena a snídaně a přibližně hodinu po budíčku, tedy asi kolem půl sedmé, začínalo dopolední zaměstnání. To končilo, pokud si dobře vzpomínám, někdy před půl dvanáctou. Poté byla hodinová přestávka na oběd, po níž opět pokračoval velice náročný výcvik až do šesti hodin, do půl sedmé večer. Musím však říci, že přestože byla příprava v kursu výborná a velice intenzivní, nemohli jsme vzhledem k poměrně

krátké době jeho trvání zvládnout úplně vše. Stačili jsme sice načerpat velmi velkou sumu informací, avšak na pečlivé procvičování, při němž by se nám všechny návyky dostaly do krve, v Brdech nebyl čas. Na to přišla řada teprve po návratu k našim jednotkám na našich vlastních objektech. V KPZÚ jsme se například učili zhotovovat již výše zmíněné panoramatické náčrty, které jsme po návratu do svého vlastního obranného úseku museli společně s vybranými vojáky vyrobit pro všechny podřízené pěchotní sruby naší roty. Ze všech předmětů, které se v KPZÚ probíraly, jsme na závěr kursu skládali praktické zkoušky, a to ať již to byla obsluha zbraní a vnitřního zařízení objektu, nebo činnost osádky srubu v míru, za bojové pohotovosti i v případě války. Zde bych rád uvedl, že jsme v KPZÚ neměli k dispozici žádná skripta ani učebnice a byli jsme odkázáni jen na to, co jsme si poznamenali do záznamových sešitů, které jsme si odváželi sebou k jednotkám. V souvislosti se závěrečnými zkouškami jsem si vybavil ještě jednu důležitou věc, na kterou bych nerad zapomněl. V době trvání kursu byla ve zkušebním objektu kromě nás, frekventantů z řad důstojníků, trvale přítomna necelá četa vojáků. Tito přibližně tři až čtyři dělesloužící a asi 15 až 20 mužů prezenční služby s námi prováděli v objektu výcvik a nahrazovali nám tak standardní posádku. V rámci zkoušek byl totiž hodnocen i náš přístup k těmto lidem a naše schopnost je vycvičit na požadovanou úroveň. Právě vztahu mezi námi veliteli a podřízeným mužstvem byla v KPZÚ věnována velká pozornost. Učitelé nám opakovaně zdůrazňovali, že budeme v objektech žít se svými vojáky osamoceně, odděleni od civilizace. Upozorňovali nás, že to bude po psychické stránce nesmírně náročné, neboť již sám dlouhodobý pobyt malé skupiny stále stejných lidí v relativně malém prostoru sebou přináší celou řadu problémů. V KPZÚ nám vštěpovali, že každý objekt těžkého opevnění je nesmírně kvalitním celkem, který je úspěšně schopen vzdorovat takřka všem zbraním, jimiž nepřítel disponuje, je výborně vyzbrojen i dostatečně zásoben municí a proviantem. Co z něj však teprve udělá bojeschopný organismus, který je schopen plnit úkoly, jež jsou na něj kladeny, je dokonale připravená a k boji odhodlaná osádka. A úkol vytvořit takovouto osádku ležel právě na nás.⁴³

Stran Kursu pro zvláštní určení je tedy nasnadě, že šlo o první podobnou edukační záležitost v dějinách československé armády. Vytvořil na svou dobu skutečně elitní vojáky. Byl svou povahou „renesanční“, jelikož přesahoval hranice běžných vojenských specializací u jednotlivce. Kombinoval výuku v takřka pedagogických schopnostech, odolnost proti klaustrofobii a „ponorkové nemoci“, množství technických údajů s nevšedním střeleckým

⁴³ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, s. 25 – 28.

uměním hraničářů. Právě na něj se ještě podívejme blíže. Co do střelby ze zmiňovaného protitankového smíšeného dvojčete L1 byly simulovány maximálně realistické bojové podmínky, kdy hraničáři stříleli ze skutečné kasematy na pohyblivou maketu tanku na vzdálenosti, které mohly nejpravděpodobněji nastat za skutečného boje, s běžnou normou proměnit 5 zásahů z 5 výstřelů.

Co se týče poručíkem Stehlíkem vzpomínaných střelb z kulometů jakožto hlavní zbraně proti pěchotě, rozepíšu se o jejich programu. Z údajů vyplyne nejen míra vojenských dovedností, kterými hraničáři disponovali, ale též obranná taktika, ve které byli cvičeni, stejně jako nadčasovost předpisů reflektující se ve faktu, že detailně předpokládaly rozmanité bojové situace, taktické postupy protivníka i dokonce výpadky na straně systémů objektu. Ostré střelby z lehkého kulometu vz. 26 bychom mohli rozdělit do dvou skupin. Prvou byly střelby „ze zvonové střílny“ Pro tu byla vyhrazena dvě střelecká čísla. Prvé na skupinu šesti čelně nekrytých ležících figur ve vzdálenosti 200 m, druhé na tytéž figury, ovšem v dálce 150 m. Je nasnadě, že se jedná o nácvik střelby na nepřítele, přibližujícího se k překážkám srubu. Druhou skupinou byly střelby „z pomocné střílny“. Nejobtížnější zde bylo „Číslo 7“, při kterém měl střelec s nasazenou přílbou zasáhnout v dálce 800 m 11 čelně běžících a 10 čelně ležících nekrytých figur. V dalším čísle to bylo již 12 čelně běžících figur ve vzdálenosti 500 m a při poslední střelbě opět 12 čelně nekrytých ležících figur v dálce 300 m. Všechna čísla odpovídají situaci, při které se protivník přibližuje k překážkám srubu z týlu, tedy vnitrozemské strany. Výrazně náročnější „čísla“ očekávala střelce dvojčete těžkých kulometů vz. 37, hlavního zbraňového systému objektů TO proti nepřátelské pěchotě. Jak je patrné z níže uvedeného, vzdálenosti odpovídají ve většině průměrné vzdálenosti mezi dvěma pěchotními sruby, případně vzdálenější části překážkového intervalu mezi nimi. Také z použitých „bočných“ siluet terčových figur lze jasně odvodit, že jsou obrazem základních taktických představ o obraně těžkého opevnění, a sic bočné střelby ve schématu tzv. křížové palby sousedních srubů do řad útočníka. „Prvým“ bylo Číslo 7, při kterém střelec v úplném cvičebním ústrojí bez přílby a torby měl zasáhnout 30 ranami v dávkách 24 bočně ležících a 24 bočně běžících figur umístěných čelně proti zbrani v pásmu o šíři 50 m a vzdálenosti 600–800 m. Číslo 7 bylo v podstatě obrazem základní situace při obraně pásma těžkého opevnění, t. j. útoku nepřítele na sousední pěchotní srub. Další bylo „Číslo 8“ kdy s nasazenou maskou musel v průběhu 1 minuty opět 30 náboji střelbou dávkami zasáhnout 24 bočně běžících figur umístěných čelně proti zbrani v pásmu o šíři 30 m a vzdálenosti 400–600 m s jejich nadpoloviční většinou v dálce do 500 m. Zde je vhodné zdůraznit, že právě střelbě

a všeobecně výcviku s plynovými maskami byla věnována důsledná pozornost. Obsluhy zbraní ve střeleckých místnostech pěchotních srubů měly mít v případě hotovosti, nebo poplachu své masky neustále poblíž pro případ boje tak, aby byly zajištěny palebné úkoly v případě nepřátelského útoku BCHL. V mnoha případech z důvodu časového tlaku výstavby chyběly (nebo nebyly zapojeny) potřebné filtry, byť i k částečně již funkčním filtroventilačním rozvodům v objektech a předpokládaná kolektivní ochrana uměle vytvářeným přetlakem atmosféry oproti vnějšímu světu celé osádky objektu proto nebyla možná. Zde pak byla osobní ochrana jednotlivce zcela nezbytnou výbavou, stejně jako pro zamezení ztrát tam, kde již filtry byly zapojeny a počítalo se s možností technického výpadku. Ve velkém množství srubů však chyběla funkční ventilace zcela a vyvstávala tak i další hrozba, kdy se mohly obsluhy zbraní přiotrávit CO², unikajícím při absenci přetlaku od zbraní do interiéru srubů (nehledě opět k možnosti selhání již funkčních rozvodů). Proto měli mít muži u zbraní k dispozici v budoucnu k maskám také filtry proti CO². Výrazně náročnějším bylo „Číslo 9“ při kterém střelec za 1,5 min 2 dávkami o celkové dotaci 50 nábojů musel zasáhnout celkem 22 figur bočně běžících a 3 figury bočně ležící umístěné do 5 různorodých skupin ve vzdálenosti 600–800 m šikmo na výstřelnou. Úkol byl o to složitější, že střílející musel zasáhnout 2 skupiny nejprve pravým a 3 skupiny levým kulometem. Toto číslo přesně vystihuje základní podstatu předpokládané střelby dvojčete TK, kdy měl střelec ke střelbě v zásadě využívat pouze jednoho těžkého kulometu, zatímco druhý zůstával nabit a připraven k palbě pro případ výměny schránek se střelivem, nebo závady na zbraní. Střelby oběma kulometry současně se mělo využívat pouze ve zcela výjimečných případech. Závěrečným bylo „Číslo 10“ při kterém bylo nutno pouze podle mapy lafety dávkou 30 ran zasáhnout do 2 min od nabití kulometu 11 figur bočně běžících a 13 figur bočně ležících, umístěných čelně k směru střelby ve 4 skupinách do vzdálenosti 500–600 m v pásmu širokém 100 m šachovnicově. Při střelbách podle tohoto programu měl být dán základ správným návykům k předpokládané palbě za snížené viditelnosti (v horských podmínkách ji způsobovaly časté mlhy, deště a sněžení), nebo tmy. Zároveň se předpokládalo úmyslné zadýmení terénu nepřítelem.⁴⁴

Ačkoliv byly zbraně tím nejdůležitějším, co hraničáři museli bezchybně ovládat, tak objekty TO udržely obranyschopnou linii jen v případě, kdy spolu mohly komunikovat. Z hlediska výuky komunikace byl zřízen Kurs cvičitelů zemní telegrafie, který probíhal od 2.

⁴⁴ Dostupné online: <http://www.rotanazdar.cz/?p=5140>

do 28. 8. 1937 u Telegrafního učiliště v Trutnově pod vedením por. tel. Rudolfa Hamříka. Absolvovalo jej 22 frekventantů.⁴⁵ I zde platila výlučná zásada, že hraničářské útvary si budou mužstvo vzdělávat de facto samy.

II. 2 Život na objektech těžkého opevnění

Život v objektech TO by se dal z pohledu hraničáře rozdělit do tří hlavních činností, které se odvíjely od mezinárodní situace. Byly to tedy:

Výcvik a příprava pro boj – byla podobná jako u ostatních jednotek čs. branné moci, avšak měla jedno specifikum: hraničáři se již nacházeli na místě boje. Nebyly zde žádné pochody k frontě, linii obrany či nástupnímu prostoru. Rovněž obranný úkol každého srubu, ba každé zbraně byl přesně daný, šlo tedy o secvičení v podstatě předpokládaných scénářů v jasně vymezeném terénu.

Služba v objektech – by se dala dále rozdělit na střežení objektů a v nich probíhající výcvik. Bylo zapotřebí střežit nejen objekty samotné – v čemž hraničáři převzali úkol strážních praporů – ale též pásma překážek, které sruby spojovaly a přehrazovaly nejdůležitější komunikace. Hlídkovalo se též na blízkých místech strategické důležitosti a dbalo se na udržení styku s družstvy Stráže obrany státu v předpolí pevnostní linie, zejména s jejich roznětovými hlídkami, které měly hlásit nepřátelský útok.

Výcvik probíhal v zaběhnutém rytmu života osádek TO: přítomna byla stále jedna polovina osádky a po týdnu se střídala s druhou z příslušných kasáren. Neustále musel být v objektu přítomen takový počet vojáků, aby bylo možno efektivně obsluhovat všechny zbraně.

Bojová pohotovost: měla být zaujata v případě náhlého přepadení nebo na rozkaz příslušného velitele pluku. Informace, která by vedla k vyhlášení pohotovosti, mohla být též předána od jednotek SOS. Zvláštní rozkaz mohlo vydat příslušné sborové velitelství nebo MNO. Zcela automaticky platila pro hraničáře pohotovost v případě vyhlášení ostražky hranic. Momentem vyhlášení pohotovosti muselo být mužstvo přítomno na svých stanovištích v plných

⁴⁵ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 52.

posádkách, připraveno k plnění svých úkolů. Pokud byla pohotovost vyhlášena velitelem útvaru, musely být informovány ostatní úseky TO a 3. oddělení hlavního štábu armády.⁴⁶

Dodejme, že plná bojová pohotovost i ostraha hranic se hraničářů dotkly jak během částečné květnové, tak v průběhu všeobecné mobilizace v září 1938. Mohli bychom uvést též další úkony, jako byla úprava terénu – často téměř drastická svým zásahem do krajiny, kdy množství stromů a plotů padlo za oběť volnému výstřelu pevnostních zbraní či rekvírování pracovních nástrojů právě pro tuto činnost nebo dohotovování překážek, ty však byly podružné.

Bojová pohotovost přivedla hraničáře na samý pokraj válečného konfliktu. Historiografie minulého režimu se snažila vymazat odhodlání celého demokratického Československa prodchnutého nadšením k obraně své suverenity a jejím neblahým dědictvím je to, že jen velmi málo tušíme, jak nebezpečno tehdy v pohraničí bylo a že českoslovenští vojáci dodrželi slova své přísahy věrnosti své vlasti i pod palbou. Rovněž hraničáři tak použili svých zbraní proti mnohým útokům Freikorpsu a dokázali tak, že jejich přítomnost v objektech má svůj smysl. Ve zkratce se nyní podívejme na základní principy obrany, které byly použity právě při těchto bohužel jediných výstřelech z pevností uskutečněných jejich původními obránci:

- a) Palba před přehradu, sloužící k narušování protivníkových akcí během jeho formování v nástupovém prostoru a při přibližování útočných rojnic k linii.
- b) Palba do přehrady, která představovala při odrážení nepřátelských útoků hlavní fázi. Směřovala do těsného předpolí sousedních objektů, před zátarasy a na průchody v nich. Zasahovala z několika směrů každý bod terénu mezi objekty, od jejich předpolí až po týl.
- c) Palba na objekty – nařizovala se v případě akutního ohrožení sousedního objektu pronikáním nepřátelských vojáků k pevnosti. Nejdříve vyřazovala nepřítele pohybujícího se již u objektů a po jeho likvidaci přecházela k zátarasům do palby do přehrady
- d) Palba za objekty – byla opatřením pro případ průlomu, avšak jejím hlavním scénářem byl obchvat, tedy postup nepřítele z vnitrozemské strany. Počítalo se tak s nasazením výsadkářů či henleinovských teroristů

⁴⁶ *Tamtéž*

- e) Uzavírací palba – nařizovala se v případě akutního průlomu linie obrany. Soustředovala palbu všech i více vzdálených objektů na boky a výchozí pozici nepřátelského náporu. Jejím cílem bylo zabránit rozšíření vltomu do obrany a naopak po jeho podvázání přecházela sledováním ustupujících sil protivníka do palby před zátarasy⁴⁷

Na střelbu z pěchotního srubu v bojových podmínkách vzpomíná desátník Josef Levínský, příslušník 11. / 6. hraničářské roty, zástupce velitele pěchotního srubu KS – 5 „U potoka“: *“Koncem září, už ani nevím, kdy to přesně bylo, jsem prošel podél zátaras k sousednímu objektu „U cesty“ na kontrolu zajištěných zátaras. V noci jsem diskutoval s velitelem objektu, když se ozvalo několik výstřelů z pušky. Okamžitě jsme padli na zem. Strážný to štěstí neměl, jedna z vystřelených ran ho těsně minula kolem těla, prostřelila oděv a popálila kůži. Jeden ze strážných se snažil opětovat palbu z pancéřového zvonu, ale nábojnice se mu vzpříčila v komoře. Když jsme se vzpamatovali, utíkali jsme do objektu, do střelecké místnosti ve směru objektu „U lesa“, připravili jsme dvojkulomet ke palbě a vypálili dávku střel směrem před sousední objekt. Stříleli jsme doslova naslepo, protože jsme ani nevěděli, odkud je stříleno na nás. Teroristé se museli nacházet někde před zátarasy, prostor jsme ani neprohledávali. Myslím, že kulometná dávka ze srubu měla velký demonstrativní účinek, po kterém Němce chuť na další boj přešla.“*⁴⁸

O napjatosti životní atmosféry v pohraničí postupně stále více zmítaném incidenty s Freikorsem, na které však hraničáři nereagovali strachem, nýbrž semknutostí kolektivu a rozhodným vystupováním, vypovídá hlášení velitele hraničářského pluku 6, plukovníka Bohumila Boreckého: *“Přesto, že mužstvo žilo v prostředí čistě německém a tudíž nepřátelském, nezdálo se, že by toto prostředí na ně nějak demoralizačně působilo, ba naopak, nutilo je k větší pospolitosti a kamarádství, které v mnohých případech přecházelo k čirému bratrství, což všechno vzbuzovalo respekt u místního obyvatelstva, které do posledního okamžiku neodvážilo projevit veřejně vůči hraničářům svoje nepřátelství. Příčinou toho bylo jednak korektní chování vojska, výzva k starostům velitele pluku a praporů, uvědomění si následků vystoupení proti vojsku tak i eventuální války v pohraničí a*

⁴⁷ Miloslav JOHN, *Září 1938, 2. Díl*, Brno 1997, s. 347 – 351.

⁴⁸ Martin VAŇOUREK, *Vojáci hraničářského pluku 6 Červená Voda vzpomínají*, Mohelnice 1998, s. 20.

*v neposlední řadě strach z hraničářů – odznaky vzbuzovaly respekt i u příslušníků říšskoněmeckého vojska – říkali jim „die Wölfe“.*⁴⁹

Morálku však zle zkoušela omezení MNO, která měla za cíl vyvarovat se přiosťrování konfliktu. Bohužel hraničářům zakazovala použití zbraní, na což se však nedbalo, pokud byli vojáci bezprostředně ohroženi. Vojín František Volf, telefonista tvrze Bouda, vzpomíná na pocit bezmoci, když Freikorps přepadl celnici v Dolní Lipce v polovině září 1938: *“Vzdušnou čarou několik set metrů od nás se odehrával boj našich četníků proti několikanásobné přesile. Tehdy jsme velmi litovali, že ze žádných dvou kulometů našich srubů jednadvacítky nebo čtyřadvacítky (pěchotní sruby tvrze Bouda KS – 21 „Kazi“ a KS – 24 „Libuše“ – pozn. autora) jsme neměli tento prostor v palebném sektoru. Celou noc sledovala osádka tvrze Bouda statečný boj celníků a četníků.“*^{50 51}

O životě v těžkém opevnění, jeho strastech a nepohodlí nechám promluvit poručíka pěchoty Jiřího Kratochvíla, velitele pěchotního srubu R-S 66 „Křivá“: *“V polovině září 1938, kdy se situace po henleinovském puči výrazně přiosťřila, odpochovala na objekty i druhá směna, jež byla do té doby ubytována v Kunvaldu. Početní stavy osádek srubů se tak rázem zdvojnásobily. Každý z nás (důstojníků) pak dostal nahoře ve srubech svou místnost s kavalcem a zařídil se dle potřeby. Ve skutečnosti jsem tak vlastně bydlel společně s vojáky, protože mě od nich oddělovaly jenom plechové dveře. Pokud to však bylo jen trochu možné, zdržovali jsme se po většinu dne mimo objekty. Uvnitř se totiž mnoho vydržet nedalo. Ta vlhkost, tma – to nebylo nic příjemného. Větrání to mohlo jen těžko změnit. Bylo totiž plánované na elektrický pohon, ale agregát, který mohl elektřinu vyrobit, jsme směli spouštět jen zkušebně na pár minut denně a to nepomáhalo. Snad by nám bývaly mohly pomoci nějaké vysoušeče či teplomety, ale nic podobného tehdy k dispozici nebylo. Z výše uvedeného je vidět, proč se nám dvakrát nechtělo do bourání dřevěných strážnic a různých přístřešků, které zde zůstaly po dělnících z doby stavby. Pravděpodobně jen díky nim jsme přežili zářijový pobyt v opevnění ve zdraví. Přes problémy s vlhkostí, chladem a nedostatkem světla uvnitř srubů však musím prohlásit, že by podle mého nejhlubšího přesvědčení v případě nepřátelského útoku šly všechny tyto subjektivní pocity stranou a všichni bychom se soustředili výhradně na plnění stanovených obranných úkolů. Objekty byly vybaveny zbraněmi, dostatečnými*

⁴⁹ Ladislav ČERMÁK - Vilém HEJL a kol., *K – S 14, Pevnost a člověk v zrcadle dějin*, Brno 1999, s. 30.

⁵⁰ Martin VAŇOUREK, *Vojáci hraničářského pluku 6 Červená Voda vzpomínají*, Mohelnice 1998, s. 11.

⁵¹ Na tomto místě by autor rád připomněl, že hraničáři nezůstali zcela bezmocní, nýbrž z posádek srubů RS-61 – 64 sestavili zhruba 60 členný oddíl, jež palbou započatou v předpolí linie ordnery vytlačil a ovládnul území ČSR opět až na čáru státní hranice

*zásobami střeliva, proviantu i pohonných hmot pro agregát. Každý srub měl vlastní WC s umývárnu i studnu, která mu i v případě obklíčení zajišťovala kvalitní zdroj pitné vody. Zařízení ubikací bylo sice nekompletní, a muselo se často improvizovat, avšak tato skutečnost by neměla na vedení bojové činnosti pražádný vliv.*⁵²

Na téma strážní služby a konkrétního režimu v objektech hovoří por. pěch. Eduard Bruna, velitel pěchotního srubu RS – 61, takto: *“Kromě strážní služby se museli vojáci v každé volné chvíli seznamovat se zbraněmi svého objektu, učit se obsluhovat jeho technická zařízení a tuto činnost vypilovávat až do takřka úplné dokonalosti jak co do rychlosti, tak i kvality provedení. Vzpomínám si, že existoval rozdělovník služby uvnitř objektu, rozpracovaný do detailů, včetně pravidelného střídání. Z počtu osazenstva, které se momentálně zdržovalo ve srubu, musel být stále jeden voják ve zvonu, odkud pozoroval okolí, další u vchodu a zbývající u střelen hlavních zbraní, vždy po jednom muži na každý dvojkulomet či protitankový kanon. To bylo základní rozdělení a v něm se vojáci postupně dokola střídali, aby každý prošel úplně vším. Podobně byl organizován výcvik v obsluze zbraní. Každý musel být schopen zvládnout úplně všechno lehkým kulometem počínaje a protitankovým kanonem konče. Kromě toho museli vojáci pracovat na různých zlepšeních, a to jak uvnitř objektu, tak i mimo něj.*⁵³ *Specifické podmínky hraničářů se odrážely v menším bazírování na předpisech, které však neznamenalo, že by se vojenská subordinace nedodržovala nebo disciplína pokulhávala: “Nováčci si představovali, že budou sloužit jako v Hranicích – ve městě, po rozkaze se obléknou, natáhnou bílé rukavice, do ruky vezmou nablýskanou šavli a vyrazí do ulic na promenádu. Jenže tady hluboko v lesích, se nikam chodit nedalo. A pokud jde o tu nažehlenou uniformu a blýskavé lakýrky, ani s tím zde nepochodili. My jsme totiž žádné uniformy nenosili. Namísto toho jsme chodili v montérkách s hodnotným označením nad levou náprsní kapsou, a uniformy jsme nechávali viset v ubytovně na ramínkách. Jediné, co na nás bylo vojenské, byla pokrývka hlavy, lodička. Naši vojáci ve srubech nosili světlé plátěné letňáky (letní stejnokroj vz. 34 – pozn. autora) namísto polních uniforem. Jakmile by se na ně totiž dostala kupříkladu vazelína ze zbraní, už by to nikdo nikdy nevyčistil (možnosti praní jsme měli omezené).*⁵⁴

⁵² E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, s. 63.

⁵³ *Tamtéž*, str. 50

⁵⁴ *Tamtéž*, str. 51

II. 3 Morálka příslušníků hraničářských pluků v kritických dnech roku 1938

Hraničářské pluky byly elitní formací československé armády nejen po stránce fyzické zdatnosti a vojenských dovedností svého osazenstva, nýbrž po stránce jeho morálních kvalit. Bylo to dáno několika okolnostmi. V československé armádě byla patrná vlastenecká výchova, vedla vojáky k hrdosti na svůj stát, jeho suverenitu a svobodné postavení. Taktéž se snažila mužům všech společenských vrstev předat nejen vysoké standardy vojenského vystupování, kdy každý jednotlivý voják reprezentoval před veřejností armádu, nýbrž i ideály masarykovské demokracie a zároveň poslušnost a oddanost vedení státu. Za druhé to bylo přidělení k hraničářským útvarům, tedy vědomí sounáležitosti v rámci elitního útvaru s prestižním úkolem ochrany bezpečí republiky.⁵⁵ A do třetice to bylo – zejména u důstojníků – vědomí jisté závaznosti po osobní existenční stránce své vlasti, jelikož Vojenská akademie v Hranicích je připravila na budoucí život kvalitně a její absolvování v hodnosti poručíka jim zprostředkovalo společenský status velké vážnosti. Rovněž samotná povaha služby hraničářů, tzn. být odříznut často v nepřehledném horském terénu, konat službu de facto neustále, v případě boje muset být odhodlán nejen udržet svou pozici za každou cenu, ale též se maximálně spolehnout na své spolubojovníky a koordinaci s nimi – to rovněž nahrávalo stmelení kolektivu.

Podívejme se tedy nyní na pocity hraničářů, které jim nejen jsou ke cti, nýbrž naplňují i záměry ŘOP, jelikož jedna z jeho tezí hlásala, že hodnota odporu opevněného postavení je rovna morální hodnotě obránců. Poručík pěchoty František Stehlík již promluvil na téma KPZÚ, nyní nám zprostředkuje své dojmy z Brd na téma hraničářské morálky a osvětlí ono smýšlení závaznosti mladých důstojníků vůči své zemi, Republice Československé:

„Pamatuji si, že nám bylo dokonce v Brdech řečeno, že velitel srubu je jako ten, kdo má u sebe klíč od vstupu do objektu, povinen ho v případě bezvýchodné situace zničit, třeba vhozením do studny, aby se ze srubu nedalo odejít a jeho osádka musela vést boj až do úplného konce i za cenu sebeobětování. Dnes to možná vypadá zvláště, ale my jsme tehdy tento požadavek nebrali jako něco výjimečného. Byli jsme mladí, sebevědomí důstojníci demokratické republiky, pro kterou jsme byli připraveni přinést jakoukoliv obět'. Počítali jsme s tím, že právě na nás bude ležet hlavní tíha obrany, že to budeme právě my, kdo až na samé hranici ponese tíhu náporu nacistických divizí. A věřte nebo ne, byli jsme přesvědčeni, že republiku ubráníme! Ubráníme, nebo padneme. Jinou možnost jsme si nepřipouštěli. Víte,

⁵⁵ Škpt. Bohuslav KOHOUT, Por. Ing. ŠTĚPÁN ANDRÝSEK, Šrtm. GABRIEL KAREL, Pplk. OTTO MATOUŠEK: *Příručka pro vojiny, díl I., část všeobecná*, Vysoké Mýto, 1936, s. 3 – 14.

výchova v tehdejší československé armádě byla velice tvrdá. Demokratická, ale tvrdá. O rozkazech a jejich následcích se nediskutovalo! My jsme byli mladá generace důstojníků, kteří byli rádi, že se do armády dostali, protože si byli dobře vědomi, že by v tehdejší složité době hledali jinde uplatnění jen velice těžko. Byli jsme proto státu a armádě do značné míry vděční za vzdělání a uplatnění, které nám dala. My jsme byli spokojeni, že je situace taková, jaká byla, a v případě války budeme moci bojem republiky splatit dluh, který jsme k ní cítili.⁵⁶

Statečnost potřebná k obraně a věrnost vlasti však nebyla doménou pouze důstojníků. I řadoví vojáci cítili naléhavost úkolu, který jim byl svěřen a cítili jej odhodláním obětovat život k ochraně ČSR. Z jejich řad vybírám svědectví desátníka Eduarda Zicháčka, příslušníka osádky pěchotního srubu NS – 79 „Hrobka“: *“Den před kapitulací si velitel roty štábní kapitán Peichl, který byl v těchto dnech neustále přítomen na našem pěchotním srubu, svolal celou osádku mimo strážného, který zůstal na svém místě, a vyzval jednoho z vojáků, aby řekl povinnosti vojáků při obraně pevnosti. A vyzvaný voják opakoval přesně to, co jsme všichni znali a k čemu jsme byli výcvikem vedeni. Poté velitel roty vyzval dvakrát ty vojáky, kteří by ze strachu o život nedokázali splnit svůj úkol, aby se přihlásili, že budou odvedeni do Náchoda a vyměněni za jiného vojáka. Upozornil při tom, že strach o život je přirozená lidská vlastnost, a nebude nikoho trestat za to, když se přihlásí. Po dvou výzvách se nikdo nepřihlásil, teprve při třetí výzvě, kdy štábní kapitán Peichl upozornil přítomné, že způsobí-li někdo v kritických chvílích boje paniku, bude jej nucen v zájmu bezpečnosti pevnosti a její osádky zastřelit. Protože pochybení jednoho muže by mohlo ohrozit obranu celého svěřeného úseku. Teprve tehdy se nakonec přihlásil jeden voják, který byl ihned poslán do Náchoda s žádostí o výměnu...Byly otevřeny bedny s protitankovými granáty, připravili jsme zásobníky do lehkých kulometů i pásy pro těžké sedmatřícítky. Vše bylo připraveno k boji. Já jsem byl jako poddůstojník určen do pancéřového zvonu k lehkému kulometu, kam jsem se také přemístil. Přišel večer (před přijetím mnichovského diktátu – pozn. autora). U kulometu jsem zanechal svého pomocníka a prošel se srubem. Naskytl se mi pohled, na který do smrti nezapomenu. Vojáci seděli na bedýnkách munice u zbraní, na kolenou psali dopisy svým blízkým. Mnozí z nich měli před sebou fotografii své maminky, někoho z příbuzných, svého děvčete. Málokdo z nás byl přesvědčen, že následující boj přežijeme. Přesto bylo ono nadšení pro obranu a splnění toho, co se od nás očekávalo, nesmírné. To se prostě nedá ani vypsát. V noci byl vyhlášen klamný poplach, když jeden ze strážných některého z pěchotních srubů u Pavlišova*

⁵⁶ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, s. 28.

zaměnil červeně svítící střelivo za červenou raketu, kterou měly hlídky z předpolí hlásit německý útok...“⁵⁷

Étos hraničářských pluků, kterému z hlediska historické kontinuity napomáhal ve vnímání odkaz psohlavců, znamenal pro jejich příslušníky další motivaci. Pohlíželi na sebe jako na nejtvrdší část hradby, která přivítá vpád nepřítele. V pozůstalosti nadporučíka Jana Vozničky, příslušníka 6. / 18. hraničářské roty, pověřené obranou již částečně dokončených objektů tvrze Dobrošov se zachovala vzpomínka na jistou neoficiální hymnu jeho útvaru: *“My v pevnostech jsme byli hrdí na to, že jsme hraničáři. Vyjadřovali jsme to také v jedné písničce, kterou jsme tehdy na Dobrošově zpívali. Její text zněl následovně:“*

My jsme hoši hraničáři

od druhého praporu,

který nepřítele zmaří,

bude-li nám v odporu.

Ve svém znaku dva psy máme,

zhanobit je nenecháme,

zjednáme jim vždycky čest!“⁵⁸

Hmatatelným důkazem a pomníkem vysoké morálky příslušníků hraničářských pluků nám jako memento oněch dávno vyvanulých časů zůstaly nápisy, spontánně vytvořené osádkami TO na svěřených objektech. Nehledě na fakt, že estetické měřítko je sporné a nápisy byly provedeny kvalitně, zůstává nezpochybnitelný jejich význam jakožto projevu reálného závazku vlastenectví, cítěného obránci objektů, na kterých byly nápisy provedeny. Dovolím si nyní uvést jejich krátký přehled, avšak bez popisu umístění či jiných detailů, důležitá je zejména jejich demonstrativní hodnota, týkají se zejména úseku Králíky:

⁵⁷ Eduard STEHLÍK, Martin VAŇOUREK, *Osmnáctí hraničáři*, Mohelnice 2000, s. 34.

⁵⁸ *Tamtéž*, str. 44

Objekt:	Nápis:
K – S 14	„VYTRVÁME!“, „BYLI JSME A BUDEM!“, nápis byl vyveden v barvě krve, ostatní byly bílé
K – S 35	„ZBOROV NÁŠ PŘÍKLAD“, „...TAK PŘÍSAHÁME“, doplněno čs. dvouocasým lvem
KS – 36	„VŠE PRO VLAST“, doplněno malým čs. státním znakem
KS – 37	„ZA VLAST I ŽIVOTŮ DÁME“, doplněno čs. dvouocasým lvem
KS – 38	„HRANIČÁŘI NIKDY NEZKLAMOU!“, doplněno dvěma hraničářskými psy, čs. vojenskou přilbou vz. 32 se zkříženými meči, letopočtem 1918 – 1938 a malým čs. státním znakem
KS – 43	„LÁSKU K VLASTI DOKAŽ ČINEM, VYTRVEJ, PAK NEZAHYNEM!“
KS – 47	„NIKOHO SE NELEKÁME!“, doplněno čs. dvojocasým lvem a čs. trikolorou ⁵⁹

Na závěr bych pro úplnost uvedl nejznámější testament odvahy hraničářů, žebříčku jejich hodnot, jejich rozkazu o boji do sebeobětování, jejich smýšlení o zahraničně – politické situaci a lásky k vlasti. Jde o rozkaz vydaný po všeobecné mobilizaci velitelem hraničářského pluku 6, plukovníkem pěchoty Bohumilem Boreckým, svým mužům:

“Důstojníci a vojáci! Jako 21. května jsme přišli na hranice s nezlomnou vůlí tyto ubránit a nepřítele nepustit na historickou naši půdu, tak dnes opět stojíme na hranicích s tím větším odhodláním, neboť jsme během posledních čtyř měsíců jasně poznali, že našemu odvěkému nepříteli nejedná se o naše spoluobčany německé národnosti, kteří celých 20 let žili v republice zcela spokojeni, nýbrž se mu jedná o to, aby rázem ukončil tisíciletý historický boj

⁵⁹ Martin RÁBOŇ a kol., *Val na obranu republiky*, Brno 2005, s. 436.

mezi námi a Němci, aby uvrhl náš národ zpět do toho třístaletého hrobu, z něhož jsme vítězně vyšli před dvaceti léty.

Tento veliký stát, který si přivlastňuje název „nositel kultury“, který se ve svých frázích ohání Bohem a přitom šlape všecko křesťanské učení surovou prušáckou botou, tento mocný náš nepřítel snížil se k hanobení našeho presidenta, ministrů, armády, celého našeho národa, snížil se k podlým lžím a snaží se surovou propagandou rozvrátit naši jednotu, podlomit naše odhodlání k obraně, unavit naše nervy a rozleptat důvěru v naše spojence, v naději, že bez války se mu podaří zlomit náš odpor.

Sám se války bojí, snaží se proto propagandou a zastrašováním vzít nám naši odvahu, naši vůli k boji na život a na smrt.

My se však zastražit nedáme, my věříme našim spojencům, my věříme v první řadě sami sobě. Anglie a Francie mají příliš velký životní zájem na existenci našeho státu, než aby dopustily něco, co by naši existenci ohrozilo, jest zde velké Rusko, které nikdy nepřivolí, aby náš stát zmizel z mapy Evropy.

I kdyby nás všichni opustili, jsme zde my sami – Češi, Slováci a státní Němci, kteří, byť i všemi opuštěni, budeme se bránit do poslední kapky krve a do posledního dechu.

My se ubráníme.

Svět nebude moci nečinně přihlížet k našemu zápasu a nebude k němu nečinně přihlížet ani ten Bůh, kterého by naši nepřátelé tak rádi na světě svým mečem nahradili.

Žádný národ v historii nemůže se pochlubit, že bojoval sám, všemi opuštěn proti celé Evropě a že z tohoto boje vyšel vítězně. Tím se může pochlubit jedině národ náš, a poněvadž se historie opakuje, vyjdeme i z tohoto i na pohled zoufalého boje – vítězně.

Vzpomeňte zpěvu husitů „Nepřátel se nelekejte – na množství nehleďte“.

Stůjte proto všichni pevně tam, kam vás republika postavila. Naším společným heslem budiž: „Neprojdou!“⁶⁰

Skutečný epilog však nebyl napsán smrtí při obraně Československa, nýbrž potupnou kapitulací a ještě potupnějším ústupem z opevnění, které hraničáře poznamenaly hlubokou propastí deziluze a zoufalství. Na bezprostřední reakci, vzedmuté emoce a proměnu smýšlení nejen o geopolitické situaci, ale i na proměnu obrovského odhodlání v bezbřehé zoufalství vzpomíná již dvakrát citovaný poručík František Stehlík, velitel pěchotního srubu K – S 48 „Nad silnicí“: „Dodnes si jasně pamatuji pocity, které mě tehdy zcela ovládly. Vztek, zloba, nenávisť. Všechno se to ve mně mísilo. Kluci z mé osádky na tom nebyli o nic lépe. Jejich vztek

⁶⁰ Ladislav ČERMÁK - Vilém HEJL a kol., *K – S 14, Pevnost a člověk v zrcadle dějin*. Brno, 1999, s. 51.

se zpočátku v několika případech obrátil i proti nám, velitelům. Padaly věty jako „Co si na nás vymýšlíte za nesmysly, to není možné!“ Dostavil se pocit absolutní nedůvěry k nám, důstojníkům doprovázený následně apatií i odmítáním plnit vydávané rozkazy. Bylo to však pochopitelné. My jsme se na „osmačtyřicítce“ připravovali na smrt. Teď bezprostředně hrozící nebezpečí zničehonic pominulo. Pominulo, ale za jakou cenu. Byli jsme živí, mohli jsme odejít. Ne však jako hrdí vojáci, ale jako vyvrhelové a zbabělci. Zbabělci, které z nás udělali naši spojenci a naše vláda, která jim k tomuto hanebnému kroku dala požehnání. Dalo nám obrovskou práci a nadlidské úsilí vojáky přesvědčit o tom, že z objektů skutečně musíme ustoupit, že to jinak nejde. Ty dny patří i teď, s odstupem mnoha desetiletí bezesporu k nejhorším v mém životě. Poslechli jsme rozkazy našich nadřízených, protože jsme k tomu tak byli vychováváni. Poslechli jsme rozkazy, protože nám to nařizovali. Poslechli jsme jako ovce. Nikdo se nezmohl na odpor. Mnichov v nás obludným způsobem cosi zlomil a my jsme se z toho již nedokázali vzpamatovat.“⁶¹

Jediné, o co se demoralizovaní hraničáři mohli opřít, byla práce. Tentokrát ovšem nikoliv práce na valu na obranu státu nebo zdokonalení svých dovedností, nýbrž horečné úsilí na tom, aby se nepřítel obohatil na bez boje vydaných objektech opevnění co nejméně. V těchto zvláště těžkých podmínkách, kdy poslušnost bylo náhle nutno vynucovat kázeňskými postihy pracoval i svobodník Antonín Bohuslav, člen osádky pěchotního srubu N – S 45 „Polom“ :*“Když přišel rozkaz o kapitulaci, bylo nám řečeno, že pevnost musíme předat v neporušeném stavu. Pouze zbraně a střelivo se mělo odvézt. Na odvozu stavebního materiálu jsme se nepodíleli, naším úkolem bylo dostat zbraně pryč a nic tam Němcům nenechat. Zničit to, co se zničit dalo. Byli tam všude poctiví chlapi, kteří šli skutečně bránit vlast a když viděli, co se stalo, brečeli jako malí kluci. Ještě než jsme z objektu odešli, tak jsme na jeho zeď napsali vápnem vysokým písmem: My se ještě vrátíme. A pak jsme objekt uvnitř zapálili. Pak jsme byli staženi do Sedloňova, a to jsme ještě viděli, jak Němci postupují. Proklínalo se naše vrchní velitelství, vojáci byli ochotni položit život za vlast. Plakali jsme jako malé děti, když jsme se stahovali do Sedloňova. Odtamtud nás pak stáhli do Žamberka. Až v Žamberku jsme viděli tolik důstojníků. Ráno nám vyhlásili budiček, nástup a pořadové cvičení. Byla z toho pomalu vzpoura, když jsme si uvědomili, že jsme třetím rokem na vojně za dost vážných*

⁶¹ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, s. 95.

podmínek, a oni začali s námi jednat jako s vojáky, co tam byli první den. Já byl velitel čety a pořadové cvičení jsem odmítl dělat. Také jsem za to dostal třicet dní vězení.“⁶²

Trvalým mementem zoufalství hraničářů se staly jejich sebevraždy, spáchané v důsledku přijetí mnichovského diktátu československou vládou. Zatímco registrujeme několik případů bezejmenných řadových vojáků, jež jsou připomínáni pouze v útržkovitých vzpomínkách svých někdejších velitelů spíše celých útvarů, než konkrétních osádek, proslul případ četaře Arnošta Hrada, příslušníka 12. / 6. hraničářské roty, člena osádky pěchotního srubu KS -14 „U cihelny“, který spáchal sebevraždu zastřelením 3. 10. 1938, kdy se střelil služební pistolí vz. 24 pod srdce ve vstupní chodbičce objektu, ve kterém sloužil. I mimo hraničářské útvary napříč spektrem složek čs. armády se objevily podobné případy, vzpomeňme na poručíka proviatnictva Alfonse Korce, štábního rotmistra pěchoty z povolání Františka Pötsche či vojína prezenční služby Miroslava Šilhana a další. Četař Hrad ve svém dopise na rozloučenou konstatuje, že není se schopen smířit s odstoupením území ČSR bez boje nepříteli, že odchází z tohoto světa dobrovolně poté, co vykoná všechny své povinnosti v rámci evakuace, avšak smrt ho zbavuje hanby fakticky z opevnění ustoupit. Je zajímavé, že ač velitel srubu KS – 14, poručík pěchoty František Novák nijak nezlehčuje Hradův čin, ani jeho motivaci, dodává, že k němu přispělo zhroucení Hradova životního snu, stát se důstojníkem z povolání. Četař Hrad tak jistě musel Mnichovskou zradu vnímat. Četař Arnošt Hrad však měl vypraven pohřeb s vojenskými poctami, který se stal manifestací odporu proti přijetí paktu čtyř mocností a též jeho rodině byly přiznány stejná práva jako pozůstalým po příslušnících SOS a armády, kteří padli na hranicích během henleinovského povstání.⁶³

⁶² František BAUER, Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, Mohelnice 2014, s. 42

⁶³ Ladislav ČERMÁK - Vilém HEJL a kol., *K – S 14, Pevnost a člověk v zrcadle dějin*. Brno, 1999, s. 63 - 67.

II. 4 Zhodnocení služby hraničářských pluků

Hraničářské pluky představovaly přes řadu nedostatků, způsobených nedostatkem času, jenž byl na vině událostí tragické povahy, jež fungovaly jako katalyzátor, urychlující dění směřující nejen ke konci hraničářských útvarů, nýbrž i celé ČSR, unikum. Byly důkazem snahy malého národa, který mnoho obětoval a vyvinul ještě větší úsilí, aby zajistil bezpečnost své suverenity a domovů svých obyvatel. Taktéž byly důkazem o odborné a personální vyspělosti československé armády, která dokázala účelně vybrat a vycvičit svou elitu k úkolu, jež byl pokládán za nejdůležitější. Rovněž přispěly ke stabilizaci poměrů v místech své působnosti a pozvednutí morálky obyvatelstva československé národnosti, vzpomeňme kupříkladu na ohromnou manifestaci pro obranu státu, která se odehrála ve dnech 10. – 11. 9. v Hlučíně při příležitosti předávání plukovního praporu hraničářskému pluku č. 4 a kterou nezvrátil ani bombový útok sudetoněmeckých teroristů na místní českou mateřskou školu.⁶⁴ Když procházíme řádky hovořící o odhodlání bojovat za každou cenu, musíme si uvědomit následující:

- a) Učební řád pro hraničářské pluky nebyl vydán, existovala jen provizorní nauka a poznatky z Kursu pro zvláštní určení.
- b) Plných 8 z 20 postavených praporů vzniklo 15. 9. 1938, pouhý týden před vyhlášením všeobecné mobilizace. Byť se jednalo o administrativní úkon, v praxi až tak nedůležitý díky transferu příslušníků strážních praporů k hraničářským, hrál samozřejmě svou roli.
- c) Všechny HP, až hraničářský pluk č. 4, zůstaly na mírových stavech a nikdy se nedočkaly mobilizačních posil.
- d) Řada velitelů objektů TO byla jen snaživými nováčky, jelikož byli vyřazeni z Vojenské akademie v Hranicích teprve 14. 8. 1938.
- e) Díky složitosti TO jeho stavební dokončenost neznamenal dokončenost celkovou. Bylo zapotřebí dielelektrických agregátů, vodních čerpadel, filtroventilačních zařízení a příslušných rozvodů, aby byly objekty 100% bojeschopné. Řada potřebných

⁶⁴ Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, s. 80.

zařízení scházela a posádky byly odkázány na improvizace. Nedostatky ve stupni dokončenosti zasahovaly i do taktiky boje v opevnění a postupů, které si hraničáři osvojovali v KPZÚ – např. situace pozorovacích periskopů pro zvony TO byla katastrofální: z 1010 objednaných kusů bylo dodáno 33 exemplářů. Improvizace kromě zařízení zasáhla i výzbroj, jelikož scházela lafetace pro těžké kulometry ve zvonech a kupolích, taktéž absentovaly speciální pevnostní minomety vz. 38 ráže 9 mm, kdy z 54 požadovaných se do opevnění nedostal ani jediný kus a jejich náhrada polně umístěných minometů vz. 36 ráže 80 mm byla více než problematická, blízká ochrana pevnostních srubů taktéž utrpěla, jelikož minomet Škoda B10 ráže 50 mm pro použití ve zvonech TO existoval jen v prototypu a výroba ručních časovaných granátů vz. 38 se teprve rozbíhala. Hraničáři tak museli spoléhat na starší granáty vz. 34, které však byly konstruovány jako nárazové a pro použití v granátových skluzech pevností se nehodily.

- f) Tvrze jakožto nejkomplicovanější stavby TO byly rozestavěny, eventuálně pokud byly dokončeny, scházela jim výzbroj – pevnostní houfnice vz. 38 ráže 100 mm - jichž bylo rozpracováno či dokončeno 15 kusů, ale žádná nebyla do opevnění dodána. Jejich suplování horskými kanony vz. 15 ráže 75 mm mělo samozřejmě jistý efekt, ale nemohlo je v žádném případě plně nahradit, nehledě na to, že polní baterie se nedaly umístit v dělostřeleckých srubech, tzn. že byly podstatně zranitelnější než plánovaná dělostřelecká výzbroj i než linie TO, které měly svou palbou podporovat a krýt. Problémem byl i omezený rozsah paleb, jelikož hlavní výzbrojí tvrzí měly být otočné a výsuvné věže Škoda F3V vyzbrojené dvojčetem houfnic vz.38. Dva exempláře byly rozpracovány, do tvrzí se ani jediný nedostal. Nehledě na fakt, že palby tvrzového dělostřelectva měly být řízeny pomocí 10x přibližujících zvonových periskopů, kterých ovšem panoval akutní nedostatek – ze 120 objednaných kusů byly dodány dva. Odpadla tak možnost ve větším měřítku narušovat pohyby nepřítele před linií TO a hraničáři tak byli odsouzeni k pasivní roli, kdy pouze vyčkávali na nepřátelský útok.

Avšak zároveň je nutno poznamenat, že velení Wehrmachtu mělo před čs. pevnostními liniemi značný respekt a např. předpokládalo, že i několikeré útočné vlny si vyžádají 100% ztrát na životech a materiálu. Nejdokončenější úseky TO byly považovány za zcela

neprůchodné a nacisté by zde patrně prováděli jen demonstrativní akce, nutící obránce udržovat plné stavy posádek.

Dne 30. 9. 1938 obdržela velitelství sborů rozkaz MNO, který předala podřízeným útvarům, tedy i hraničářským plukům: *“Zaříd'te ihned, aby ženijní skupinový velitelé zastavili veškeré práce na těžkém opevnění. Je nutno připravit pro každý případ oddíly pro odmontování cenného zařízení, tj. zbraní, strojů, spojovacích přístrojů, filtrů, optických přístrojů, atd. Velitelé hraničářských pluků sestaví ihned oddíly schopného personálu k odmontování tohoto zařízení. Je v zájmu věci, aby bylo odvezeno co nejvíce materiálu.”*⁶⁵

Většina hraničářských útvarů zahájila evakuaci 2. 10. 1938 ráno. Nejdříve bylo nařízeno odvézt srubové dávky proviantu a polovinu střeliva. O den později v poledne bylo nařízeno odvézt veškeré střelivo z objektů až na 10 % dotace. Konečné rozhodnutí o opuštění opevnění dostali vojáci 6. 10. , kdy evakuace probíhala plošně a byl odvážen veškerý použitelný materiál. Úspěšnost evakuace se lišila, avšak lze možno konstatovat, že vzhledem ke složitosti zařízení, jeho počtu a šibeničnímu termínu blížícího se záboru, vydali hraničáři ze sebe vše.⁶⁶

V průběhu listopadu 1938 opouštěli jak vojáci z povolání, aspiranti a délesloužící, tak i mužstvo své hraničářské útvary a mířili ke svým novým jednotkám, resp. služebním zařazením. Řada hraničářů (např. HP č. 6) putovala na Podkarpatskou Rus, kde se zapojila do boje proti Honvédu, maďarským a polským teroristům.⁶⁷

Díváme – li se však dnes na hraničáře v kontextu 2. odboje je nasnadě jeden zásadní faktor. Nehledě na potupu a bolestný ústup z opevnění, provázející mnichovskou kapitulaci, vojáci hraničářských pluků se nikdy nevzdali. Bojovali v řadách domácího i zahraničního odboje, umírali v Polsku, Francii, SSSR, na Dukle i Středním Východě, na popravištích i v koncentračních táborech. Avšak věrni nejen esprit de corps nejen svých hraničářských jednotek na které byli po právu hrdi, ale maje na paměti taktéž demokratické ideje a svobodu

⁶⁵E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 50.

⁶⁶ *Tamtéž*

⁶⁷ Jindřich MAREK, *Hraničářská kalvárie*, Cheb 2004, s. 152.

svého mučeného podrobeného národa, nikdy zbraně v boji proti nacistickým okupantům nesložili.^{68 69}

3. Intermezzo - Hraničáři bez pevností aneb od ústupu z hranic k Protektorátu

Prvotním úkolem hraničářských jednotek po vyklizení a opuštění objektů byl ústup na sdělená shromaždiště. V některých případech – např. HP 19 – se jednalo o kasárna hraničářských pluků, která se neocitla v okupačních pásmech odstoupeného území. Ústup častokrát probíhal přes částečně české území, kde se psychologický stav totálního šoku hraničářů ještě zhoršoval. Docházelo k incidentům mezi Freikorsem a hraničáři, zřídka kdy docházelo i k přestřelkám se zábor realizujícím Wehrmachtem. Na takovýto incident vzpomíná poručík pěchoty František Stehlík, velitel KS - 48 „Nad silnicí“: *„Ustupoval jsem se svou četou jako zadní voj II . /19. hraničářského pluku od Jedliny přes České Petrovice na Klášterec nad Orlicí. Za námi zůstaly zcela prázdné a pusté objekty. V těch několika uplynulých bezesných nocích se nám skutečně podařilo odtransportovat do vnitrozemí prakticky vše. A právě v době našeho odchodu došlo k něčemu, co by se současnou vojenskou terminologií dalo označit jako „mimořádná událost“. Aby se předešlo eventuálním problémům během ústupu, dostal jsem krátce před opuštěním objektů rozkaz, abych osobně zkontroloval, že vojáci nemají přímo ve zbraních žádnou municí. Revizi jsem skutečně provedl a žádný problém neshledal. O to víc mě překvapilo to, k čemu došlo zhruba o hodinu později. Při ústupu se pojednou na obzoru za námi ve vzdálenosti necelého kilometru objevila rojnice německé pěchoty, která s patřičným zabezpečením rychle postupovala vpřed. Bylo to v rozporu s dohodami, s nimiž jsme byli seznámeni, protože se k nám němečtí vojáci přiblížili na menší vzdálenost, než bylo stanoveno. Dokonce to v jednu chvíli vypadalo, jako by se nás chystali dohonit. Začal jsem přemýšlet, co podniknout, když v tom se pár metrů ode mne rozeřval kulomet. Jeden z četařů dělesloužících si přehodil šestadvacítku (slangový název pro lehký kulomet vz. 26 – pozn. autora) přes rameno, obrátil se a od boku vypálil na německou*

⁶⁸ E. STEHLÍK, *Pevnostní útvary československé armády 1937–38*, Historie a vojenství 1/1997, s. 51.

⁶⁹ Pravděpodobně „nejproslulejším“ hraničářem je rotný Jaroslav Švarc, příslušník osádky MO-S 18 „Obora“, byl vysazen v 01:32 hodin 30. dubna 1942 u obce Věšín jakožto člen paravýsadku TIN, jenž měl za úkol likvidaci ministra protektorátní vlády Emanuela Moravce. Rotný Švarc padl v kryptě chrámu sv. Cyrila a Metoděje 18. 6. 1942 – viz Martin VAŇOUREK *rotný Jaroslav Švarc „Češi se nikdy nevzdávají...“*, Mohelnice 2014 89s., Jiří ŠOLC, *Přijedeme za svítání*, Praha 2005, 266s.

rojnici celý zásobník. V první chvíli jsem se na něj rozkřikl, co blázní, protože jsem se lekl, co všechno by tento incident mohl vyvolat, ale pohled směrem k hranici mě překvapil. Nejenže odtud nepadla ani rána, ale celá německá rojnice zalehla a nepohnula se odtud dobrou půlhodinu.⁷⁰

Wehrmacht obsazující čerstvě vyklizené pásmo těžkého opevnění v totožném úseku zahlédl i vojín Bohuslav Pohl, příslušník osádky KS-38 „U křížku“, který rovněž podal svědectví o hluboké propasti beznaděje obránců čs. hranic, která se na ně valila díky pocitu absolutní bezmoci: „...A tak když jsme se přiblížili k poslednímu objektu „Nad lesem“ (KS-35 – pozn. autora), spatřili jsme zdaleky německé vojáky, jak se procházejí po střeše srubu, zvědavě nakukují do zvonových střilen, na heslo „Zborov náš příklad“ plivou a na to druhé „Tak přísaháme...“ hážou hroudy hlíny. V uctivé vzdálenosti jsme je nepozorováni obešli, proklouzli Mladkovem vyzdobeným prapory s hákovými kříži a ustoupili za Těchonín. Nakonec jsme toho dne skončili nad Vlčkoviciemi, kde jsme zaujali palebná postavení a čekali, co se bude dít dál. Na tyto chvíle jen velice nerad vzpomínám. Přes demarkační linii k nám totiž přicházeli Češi, kteří se svými rodinami zůstali v záboru a prosili nás o pomoc. Němci zpití snadným vítězstvím je týrali a ponižovali. Pomoci jsme jim však nemohli. Jakékoliv překročení nové hranice bylo nejpřísněji zakázáno.“⁷¹

Často skloňované zdroje uvádí, že hraničářské pluky byly rozpuštěny s odůvodněním ztráty linií těžkého opevnění (o samostatné obraně úseku svěřeném HP 18, tedy Náchodsku, jež jediné z opevněných oblastí uniklo záboru, se neuvažovalo⁷²) a další neodůvodněnosti této koncepce obrany, k 15. 11. 1938. Pokud však nahlédneme kupř. do agendy HP 6, zjistíme, že poslední denní rozkaz pluku je datován k 20. 12. 1938⁷³ a že 15. 11. téhož roku není z hlediska prováděných organizačních úkonů přelomové datum. Docházelo však k postupnému převádění mužstva k jiným „klasicky“ systemizovaným jednotkám – transparentním příkladem této procedury může být Hraničářský prapor 50, kdy mužstvo přešlo k pěšímu pluku 39.⁷⁴ Častěji však došlo k dislokaci na čáře hranic druhé republiky, případně byly útvary týlového zajištění či ochrany (zejména roty VKPL – tedy velkých kulometů proti letadlům, dobová terminologie pro útvar protiletadlové obrany vyzbrojený

⁷⁰ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, s. 94.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 97

⁷² Kolektiv autorů, *Československé opevnění z let 1935 – 1938 na Náchodsku*, Náchod 200, s. 67.

⁷³ Elektronická kopie dokumentu v držení autora, získáno ve spolupráci s muzeem Československého opevnění, pěchotním srubem KS-5 „U potoka“

⁷⁴ Lubomír ARON, *Československé opevnění 1935 – 1938*, Dvůr Králové nad Labem 1998, s. 37 – 38.

kanony Oerklion ráže 20 mm, pozn. autora) převeleny k jiným útvarům „polní“ armády. Kupř. HP 18 sídlil dále v Novém Městě nad Metují, Josefově, Náchodě a Bačetíně, jeho rota VKPL byla přidělena k pěšímu pluku 48 do Nového Města nad Metují. HP 17 pak byl příkladem útvaru, jehož velitelství muselo ustoupit spolu s osádkami pevností, neboť jeho dislokace podléhala záboru- z Trutnova se tak pluk stěhoval do Josefova, kde sídlila i část mužstva (III. prapor) a do Červeného Kostelce (VII. prapor).⁷⁵ Nutno je také podotknout, že na konci roku 1938 zbývala u hraničářských pluků již jen hrstka administrativního personálu, zejména příslušníků štábů jednotlivých velitelství, kteří byli nezbytní pro agendu likvidace útvarů.

Co bylo pro všechny rušené HP kromě otřesu morálky jejich příslušníků společné, byly obřady loučení se s útvary. Jedinou formální ceremonií však bylo rozloučení s jediným praporem, jenž byl hraničářskému pluku dodán a tím byl prapor HP 4, jenž byl po ceremoniálu proběhlém 11. 12. 1938 v Ostravě věnován Památníku osvobození Praha Vítkov. Při této příležitosti promluvil velitel pluku, plk. pěch. Jan Satorie: *„Hraničářský pluku 4 vzpomínáme! Nezapomeneme nikdy na Tvůj heroický úkol, který byl Tvým příslušníkům svěřen. Těm věrným jsi byl zornicí v oku, tou zlatou září, která prýštil z našich srdcí. Vidíme Hrabyň, Háj, Štítinu! Desátníku Jirásku, desátníku Provazníku, vzpomínáte na své první začátečníky? Víím, že všichni vzpomínáte! Kamarádi vojáci, teď po celé republice rozesílání k jiným útvarům, kolikráté již zalétly Vaše myšlenky tam, kde jste jako první příslušníci pluku prožili ty první začátky nejkrásnější? K těm pevnostem, tou chloubou Tvou, hraničářský pluku 4. A naše hrdost? Svobodníku Kubiši, s jakým přesvědčením jsi vstupoval do srubu TO 6?⁷⁶ Nebylo mezi námi výjimky, kterému by nebyl náš úkol tím nejkrásnějším splniti jej do posledního dechu. V tom krásném kamarádském duchu jsme byli lační rozezpívat píseň našeho srubu, píseň, o jejíž ozvěnu by se odrážely drápy nepřátel těch nejsilnějších! Byla to síla přesvědčení, síla lásky – bratrství! Kolikráté jsme usínali v domněnce: snad dnes – dnes. Čekali – nedočkali jsme se! Rozkaz! Ustoupit! Opustit ten krásný kraj, ten dobrý lid, který jsme tak milovali a opustit to, co jsme tak žárlivě střežili – naše pevnosti. Vzpomínáte, kamarádi, na darování nám praporu? Byl od těch nejvěrnějších, symbolizujících národní lípu. Všichni nám zůstali pevně v srdcích, hluboko, jako kořeny té lípy, přes kterou se již*

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Na tomto místě považuje autor za vhodné se zmínit o faktu, že se jedná o jmenovce Jana Kubiše, jenž ovšem skutečně pevnostmi prošel. Ovšem jako příslušník Strážního praporu XIII v hodnosti četaře dělesloužícího v Jakartovicích, z něhož měl být postaven HP 5 a měl sloužit jako posádka rozestavěné dělostřelecké tvrže Šibenice – Josef DURČÁK – Martin HEJDA – Miloslav RUCKI, *Opevnění IV. Sboru, Část 4.: Tvrze Šibenice a Orel*, Dvůr Králové nad Labem 2014, s. 110.

mnohokrát přehnal tolik bouří a smrští, ale koruna její vždy hrdě hleděla v dál, čekala ať zase zazáří dny štěstí národního jasu. Ty koruno lípy, v bouři ochuzená o své větve, které patřily Tobě! Z těch padala semena na Tvou půdu, kterou se kolem Tebe snaží ušlapat, připravit o vzrůst semena. Neušlapou Tvůj původ. Nepřipraví Tě o listy široké! Nikdy se Tvůj list široký nepromění v list dubu, třebaže zevnějšek, srdce – Tvůj střed duše je a zůstane lípa!

Hoši, zůstaňte vždy hraničáři, nezapomeňte nikdy, že i když odložíte vojenský stejnokroj, jste příslušníky hraničářského pluku číslo čtyři! Neloučím se s vámi. Na shledanou, až nás vlast zavolá. Československé republice nazdar!“⁷⁷

Ač se důstojnický sbor snažil ze všech sil zabránit úpadku morálky mužstva, letargie vyvolaná postmnichovskou deziluzí byla nevyhnutelná. S podstatně menší pompou vzpomíná na sklonek existence speciálních pevnostních útvarů čs. branné moci v dobách druhé republiky poručík pěchoty Eduard Bruna, již bývalý velitel pěchotního srubu RS-61 „Na kopečku“, příslušník HP 19: „*V Žamberku jsme všichni nějakou dobu čekali na to, co s námi bude a kam půjdeme. Hlavní štáb se totiž rozhodl hraničářské pluky rozpustit, a tak začali žambereckou posádku postupně opouštět nejen demobilizovaní záložníci, ale i důstojníci, rotmistři a aktivní mužstvo, kteří byli odesíláni na nová působiště po celé republice. Já se vydal do Loun. V tomto městě byl dislokován cyklistický prapor, označovaný jako cykloprapor 4. Zde jsem působil jako velitel čety. Pokud by se někdo domníval, že morálka u praporu bude lepší, protože si jeho příslušníci neprošli postupným opuštěním pevností, mýlil by se. Mnichovský ortel a jeho děsivé následky zasáhl i je, stejně jako celou naši armádu. Služba nebyla veskrze žádná, jen málokdo měl totiž chuť se zabývat vojnou. Demoralizace se jednoznačně projevila nejen na prezenčně sloužícím mužstvu, ale i na velitelském sboru. Dělal se zkrátka skutečně jen to nejnnutnější: pořadový výcvik a údržba zbraní. Na kolech jsme ven z kasáren vyjeli snad jen jedinkrát. V takovémto rozpoložení nás 15. března 1939 zastihla další osudová rána: okupace zbytku Československa. Než jsme se stačili vzpamatovat, byla naše kasárna obklíčena a měli jsme zákaz vycházení. První nebo druhou noc po příchodu Němců byl v Lounech zabit německý voják, což mělo za následek vyhrožování ze strany Gestapa naší hromadnou deportací do koncentračního tábora. Krátce poté byla zahájena likvidace československé branné moci⁷⁸ a rozeběhla se umístovací akce pro bývalé*

⁷⁷ Martin VAŇOUREK: *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, s. 69.

⁷⁸ Posledním dnem povoleného nošení uniforem čs. armády se stal 31. červen 1939 – poznámka autora

důstojníky.⁷⁹ V jejím rámci jsem byl na jaře 1939 poslán do Prahy, abych u Zemského úřadu absolvoval Kurs obecních obvodních tajemníků.⁸⁰

Poslední – a jistě „nejexotičtější“ - variantou demobilizace hraničáře byla anabáze na Podkarpatské Rusi. Na tomto z hlediska pevnostních linií těžkého opevnění nejdolehlejším válčisti republiky, dostali hraničáři možnost bojovat se zbraní v ruce. Jejich odyssea je svědectvím o pozoruhodně pohnutém a dramatickém konci Československa, který dosud navzdory prokázanému hrdinství a vojenskému umu mužů čs. armády nepronikl do širšího povědomí naší veřejnosti. Závěrečné řádky tohoto intermezza v kaleidoskopu hraničářských osudů tak patří vyprávění vojína Jana Krejčího, příslušníka týlového zabezpečení HP 6, jenž se s těžkým opevněním seznámil prostřednictvím strážní služby na objektech KS-8 „U nádraží“, KS-5 „U potoka“ a KS-19 „Pod lesem“: *“Po ústupu jsem byl převelen do Prostějova, kde jsme v listopadu 1938 odevzdali zbraně. Zůstala nám pouze plná polní. Vlakem jsme byli přesunuti na Slovensko do Humenného a dále nákladními auty až do Chustu na Podkarpatskou Rus k pěšímu pluku 45 „Rumunskému“. V Chustu jsem strávil jeden den a pak proběhlo rozdělení transportu přidělených vojáků od bývalého hraničářského pluku 6. Já byl přidělen k železničnímu strážnímu oddílu, který na úseku tratě Chust – Královo nad Tisou střežil jeden malý a jeden velký most přes řeku Tisu. Železniční trať od Sevlušie na západ k Berehovu byla přerušena zábořím území Mad'arskem. Prováděli jsme i kontroly ve vlacích. Další převelení přišlo 15. února 1939 do Volového k III. praporu, který spadl pod pěší pluk 45. Vzpomínám si na velký protiútok naší armády u Mukačeva, kdy došlo z naší strany k překročení demarkační čáry. Útok se zúčastnili i dobrovolníci z našeho pluku. V noci ze 14. na 15. března 1939 byla III. praporu vyhlášena pohotovost a ráno 15. března nařízena evakuace veškerého materiálu a odsun celého praporu na Slovensko. Byly přisunuty autobusy a my jako pomocná četa se připravili na cestu, ale takřka na poslední chvíli bylo rozhodnuto, že se budeme přesunovat sami s koňskými povozy a polní kuchyní. V tuto dobu již probíhalo potlačování povstání povstalců ukrajinské nacionalistické Karpatské Siče, tzv. sičovců, přímo v Chustu, které bylo potlačeno za pomoci tanků v dopoledních hodinách 15. března 1939. Večer téhož dne jsme dorazili do Vyšší Bystré, kde nás však záhy odzbrojili sičovci, zabavili nám polní kuchyň, koně, veškeré zásoby potravin a munice včetně zbraní. V noci nám ještě sebrali zimní výstroj. Od naší čety zběhli postupně všichni Slováci, u Nižší Bystré nás dohnal*

⁷⁹ Je rovněž nasnadě zmínit, že přesně tímto mechanismem si ON udržovala přehled a dokonce systematicky umisťovala bývalé důstojníky čs. armády do funkcí, kde nebyli Gestapu nápadní a kde mohla probíhat odbojová činnost – viz Petr KOURA, *Podplukovník Josef Balabán, Život a smrt velitele legendární odbojové skupiny „Tři králové“*, Praha 2003, s. 39.

⁸⁰ E. STEHLÍK – M. VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, s. 143.

velitel sičovců, který požadoval na rotmistru Sítkovi služební motorku, kterou rotmistr kategoricky odmítl vydat. Sičovec však neváhal a na místě ho zastřelil z pistole. Mezi Kušnicemi a Lipeckou Polanou jsme potkali tři české četníky a jednoho příslušníka Finanční stráže, kteří nás informovali o tom, že Slováci nás na Slovensko nepustí a musíme překročit hranice do Rumunska. Vydali jsme se zpět do Chustu, který však naše vojsko vyklidilo⁸¹. Nikdo z nás nevěděl o tom, že Slovensko vyhlásilo 14. března samostatnost a že Hitler byl 15. března na Pražském hradě. Chápali jsme to, že zbytek Podkarapatské Rusi byl připojen k Maďarsku a my musíme toto území vyklidit. Zcela nejasné nám bylo, proč Slováci uzavřeli hranice. Mezi obcemi Sekernicí a Buštinou jsme byli ostřelováni sičovskými kulomety a naneštěstí byl jeden z našich vojáků zraněn. Bohužel nebylo v našich možnostech ho nést dál, museli jsme ho tam nechat a doslova přískoky v příkopech podél silnice pokračovat dál. V Buštině jsme spatřili rozstřílenou synagogu a teprve později, až v Rumunsku, jsme se dozvěděli, že v těchto místech napadli sičovci ustupující kolonu jednoho z praporů pěšího pluku 45. Zabili několik našich vojáků, ale vzhledem k tomu, že kolona měla doprovod obrněnými vozidly a podporu dělostřelectva, bylo kulometné hnízdo palbou zničeno. Rumunského území jsme dosáhli vyhladověli v noci z 16. na 17. března u Ťačeva. Nikdo po nás nechtěl žádné doklady, které jsme však již spálili. Všude byla spousta materiálu, zbraní a techniky, se kterou naše armáda ustoupila. Během dvou dnů jsme dorazili do Appy, odkud nás nákladními vagony dovezli rumunsko - jugoslávské hranice, kde jsme přestoupili do osobních vozů a jeli přes celou Jugoslávii na bývalé rakouské hranice. V uniformách československé armády jsme projeli Německem obsazené Rakousko a konečná byla v Brně. Domů jsem se dostal 3. dubna, kde byli všichni překvapeni, že žiju. Tak jako my jsme nevěděli, co se děje v Čechách, nevěděli naši, co se dělo na Podkarapatské Rusi.“⁸²

⁸¹ Honvéd 15. března zesílil útočnou činnost a českoslovenští vojáci se spolu s četníky a příslušníky finanční stráže bránili ze všech sil. Do bojů nasadili dělostřelectvo, obrněná auta, tanky i letadla, dosáhli několika menších úspěchů, ale na dlouhodobější obranu neměli naději. Velící generál Oleg Svátek proto ve shodě s předchozími pokyny nařídil Podkarapatskou Rus opustit. Ústup probíhal ve třech směrech, na Slovensko, do Rumunska a do Polska, a vedle maďarské armády ho komplikovaly i oddíly ukrajinských nacionalistů, které za zálohy přepadaly ustupující kolony. Hlavní město Chust bylo vyklizeno 16. března a poslední vojáci opustili Podkarapatskou Rus 17. března. Vzhledem k celkové situaci se nepodařilo nikdy přesně zjistit, jaké ztráty československé ozbrojené složky utrpěly. Pozdější odhady se shodly, že během několikadenních bojů padlo přes 40 osob. Známý nejsou ani ztráty maďarské armády. Podle některých zdrojů byly zhruba stejné jako československé, podle jiných byly mnohem vyšší. Můžeme konstatovat, že boje o československé hranice v roce 1939 si vyžádaly přibližně 50 mrtvých československých vojáků, četníků, policistů a příslušníků finanční stráže, další desítky byly zraněny a více než stovka zajata. – viz Armády, technika, militaria, roč. 2, 2004, č. 3, s. 46 – 47.

⁸² Martin VAŇOUREK, *Vojáci hraničářského pluku 6 Červená Voda vzpomínají*, Mohelnice 1998, s. 26 – 29.

Takový byl tedy epilog doslova posledních obránců Republiky Československé, kteří měli být z hlediska chronologie obranných bojů mezi těmi prvními. Ač měli být svým posláním – svými kvalitami jistě byli – elitním svazkem čs. armády, nevymaňovali se z této množiny způsobem prožívání mnichovského traumatu i marasmu druhé republiky. Přesto v nich – a nejen v nich, jak ukázala „konvenční“ povaha majority jednotek zapojených do bojů provázejících Vídeňskou arbitráž či zábor ČSR v březnu 1939 – přežil morální imperativ, determinovaný vysokými požadavky podstaty jejich služby. Není úkolem této práce kvantifikovat, kolik mužů hraničářských pluků bojovalo či padlo na Podkarpatské Rusi, stejně tak není jejím úkolem vypočítávat hraničáře, kteří přinesli nejvyšší oběť v rámci 2. domácího i zahraničního odboje. Důležité je stanovení obecně platné premise, že pro muže z pevností opuštěním jejich objektů boj za svobodnou budoucnost svého národa neskončil. Lze však, vzhledem k faktu, že i přes to, že hraničářské pluky nedosahovaly předepsaných válečných počtů, pojily ve svých řadách množství příslušníků čs. branné moci, konstatovat, že místo smrti při obraně Československa se majorita hraničářů dožila důchodového věku.

4. Hraničáři a pevnostní systém po osvobození ČSR

Charakter bojů na frontách 2. světové války jistě změnil dosavadní vojenské strategie. Dynamičnost ofenziv, rozvoj útočných zbraní, především tanků a letadel, to vše přepisovalo zkušenosti první světové války o obraně na široké frontě, z nichž čerpala koncepce liniového opevnění. Operace nejvyššího významu obou stran – z nejznámějších německý útok na Francii a proražení Maginotovy linie na jaře 1940 či vylodění západních Spojenců v Normandii a zdoání Atlantického valu v červnu 1944 - jasně dokázaly, že stálé opevnění není schopno samo nepřítele zastavit. Ačkoliv nebylo nikdy opevnění chápáno čs. generálním štábem jako samospasitelný val, který vyplní prostor pro jakékoliv další taktizování, musíme si klást otázku, zda válečné poznatky a zkušenosti ovlivnily jeho uvažování, resp. do jaké míry a jakou roli v poválečné koncepci obrany státu, se kterou úzce souvisel osud speciálních pevnostních útvarů, sehrály další faktory, zejména politického charakteru.

Čs. exilová armáda však měla zkušenosti nejen z bojů na statické frontě⁸³, nýbrž i z bojiště, kde českoslovenští vojáci bránili stálé liniové opevnění proti nepříteli disponujícím dělostřelectvem, tanky a letectvem. Tímto bojištěm se stala obrana přístavu libyjského přístavu Tobruk, kde příslušníci Pěšího praporu 11 – Východního do začátku února 1942

⁸³ Obléhání Dunkerque čs. samostatnou obrněnou brigádou od 7. 10. 1944 do 9. 5. 1945 – pozn. autora

obětavě bránili a aktivními výpady od útoků na ni odrazovali linii celkem 20 železobetonových pevnůstek z r. 1936, jenž „převzali“ 19. 10. 1941 po italských vojácích. Postavení pevnostních objektů kryla údolí Vádi es Sehel v délce 5,7 km na úseku tzv. „Red Line“. Tobrucká náhrada za československé pevnosti byla vyzbrojena pestrou směsí vlastní a ukořistěné německé a italské výbroje, co do vybavení ale za fortifikacemi naší provenience silně zaostávala – chyběly ventilátory, periskopy, elektrifikace, spojovací prostředky, speciální pevnostní zbraně, byť arzenál odpovídal koncepčně čs. lehkému opevnění (byly používány těžké a lehké kulometry, samopaly a protitankové pušky).⁸⁴ Co do počtu posádky se však mohla měřit s čs. těžkým opevněním, jelikož kupř. osádky objektů S-15 „David“ a S-19 „Honza“ čítaly od 17 do 20 mužů. Nedostatky ovšem nahrazovalo kvalitní maskování a vysoká bojová morálka osádek. Díky publikaci *Naši v poušti*, kterou vydalo v roce 1946 nakladatelství Naše vojsko, však víme, že obránci tobruckého perimetru se reminiscencím s čs. pevnostmi neubránili.⁸⁵

K obraně Tobruku se rovněž váže legendární osoba bývalého hraničáře Ladislava Snídala.⁸⁶

Není známo, zda gen. Karel Klapálek, bývalý velící důstojník Pěšího Praporu 11 – Východního - jenž byl po přijetí Košického vládního programu ustanoven velitelem 1. Čs. armádního Sboru v SSSR, po osvobození působící jako vojenský velitel Prahy, předal nějakou sumu zkušeností či poznatků z bojů v severní Africe důstojníkům, kteří měli v době bezprostředně poválečné na starosti obnovu nejen pevností, nýbrž i pevnostní koncepce samo

IV. 1 Je dále třeba pevností?

O významu, který velení čs. armády stálému opevnění i nadále přisuzovalo, svědčí skutečnost, že již v roce 1945 náčelník hlavního štábu schválil pokyny pro přípravné práce k

⁸⁴ Jindřich MAREK, *Tobrucký deník*, Cheb 2008, s. 82 – 88.

⁸⁵ Viz popis autora ve výše zmíněné knize použitých fotografií, Petra Kellnera: *„S písničkou na rtech jsi nastupoval v září 1938 do betonových pevnůstek v českém pohraničí. Po třech letech jsi znovu v betonovém krytu, před tebou stejný nepřítel. Jen ten rozdíl, že tehdy jsi nesměl střílen použít, kdežto dnes střílet směš...“*

⁸⁶ Ladislav Snídala* 22. 6. 1914 Kokory, okr. Přerov, nositel polského válečného kříže za Tobruk, absolvoval nejvíce průzkumných hlídek z důstojníků v zemi "nikoho" v Tobruku mezi obranným postavením Red line a linií obléhajících sil italské armády a Afrikakorpsu, navigátor RCAF v Kanadě a u 311. čs. perutě ve Skotsku, VA Hranice - vyřazen 15. 8. 1938 jako poručík pěchoty, 6. 9. 1938 - Říčky - hraničářský pluk 19 - velitel čety 1. /VII. strážní roty, 1. 12. 1938 - přemístěn k p. pl. 46 do Rakovníka – osobní korespondence autora s pracovníkem VHÚ PaDr. Jindřichem Markem, leden 2016

opětovně výstavbě stálého opevnění a v roce 1947 byla vydána "Směrnice pro přípravu výstavby nového československého opevnění". V rámci hlavního štábu byl vytvořen specializovaný orgán - opevňovací oddělení velitelství ženijního vojska, krátkodobě redukován na opevňovací skupinu (vzhledem k celkovému snižování počtu osob sloužících na MNO a hlavním štábu) a později reorganizované na samostatně působící Ředitelství opevňovacích prací. V listopadu 1945 byl na opevňovacím oddělení velitelství ženijního vojska, v jehož čele stanul prvorepublikový specialista na výstavbu stálého opevnění plk. žen. Ing. Antonín Sameš⁸⁷. Byl zpracován v souvislosti s přípravou tzv. výzbrojního programu čs. armády rozsáhlý projekt na rekonstrukci a dostavbu opevnění z let 1935-1938. Projekt, rozvržený na dvě etapy, předpokládal vynaložení 11 miliard korun, což ve své době byla poměrně značná částka, představující přibližně 10% finančních prostředků určených na základě uvedeného výzbrojního programu na investice. V 1. etapě měly být v letech 1946-1950 obnoveny lehké a těžké objekty vybudované do roku 1938 a dostavěno těžké opevnění na jižní Moravě. Ve 2. etapě se pro období let 1951-1955 počítalo s pokračováním výstavby těžkého opevnění od Šumavy, přes Krušné hory až po Krkonoše. Svými ambicemi program nijak nezaostával za obdobnými projekty zpracovanými velením čs. armády ve 2. polovině 30. let 20. století a v případě jeho realizace by byla celá československo-německá a československo-rakouská hranice obklopena mohutným železobetonovým krunýřem. Skutečně realizované práce na obnově prvorepublikového opevnění byly však mnohem skromnější než předpokládal prvotní velkolepý projekt a nová výstavba se neuskutečnila vůbec.

Činnost zmiňovaného opevňovacího oddělení velitelství ženijního vojska se v roce 1946 soustředila především na provedení průzkumu zachovaného lehkého a těžkého opevnění, zjištění jeho aktuálního stavu a vytvoření přesné evidence objektů. Pracovníci opevňovacího oddělení provedli rovněž prohlídku železničního skladu v Pardubicích, kde se nacházel tzv. kořistní pevnostní materiál Rudé armády, zahrnující i původní výzbroj a vnitřní vybavení čs. opevnění. Studijní činnost opevňovacího oddělení se mimo získávání poznatků o uplatnění evropského stálého opevnění v boji, spojeného se studijní cestou do Francie a Německa,

⁸⁷ Plk. žen. Ing. Antonín Sameš, nar. 14. 10. 1895. Příslušník čs. legií v Rusku v letech 1916-1920. Důstojníkem se stal v roce 1918. Po návratu do vlasti působil jako velitel roty u pěchoty - do roku 1928. Následně zařazen u I. odboru MNO (všeobecně-vojenského). V letech 1931-1935 velitel roty a zástupce velitele praporu u ženijního vojska. V roce 1934 přidělen IV. odboru MNO (stavebnímu). V letech 1935-1937 velitel Ženijního skupinového velitelství II v Hlučíně a v letech 1937-1938 velitel Ženijního skupinového velitelství VI v Trutnově. Od května do listopadu 1945 hlavní velitel Sboru národní bezpečnosti. Následně v letech 1945-1946 přednosta opevňovacího oddělení Velitelství ženijního vojska hlavního štábu. Od 16. 8. 1946 velitel ženijního vojska hlavního štábu. Následně povýšen do hodnosti brigádního generála a v roce 1948 se stal divizním generálem. Do výslužby odešel dnem 4. 2. 1952.

soustředila na průzkum objektů našeho opevnění, které se zapojily do bojů na konci 2. světové války (došlo i k paradoxní situaci, kdy příslušníci 1. čs. tankové brigády v SSSR dobývali během Ostravské operace v dubnu 1945 čs. opevnění, v řadách zmíněné jednotky čs. exilové armády sloužilo i několik příslušníků HP 4, který bránil objekty TO v okolí Hrabyně, Smolkova a Štítiny v r. 1938 – pozn. autora)⁸⁸ a vypracování návrhů nových objektů a protitankových překážek. Současně se uskutečnilo třídění archivu bývalého ŘOPu, v jehož průběhu bylo uspořádáno 102 000 spisů z let 1935- 1939 a 16 000 spisů z let 1940-1944, včetně více než čtyř set balíků bývalé účtárny ŘOPu. Z činnosti jednotlivých ženijních skupinových velitelství a ženijních skupin se zachovalo 30 000 spisů. V následujícím roce novodobý ŘOP po předchozím projednání s 5. oddělením hlavního štábu (obrného zpravodajství) zrušil utajení všech spisů, týkajících se objektů a zařízení čs. stálého opevnění, jež byly zničeny a neměly být v budoucnu obnoveny či využity. Plány zachovalých objektů byly naopak z archivu vyjmuty a nadále považovány za utajované. Pro řízení rekonstrukčních prací bylo v rámci hlavního štábu čs. branné moci dnem 1. března 1947 vytvořeno Ředitelství opevňovacích prací v čele s brig. gen. Ing. Janem Čermákem⁸⁹ ŘOP určovalo pořadí obnovovacích prací a odpovídalo za koordinaci činnosti všech spolupodílejících se složek v rámci vojenské správy. Vedením jednotlivých stavebních úseků byli zpravidla určováni příslušníci ŘOPu, se zkušenostmi z výstavby stálého opevnění z období první republiky. Stavební práce na objektech těžkého opevnění byly nejprve zadávány civilním stavebním firmám, vybraným v neveřejných výběrových řízeních. Většinou se jednalo o firmy, které se na výstavbě opevnění podílely již před válkou (firmy Frič a Kruliš). Od roku 1948, pravděpodobně ve snaze dosáhnout maximálního snížení finančních nákladů, se stavební úpravy realizovaly převážně silami vojenské správy. První poválečné stavební úpravy na předválečném opevnění se začaly realizovat až v roce 1947. Dnem 15. července vzniklo v Bratislavě "Velitelství stavebního úseku IV". Jeho velitel, škpt. stav. Antonín Linhart, byl pověřen stavebním dozorem při úpravě osmi těžkých objektů bratislavského předmostí, prováděné firmou Ing. Rudolf Frič. Ke stejnému datu v Šatově u Znojma vzniklo "Velitelství stavebního úseku III", jehož velitelem byl ustanoven škpt. žen. Václav Milavec, pověřený stavebním dozorem nad úpravami šesti těžkých objektů na jižní Moravě. V témže roce

⁸⁸ Viz – *Tankisté* – dokument ČT, režie Ján Novák, 2003, 57 min

⁸⁹ Brig. gen. Ing. Jan Čermák, nar. 8. 9. 1893. Důstojník čs. legií v Rusku v letech 1917-1920. Po návratu do vlasti krátkodobě ustanoven zástupcem velitele ženijního pluku a od roku 1921 velitelem ženijního praporu. V letech 1929-1934 velitel ženijního pluku 5 v Praze. V roce 1934 přidělen IV. odboru MNO (stavebnímu). Přednosta II.a oddělení (studijního a konstruktivního) předválečného ŘOPu. Do hodnosti brigádního generála povýšen v lednu 1937. V květnu 1945 se stal prvním poválečným velitelem ženijního vojska hlavního štábu. Funkci zastával do 31. 7. 1946, kdy odešel na zdravotní dovolenou. Dnem 28. 2. 1947 byl ustanoven zatímním přednostou ŘOPu. Svoje působení u ŘOPu ukončil 3. 3. 1948. Do výslužby odešel dnem 1. 6. 1948.

proběhly drobné opravy na dělostřelecké tvrzi Smolkov. V roce 1947 bylo původně plánováno zahájení rekonstrukčních prací i na dělostřeleckých tvrzích Hanička, Adam a Bouda. Rekonstrukční práce pokračovaly také v roce 1948. Dnem 10. března vznikly dvě pracovní jednotky, pověřené prováděním dalších úprav - "Stavební rota ŘOP velitelství oblasti 1" a "Stavební četa ŘOP velitelství oblasti 2". Technické vedení stavby a stavební dozor zajišťovaly dva vojenské stavební úseky, které byly rovněž vytvořeny k 10. březnu 1948. Jen o pět dnů později zanikl dosavadní ŘOP a opět jej nahradilo opevňovací oddělení velitelství ženijního vojska hlavního štábu. V jeho čele stanul plk. žen. Ing. František Novák⁹⁰, který jeho činnost řídil již před vznikem ŘOPu. O rok později jej nahradil pplk. žen. Ing. František Kubelka⁹¹. Úkol stavební roty ŘOP spočíval nejprve v době od 15. března do 30. dubna 1948 v provedení vyklizovacích prací a čištění čtyř tvrzí v prostoru Orlických hor (Hůrka, Bouda, Adam a Hanička). Od 1. května do 30. listopadu 1948 měla dále opravit 12 až 15 těžkých objektů v prostoru Trutnovska. První červnový den se stavební rota přemístila do obce Babí na Trutnovsku, kde měla provádět práce na pěti těžkých objektech (jednalo se o pěchotní sruby T-S 82, 81a, 81b, 73 a 70). Činnost stavebních jednotek pokračovala i v roce 1949. Obnovená "Stavební rota stálého opevnění velitelství oblasti 1", zabývající se v předcházejícím roce pracemi v Orlických horách a na Trutnovsku, velení se opět ujal škpt. pěch. Stanislav Nováček, opravila v době od 1. do 30. dubna 1949 objekt T-S 66b u Zlaté Olešnice. Rekonstrukci a dostavbu dělostřelecké tvrze Bouda prováděla stavební firma Baraba, Praha (znárodněná stavební firma Ing. Zdenko Kruliš, která tvrz v letech 1936 - 1937 postavila - pozn. autora), která ve dnech 2. a 3. května převzala staveniště. Po ukončení oprav

⁹⁰ Plk. žen. Ing. František Novák, nar. 3. 9. 1904. Vojákem z povolání se stal v roce 1931 a z počátku působil jako velitel čety u železničního pluku v Pardubicích. V letech 1935-1938 přidělen ŘOPu, zařazen u II.b oddělení (stavebně-administrativního). V létě 1945 nastoupil na Velitelství ženijního vojska hlavního štábu, kde působil nejprve jako přednosta mostní skupiny a později jako přednosta projekční podskupiny opevňovací skupiny. Od srpna 1946 přednosta opevňovací skupiny (později oddělení) Velitelství ženijního vojska. Po vytvoření ŘOPu vykonával funkci zástupce jeho přednosty gen. Čermáka. Od března 1948 opětovně přednosta opevňovacího oddělení. V březnu 1949 se stal velitelem Ženijního učiliště v Litoměřicích. Od července 1951 působil jako náčelník katedry na ženijní fakultě Vojenské technické akademie v Brně. Do zálohy odešel na sklonku října 1958.

⁹¹ Pplk. žen. Ing. František Kubelka, nar. 26. 3. 1910. V roce 1936 se stal vojákem z povolání a byl zařazen u II.b oddělení (stavebně-administrativního) ŘOPu. V květnu 1945 nastoupil na stavební oddělení intendantního odboru MNO. O měsíc později přeřazen ke stavebnímu ředitelství oblasti 1. V únoru 1946 se vrátil na MNO jako technický referent Velitelství ženijního vojska. Od března 1947 přednosta projekční skupiny ŘOPu (později opevňovacího oddělení). V dubnu 1949 převzal řízení opevňovacího oddělení Velitelství ženijního vojska. Od června 1950 se stal velitelem ženijního praporu 13 v Olomouci a na počátku září 1950 velitelem ženijního pluku 3 v Kroměříži. Po jeho zrušení převzal v listopadu 1950 velení 64. ženijního pluku v Seredi. Od července 1951 působil v různých funkcích u Konstruktivního stavebního podniku MNO Praha, tj. pozdější Hlavní správy vojenských staveb. Do hodnosti plukovníka byl povýšen v červnu 1953. V březnu 1956 přešel k Hlavní ubytovací a stavební správě MNO. Od srpna 1958 se stal náčelníkem Krajské ubytovací a stavební správy Karlovy Vary a od května 1960 náčelníkem Vojenské ubytovací a stavební správy Plzeň. Od února 1961 řídil činnost Městské vojenské ubytovací a stavební správy Praha. Od července 1964 pracoval jako vedoucí oddělení Ubytovací a stavební správy Stavebního a výrobního úseku MNO. Zemřel v činné službě 14. 6. 1966

v březnu 1950 započaly výlomové práce na vybudování nových skladovacích prostorů. Podle původního zámyslu měla být tvrz rozšířena o 11 nových sálů s celkovou plochou 5 000 m² (u stávajících podzemních prostorů byla využitelná ložná plocha 1 500 m²), přičemž se podařilo zahájit výlom prvních dvou sálů. Pro nedostatek finančních prostředků byly stavební práce v dubnu 1950 přerušeny a z plánu investic MNO na rok 1951 vyškrtuty.

Pro instalaci ocelolitinových zvonů na šesti jihomoravských těžkých objektech vznikl v srpnu 1949 v Šatově u Znojma pod velením por. žel. Františka Nováčka "Stavební úsek III". Po odborném proškolení mjr. Ing. Kočandrem z velitelství ženijního vojska hlavního štábu, bývalým příslušníkem prvorepublikového dopravního a osazovacího oddílu, bylo od 10. srpna 1949 do 13. března 1950 osazeno 12 zvonů, z toho tři převezených z Komárna a devíti nově vyrobených ve Vítkovických železárnách v Ostravě, jež vojenská správa objednala již v červnu 1947.⁹² Z více než dvou stovek samostatných těžkých objektů na severní hranici bylo po Únoru 1948 počítáno s využitím pouze dvou a to pěchotního srubu KS-27 „Na průseku“, jenž měl posloužit k trhacím zkouškám ženistů a srubu MO-S 3 „U mlýna“, který byl určen jako stanoviště protiletadlové obrany sektoru Nového Bohumína.⁹³

Jak vidno, koncepce opevnění z hlediska geografického se Únorovým převratem zcela podřídila politickým faktorům. Dělostřelecké tvrze na severní hranici byly shledány neefektivními a dále část z nich využívána jako sklady⁹⁴, samostatné objekty TO i LO ztratily smysl. Důkazů o tomto vývoji existuje několik:

- 1) 10. 9. 1953 požádalo podnikové ředitelství n. p. Kovošrot Hradec Králové MNO o předání vyřazených pancéřových prvků z objektů opevnění do šrotu. Svoji roli sehrála i probíhající sovětizace armády, jelikož poradce NGŠ ČSA gardový plukovník Děržický podal návrh na využití pancéřových zvonů a kopulí jakožto pozorovaten na jižní hranici. Nepodařilo se však technologicky vyřešit vyjmutí a transport prvků o hmotnosti 20 – 56 tun. Zde je nasnadě podotknout, že armáda absentovala schopnosti a znalosti čs. vojska předmnichovského, jelikož technologie Osazovacího oddílu ŘOP

⁹² P. MINAŘÍK, *Osudy československého stálého opevnění v letech 1945 – 1950*, Historie a vojenství, roč. 2001, čís. 4, s. 832 až 860.

⁹³ Martin RÁBONĚ – Tomáš SVOBODA Tomáš, *Československá zed'*, Dvůr Králové nad Labem 1993, s. 162

⁹⁴ Dopis NGŠ ze dne 29. 4. 1956 veliteli dělostřelectva MNO genplk. Josefu Malcovi o využívání tvrzí Hůrka a Adam - Martin RÁBONĚ a kol., *Val na obranu republiky*, Brno 2005, s. 309.

okupaci přečkala. Pancéřové prvky tak byly vytěženy odstřelem, při kterém byly stavebně vážně poškozeny samotné pevnostní objekty, které se staly z taktického hlediska definitivně neupotřebitelnými. Kovošrot tak získal 1150 tun ocelolitinu zdarma.⁹⁵

- 2) Na těžkých objektech bratislavského úseku byly od prosince 1949 opětovně osazeny speciální pevnostní zbraně⁹⁶, provedena kamufláž a zemní úpravy. Po roce 1950 byl rozsah úprav rozšířen o úpravu filtroventilačních systémů, jenž měla zohledňovat obranu proti ZHN a tyto úpravy se rovněž dotkly šatovských objektů. Nutno konstatovat, že opatření zdaleka nedosahovaly prvorepublikové kvalitativní a taktické úrovně
- 3) Docházelo k proměně strategické doktríny čs. armády a to přímo v rovině importu sovětských předpisů. Již v říjnu 1945 předala sovětská strana MNO na 300 řádů Rudé armády v době, kdy vznikalo na 900 manuálů československých, které byly jimi nahrazeny. Vojenská periodika byla ze 70 % obsahu tvořena překlady sovětských autorů, poznatky veteránů západní exilové armády tvořily sotva desetinu, zbytek byl převzat z předmnichovské éry, ovšem jednalo se spíše o formální a ceremoniální záležitosti, než o doktrínu⁹⁷
- 4) Zatímco nejmohutnější, nejnákladnější a takticky i stavebně nejsložitější stavby těžkého opevnění na severní hranici – dělostřelecké tvrže – byly shledány neefektivními, ve Vojenském výcvikovém táboře Císařský les u Mariánských lázní bylo od 12.12 1947 kalkulováno s náročnou výstavbou objektu, jenž by byl určen pro hlavní zbraňový komplet tvrzí – otočnou a výsuvnou dělovou věž Škoda XY/RO pro dvojče houfnic vz. 38 ráže 100mm o hmotnosti 360 tun. Exemplář této věže přečkal okupaci v ženíjním skladu

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 295-298.

⁹⁶ Jednalo se o zbraně L1, tedy smíšená dvojčata protitankových kanonů vz.36 a těžkých kulometů vz.37 – jediné speciálně projektované pevnostní zbraně, kterou se podařilo ve Škodovce z plejády dalších navrhovaných typů vyrobit ve velkých počtech a osadit – pozn. autora

⁹⁷ Jiří BÍLEK – Jaroslav LÁNÍK - Jan ŠACH, *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*, Praha 2006, s. 54 – 59.

v Pardubicích. Od 26. 7. 1948 bylo umístění změněno s tím, že věž musí plnit výhradně bojové úkoly na hlavním pásmu obrany.⁹⁸

- 5) Za zmínku stojí také postupný odliv nejvýše postavených v éře 3. republiky ještě aktivních činitelů předválečného ŘOP, kteří mohli mít s novou koncepcí i důvody její realizace osobní názorové problémy či byli pověřováni jinými úkoly
- 6) Samotná filozofie obranné strategie čs. generálního štábu nešla v poválečných letech revizi, resp. nahlížení na ni se stalo předmětem politikaření. Zde sehrál roli armádní generál Ludvík Krejčí, v době ohrožení státu náčelník generálního štábu, který byl 25. 1. 1947 zpovídán pracovníkem OBZ, JUDr. Karlem Vašem. Následně byl povolán k soudu v procesu proti gen. Janu Syrovému, bývalému generálnímu inspektorovi čs. armády, který probíhal v dubnu 1947. Zde na sebe upoutal pozornost výrokem, že reálná pomoc SSSR v době mnichovské krize neexistovala. Gen. Krejčí se také musel vyjadřovat k obviněním, ve kterých se principiálně zpochybňovala činnost generála Karla Husárka⁹⁹ při řízení opevňovacích prací v pohraničí. Tato obvinění však kategoricky popřel a hájil Husárkovu občanskou bezúhonnost a zaujetí pro obranu ČSR.¹⁰⁰

Zmiňuji se o všech těchto faktorech ovlivňující pojetí čs. předmnichovského opevnění a jeho podobu takto detailně díky skutečnosti, že existence hraničářů byla spjata s jejich působišťem. Souhrou těchto okolností nastala změna v pojetí krytí hranic Československa. Jednoznačným příklonem k sovětizaci armády tak byla existence speciálních pevnostních jednotek určena ke

⁹⁸ Od projektu bylo upuštěno 16. 5. 1950, kritickým hlasem byl i již vzpomínaný divizní gen. Karel Klapálek, velitel 1. Vojenské oblasti, který finančně náročný projekt doporučil nahradit sedmi v terénu zakopanými tanky v prostoru VVT Kynžvart – viz Martin DUBÁNEK - Jan LAKOSIL - Pavel MINAŘÍK, *Utajená obrana železné opony, československé opevnění 1945 – 1964*, Praha 2008, s. 53 – 55.

⁹⁹ Karel Husárek (1893-1972) – čs. generál, ruský legionář. Po návratu do ČSR v r. 1920 působil velitelských funkcích v Bratislavě a v Praze. Vystudoval Vysokou školu válečnou v Paříži. V letech 1929 – 1930 byl zatímním velitelem horského pěšího pluku 3 v Popradu a v letech 1930 – 1932 znovu působil na Zemském vojenském velitelství v Bratislavě. Od července 1931 byl profesorem strategie a všeobecné taktiky v Kursu pro vyšší velitele v Praze. V únoru 1933 povýšen na brigádního generála. V prosinci 1933 I. zástupcem náčelníka Hlavního štábu čs. branné moci. V březnu 1935 pověřen výstavbou čs. opevnění. Od července 1936 jako divizní generál stál v čele ŘOP. Po Mnichovu jako vojenský expert v delimitační komisi v Berlíně. Od října do prosince 1938 ministr veřejných prací v Syrového vládě, od ledna 1939 činný ve Škodovce, po zřízení Protektorátu ředitel zbrojovky v Dubnici nad Váhom. Od konce r. 1941 do sklonku války pracoval opět ve Škodovce, aktivně se zapojil do Pražského povstání. Souzen pro kolaborantskou činnost, Mimořádný lidový soud ho zprostil v prosinci 1948 obvinění, avšak Vojenský kárný výbor ho v červnu 1950 degradoval na vojína a byl také vystěhován. Rehabilitován v listopadu 1991.

¹⁰⁰ Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Od svobody k nesvobodě*, Praha 2011, s. 134 – 135.

svému konci. Všem těmto faktorům navzdory však pevnostní jednotka ČSA po 2. světové válce vznikla.

IV. 2 Pováleční pokračovatelé?

15. 4. 1952 vznikla 8. pevnostní brigáda s velitelstvím v Rajhradě pod velením plk. Stanislava Neuschla. Skládala se ze čtyř pevnostních praporů – 1. prapor v Jemnici, 2. prapor ve Znojmě, 3. prapor v Pohořelicích a 4. prapor ve Znojmě. Celkem čítala 4100 mužů. Za zajímavost lze považovat fakt, že nebyla v r. 1954 přezbrojena na nové kulometry vz. 52, nýbrž si ponechala lehké kulometry vz. 26 a těžké vz. 37, tedy zbraně, které byly za první republiky v pevnostech používány a v případě TK vz. 37 pro které byly i pevnosti, resp. jejich střelny, přímo navrženy. Žel, netýkalo se to již další těžší výzbroje. Pokud hraničáře v době první republiky determinovalo nejen jeho prověření v rámci ZÚ, nýbrž i znalosti buď nabyté či předané pocházející z KPZÚ, tedy perfektní ovládní speciální výzbroje a skvělé výsledky střelby, zde to již neplatilo. Hlavní výzbrojí těžkých objektů v době poválečné tvořil protitankový kanon PvK vz. 44 ráže 85mm, jenž byl adaptovanou hlavní zbraní sovětských tanků T-34/85, který se stal hlavní výzbrojí tankových jednotek ČSA. Svými rozměry a charakteristikami se tak pro stálé opevnění nehodil. Naprostou pikantií je poté fakt, že pěchotní sruby jihomoravského úseku byly pro problémy s vývojem kanonu vyzbrojeny zbraněmi L1, tedy speciálními zbraňovými komplety navrženy pro stálé opevnění – viz pozn. 26 – do první poloviny roku 1960, přičemž zbraň L1 nebyla při žádné jiné příležitosti než ve stálém těžkém opevnění používána a vojáci se s ní nikde jinde nemohli setkat.¹⁰¹ Projevy nejen sovětizace armády, nýbrž i přejímání sovětské výzbroje na úkor domácí provenience, nýbrž i „laicizace“ jednotek po sovětském vzoru se zde reflektují zcela evidentně. Změn doznal i životní styl osádek – zatímco v dobách první republiky hraničáři žili na pevnostech permanentně, nyní je měli obsazovat jen v případě nutnosti. Samotné posádky byly co do početních stavů mírně sníženy¹⁰², další taktickou nevýhodou byla oproti původnímu užívání desetínová dotace střeliva. 8. pevnostní brigáda byla zrušena 1. 11. 1955, nadále se počítalo s takovým řešením, že u motostřeleckých pluků dislokovaných poblíž

¹⁰¹ Kolektiv autorů, *Utajené pevnosti, československé opevnění z let 1936 – 1938 na jižní Moravě*, Brno 2003, s. 118.

¹⁰² E. STEHLÍK a kol., *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935–38*, Dvůr Králové nad Labem 2001, s. 281.

hranic budou osádky dopředu určeny z organického stavu jednotek. Kuriozitou tak může být fakt, že toto organizační uspořádání přežilo Sametovou revoluci, jelikož Rota osádek těžkého opevnění fungovala u 5. motostřeleckého pluku v Mikulově až do roku 1997, kdy AČR povrchové objekty opevnění definitivně opustila.¹⁰³

Vzhledem k popsaným odlišnostem můžeme konstatovat, že speciální pevnostní elitní útvary čs. armády existovaly v poválečném období maximálně formálně, jelikož typická charakteristika příslušníka hraničářských pluků přestala platit. Zmínka o poválečné historii pevnostních jednotek sem však patří, jelikož jasně vymezuje a charakterizuje změny, ke kterým po Únoru došlo a odpovídá na otázku, proč se elitní posádky pevností staly věci nepatřičnou a absentováním přítomnosti prvorepublikových hraničářů na opevnění po válce poskytuje částečnou odpověď ohledně jejich osudu. Autor se v chronologii dějin užívání pevnostního systému zastaví na tomto bodě, nebude se dále šířit o projektech ministerstva vnitra v této oblasti, jako byl např. známý projekt Kahan, jelikož tématem práce je působnost sféry ministerstva národní obrany a s ním spjatých elementů.

5. Perzekuce příslušníků hraničářských pluků

Z výše uvedeného vyplývá, že čs. armáda se stala místem střetu dvou koncepcí, jež byly charakterizovány v několika rovinách její minulosti a bojové zkušenosti 2. světové války. Byla tu rovina chronologie předmnichovská armáda vs. poválečná armáda, byla tu dimenze odbojová „západní vs. východní exilová armáda“. Společným jmenovatelem však byla problematika lidských zdrojů. Není cílem této práce podrobně vyjmenovávat nejen spory o směřování armády v poválečném období či půtky těchto koncepcí vztažené do personální politických a vojenských představitelů. Je však nutno zdůraznit, v jak spíše než pestré, tak v chaotické situaci se čs. branná moc nacházela v poválečné éře. Rozmanitost kupř. personálních kategorií důstojnického sboru reflektující původ uchazečů o přijetí do armády

¹⁰³ Martin DUBÁNEK - Jan LAKOSIL - Pavel MINAŘÍK, *Utajená obrana železné opony, československé opevnění 1945 – 1964*, Praha 2008, s. 181 – 183.

a její restauraci, tak ilustruje následující tabulka¹⁰⁴:

Přehledné schéma rozdělení důstojnického sboru čs. armády -
podle vojenského původu a činnosti v letech 1939 – 1945

Vojenský původ		Diferenciace v letech 1939 - 1945		Celkem počet		
Bývali důstojníci předmnichovské armády	zahran.	příslušníci I. čs. armádního sboru v SSSR		8887 69,2 %		
		příslušníci čs. jednotek na Západě				
		příslušníci čs. jednotek na Západě i I. čs. armádního sboru				
	domáci	politici vězňové				
		vstoupili do vládního vojska	účastníci odboje			
			bez odbojové činnosti			
		byli převzati do tzv. slovenské armády	účastníci odboje			
			bez odbojové činnosti			
	ostatní	účastníci odboje bez odbojové činnosti				
	Důst. převzati z tzv. sloven. armády	vstoupili do I. čs. armádního sboru v SSSR				
účastníci odboje (SNP, partyzáni)						
bez odbojové činnosti						
Důstojníci jmenováni z rotmistrů	zahran.	příslušníci I. čs. armádního sboru v SSSR		2187 17,0 %		
		příslušníci čs. jednotek na Západě				
	domáci	politici vězňové				
		příslušníci vládního vojska	účastníci odboje			
			bez odbojové činnosti			
		příslušníci tzv. slovenské armády	účastníci odboje			
			bez odbojové činnosti			
	ostatní	účastníci odboje bez odbojové činnosti				
	Důstojníci aktivováni ze zálohy	zahran.	příslušníci I. čs. armádního sboru v SSSR		1282 9,9 %	
			příslušníci čs. jednotek na Západě			
politici vězňové						
domáci		příslušníci vládního vojska	účastníci odboje			
			bez odbojové činnosti			
		příslušníci tzv. slovenské armády	účastníci odboje			
			bez odbojové činnosti			
		ostatní	účastníci odboje bez odbojové činnosti			
Absolv. voj. akad.		účastníci odbojové činnosti		503		
		bez odbojové činnosti		3,9 %		
C e l k e m čs. armáda				12859		

V těchto podmínkách improvizace a nedostatku, kdy např. k 1. 4. 1947 sloužilo v armádě 12 956 důstojníků, tedy 50 % plánovaného počtu¹⁰⁵, jsou hraničáři zcela opomenuti. Později je jejich absence ještě mnohem markantnější. Z důstojníků zmíněné 8. pevnostní

¹⁰⁴ František HANZLÍK – Václav VONDRÁŠEK, *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948*, Praha 2006, s. 271.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, s. 296.

brigády ani jediný není původním příslušníkem prvorepublikových předchůdců svého útvaru, tedy hraničářských pluků¹⁰⁶. Je vskutku s podivem, že zatímco se MNO snažilo doplnit neutěšený stav absence armádních expertů nábořem absolventů civilních vysokých škol¹⁰⁷, vycvičení a vyškolení vojáci předmnichovské armády nejsou k odpovídajícímu uplatnění, korespondujícímu s v předchozí kapitole popisovanou reaktivací opevnění, připuštění. Zejména, když v době existence 8. pevnostní brigády jsou příslušníci hraničářských pluků jedinými vojáky, kteří zvládají obsluhu speciálních pevnostních zbraní – jichž je v té době ještě na srubech používáno - na výbornou. Již tento samotný fakt – s nímž nerozlučně souvisí podstata náročné služby jakožto krytu hranic a z toho plynoucí odpovědnost za úspěšné střežení a obranu státní hranice – se dá vyložit jako perzekuce, zvláště když přihlédneme k vysoké kvalitě předválečných HP po širší stránce odborné a míry znalostí dalších vojenských dovedností.

Důvody tohoto opomenutí můžeme samozřejmě vysledovat ve zpolitizovaných poměrech panujících v ČSA v oné době. Již 2. 10. 1947 vznikla z rozhodnutí Rudolfa Slánského ústřední branná komise, ve které kromě jiných zasedli plukovník Bedřich Reicin a major JUDr. Jaroslav Procházka, vedoucí činitelé Obranného zpravodajství. Předsedou byl ovšem Jan Vodička, vedoucí vojensko-bezpečnostního oddělení ÚV KSČ, jenž vytyčil referátu hlavní úkoly: zkvalitňování organizační struktury KSČ v armádě, zvyšování vlivu komunistů na obrannou politiku státu, sociální a existenční otázka důstojníků.¹⁰⁸ Exponente komunistů v těchto otázkách kombinující personální stránku vojska s obranou státu tak ostře kontrastovala s jejich postavením v předmnichovské armádě, u jejich elitních útvarů, jakými byly HP, byla tato animozita ještě umocněna.

Nedochovalo se příliš mnoho materiálů, které by mohly popsat přítomnost komunistů u prvorepublikových hraničářských pluků. Vezmu tak zavděk alespoň svědectvím o vztahu důstojníka hraničářského pluku a svého podřízeného s komunistickou politickou orientací, které podává nadporučík pěchoty Jan Voznička, velitel 6. roty II. praporu HP 18, která bránila objekty těžkého opevnění poblíž dělostřelecké tvrze Dobrošov: *„Jak jsem již uvedl, během prvních dvou dnů po zřízení 6./18. hraničářské roty se u ní, až na dva či tři případy včas zaprezentovali všichni její příslušníci. A to byl jistě úspěch, neboť početní stav roty*

¹⁰⁶ Autorem provedené srovnání agendy HP v elektronické podobě v osobním držení autora a jmen uvedených v publikaci *Utajená obrana Železné opony*, stať o pevnostních jednotkách.

¹⁰⁷ Věcní věstník MNO z 2. 2. 1947 č. 9, čl. 91.

¹⁰⁸ František HANZLÍK – Václav VONDRÁŠEK, *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948*, Praha 2006, s. 276.

přesahoval dvě stovky osob. Jeden z těch, kdo se včas k rotě nedostavil, byl voják Jaromír Čerovský. Při vyšetřování opožděného nástupu jsem se dozvěděl, že byl snad v těch dnech (15. - 16. září 1938) v Německu. Co tam dělal, mi neřekl. Tento voják, jediný z roty, působil mi hned po svém příchodu na Jiráskovu chatu samé nepříjemnosti. Výkonny roty nebo naši poddůstojníci za mnou každou chvíli přicházeli s informacemi o vojínu Čerovském. Tu se vrátil pozdě z vycházky, jindy se po večerce sebral a z Jiráskovy chaty (kde byla jednotka ubytována – pozn. autora) někam utekl, pak zase že neposlouchá rozkazy a na nástupu odmlouvá. Konečně jednou mi poddůstojníci přišli nahlásit, že voják Čerovský v hospodě v České Čermné agitoval a vykřikoval, že prý: „Vláda je zlodějská, generál Syrový má pupek jak balon, Beneš má plán aeroplán a kdo dnes není komunista, tak je vůl!“ Když mi pak přišel totéž nahlásit i četník z České Čermné, musel jsem jako velitel bezodkladně zakročit. Tady šlo již o udržení kázně u roty a voják Čerovský svými výstupy, systematickým odepíráním velitelské autority a protivením se vojenským předpisům překračoval všechny meze. Při vyšetřování jeho případu jsem se ho zeptal, co by dělal na mém místě. Na to mi řekl: „Pane nadporučíku, já jsem komunista a Vy, Vy jednou budete také komunista!“ Vojenské base se tehdy nevyhnul. Amnestie po Mnichovu ho však vrátila zpět k jednotce a v tom, že se stanu komunistou pravdu neměl.“¹⁰⁹ Ač je tato reflexe pouhým fragmentem politického přesvědčení hraničářů, jasně vypovídá o jejich vysoké kázni a morálce, kterou bylo nepřipustné narušovat elementy hlásajícími protistátní ideologii. Lakonicky by se dala použít sumarizace, že zatímco v éře předmnichovské stáli hraničáři tak pevně a stmeleně na hranicích díky své apolitičnosti, v době poválečné byly pevnostní jednotky na výspě Československa z důvodu svého zpolitizování.

Kořeny inklinace k silovému postavení KSČ bychom však našli ještě v hlubší minulosti, dle vyjádření Dr. Prokopa Drtiny, člena NROS, v samotném Košickém vládním programu: „Jakožto političtí činitelé jsme měli právo znát názory vyšších důstojníků i jaké politické názory se projevují ve smýšlení důstojníků a mužstva. To byl přirozený důsledek Košického vládního programu, který na rozdíl od předmnichovských zásad stanovil političnost a nikoliv nepolitičnost armády. Byl to též důsledek toho, že i vojáci z povolání i vojáci v činné službě

¹⁰⁹ Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Osmnácti hraničáři*, Mohelnice 2000, s. 47, npor. pěch. Jan Voznička byl příkladným důstojníkem, který svěřený úkol bral velmi vážně. Na rozkaz obdrženy při všeobecné mobilizaci ve znění: „Bránit prostor od Jiráskovy chaty po Českou Čermnou, znemožnit nepříteli proniknutí v tomto prostoru bez vlastního pomyšlení na ústup“ reagoval pokynem svým podřízeným: „Pevnosti za žádných okolností neopouštět a bojovat až do posledního muže!“

měli nyní volební právo.¹¹⁰ Vliv Košického vládního programu na podobu armády však není tématem této práce, zdůrazňuji jej však proto, aby byl podtržen fakt, že v nejen v hierarchii poválečného režimu v Československu, nýbrž i v procesu jeho etablování vše souviselo se vším, zejména ve vojenských otázkách.

Jak vidno např. ze sledování div. gen. Jana Čermáka, vysokého představitele předválečného ŘOP, důvody, které vedly k vydláždění hladké cesty k nové obranné koncepci bez přítomnosti na slovo vzatých odborníků, mohly být formulovány různě: „*Negativní postoj k lidové demokracii, odpůrce socialismu a znárodnění.*“¹¹¹ Účelovost těchto formulací či spíše záminek však nemůže zakrýt cíl, který byl naprosto jasný: podříditi obrannou politiku sovětskému vlivu, resp. vůli ÚV KSČ, v plné shodě s procesem této povahy, jenž probíhal ve všech částech ozbrojených složek.

Pro úplnost doplníme základní schéma perzekuce armádních osob, jejímž přímým nástrojem se stalo OBZ pod taktovkou vedení KSČ. V první fázi se OBZ podílelo na přípravě podkladů pro propouštění „reakčních“ důstojníků a generálů z armády – viz zmíněné sledování div. gen. Čermáka. Poté ve druhé fázi se přikročilo ke sledování propuštěných důstojníků, provokaci a na jejich základě přípravě zinscenovaných soudních procesů a další formy perzekuce. Ti z vojáků, kteří unikli této „síti“, byli internováni v táborech nucených prací. Po Vítězném Únoru dochází k tzv. očistě důstojnického sboru, která má rovněž dvě části: ta první trvá do vzniku Hlavní kádrové správy MNO během podzimu 1948, ona druhá pak pokračuje v průběhu let 1949-1950. Jedním z oblíbených motivů údajných provinění obžalovaných byla tzv. perzekuce komunistů v exilové armádě a to prakticky na jakémkoliv jejím druhoválečném působišti. OBZ získalo přístup k bohaté studnici materiálů – archiv londýnského MNO, materiály Čs. vojenské mise v SSSR a také z předmnichovského období, např. studie pro anglickou zpravodajskou službu z r. 1941 o činnosti 2. oddělení Hlavního štábu proti komunistům v časech předmnichovské republiky. Očistu uvedla v život studijní skupina 5. oddělení Hlavního štábu MNO pod velením plk. Josefa Musila. Ten předkládal na základě prostudovaných dokumentů doporučení na propuštění optikou KSČ vzato nespolehlivých a nebezpečných důstojníků Bedřichu Reicinovi. On z pozice člena Armádního

¹¹⁰ František HANZLÍK – Václav VONDRÁŠEK, *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948*, Praha 2006, s. 354.

¹¹¹ Seznam sledovaných generálů a důstojníků, AMV, fond 302-289-3, Příloha k čj. 40855 taj. A – 1948. O jasné inklinaci OBZ vypovídá např. „hodnocení“ gen. Neumana, velitele Hraniční oblasti 31 v době ohrožení státu, náčelníka štábu čs. vojenské správy ve Francii, náčelníka Štábu pro vybudování branné moci a náčelníka štábu Hlavního velitele čs. exilové armády ve Velké Británii v témže dokumentu: „*Odpůrce lidově-demokratického řádu a zahraničně-politické orientace ČSR. Závadná činnost v Anglii v letech 1940 – 1945.*“

poradního sboru ovlivňoval jeho jednání, což vyústilo v období od března do září 1948 v propuštění stovek důstojníků československé armády. Cíleně byla také provedena očista nejen v současných, ale i budoucích kádrech armády, když bylo rozhodnutím ministra národní obrany z 2. 3. 1948 okamžitě vyloučeno 32 frekventantů z vysoké školy válečné v Praze. Důstojníci OBZ zpracovávali na žadatele zpravodajské posudky, které využívaly informace od oddělení SNB a StB z místa bydliště příslušníků vojska. Mezi údaji byly klíčové zejména třídní původ a politická spolehlivost. „Kritéria“ pro vyhovění v posudcích byla např. tato: postoj ke Košickému vládnímu programu, k politice KSČ v letech 1945 – 1948, postoj k Únorovým událostem, postoj k lidově demokratickému zřízení. Jako zamítavé pak figurovaly formulace: patří k odpůrcům lidově demokratického zřízení, nadbíhá kapitálu a usiluje o návrat do starých pořádků, ještě po vládní krizi nadává na SSSR, typický a nenapravitelný reakcionář, rodinný příslušník je kulak.

Následky čistky byly pro personální stav ČSA strašlivé: propuštěno bylo 2 965 z 13 366 důstojníků, což představovalo 22,2 % důstojnického sboru ze stavu k 15. 2. 1948. Propuštěno bylo 41% generálů (57 ze 139), 52,3% důstojníků západní exilové armády (490 z 937), 20,8% důstojníků z domácího prostředí (1731 z 8339), 20,3% nacisty vězněných (149 ze 734). Paradoxně nejméně bylo propuštěno důstojníků armády Slovenského štátu (20%) a Vládního vojska (15,2%). Celkově kvantitativně nejméně postiženou skupinou – které se ale nevyhnuly ve svém výkonu drakonické tresty v následujících letech – však byli bývalí příslušníci 1. ČSAS v SSSR – 9,5% propuštěných, což představovalo 82 z 864 důstojníků.¹¹²

Z pohledu ospravedlnění machinací této represivní mašinérie a jejich ozřejmění si dovoluji citovat lakonický výrok sloužící jako epilóg: „*Očista postihla jen takové příslušníky, kteří se bezprostředně před a po únoru 1948 projeví jako nepřátelé KSČ a lidově demokratického zřízení.*“¹¹³

V. 1 Osudy vybraných příslušníků HP v rovině perzekuce 50. a 60. let

Nyní bych se pokusil o nastínění životních osudů několika vybraných příslušníků hraničářských pluků. Kritériem pro výběr jsou následující okolnosti:

¹¹² František HANZLÍK – Václav VONDRÁŠEK, *Vojenské obranné zpravodajství v zápase o politickou moc 1945 – 1950*, Praha 2003, s. 209 – 214.

¹¹³ SÚA, A ÚV KSČ, fond komise I, sv. 12, a.j. 201, s.3

a) k dotyčným osobám se musela zachovat patřičná dokumentace. Tento faktor není jen záležitostí osudů vojenských archivů v době poválečné či okupace, nýbrž i časového trvání existence některých hraničářských útvarů, které plnily své úkoly jen po krátkou časovou etapu – např. HP 17

b) popisovaní jsou převážně důstojníci, jejichž život se dá lépe vykreslit díky většímu množství zachovaných dokumentů, byť jsem se snažil neopomenout ani řadové vojáky

c) v hraničářských jednotkách sloužily tisíce československých občanů, z této masy jsem se snažil vybrat ty, kteří na sebe upozornili odbojovou činností, vyhraněnými postoji k Mnichovu či byli vzpomínáni svými bývalými kolegy, jedná se tak o princip výběru ex-post. Promítám ovšem snahu postihnout jak domácí, tak zahraniční odboj a to bez výjimky kteréhokoliv válčiště, stejně tak jsou vybráni zástupci všech vzniklých hraničářských útvarů

Plukovník pěchoty František Podhrázský, velitel HP 19

- Narozen 23. 12. 1867 v Moravských Budějovicích, vyznání římsko-katolické, národnosti české.
- V letech 1904 – 1908 navštěvoval státní průmyslovou školu, obor strojnický s vyučovací řečí českou.

Vojenská kariéra

- Odveden 1. 5. 1909 v Praze jako jednoroční dobrovolník, slouží u pěšího pluku 15 do 30. 9. 1910, po povýšení na šikovatele propuštěn do zálohy.
- V důsledku vypuknutí první světové války povolán 3. 8. 1914 jako velitel kulometného oddílu u zeměbranceckého 15. Pěšího pluku v Opavě, u něj je 16. 1. 1915 povýšen na podporučíka, převelen k domobraneckému pluku č. 31 a 17. 1. 1915 poslán na ruskou frontu, kde setrvává do 11. 9. 1915.
- Následuje anabáze na italské frontě, kde je také povýšen na poručíka, do 22. 10. 1915, kdy je raněn v bitvě na Soči u Doberda (roztržštěná holenní kost) a odsunut do Lublaně, následně se zotavuje v Těšíně, odkud je odvelen na ruskou frontu, kde je s platností od 1.

5. 1916 jmenován pobočníkem velitele výcvikové skupiny, od 11.6. téhož roku se stává technickým referentem pluku a od 15.4. 1917 je jako velitel kulometné roty opět nasazen na italské frontě, kde je zajat 17.5. 1917.
- 1. 4. 1918 vstupuje do 32. střeleckého pluku čs. italských legií, s ním opět jako velitel kulometné roty zůstává v poli do 8. 12. 1918 a účastní se bojů o Doss Alto a na řece Piavě.
 - K tomuto datu je po povýšení na nadporučíka (15. 11. 1918) a záhy na kapitána italských legií (8. 12. 1918) stažen z Padové do Rimavské Soboty coby velitel I. praporu 32. střeleckého pluku.
 - 28. 12. 1919 je povýšen na majora a je mu svěřena samostatná skupina v bojích na Slovensku, resp. Moldavy.
 - Následuje posádková služba převážně na Slovensku, v mobilizaci roku 1921 velí pěšímu pluku 14.
 - 31. 12. 1933 určen velitelem hraničářského praporu 10 v Trebišově, kde je též povýšen na plukovníka pěchoty, ve funkci setrval do 15. 1. 1938, kdy přichází převelení k HP 19, mezitím ovšem absolvuje kurz ZÚ ve výcvikovém táboře v Jincích a 11. 12. se hlásí u I. oddělení hlavního štábu ŘOP.
 - V lednu 1938 je taktéž členem komise pro zpracování směrnic „Boj ve stálých opevněních“.
 - Po rozpuštění HP 19 je ustanoven velitelem 15. 2. 1939 velitelem pěšího pluku 32, funkci ovšem nenastoupí, jelikož likvidace čs. armády ho zastihne ve funkci člena delimitační komise.

Vojenské vzdělání

- 1909 – jednoroční škola dobrovolníků
- 1918 – kulometný kurs v Bagni della Poreta
- 1922 – ekvitační kurs u 11. divize

- Zkušena u letky 7 v Košicích 15. 6. – 30. 8. 1924
- Zkušena u dělostřeleckého pluku 10 17. 6. – 30. 8. 1927
- 1930-1931 – kurs pro velitele vojskových těles v Praze
- 1933 – kurs pasivní obrany proti letadlům
- 1936-1937 – II. turnus zkráceného automobilního učiliště pro důstojníky
- 1937 – ZÚ

Vyznamenání a ocenění

- Čs. válečný kříž
- Revoluční medaile
- Italský válečný kříž
- Fattiche di guerra
- Medaile vítězství
- Medaile dell unita d Italia
- 27. 11. 1937 mu uděluje pochvalné uznání za 4 letou svědomitou, iniciativní a úspěšnou služební činnost ve funkci velitele hraničářského praporu 10, brigádní generál Oleg Svátek, velitel 12. divize¹¹⁴

Osobní charakteristika

- Jazykové znalosti dokonalé mluvené i psané německy a italsky, francouzsky částečně
- Divizní generál Josef Váňa, velitel 4. pěší divize v Hradci Králové vypracoval dne 30. 9. 1938 hodnocení, kde se dočteme: v kritériu „Vcelku se svou povahou pro svou službu

¹¹⁴ Divizní generál in memoriam, ruský legionář, veterán z bitvy u Bachmače, za branné pohotovosti státu velitel hraniční oblasti 42 v Užhorodě, právě jemu podřízené útvary podaly ve dnech 14. 3. -17. 3. 1939 vynikající výkon při boji s Honvédem, zatčen 4. 9. 1941 jakožto zakládající člen ON – Praha jihozápad, měsíc odolával výsledkům v Petschkově paláci, 1. 10. 1941 popraven v Praze-Ruzyni. Pozn. autora

(zbraň) hodí“ : dobře (druhé nejvyšší hodnocení) ohledně charakteru, velmi dobře (nejvyšší hodnocení) stran intelektuálních a teoretických znalostí, velmi dobře u tělesné způsobilosti, velmi dobře u velitelských schopností. Sama nejdůležitější charakteristika zní: „*Samostatný, rozhodný a pevný velitel. Organizoval hran. pluk 19 s velmi dobrým výsledkem. Pracoval s velkou energií a pochopením pro otázky opevnění. Upotřebitelný je v řadové službě.*“¹¹³

- Brigádní generál Karel Kutlvašr¹¹⁵, velitel Hraniční oblasti 35, tedy organizačně nadřízeného celku HP 19, se v anketě „Mobilizace 1938“ vyjádřil stran plk. Podhrázského následovně: „*Tvrdý, pevný a rozhodný velitel. Velel úseku velmi energicky a sám dával velmi dobrý příklad vojenské kázně. Po opuštění těžkých opevnění situaci zcela ovládal a konal s plukem velmi dobré služby. V situacích napjatých nikdy nepovolil. Velmi dobrý velitel pluku a plukovník.*“¹¹⁴

Poválečné osudy

Dne 27. 5. 1947 je dle zákona č. 72 1946 Sb. povolán plukovník Podhrázský zpět do činné služby k datu 30. 6. 1947.¹¹⁶ A to „jako důstojník československé branné moci z povolání“, nehovoří se však v dokumentu – s výjimkou adresovaného oslovení – o hodnosti, ve které službu opět nastoupí. Tento dekret vznikl na základě zkoumání přijímací komise čs. armády ze dne 9. 10. 1946, kde čteme: „*Rozhodnuto povolat do činné služby, s návrhem přeložení do výslužby. Důvody: Jeho malá odbojová činnost je odůvodněna nemocí, která trvala několik let. Povstání se zúčastnil. Je 60 letý legionář.*“ K tomuto mám následující poznámky:

1) v knize Emila Trojana *Tak přísahali...partyzánský odboj v Orlických horách v letech 1939 – 1945*, která shrnuje dění v květnových dnech roku 1945 jsem nenašel jedinou zmínku o činnosti plk. Podhrázského, ani není zmíněn ve vzpomínkách pamětníků či seznamech místních partyzánů.¹¹⁷

¹¹⁵ Armádní generál in memoriam, veterán od Zborova, za branné pohotovosti státu velitel HO 35 v Hradci Králové, člen ON, 5. 5. 1945 převzal velení vojenského velitelství „Bartoš“ a řídil obranu Prahy v průběhu povstání, díky svému konání v průběhu podepisování německé kapitulaci prohlášen spolu s ČNR za nepřítele SSSR, 16. 5. 1949 odsouzen za velezradu na doživotí, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960, zemřel 2. 10. 1961 – pozn. autora

¹¹⁶ VUA Praha, dekret o MNO čj. 5160 o povolání plk. Podhrázského do činné služby

¹¹⁷ Emil TROJAN, *Tak přísahali...partyzánský odboj v Orlických horách v letech 1939 – 1945*, Ústí nad Orlicí 2001, s. 70 – 80.

2) Ohledně jeho vzpomínané nemoci máme bližší doklady – viz výkaz kapitána zdravotní služby MUDr. Vladimíra Bernašovského, šéflékaře HP 19 pořízený v Žamberku 6. 12. 1938. Z něj se dozvídáme, že plk. Podhrázský trpěl od 14. do 20. 5. 1925 katarem průdušek, jinak byl ovšem zcela zdrav a v době svého velení HP 19 nemocen nebyl dokonce vůbec.¹¹⁸ Záležitost choroby a doby jejího propuknutí je totiž pro osud plk. Podhrázského velmi důležitá a můžeme z výše zmíněného výkazu usuzovat, že propukla nejdříve na sklonku existence 2. republiky, spíše až v době po vzniku Protektorátu.

30. 9. 1947 totiž dochází kárný výbor velitelství vojenské oblasti 15 k závěru, že plk. Podhrázského je třeba potrestat písemnou výstrahou a zároveň je shledán vinným, že v době okupace přednesl zahajovací proslov na ustavující schůzi „Ligy proti bolševismu“ a přivítal řečníka této schůze, čímž ohrozil dobré jméno vojska. Dále je zproštěn obvinění, že byl členem této organizace. Důvodem bylo kromě faktu, že obžalovaný se necítil vinen též zjištění skutečnosti, že Liga proti bolševismu v Žamberku nikdy neexistovala, jak prošetřil KV a k samotnému přečtení proslovu v r. 1944 došlo pod nátlakem okupační správy, resp. německého hejtmána v Rychnově. Obviněný se též hájil svým zdravotním stavem, který obnášel recidivu levostranného zánětu pohrudnice. Ačkoliv MNV v Žamberku i několik místních občanů dosvědčuje jeho chování „jako řádného a spolehlivého Čecha“, je uznán vinným po subjektivní i objektivní stránce a další služba či nárok je znemožněn. Finální podpis pod rozsudkem, jenž vešel v platnost 17. 10. 1947 patří armádnímu generálu Karlu Klapádkovi, tehdejšímu veliteli 1. oblasti, bývalému veliteli 1. ČSAS v SSSR a Pěšího praporu 11 – Východního.¹¹⁹

Finální shrnutí

Hodnotit, zda provinění plukovníka Františka Podhrázského v době okupace bylo natolik závažné, zda mu další služba v poválečné armádě byla odepřena je spekulací. Je nutno vzít však v úvahu nejen stále rozjitřenou atmosféru doby, animozitu mezi těmi vojáky, kteří zůstali v Protektorátu, věnovali se rozpuštěným MNO přiděleným povoláním a čekali na konec konfliktu a těmi, kteří se rozhodli bojovat se zbraní v ruce za hranicemi, nýbrž také vzrůstající vliv OBZ a jeho směřování proti všem potenciálním nepřátelům socialistického zřízení či zpolitizování armády. Můžeme se ovšem sami sebe ptát, zda byl se svými

¹¹⁸ VUA Praha, osobní dokumentace plk. Podhrázského, fond HP 19

¹¹⁹ VUA Praha, osobní dokumentace plk. Podhrázského

zkušenostmi, výborným prospěchem a skvělými hodnoceními plk. Podhrázský pro armádu upotřebitelný, zejména jako odborník na taktiku boje v opevnění v době, kdy se rozbíhala jeho reaktivace a kdy je mu další služba z těch či oněch důvodů znemožněna. Plk. Podhrázský byl oficiálně přeložen do výslužby dnem 1. 7. 1947 a to z důvodu konstatování MNO, že vzhledem k jeho věku jej již nepovažuje za způsobilého službě, o dalších důvodech se v dekretu ministra národní obrany – podepsán je arm. gen. Ludvík Svoboda – nic nepíše.¹²⁰

Dohru má případ plk. Podhrázského v r. 1954, kdy žádá o odňatý invalidní zaopatřovací důchod. Ten mu byl odňat předešlého roku s odůvodněním: „*jmenovaný byl horlivým služebníkem dřívějšího kapitalistického řádu, svým jednáním projevuje nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení a záporně se staví k budovatelskému úsilí pracujícího lidu a k socialistické výstavbě naší vlasti.*“¹²¹ Fakticky se jedná o snížení 6024 Kčs na 1024 Kčs měsíčně. Při přezkoumání 9. 8. 1954 je důchod opětovně přiznán s odůvodněním, že plk. Podhrázský nešíří vzhledem k samotářské povaze svého života své závadné postoje a ani nepracuje z důvodu těžké nemoci, s níž byl hospitalizován v letech 1950 a 1951.¹²²

Poručík pěchoty František Čech

-Narozen 28. 5. 1913 v Tione, Itálie, příslušný v Horní Cerekvi, země česká, vyznání římskokatolické.

- Absolvoval Zemskou vyšší školu hospodářskou s maturitou.

Vojenská kariéra

- Odveden 19. 4. 1933, vojenskou službu nastoupil 17. 7. 1933 u pěšího pluku 29 v Jindřichově Hradci, 28. 2. 1934 je přemístěn coby svobodník přeložen do Chustu na Podkarpatskou Rus k pěšímu pluku 45.

¹²⁰ VUA Praha, dekret MNO čj. 6094

¹²¹ VUA Praha, Usnesení důchodové komise MNO z 7. 5. 1953

¹²² VUA Praha, Usnesení odvolací důchodové komise MNO z 9. 8. 1954

- Jako četař aspirant je přijat 30. 9. 1936 ke studiu na vojenské akademii v Hranicích, odkud je vyřazen jako poručík pěchoty 29. 8. 1937 a zařazen jako velitel pěší čety 12. roty pěšího pluku 11 „Františka Palackého“.
- 31.1. 1938 přichází převelení k HP 6 do Králík, ovšem již předtím je odeslán 2.11. 1937 do Jinců na kurs ZÚ.
- v rámci HP 6 velí četě 11. roty, stává se velitelem pěchotního srubu KS-5 „U potoka“.
- na tomto postu prožívá částečnou i všeobecnou mobilizaci a ústup z pevností, 15. 12. 1939 je převelen v důsledku likvidace HP 6 k horskému pěšímu pluku 3 a konečně 24. 2. 1939 k pěšímu pluku 29 do Třeboně, kde zažije okupaci zbytku českých zemí.
- 30. 6. 1939 je převeden MNO v likvidaci do oboru ministerstva vnitra jako živnostenský adjutant v oboru živočišné produkce u okresního úřadu v Pelhřimově, kde setrvává až do 4. 5. 1945.¹²³
- Od podzimu 1944 se zapojil do odboje – kontaktuje jej bývalý por. děl. Kuchařík, činí tak i přes to, že se nachází v krajně nebezpečné situaci. Bydlí v době židovské rodiny JUDr. Kummermana, která byla deportována v listopadu 1942 do Terezína. Bývalé majitele se snaží všemožně podporovat do roku 1944 prostřednictvím strážmistra četnictva Holého. Od Kummermanových též převzal rozhlasový přijímač, který nebyl nahlášen. V témže domě sídlí místní organizace NSDAP, což je krajně riskantní. Zejména, když je por. Čech určen jako velitel jedné z přijímacích ploch pro shozy zbraní z Velké Británie v případě povstání a jakožto koordinaci používá vysílání stanice Londýn.
- V momentu vypuknutí Pražského povstání organizuje partyzánskou četou v počtu 21 mužů, vyzbrojených zbraněmi, které po dobu okupace ukrýval: jedinou pistolí a karabinou s 20 náboji, tito muži tak plnili nejdříve pouze zpravodajské úkoly. Díky zmatku provázejícím německou kapitulaci se podařilo zajmout 9. 5. 1945 18 příslušníků Waffen SS, jeden tank, nákladní automobil s 16 vojáky Wehrmachtu a množství materiálu, střeliva a proviantu. Bohužel téhož dne bylo 13 partyzánů zaskočeno jinou skupinou SS u pelhřimovského nádraží a popraveno. Činnost partyzánské čety pod velením por. Čecha skončila k 1. 6. 1945.¹²⁴

¹²³ VUA Praha, vojenská kvalifikační listina por. pěch. Čecha

¹²⁴ VUA Praha – osobní spis por. pěch. Františka Čecha, výpověď dotazníku činnosti za okupace pro Osobní oddělení pro pěchotu MNO sepsána vlastními slovy 1. 3. 1947

Vojenské vzdělání

- 1933 – 1935 – základní vojenská služba
- 1933 – 1934 – škola na důstojníka pěchoty v záloze
- 1936 – 1937 – Vojenská akademie v Hranicích
- 2. 11. – 11. 12. 1937 – kurs ZÚ v Jincích
- 1945 – kurs pro zbrojní důstojníky v Českých Budějovicích
- 1947 – protiletadlový kurs pro důstojníky pěchoty v Milovicích

Vyznamenání a ocenění

- Pochvala od velitele HP 6, plk. pěch. Bohumila Boreckého z 30. 11. 1938

Osobní charakteristika

- Jazykové znalosti částečně německy mluvený i písemný projev
- V posudku z 30. 11. 1938 čteme: Charakter – dobrý (druhé nejvyšší hodnocení), Intelektuální vlastnosti a teoretické znalosti – dobré, Tělesná způsobilost – velmi dobrá, Velitelská schopnost – velmi dobrá, „*Příkladný velitel, dobrý cvičitel*“.¹²⁵

Poválečné osudy

- Dne 17. 1. 1947 je kapitán pěchoty František Čech dekretem MNO č. 17083/1946 povolán do aktivní služby a to se zpětnou platností od 5. 5. 1945 včetně pořadí povýšení
- Je pozoruhodné, že v kvalifikační listině z 5. 11. 1948, vypracované ve Stříbře 5. 11. 1948 u pěšího pluku 18, se objevuje několik zajímavých formulací. Zatímco hodnocení zůstává „předválečné úrovně“, u kritéria Upotřebitelnost se objevuje „vedení jednotek v těžkých opevněních“, ovšem kategorie Způsobilosti k velení nejbližší vyšší jednotce

nebo k zastávání nejbližší vyšší funkce je uvedeno „nepřichází dosud v úvahu“. O to překvapivěji působí přípis velitele pluku plk. pěch. Aloise Bavorského: „*Kpt. pěch. Čech má kladný postoj k lidově-demokratickému zřízení, k jeho vymoženostem, k přátelství s SSSR a k únorovým událostem.*“¹²⁶

- 15. 11. 1950 vzniká zpravodajský posudek na osobu por. Čecha. V něm je připomenut jeho výrok z 26. 10. 1950 : „*Kdy se vrátím nevím, možná, že mnou odvezou, říkal jsem to, že nás všechny pozavírají. Vždy to tady bylo se službou dobré a najednou se jim to nelíbí.*“ Výmluvný je fakt, že toto prohlášení měl František Čech učinit v souvislosti se svým předvoláním ohledně četaře z povolání Sedláčka, jenž byl zajištěn za protisovětské nálady. Dále je konstatováno, že své socialistické přesvědčení pouze simuluje, přitěžujícím faktorem je zjištěné předválečné členství v Národně socialistické straně, ke kterému se však nehlásí.¹²⁷
- 20. 9. 1954 žádá již major František Čech toho času sloužící u 158. hlásného pluku protivzdušné obrany v Praze o propuštění z aktivní služby. Na kádrové oddělení MNO zasílá žádost následujícího znění: „*Na základě usnesení X. Sjezdu KSČ a vlády Československé Republiky a po kádrovém rozhovoru na HKS, žádám o přeřazení do zemědělství podle dosud platných nařízení. Jako důvod uvádím: V letech 1928 – 1932 absolvoval jsem Zemskou vyšší školu hospodářskou v Táboře s maturitou. Během okupace byl jsem zařazen na okresním úřadě v Pelhřimově jako referent pro živočišnou produkci zemědělského oddělení. Žádám, aby mé zařazení v zemědělství, bylo provedeno po kádrovém pohovoru u ministerstva zemědělství. Doufám, že moje žádost bude kladně vyřízena vzhledem k mému dřívějšímu vzdělání a k mé šestileté praxi neb se chci zapojit do budování socialistického zemědělství.*“¹²⁸
- O měsíc později následuje kádrový posudek velitele útvaru majora Čecha, mjr. Kořínkem: *Soudruh Čech František je nestraník. Má kladný poměr k dnešnímu lidově-demokratickému zřízení, schvaluje spojenectví se Sovětským svazem. Pracovní morálka jmenovaného je na dobrém stupni. Do zálohy byl propuštěn na vlastní žádost za účelem*

¹²⁶ VUA Praha, kvalifikační listina kpt. pěch. Čecha

¹²⁷ VUA Praha, zpravodajský posudek kpt. pěch. Čecha, osobní spis Františka Čecha

¹²⁸ Kopie zmíněné žádosti předaná autorovi 29. 2. 2016 při osobní schůzce v Praze s Ing. Josefem Čechem, synem (nar. 1943) por. pěch. Františka Čecha

přechodu do zemědělství. Jelikož s. Čech absolvoval vyšší hospodářskou školu, možno ho použití v zemědělství. ¹²⁹

- Následuje vystěhování z Prahy do Odolené Vody, celá rodina – manželku poznal por. pěch. Čech při ústupu z opevnění v Králíkách – značně trpí novými podmínkami a zhoršenou finanční situací.
- František Čech umírá náhle 26. 12. 1984 v Mělníce¹³⁰, jeho syn Ing. Josef Čech podává 12. 9. 1991 žádost na kádrové oddělení Federálního ministerstva obrany o uplatnění zákona č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích, ve které sumarizuje své názory o skutečných okolnostech odchodu jeho otce z vojenské služby: *„Jsem přesvědčen, že byl k odchodu z vojenské služby donucen z politických důvodů, když jako nestraník nemohl dále zastávat funkci náčelníka štábu 158. hlásného pluku – Praha. Za svého života nám sdělil, že při pohovoru na kádrovém oddělení MNO v r. 1954 mu bylo přímo a jasně řečeno, že má dvě možnosti. Buď požádá o přeřazení do zemědělství na základě tehdy vyhlášeného usnesení X. sjezdu KSČ a vlády ČSR, vyzývající k posílení kádrů socialistického zemědělství, nebo bude z armády vyřazen se všemi z toho plynoucími důsledky. Jako otec dvou nezletilých dětí nechtěl riskovat případné existenční potíže rodiny a raději si podal žádost o přeřazení do zemědělství, neboť měl k tomu i odpovídající kvalifikaci.* ¹³¹

Finální shrnutí

Poručík pěchoty František Čech byl zástupcem kategorie důstojníků, kteří byli pro fungování hraničářských pluků kardinálně důležití – byli to mladí vzdělaní vojáci, odchovaní ideály masarykovské republiky, velice odhodlaní a vděční armádě za poskytnutí zázemí, neboť i poručíka Čecha motivovala k setrvání v armádě nouze o zaměstnání, vzhledem ke svým hodnostem se často stávali veliteli objektů a tak by sehráli velmi důležitou roli v případné obraně svých svěřených srubů. Poručík Čech se zapojil do domácího odboje a uplatnil své znalosti, byť si činil do konce svých dní výčitky, že nezamezil ztrátě lidí, kteří mu důvěřovali

¹²⁹ Kopie zmíněného posudku předaná autorovi 29. 2. 2016 při osobní schůzce v Praze s Ing. Josefem Čechem, synem (nar. 1943) por. pěch. Františka Čecha

¹³⁰ Biografický dotazník důstojnického sboru čs. armády pro Historický ústav AČR, zhotoven na přání Plk. PhDr. Eduarda Stehlíka MBA, kopie předaná autorovi Ing. Josefem Čechem

¹³¹ Kopie zmíněné žádosti poskytnuté autorovi 29. 2. 2016 při osobní schůzce v Praze s Ing. Josefem Čechem, synem (nar. 1943) por. pěch. Františka Čecha

v dramatických dnech května 1945. Sice neodešel do řad exilové armády, snažil se využít s pozicí, kterou mu přisoudil protektorátní systém, ale jak ukázala velmi úspěšná a neohrožená povaha jeho angažovanosti do odboje, kdy neváhal nabídnout pomocnou ruku k pomoci výsadbům z Velké Británie, což sebou neslo značná rizika, své přísaze Republice Československé zůstal věrný. Po Únorových událostech bylo jen otázkou času, kdy on jakožto nestraník bude vyloučen z řad potenciálně spolehlivých novým totalitním systémem, který nebral v potaz vojenskou odbornost či vlastenectví, nýbrž loajalitu politické straně. Ač neskončil ve vězení či pracovním táboře, jeho další život i život jeho rodiny byl poznamenán vynucenou změnou povolání a ukončením vojenské kariéry. Že o iniciativního, inteligentního a vojáckého důstojníka neměla zájem 8. pevnostní brigáda zůstává již jen epilogem...

Poručík dělostřelectva František Fišera

- Narozen 1. 1. 1914 Šárovcova Lhota, Nová Paka, příslušný v Dolní Štěpanici, Jičín, vyznání česko-bratrské.
- V letech 1930 – 1934 vystudoval vyšší průmyslovou školu strojní v Pardubicích s maturitou.

Vojenská kariéra

- Dobrovolně se hlásí k vojenské službě 25. 6. 1934 v Jičíně.
- V r. 1935 navštěvuje školu důstojníků lehkého dělostřelectva ve Znojmě.
- Následuje aplikační škola dělostřelectva v Olomouci a přijetí na Vojenskou akademii v Hranicích.
- Z Vojenské akademie v Hranicích vyřazen jako poručík dělostřelectva dne 1. 8. 1937 a nastupuje k dělostřeleckému pluku 4.
- 10. 5. 1938 je přidělen k HP 19, kde se stává I. důstojníkem VI. praporu HP 19, od 31. 5. 1938 je jeho funkce potvrzena a určen je tak jako velitel baterie dělostřeleckého srubu

KS-43 „Veverka“ dělostřelecké tvrze Adam. Na tomto postu prožije pohnuté události posledního roku existence Republiky Československé.

- S okupací se nehodlá smířit a 9. 6. 1939 opouští ilegálně Protektorát, o tři dny později je odveden v Krakově k čs. exilovému vojsku a následujícího dne nastupuje činnou službu.¹³²
- 22. 6. 1939 je prezentován v Boulogne – sur – Mer a vstupuje do Cizinecké legie, kde setrvává do 22. 9. 1939, jakožto seržant koloniálního dělostřelectva 1. baterie RACT je vyslán do Sidi bel Abes v Alžíru a následně do Sfaxu v Tunisu.
- 23. 9. 1939 přichází toužebně očekávané převelení k čs. armádě – do výcvikového tábora čs. jednotek v Agde, kde setrvává do 15. 11. 1939, druhého dne je zařazen k pěšímu pluku 1. Čs. divize a určen velitelem čety 4. Roty, 15. 1. 1940 je určen za spojovacího důstojníka II. oddílu dělostřeleckého pluku 1 1. Čs. divize v La Nouvelle.
- 7. 7. 1940 připlouvá do Plymouthu a je prezentován v táboře čs. armády v Cholmondeley.
- Pod imatrikulačním číslem J-1327 slouží v řadách 1. Čs. samostatné brigády v Británii v Leamington Spa.
- Rok 1942 je naplněn zvyšováním kvalifikace: od 13. 4. do 9. 5. 1942 absolvuje kurz velitelů setnin, následně ve dnech 9. – 16. 5. parašutistický kurz, 9. 8. – 21. 9. stáž u anglického dělostřelectva a konečně 26. 9. – 31. 10. Assault kurs (kurs útočného boje) a para kurs¹³³
- Rodiče jsou internováni od 17. 9. 1942 do 14. 4. 1945 v internačním táboře ve Svatobořicích, otec Františka Fišery je též vězněn v Kounicových kolejích v Brně.
- 10. 9. 1943 je přemístěn k MNO do Londýna a 22. 11. téhož roku odeslán do SSSR jakožto velitel 3. výcvikové rotý náhradního praporu 1. čs. samostatné brigády v SSSR, 10. 1. 1944 je převelen k 2. čs. samostatné (paradesantní) brigádě a určen velitelem

¹³² Por. děl. Fišera se tak stal jedním z 3900 vojenských dobrovolníků, kteří dali posléze základ čs. vojenským jednotkám v SSSR, Francii, Velké Británii a na Středním Východě, z důvodu nezájmu polské vlády o ně byli v šesti transportech přesunuti do Francie v počtu 1800 mužů. Jelikož francouzské zákony nedovolovaly organizovat v míru na francouzském území cizí vojenskou jednotku, museli tito vojáci narukovat do Cizinecké legie s příslibem, že momentem vypuknutí konfliktu s Německem jim bude umožněno vstoupit do čs. exilového vojska, v Cizinecké legii tudíž sloužilo na 600 Čechoslováků, zbytek (oněch 1200) se nacházel v momentu vyhlášení války Německu na cestě. Krakov se stal strategickým útočištěm díky stále fungujícímu čs. konzulátu, který nebyl vydán Němcům – viz Gustav SVOBODA, *1. Československá divize ve Francii (1939 – 1940)*, Praha 2010, s.

¹³³ Tyto kurzy byly vyhrazeny účastníkům zvláštních výsadkových operací v Protektorátu – pozn. autora

dělostřeleckého oddílu v Jefremově a jako takový absolvuje bojové operace v souvislosti s operacemi na pomoc SNP, na postu zůstává až do 27. 2. 1945, kdy je opět přemístěn a to ke 4. čs. brigádě 1. čs. armádního sboru v SSSR v Kežmaroku, ve funkci náčelníka štábu dělostřelectva tohoto útvaru se vrací do osvobozené ČSR 14. 10. 1945¹³⁴

- František Fišera tak absolvoval od 13.10. 1944 boje u Dolní Nivy, Detvy, Kozích hřbetech, ústup po krachu povstání, přechod Prašivé hory a boje o Mýto pod Ďumbierom. Až 15. 2. 1945 se vrací z nepřátelského týlu opětovným navázáním kontaktu s jednotkami 1. ČSAS v SSSR v prostoru Jaraby

Vojenské vzdělání

- 1934 – 1936 – základní vojenská služba
- 1935 – škola důstojníků lehkého dělostřelectva ve Znojmě
- 1935 – 1937 – Vojenská akademie v Hranicích
- 1938 – kurs ZÚ
- 1941 – kurs pro velitele baterií 1. čs. samostatné brigády ve Velké Británii
- 1942 - kurz velitelů setnin, parašutistický kurz, stáž u anglického dělostřelectva, Assault kurs, para kurs
- 1945 – 1947 – Vysoká škola válečná v Praze

Ocenění a vyznamenání

- Čs. válečný kříž 1939
- Čs. medaile za chrabrost
- Čs. vojenská medaile za zásluhy I. stupně

¹³⁴ VUA Praha, kvalifikační listiny por. děl. Fišery od HP 19, 1. čs. děl. Pluku 1. čs. divize ve Francii, 1. čs. samostatné brigády v Británii, 1. čs. samostatné obrněné brigády v Británii, 1. ČSAS v SSSR

- Čs. vojenská pamětní medaile se štítkem SSSR
- Řád slovenského národního povstání dekretem Slovenské národní rady
- Čestný odznak instruktora paradesantní služby Rudé armády

Osobní charakteristika

- V kvalifikační listině, kterou vypracoval velitel dělostřelectva HP 19 pplk. děl. Bedřich Pustějovský 30. 9. 1938 v Žamberku, kde HP 19 sídlil, se dočteme: Charakter – dobrý (druhé nejvyšší hodnocení), Intelektuální vlastnosti a teoretické znalosti – velmi dobré (nejvyšší hodnocení), Tělesná způsobilost – velmi dobrá, Velitelská schopnost – velmi dobrá, charakteristika: „*Velmi dobrý instruktor a vychovatel. Na podřízené má po mravní stránce velmi dobrý vliv. Ve službě přísný, mimo službu blahovolný. Upotřebitelný jako spojovací a orientační důstojník a jako tělovýchovný důstojník.*“¹³⁵

Poválečné osudy

- Dekretem MNO Čj. 1147/1946 ze dne 16. 12. 1946 je major dělostřelectva František Fišera ponechán v aktivní službě coby důstojník čs. armády
- Následuje přijetí rovnou do druhého ročníku Vysoké školy válečné a po jejím absolvování přidělení 15. 8. 1947 k 14. divizi do Hradce Králové jakožto přednosty 1. oddělení jejího štábu a též 1. 7. 1948 povýšení na majora generálního štábu a k 31. 8. přemístění k MNO.
- V kvalifikační listině z 15. 10. 1948 – která zvyšuje jeho kvalifikaci na velmi dobrou a konstatuje, že „*o politické vzdělání neprojevil většího zájmu*“.
- Závažněji však vyznívá posudek D-skupiny MNO z 29. 11. 1948, kde je konstatováno, že major Fišera udržuje kontakt s „*býv. generálem Moravcem*“, který v tuto dobu již pobýval v exilu a „*od r. 1946 organizovaným sociálním demokratem a klonil se více k pravému křídlu. ... Po sloučení stran přešel do KSČ...politicky je málo výbojný, schůze*

¹³⁵ VUA Praha, kvalifikační listina por. děl. Františka Fišery od HP 19

strany navštěvuje nepravdělně, omlouvá se, že je služebně zaneprázdněn. Jeho poměr ke stranickým je poněkud vlažný a proto se nelze o jeho schopnosti přinést pro lid. dem zřízení všechny oběti nelez se spolehlivě vysloviti. “¹³⁶

- 9. 4. 1949 pak nevědomky sděluje důvěrníkovi D-skupiny své osobní názory a reflexe: „V závodech se nepracuje, všechno se fláká. Dražota je velká. Závody žijí z podstaty, nemají suroviny, jde to zkrátka od dvaceti k pěti. Výrobky nám ze zahraničí vrací jako drahé. Sověti prodávají naše výrobky, které my jim dodáváme za nižší cenu, než my jim nabízíme a tím nás ubíjejí. Jak to vypadá v SSSR to vím dobře a mohl bych vypravovat romány. Ono se o tom nesmí hovořit. Sověti mají několik míst, kde je výstavnost taková, jako v našich městech a s tím vytírají druhým oči. V ostatních místech se žije zcela primitivně ve velké bídě. ... Komunisté se vyhýbají funkcím, utíkají od zodpovědnosti, je cítit, že všichni počítají se změnou. Vláda bude asi změněna, vypadne Nosek, ale ani to nepomůže. Mám dojem, že je to tu jako v r. 1939. Abych viděl, jak to vypadá venku poslouchám cizí rozhlas. Z těch zpráv je nejlépe vidět, že to tu nestojí za nic. Stydím se chodit v uniformě, neboť když si pomyslím, co mých kamarádů bylo bezdůvodně propuštěno nebo co jich je pozavíráno, pak mi z toho je zle. Všichni přece o republiku bojovali. Co vlastně udělali? Nic nebo celkem nic. My jsme byli vlastně tvůrci armády, my mladí, všichni jsme byli tak v hodnosti poručíků, nejstarší byl maximálně nadporučík. To byl základ armády. A dnes už jsou všichni venku z armády. To také není zdravé. “¹³⁷
- 25. 4. 1949 je podán - a záhy mu vyhověno – návrh na zvláštní dovolenou pro majora Fišeru. Je použita doslovná citace ze zprávy D-skupiny a též doplněna o konstatování majora Fišery, v nichž kritizuje propuštění plk. Knopa¹³⁸ a čistky v armádě přirovnává k sabotáži
- Dne 1. 2. 1950 je přeložen do výslužby a to bez nároku na vojenské odpočivné platy, reaguje na to hledáním pracovního poměru s alespoň základním platem – je však dle svého odhadu odmítnut na 25 místech
- 18. 1. téhož roku je zatčen orgány 5. oddělení hlavního štábu a převezen do „domečku“ v Kapucínské ulici, kde byl po několik měsíců mučen, podepsal vynucená prohlášení,

¹³⁶ VUA Praha, osobní spis Františka Fišery

¹³⁷ VUA Praha, zpráva D-skupiny na Františka Fišeru, osobní spis Františka Fišery

¹³⁸ Generálmajor in memoriam Josef Knop (1909 – 1966), velitel 2. Praporu 1. Čs. československé pěší brigády 1. ČSAS v SSSR, držitel 5 Čs. válečných křížů 1939, veterán bojů 1. Čs. divize ve Francii, právě jeho vojáci byli zřejmě prvními, kteří vstoupili 6. 10. 1944 v ranních na půdu ČSR, vězněn 1949 – 1962. Pozn. autora

dožadoval se svědectví na svou obhajobu, čemuž nebylo vyhověno. Jeho obhájce ex-offo měl k dispozici žalobu několik měsíců před procesem, který pro majora Fišera 30.5. 1950 skončil rozsudkem 16 let odnětí svobody

- Trest mu byl prezidentskou milostí z 27. 11. 1954 snížen o 5 let, 6 let (od 10. 6. 1950 do 13. 4. 1956) stráví František Fišera v Nápravném zařízení Ministerstva vnitra v Jáchymovských dolech, poté tři roky jako projektant ve věznici v Opavě a 22. 5. 1959 je podmíněně propuštěn, manželka se s ním mezitím v nepřítomnosti rozvedla
- Následkem věznění se jeho válečné omrzliny nohou zhoršují a musí podstoupit operaci, kdy jsou mu voperovány umělé cévy
- Po svém propuštění nastupuje jako dělník obráběč u ČKD Stalingrad a usiluje o svou rehabilitaci, 11. 9. 1968 Městský soud v Praze ruší jeho žalobu, avšak František Fišera umírá 24. 4. 1969

Finální shrnutí

Osud Františka Fišery je nadmíru tragickým. Ačkoliv se jednalo o nadmíru schopného a kvalifikovaného – ať jde o jeho předválečnou kariéru či zejména načerpané zkušenosti ve Velké Británii – důstojníka, jeho bojiště, které proslulo v poúnorové éře zejména smrtí Jana Švermy, upadlo v zapomnění. Podzim a zima 1944/1945, strávená v nepřátelském týlu mu přinesla nejen zdravotní potíže, kterými trpěl do konce života, nýbrž i dnes těžko představitelné existenční nesnáze a brutalitu partyzánské války v horách.

Jeho poválečný osud je veskrze symbolickým mementem, který by nás měl nasměrovat k hlubokému poznání o podstatě československého II. odboje – nelze klást pomyslné rovnítko mezi západní část exilové armády a perzekuci v té podobě, jak ji známe např. díky memoárům pronásledovaných letců čs. perutí RAF. Vojáci východní fronty a československých jednotek byli rovněž vděčným cílem čistek, procesů a mučení. Že se jednalo jak o společenství hrdinů, kteří zůstali věni ČSR i sami sobě navzájem dokazují úzké vazby Františka Fišery na plk. Knopa a že se jednalo též o lidi se všemi svými chybami – o tom svědčí prosby o rehabilitaci Františka Fišery adresované ministru národní obrany Bohumíru Lomskému, který svou kariéru začal coby polní velitel v bitvě u Sokolova...

Štábní kapitán v záloze Arnošt Steiner

Narozen 12. 1. 1915 v Třinci, okres Český Těšín, vyznání židovské, národnost česká, absolvoval 5 tříd obecní školy, 4 třídy reálného gymnázia 2 ročníky obchodní školy

Vojenská kariéra

Odveden 29. 4. 1937 v Místku, slouží u pěšího pluku 27 do 29. 9. 1938, kdy je převelen k HP 18 do Náchoda, jakožto zástupce velitele těžkého krytu¹³⁹ v hodnosti svobodníka, kde setrvává do 13. 10. 1938

Jakožto státní příslušník s bydlištěm na zabraném území (Polskem) je 27. 10. 1938 propuštěn z vojenské služby, Gestapem zatčen a převezen do Nisky v Polsku. 8. 7. 1939 přechází hranici do SSSR do Lvova a pracuje jako lesní dělník¹⁴⁰. V červnu je zatčen NKVD a převezen do tábora Asina v Novosibiřské oblasti následně v lednu transportován do tábora Itatka. Odtud pak byl propuštěn 8. 2. 1942 k čs. vojenské jednotce v Buzuluku.

Zde je prezentován coby desátník v záloze, nastupuje službu coby zástupce velitele kulometné čety u kulometné roty 1. Čs. polního praporu v SSSR, absolvuje bitvu u Sokolova, kde jeho jednotka bojuje na 48 hodin bez jakéhokoliv dozásobení¹⁴¹, v bitvě u Kyjeva již velí kulometné četě coby rotmistr v zál., v bojích na Horním Tykiči je povýšen poručíka pěchoty. V průběhu karpatsko – dukelské operace se vypracuje přes velitele automatčků – jeho jednotka dobývá za těžkých ztrát problematickou kotu 534¹⁴² - velitele pěší roty a překračuje státní hranici v dukelském průsmyku. V závěru tažení 1. ČSAS do českých zemí (25. 4. 1945) je poté coby nadporučík pěchoty v záloze převelen k MNO Košice jakožto člen přejímací komise. Jeho matka a sestra s půlročním dítětem zahynuly v r. 1942 v koncentračním táboře Osvětim.

¹³⁹ Tato funkce koresponduje s jeho hodností svobodníka, hraničáři běžně hovořili o objektech TO jako o „krytech“, pojem „srub“ se příliš v praxi nepoužíval. Označení „těžký kryt“ může odkazovat na např. vícezvonový objekt v úseku HP 18

¹⁴⁰ Kolektiv autorů, *Medailonky statečných*, Praha 1998, s. 228.

¹⁴¹ *Tamtéž*

¹⁴² *Tamtéž*

Poválečné osudy

- Do 20. 9. 1945 slouží v Brně, od 21. září téhož roku se stává přednostou 5. oddělení štábu (obránné zpravodajství) u 13. divize v Mladé Boleslavi a povýšen na štábního kapitána pěchoty, na tomto postu se staví proti personální retribuční politice plk. Bedřicha Reicina a odmítá vykonstruovanými obviněními kompromitovat své nadřízené, konkrétně legionáře generála Aloise Fišeru¹⁴³.
- Důvěrným výnosem MNO čj. 16609 z 31. 12. 1946 je propuštěn z řad armády, jelikož odvolal žádost o přijetí do řad důstojnického sboru.
- Odmítá vstoupit do KSČ a z toho důvodu není dekorován řádem Hrdiny SSSR, na který je navržen.
- V říjnu 1948 je vyznamenán Řádem Bílého lva za vítězství a povýšen na majora v záloze.
- V letech 1955 – 1959 pracuje jako elektromontér v podniku Prefa, poté jako mechanik n. p. Orthopedia v Brně, v červenci 1965 odchází do invalidního důchodu, umírá 20. 10. 1982 v Brně v zapomnění, rok před smrtí vydává memoáry *Za cenu života*.

Vojenské vzdělání

- základní vojenská služba 1937 – 1938
- důstojnická škola v Buzuluku 1942
- zpravodajský kurz v Praze 1946

Ocenění a vyznamenání

7 x Čs. válečný kříž z roku 1939

2 x Čs. medaile Za chrabrost před nepřítelem

Čs. vojenská medaile Za zásluhy I. stupně

Čs. vojenská pamětní medaile se štítkem SSSR

Sokolovská pamětní medaile

¹⁴³ Kolektiv autorů, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, Praha 2005, s. 270

Dukelská pamětní medaile
Čs. vojenský řád bílého lva „Za vítězství“ II. stupně
Řád rudé hvězdy
Jugoslávský Řád partyzánské hvězdy III. stupně
sovětský Řád rudého praporu
sovětská medaile Za Vítězství nad Německem
sovětská medaile Za osvobození Prahy

Osobní charakteristika

V kvalifikační listině z 28. 12. 1946 vypracované pplk. gšt. Josefem Mirovským, přednostou 5. oddělení Vojenské oblasti 1 se dočteme pozoruhodnou sumarizaci, kdy poté co v kritériích Charakteru, Chování ve službě, Intelektuálních vlastností, vojenským teoretickým znalostem (zde je výslovně zohledněna válečná služba), Tělesné způsobilosti, Vztahu k podřízeným a Velitelských schopnostech dosáhl všude nejvyšší možná hodnocení je špkt. Steiner nejen doporučen ke zpravodajské práci, nýbrž též jako: „Neobyčejně skromný, ale přitom v každém ohledu vzorný důstojník, který své povinnosti koná neobyčejně seriózně a se vzornou pílí. V poli prokázal neobyčejnou chrabrost a statečnost. Z těchto důvodů nesouhlasím s kvalifikací velmi dobrá a navrhuji stupeň výtečná.“¹⁴⁴

Finální shrnutí

Popisovat frontovou cestu Arnošta Steinera není cílem této práce. Není však zároveň možno pominout fakt, že tento muž bojoval v první linii u Sokolova, Kyjeva, Rudy, Žaškova, Buzovky, Horním Tikyči, Dukly...několikrát je považován za mrtvého, přitom všechny kampaně prošel bez zranění. Jeho odvaha, obětavost a skromnost se staly legendárními. Nejlépe svoji povahu vystihl Arnošt Steiner ve své knize: „*1. ledna 1947 jsem byl na vlastní žádost propuštěn do zálohy. Splnil jsem svou občanskou povinnost a zapojil se do mírového budování společnosti. Do krabičky jsem uložil 7 válečných křížů, dvě medaile Za chrabrost, Řád bílého lva Za vítězství, sovětský řád rudého praporu.*“ Jeho výčet vyznamenání z něj činí nejvíce dekorovaného příslušníka nejen 1. ČSAS v SSSR, nýbrž pravděpodobně i celého II. československého odboje. Jeho působení u hraničářského útvaru je prakticky pomíjenou

¹⁴⁴ VÚA Praha - Kvalifikační listina špkt. pěch. Arnošta Steinera

epizodou, jelikož ve světle jeho válečné kariéry jde vskutku pouze o epizodu, počítající se navíc na pouhé týdny. Otázku, zda Arnošt Steiner byl či nebyl pronásledován, není lehké zodpovědět. Dle svědectví jeho spolubojovníků – včetně tak vysokých představitelů východní exilové armády jako byli generálové Klapálek či Svoboda – bylo primárním zdrojem jeho motivace vlastenectví a příslušnost k Republice Československé. Své nadstranictví – snad zděděné ve službě v předmnichovské armádě – dával najevo až v době, kdy bylo konfrontováno s pokusy využít jej pro propagandistické účely. Své postoje vůči politice KSČ dal jednoznačně najevo a zaplatil za ně slávou, na které nikdy nelpěl. Že to ovšem byla sláva nadmíru zasloužená, netřeba dodávat. Nelze však také jasně vyslovit hypotézu, zda by Arnošt Steiner zůstal aktivním vojákem, pokud by politický systém ČSR zůstal v intencích, které považoval za přijatelné vzhledem k vykonávání vojenského povolání.

Štábní kapitán pěchoty Miloš Morávek

Narozen 24. 12. 1911 ve Vídni, příslušný v Plačicích, okres Hradec Králové, vyznání římskokatolické, národnost česká, v letech 1930 – 1934 navštěvoval Obchodní akademii v Hradci Králové.

Vojenská kariéra

- 16. 7. 1934 je prezentován u hraničářského praporu 3 v Čáslavi k prezenční službě, s útvarem se 15. 9. 1935 dostává poprvé do pozdějšího působiště HP 19, Žamberka.
- 1. 8. 1936 se rozhoduje zůstat v činné službě a pokračuje v hodnosti četaře dělesloužícího, 30. 9. 1937 je přijat do Vojenské akademie v Hranicích.
- 14. 8. 1938 je vyřazen a přeložen v hodnosti poručíka pěchoty k pěšímu pluku 30, následně je 6. 9. 1938 přidělen k HP 19, odvelen do Říček v Orlických horách.

- Zde je určen jakožto velitel čety u 1/VII strážní roty, zvláště neohroženě si počínal jakožto velitel polní stráže na chatě X pro osádky LO¹⁴⁵
- V éře druhé republiky slouží na pozici velitele čety u pěšího pluku 24, kde ho zastihne okupace
- 16. 3. 1939 je výnosem MNO odvolán na dovolenou do povolání a 4. 4. 1939 určen do kurzu obecních tajemníků, od 26. 6. 1939 pracuje ve službách ministerstva vnitra coby účetní adjunkt.
- již 31. 6. 1939 je však zadržen Gestapem pro rozšiřování protiríšské propagandy¹⁴⁶, následně byl odsouzen na 8 měsíců pro urážku říšské branné moci, trest si odpykával do 19. 2. 1940 v Pardubicích.
- od 1. 5. 1943 je nasazen v PO službě pro odklizení škod po náletech.
- 5. 5. 1945 se hlásí u velitelství „Bartoš“, vojenského velitelství Velké Prahy a účastní se povstání na pozici velitele 1. roty 3. Pluku Revolučních Gard – bojuje při přepadu lazaretu v Resslově ulici na Praze II, dále u Čs. rozhlasu, následně se angažuje při organizaci v Kasárnách Jiřího z Poděbrad, bojích v okolí Karlova náměstí.
- **Poválečné osudy**
- U RG setrvává do 31. 7. 1945, 1. 8. téhož roku je určen jakožto velitel samopalné roty pěšího pluku 8.
- Dekretem čj. 22818/1946 z 10. 1. 1947 je povolán do činné služby jakožto důstojník čs. armády.
- Téhož roku je z činné služby propuštěn četař aspirant Josef Polomský, který v životě Miloše Morávka sehraje záhy zásadní roli. V dubnu 1948 se s ním schází a na základě odhadu, že Morávek není prokomunisticky smýšlejícím důstojníkem jej oslovil v zájmu získání jeho osoby pro protikomunistické povstání.

¹⁴⁵ Zde je pro dokreslení vhodné poznamenat, že daný úsek bránili skutečně hraničáři, ačkoliv byl opevněn pouze lehkým opevněním a personál HP 19, který zde obsazoval pevnostní pásmo, měl vzniknout právě ze Strážního praporu VII, který se měl přeznačit na IV. prapor HP 19, k čemuž však již nedošlo. Příslušníci HP 19 tak podléhali velení mobilizovaných jednotek polní armády, v tomto případě I. praporu pěšího pluku 30 „Aloise Jiráska“ – viz. Ivo FORMÁNEK, Oldřich GREGAR, *Čs. lehké opevnění z let 1936 – 1938 v Orlických horách*, Dvůr Králové nad Labem 2011, s. 121.

¹⁴⁶ Miloš Morávek byl uvězněn na základě udání, učiněného sudetským Němcem Alexandrem Zbollem, že veřejně ukazoval karikaturu akcentující násilně změněnou kupní sílu Němců na příkladu vyhublého a rázem po příchodu do českých zemí otlého příslušníka Wehrmachtu – pozn. autora

- Josef Polomský předává zprávy mezi Morávkem a mužem vystupujícím pod krycím jménem Jarda, která zůstává v anonymitě. Jedná v zastoupení ilegální organizace Sokolská revoluce, která má rozsáhlé kontakty: sám Polomský se měl Morávkovi svěřit, že členem organizace je i Josef Buršík, hrdina SSSR¹⁴⁷, v žalobě Státní prokuratury Miloše Morávka v následném procesu se hovoří též o napojení na Hanu Benešovou, prostřednictvím Zdeňka Bára, lektora Grenobelské univerzity též kontaktů na Huberta Ripku, taktéž „koordinátor“ spiklenců, příslušník SNB Jan Buchal měl být údajně napojen na poslankyni Františku Zemínovou¹⁴⁸
- Role Miloše Morávka v protistátní činnosti se dá charakterizovat na základě požadavků na jeho osobu uskutečněné Josefem Polomským: nejprve jde o vylíčení plánu na ovládnutí Ostravy, mobilizaci armády, ustavení nejprve vojenské vlády a následně vypsání voleb do Národního shromáždění, což by vedlo k návratu k demokratickým poměrům. V této verzi se s Morávkem počítalo coby vojenským velitelem Místku, což odmítl s odůvodněním, že nemá potřebnou kvalifikaci a zkušenosti¹⁴⁹. Morávek měl dle obžaloby poskytnout detailní informace o stavu vojenských posádek v regionu, počtech PHM a střeliva, měl koncipovat průběh povstání a zdůraznit jeho priority v ovládnutí klíčových bodů jako nádraží, pošty, MNV, stanice SNB, elektrárny, skladiště závodních milicí, apod. Je však pravděpodobnější, že Morávek nakreslil plány Místku s vyznačením strategických míst, svoji roli v míře angažovanosti štábního kapitána také jistě sehrál roli fakt, že Polomský působil nerespektivně – datum povstání neustále posouval, až vyrukoval s tvrzením, že v Beskydech a na Slovensku již čekají na signál shoení parašutisté a klíčový moment nadejde v noci z 24. na 25. září. Morávek opakovaně upozorňoval na slabiny plánu, především naprosto nedostatečné vojenské jištění, kterým může zaručeně disponovat (dva nákladní automobily vojáků), avšak povstání bylo opět odloženo díky údajnému pokynu ze zahraničí zrušeno. Důstojník na to reagoval naprostou negací svého úsilí napřehého protistátním směrem a zřeknutím se další spolupráce. StB však 25. 10. 1949 zatkl Jana Buchala a 26. 10. v 21:00 i Miloše Morávka.¹⁵⁰ Celkem je zatčeno na 23 členů skupiny. Atmosféru procesu výstižně vykresluje obvinění z velezrady podané krajským velitelem StB majorem Machálkem: *„Pod vlivem nenávislné nepřátelské západně-imperialistické politiky a štvání naší zrádné reakce uprchlé ze*

¹⁴⁷ Ivo PEJČOCH, *Vojáci na popravišti, vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949-1985*, Cheb 2011, s. 186

¹⁴⁸ *Tamtéž* s. 187

¹⁴⁹ *Tamtéž* s. 186

¹⁵⁰ NA – zápis o zatčení škpt. Miloše Morávka krajským velitelstvím StB Ostrava

*strachu před odpovědností za provádění vlastizrádné politiky před vítězným únorem 1948 i pod vlivem rozvratné šeptandy doma, zorganizovalo několik zrádných elementů na Ostravsku velkou protistátní skupinu za účelem zvrácení nynějšího politického, společenského a hospodářského řádu lidově demokratické republiky československé. V očekávání jidášské odměny od svých kapitalistických chlebovárců, neštíteli se pozvednouti zbraně proti poctivým dělníkům pracujícím na výstavbě lepšího zítřku sebe a svých dětí a byli odhodláni provésti zbytečné krveprolití poctivé dělnické české krve jen proto, aby se zavděčili těm, kteří pro dělnickou třídu měli jen pohrdání a byli schopni tuto kdykoliv a komukoliv zraditi. Chtěli zvrátiti běh dějin a vývoj společnosti. Ve své zaslepenosti a zášti proti pokrokům míru a pracující třídě přecenili svoje síly a dostali se tam, kde socialistický vývoj v našem státě ohrožovat nemohou. Jest příznačné, že mnozí dosáhli díky dělnické třídě postavení, kterého by v kapitalistické společnosti nikdy nedosáhli a přece místo vděku odměnili se zradou na pracujících. Obzvláště zavrženíhodná je skutečnost, že se této zrady dopustili i příslušníci čsl. armády a sboru národní bezpečnosti, kterým dělnická třída tak důvěřovala a kteří již z titulu svého povolání byli povinni stíhati a všemi prostředky potírati jakoukoliv protistátní činnost a měli pečovati o to, aby pracující nebyli ve svém úsilí na výstavbě nového řádu zdržováni.*¹⁵¹ Miloši Morávkovi byla obžalobou především kladena za hlavní vinu příprava k vyřazení dálkového komunikačního kabelu spojení Praha – Moskva z provozu. Kromě toho měl vytipovat důstojníky silného stranického přesvědčení.¹⁵² Ve dnech 17. – 21. 7. 1950 zasedl v Ostravě Státní soud, jenž vynesl rozsudky: kromě Miloše Morávka byli odsouzeni k trestu smrti Josef Polomský, Miroslav Sýkora a Ladislav Cée. Další čtyři členové skupiny doživotním trestem, v dalších jednotlivých případech padly tresty 25, 22, 20, 18, 15, 12, 5 a jedním rokem vězení.¹⁵³ Není bez zajímavosti, že Jan Buchal – hlava údajného spiknutí, který měl udržovat spojení s ambasadou USA a Petrem Zenklem – byl zařazen do skupiny Milady Horákové a popraven 27. 6. 1950. Miloš Morávek se 11. 9. proti rozsudku odvolal, avšak odvolání bylo zamítnuto, stejně jako žádost o milost. Naopak byl rozsudek schválen Klubem žen důstojníků a poddůstojníků posádky Frýdek - Místek. Dokument nese 33 podpisů...¹⁵⁴ Miloš Morávek byl popraven se zbytkem

¹⁵¹ Ivo PEJČOCH, *Vojáci na popravišti, vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949-1985*, Cheb 2011, s. 188

¹⁵² NA – žaloba Státní prokuratury na Miloše Morávka, s. 13

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 190

¹⁵⁴ NA – prohlášení a podpisový arch z 26. 7. 1950 klubu žen důstojníků a poddůstojníků posádky Frýdek - Místek

odsouzených ilegální skupiny Sokolská revoluce 1. 8. 1951 v Ostravě. Odsouzení k dlouhodobým trestům byli propuštěni na amnestii v r. 1960.

Vojenské vzdělání

- 1934 – 1935 - škola důstojníků pěchoty v záloze u 4. divize v Čáslavi
- 1937 – 1938 - Vojenská akademie v Hranicích
- 1946 – kurs pro instruktory odstřelovačů
- 1946 – kurs pro instruktory tankoborníků
- 1947 – lyžařský kurs ve Vysokých Tatrách
- 1949 – kurs pro zástupce vojenské správy u aut. prap. 6

Osobní charakteristika

- Pokud budeme komparovat hodnocení obsažené v kvalifikačních listinách z 6. 12. 1938 a 30. 9. 1948, zjistíme následující: zatímco v charakterových, vojenských praktických, teoretických a velitelských schopnostech (je výslovně konstatováno, že za branné pohotovosti státu se osvědčil jakožto neohrožený, klidný a rázný velitel čety) nedošlo ke kvalitativnímu posunu z nadprůměrných pozic či ke zhoršení, v oblasti politické gramotnosti se dozvídáme o Morávkově oficiálním postoji k politické linii KSČ:
*„Všeobecné vzdělání velmi dobré, po stránce politické odpovídající. Je přesvědčivým rozšiřovatelem nových myšlenek v duchu lidově-demokratickém. Dovede velmi dobře ohodnotit vymoženosti národní a demokratické revoluce a uplatňuje je při výchově podřízených.“*¹⁵⁵

Finální shrnutí

Štábní kapitán Miloš Morávek se stal jediným popraveným hraničářem v éře československého stalinismu. Jeho působení u HP 19 se počítalo na týdny, během nichž si

¹⁵⁵ VÚA Praha – kvalifikační listina Miloše Morávka

však dokázal svým jednáním v době hrozícího válečného střetu vydobýt respekt podřízených a pozornost nadřízených. Nikdy se nedostal do zamýšleného působiště hraničářů – těžkého opevnění – ani neabsolvoval KPZÚ, avšak byl typickým zástupcem svých kolegů a vrstevníků, kteří se veliteli srubů těžkého opevnění stali – čerstvě vyřazeným a intenzivně vycvičeným poručíkem čs. armády. Jí zůstal věrný v letech okupace, jak dokazuje jeho pronásledování okupační mocí a zejména bojové vystoupení v epicentru Pražského povstání.

V době poúnorové myšlenkově koketoval se sympatiemi k novému společenskému a politickému uspořádání, zůstává však otázkou, do jaké míry se jednalo o oficialitu. Do „protistátní“ činnosti se zapletl částečně proti své vůli a mašinérie totalitního soudnictví vykonstruovaných procesů jej potrestala absolutním trestem díky jeho vazbě na armádu a potřebě dodat skandální povahou procesu na údernosti. Je bezpochyby zcela na místě, že jeho jméno je od r. 1997 zvěčněno na pamětní desce Generálního štábu AČR mimo jiné spolu s gen. Heliodorem Píkou.

Plukovník pěchoty Antonín Kostrhún

- Narozen 14. 6. 1894 v Moravské Nové Vsi, vyznání římsko - katolické, národnost česká, v letech 1905 – 1913 absolvoval gymnázium v Kyjově, 1914 nastoupil studium práv na Univerzitě Karlově

Vojenská kariéra

- 26. 10. 1914 odveden jako jednoroční dobrovolník k 1. rotě náhradního praporu pěšího pluku 28, u které absolvuje školu pro důstojníky pěchoty v záloze.
- Na frontu do Haliče se dostává s pěším plukem 75 z Jindřichova Hradce 24. 3. 1915, avšak již 3. 4. téhož roku je u Gorlice raněn – toto zranění jej poznamená na zbytek života.
- V březnu 1916 se transportován do zajateckého tábora v Omsku, kde v prosinci téhož roku vstupuje do čs. legií.

- V Rusku však stihl pouze důstojnický kurz v Borispolu, jelikož záhy je vybrán do transportu do Francie, v polovině října odplouvá z Archangelska a přes Southampton a Le Havre do Cognacu.
- Stává se velitelem družstva u 21. pěšího pluku francouzských legií, následně jmenován poručíkem, převezme četu u 2. Polní roty 22. Pěšího pluku francouzských legií a v této funkci absolvuje ve dnech 22. – 31. 10. 1918 bitvu u Vouziers, ve které se vyznamená a díky svému výkonu je povýšen na nadporučíka.
- Do ČSR se vrací 30. 12. 1918, účastní se obsazení Těšínska.
- Jeho kariéra pokračuje přes velitelskou funkci v provizorní organizaci vojenských okrsků, přes posty pobočníků velitelů pěších praporů, velí též pěší rotě pěšího pluku 45 v Chustu, až počátkem prosince 1923 působí na vojenském velitelství pro Podkarpatskou Rus v Užhorodě, kde uplatňuje své jazykové znalosti nabyté v legiích.
- V říjnu 1925 je přemístěn na Petržalku, do funkce velitele 3. pěší roty I. praporu 39 pěšího pluku „Výzvědného“, zde setrvává až do února 1937 a přes povýšení do hodnosti majora.
- Čerstvě povýšen na podplukovníka přebírá 10. března 1938 zvláštní útvar „A“¹⁵⁶ v těchonínských kasárnách.
- Ve 4:00 20. 5. 1938 odešel pplk. Kostrhún v čele 9 důstojníků a 159 mužů posílit svých 58 vojáků, kteří se již na tvrzi Adam nacházeli jakožto strážní směna v rámci vyhlášeného krytu hranic. Obranné prostředky, kterými tvrz i její osádka disponovaly v dané době byly značně limitujícího charakteru¹⁵⁷

¹⁵⁶ Jednalo se o budoucí VI. prapor HP 19, osádku dělostřelecké tvrže Adam. Zvláštní útvary byly přeznačeny na prapory HP z důvodu utajení – viz popis procedury u Zvláštního útvaru „Ba“ – osádku dělostřelecké tvrže Bouda. Posádky izolovaných pěchotních srubů s těmito vojáky nepřišly do styku, byť se jednalo o příslušníky stejných HP, vstup do tvrzi byl přísně zakázán. Tabulkově se jednalo o jednotky zhruba v síle praporu HP, pplk. Kostrhún tak měl velet 265 mužům – pozn. autora

¹⁵⁷ Tvrz Adam v té době připomínala spíše staveniště, pplk. Kostrhún si zřídil velitelské stanoviště poblíž rozestavěného objektu pro otočnou a výsuvnou dělovou věž K-S 42 „Trigonometr“, v jejíž blízkosti se skutečně nalézal trigonometr i několik metrů vysoké drtiče šterku a další stavební stroje. Stálá výzbroj nebyla instalovaná ani v jediném objektu tvrže, mužstvo nedisponovalo větším počtem střeliva. Teprve koncem měsíce byly dodány TK vz. 37 pro tvrzové pěchotní sruby a došlo k výstavbě překážek proti pěchotě. Obrana by se tak opírala o dokončené sledy LO. Obranné přípravy zřejmě neušly pozornosti Wehrmachtu, neboť 25. 5. přeletěl nad tvrzi německý průzkumný letoun, po přiletu čs. letadla, které jej mělo zachytit (zřejmě Avia B-534 ČLH z Hradce Králové), překročil hranici nazpět – pozn. autora

- 14. 6. 1938 odjela posádka dělostřelecké tvrze Adam pod velením pplk. Kostrhúna do VVP Jince k absolvování střelb z pevnostních zbraní, po celé léto probíhaly horečné dohotovovací práce, přes vyvinuté úsilí se výzbroje dočkaly kompletně pouze vchodový objekt a pěchotní sruby tvrze. Oba dělostřelecké sruby zůstaly nevyzbrojeny a jejich nedodaná výzbroj suplována polním dělostřelectvem. Taktéž nebyl na tvrz s výjimkou ventilačních zvonů dodán jediný pancéřový prvek. Po stránce ostatní výzbroje, zásob a vybavení byla ale tvrz Adam ze značné části připravena k boji, obsazena celkem 265 muži.
- 23. 9. 1938 byla pro tvrz Adam vyhlášena všeobecná mobilizace, osádka ustoupila 10. 10. z Nekoře spolu s I. a IV. praporem HP 19 do Chocně, kde byla druhého dne rozpuštěna spolu s osádkami tvrzí Bouda a Hanička, pplk. Kostrhún je přeložen k pěšímu pluku 12 do Bánské Bystrice.
- Ze Slovenska se do českých zemí vrací 25. 3. 1939, vojenskou službu však již nekoná a od září 1939 působí jako referent pro ochranu uměleckých památek Památkového úřadu v Brně.
- 18. 11. 1939 se účastní demonstrace studentů po uzavření VŠ okupační správou, shromažďuje zpravodajské informace, je odmítnut při plánovaném odchodu do zahraničí, kolportuje protiněmecké letáky, které sám distribuuje a sonduje možnosti ukrývání stíhaných osob.
- 8. 4. 1945 je zatčen Gestapem a transportován do internačního tábora Vlasovců v Kuřimi, odkud se mu podařilo uniknout za mimořádně dramatických okolností¹⁵⁸
- Aktivně se zapojil do asistence jednotkám 2. Ukrajinského frontu při osvobození Brna.
- 29. 4. se stává velitelem okrsku vnitřní Brno u SNB, resp. Národní stráže, kde setrvá do 12. 6. 1945.

¹⁵⁸ Pplk. Kostrhún se dvakrát bezúspěšně pokusil o útěk, při jízdě automobilem na popravu, ke které byl odsouzen za své předchozí pokusy o útěk, se mu podařilo vyskočit z jedoucího vozu a přes střelbu uprchnout do Krhova – viz P. MINAŘÍK: *Podplukovník Kostrhún – hrdina či zrádce?*, Historie a vojenství č. 56, ročník 2007.

Poválečné osudy

- Vykonává několik přechodných velitelských funkcí – např. u 3. Minometné brigády či strážního praporu posádkového velitelství Velké Brno.
- Ačkoliv se s ním počítá jakožto s velitelem pluku¹⁵⁹, a je povýšen na plukovníka, je přeložen 1. 9. 1948 do výslužby.
- 24. 1. 1950 je zatčen s obviněním z neohlášení existence protistátní skupiny a vyslýchán na Krajském velitelství Státní bezpečnosti v Brně. Klíčová pro jeho obvinění se stala výpověď Petra Křivky, vozmistra ČSD ve výslužbě. Ten identifikoval plk. Kostrhúna při schůzce bývalým ředitelem břeclavské banky Karlem Vykoupilem někdy v listopadu 1948. Jmenovaní dva muži měli čekat na exposlance Antonína Bartoše, který prováděl v té době údajně převaděčskou činnost. Zaznít měla též formulace z úst plk. Kostrhúna: *„Kde zemřela demokracie a byla nastolena tvrdá pěst, nemůžeme hovořit o svobodě.“*¹⁶⁰ Plukovník předložená obvinění popřel, vyvrátil tvrzení, že se s Křivkou kdy setkal a na žádné protistátní činnosti se nepodílel, navrhl velitel Krajského velitelství StB umístění do tábora nucených prací a to po dobu dvou let. A to i přes fakt, že na něj nebyl vydán zatykač.
- Na základě rozhodnutí Krajské komise pro zařazování do táborů nucené práce č. 13 ze dne 5. 4. 1950 byl plk. Antonín Kostrhún odevzdán do TNP s odůvodněním, že *„provedeným šetřením bylo zjištěno, že ohrožujete lidově-demokratické zřízení státu. Toto jednání projevil tím, že se stýkal s osobami státně nepřátelskými a svým způsobem života ohrožuje výstavbu republiky a její morálku.“*¹⁶¹
- Ačkoliv se plk. Kostrhún proti rozsudku odvolal, nebyl na odvolání brán zřetel, jelikož dle výše zmíněné komise je nutná jeho převýchova jakožto bývalého vyššího důstojníka čs. armády, který neprojevil kladný poměr k budovatelskému úsilí.
- Od 19. 4. je tak umístěn v TNP Mírov, ačkoliv to jeho zdravotní stav v žádném případě nedovoluje¹⁶²

¹⁵⁹ VUA Praha – kvalifikační listina Pplk. Kostrhúna z 30. 9. 1947

¹⁶⁰ VUA Praha – zpráva rehabilitační komise v případě plk. Kostrhúna, osobní spis plk. Kostrhúna

¹⁶¹ VUA Praha – Zpráva komise přešetřující případ plk. Kostrhúna z 28. 5. 1951

¹⁶² Plk. Kostrhún trpěl v době příchodu do tábora vysokou horečkou, revmatickými bolestmi a rovněž byl napůl slepý, jelikož jeho zranění z r. 1915 se zhoršilo a již roku 1943 muselo být jedno jeho oko nahrazeno protézou – pozn. autora

- Stran přijetí a podmínek v TNP Mírov nechám promluvit prostřednictvím protokolu z 6. 12. 1950¹⁶³ samotného plk. Antonína Kostrhúna: „*V té době vstoupil do kanceláře nějaký mně neznámý civilista vysoké postavy o němž jsem se později dozvěděl, že je to velitel tábora Skála. Počal na mě křičeti, proč nestojím v pozoru, křičel kdo jste, čím jste byl, já jsem odvětil, že jsem plukovník ve výslužbě, jsem nucen nosit brýle, protože jsem jedno oko ztratil v I. světové válce. Současně jsem podotkl, že jsem invalida na 55%. „Já Vám kašlu na Vaši invaliditu“, dodal „a sundejte si brýle“. Pak mi řekl, abych mlčel a na něj se nedíval. Já jsem pak rychle brýle sundal, sklopil zrak, přičemž jsem zahlédl jak vsunul ruku do kapsy kalhot. Pak rychle vyndal ruku a tou mne udeřil do levé čelisti. Tvrdím s rozhodností, že pomocí tvrdého předmětu mne udeřil, přičemž jsem začal krváčet z úst a ucítil kus zubu a plombu v ústech. Pak jsem uslyšel jízlivý smích někde u dveří za mnou a současně ucítil prudkou ránu do páteře. Kdo mi to způsobil nevím, jelikož jsem se ihned zhroutil na židli. Jelikož jsem se v táboře cítil nemocen, poněvadž můj dosavadní stav se velmi zhoršil a hlavně v páteři jsem cítil značné bolesti, které mi znemožňovaly sezení a ležení, byl jsem odeslán na léčení do vojenské nemocnice v Olomouci. Tam jsem byl rentgenován a bylo mi řečeno, že mám na obratli nádor. Byl jsem dotazován po původu zranění, což jsem z obavy před pronásledováním zamlčel. O celém tomto případě jsem vždy pomlčel a to proto, že po těchto úderech jsem vždy slyšel v kanceláři jízlivý smích se slovy: „Aby Vás nenapadlo o tom hovořit, stačí jen protokol, lékař to podepíše a Vy zmizíte.“¹⁶⁴*
- Pokud bychom se pokusili „kvantifikovat“ zranění, které plk. Kostrhún utrpěl následkem mučení v TNP Mírov, dojdeme ke čtyřem vyraženým zubům, třem zlomeným žebrům, rozbitému oku a zranění páteře¹⁶⁵
- 28. 5. 1951 dochází komise TNP Mírov k závěru, že: „*Po provedeném výslechu Kostrhúna dospěla komise k tomuto názoru: Pochází z rodiny malozemědělce. Nebyl organizován v žádné straně, má značné znalosti v oboru filosofie¹⁶⁶, zastává názor idealistického materialismu. Je 55% invalida, po propuštění z armády přesto po dobu 3 měsíců pracoval a jen na zákrok umisťovací komise musel zaměstnání opustit. Jeho*

¹⁶³ Vyhotoveného v rámci šetření Vyšetřující mezinárodní komise – pozn. autora

¹⁶⁴ P. MINAŘÍK, *Podplukovník Kostrhún – hrdina či zrádce?*, Historie a vojenství č. 56, ročník 2007

¹⁶⁵ VUA Praha – žádost Jarmily Kostrhúnové, manželky plk. Kostrhúna, ze 14. 8. 1968 o rehabilitaci k rehabilitační komisi MNO

¹⁶⁶ Plk. Kostrhún v letech 1947 – 1950 studoval Filozofickou fakultu v Brně a v letech 1932 – 1934 dějiny umění na filozofické fakultě v Bratislavě, pozn. autora

zařazení do TNP je neoprávněné. Komise navrhuje okamžité propuštění bez dalších zvláštních opatření. ¹⁶⁷

- 23. 6. je tak plk. Kostrhún – nyní již degradovaný na vojína – propuštěn z TNP Mírov
- Po návratu k rodině však dochází u Antonína Kostrhúna k nervovému kolapsu a ztrátě zraku, načež navazují těžké psychické problémy. Ty se rozhoduje řešit 27. 3. 1952 sebevraždou, kdy se smrtelně postřelí.
- Plukovník pěchoty Antonín Kostrhún umírá v 13:15 27. března 1952 v Úrazové nemocnici v Brně - Ponávce ¹⁶⁸

Ocenění a vyznamenání

- Čs. válečný kříž 1914 – 1918
- Croix de guerre se stříbrnou hvězdou
- Francouzská pamětní medaile na Velkou válku
- Československá revoluční medaile 1914 – 1918
- Medaile za vítězství 1914 – 1918
- Medaille de Verdun
- Pochvalné uznání velitele 9. divize za úspěšnou službu z února 1937

Vojenské vzdělání

- 1914 – škola záložních důstojníků
- 1917 – důstojnický kurz v Borispolu
- 1918 – důstojnický kurz v St. Maixent
- 1921 – kurz pro vedení nováčků v ústředí vojenských škol pro pěchotu v Milovicích

¹⁶⁷ VUA Praha – osobní spis plk. Kostrhúna

¹⁶⁸ P. MINAŘÍK, *Podplukovník Kostrhún – hrdina či zrádce?*, Historie a vojenství č. 56, ročník 2007

- 1925 – zkušená u dělostřeleckého pluku 109
- 1934 – 1935 – kurz pro velitele oddílů u pěchotního učiliště v Milovicích

Osobní charakteristika

- Plk. Kostrhún byl po celou svoji kariéru ideálem vojenské kázně, proto citujeme jeho hodnocení z momentu jeho života z nejzásadnějších, bitvy u Vouziers: „*Důstojník nejlepších vlastností. V bitvě u Vouziers na francouzské frontě se choval velice udatně a působil na podřízené udatností, neohrožeností a dobrým příkladem. Velice přesný ve vykonávání rozkazů a vzorný ve vojenském vystupování.*“¹⁶⁹

Finální shrnutí

Životní pouť plk. Kostrhúna uzavřela kulka vypálená vlastní rukou, spoušť však stiskly útrapy nespravedlivého věznění, brutalita každodenní reality tábora nucených prací, vědomí naprosté ztráty práv, nevděku společnosti, jejíž ochraně a obraně zasvětil plukovník Kostrhún život. Ono vědomí, že je pasován do role pouhé položky, že je navzdory tomu, že přežil a vyznamenal se na dvou frontách první světové války a přežil boje o Těšínsko, je náhle bezmocný. A jeho možnosti vzdorovat jsou ještě více omezené, než v letech nacistické okupace, kdy byl – zvláště pokud uvážíme jeho zranění, které nejen permanentně poznamenalo jeho tvář a smyslové vnímání – velice aktivní a neváhal takřka čelit smrti z očí do očí. Plukovník Kostrhún byl, pokud můžeme soudit z dochovaných dokumentů, člověkem osobně statečným, který přijal dráhu vojáka, do níž ho pasoval osud, když jej poprvé vyslal do výhně první světové války. Byl však též člověkem oduševnělým a kultivovaným. Možná i tento povahový rys měl svůj podíl na jeho dobrovolném odchodu ze života. Manželka plk. Kostrhúna s žádostí o rehabilitaci uspěla a 3. 6. 1969 byl odeslán dopis podepsaný místopředsedou rehabilitační komise MNO Karlem Veselým – Štainerem, který byl sám pronásledován v 50. letech za svoji odbojovou činnost ve skupině Rada tří, o tom, že rehabilitační komise MNO prohlásila verdikt o umístění plk. Kostrhúna do TNP Mírov za neplatný... je tragikomickou ironií osudu, že onen dopis je adresován plk. Kostrhúnovi

¹⁶⁹ VUA Praha – kvalifikační listina Antonína Kostrhúna

osobně...Snažení paní Kostrhúnové padlo částečně na živnou půdu a jejímu manželovi byla v r. 1965 vrácena hodnost plukovníka.

Plukovník Kostrhún byl brutálně mučen a vězněn díky své kariéře legionáře a nestraníka. Byl to člověk přespříliš spjatý se systémem předmnichovské republiky, než aby byl dále spolehlivě využitelný. Svoje přesvědčení dokázal na frontě i v domácím odboji, dokázal si získat respekt svých podřízených – vždyť jeho vojáci byli na tvrzi Adam odhodláni se bránit do posledního dechu v objektech, kterým scházely z hlediska odolnosti důležité části – a uznání svých nadřízených. Svůj život věnoval postupnému kariéernímu růstu, jelikož nikdy nebyl posluchačem Vojenské akademie či Vysoké školy válečné.

Major pěchoty Karel Černý

- Narozen 27. 12. 1914 v Lisově, příslušný v Českých Budějovicích, vyznání římsko-katolického, absolvoval 4 třídy tamější obecné školy a 4 roky obchodní akademie.

Vojenská kariéra

- odveden 9. 3. 1935 k horskému pěšímu pluku 4.
- Absolvuje téhož a následujícího roku školu pro poddůstojníky u 5. divize.
- V r. 1936 je přijat do Vojenské akademie, odkud je vyřazen 29. 8. 1937 jako poručík pěchoty.
- 2. 11. – 16. 12. 1937 absolvuje KPZÚ v Jincích.
- 31. 1. 1938 je převelen k HP 6 do Šumperka, kde je zároveň určen zástupcem velitele náhradní roty, což v případě vyhlášení mobilizace znamená výkon funkce mobilizačního důstojníka – v ní se také velmi dobře osvědčil¹⁷⁰
- 15. 12. 1938 je převelen k cyklistickému praporu 5 do Slavkova u Brna a ustanoven velitelem čety 4. roty a 10. 5. 1939 odeslán na dovolenou na neurčito.

¹⁷⁰ VÚA Praha – pochvala velitele HP 6 plk. Bohumila Boreckého por. Karlu Černému

- od 1. do 31. 10. 1939 pracuje u firmy Bratří Zátkových v Českých Budějovicích, následně do 29. 2. 1940 zůstává v pracovním poměru u Okresní nemocenské pojišťovny v Českých Budějovicích¹⁷¹
- 2. 3. 1940 odjíždí z Protektorátu do Jugoslávie přes Rakousko a 5. 3. 1940 se hlásí na celnici v Mariboru, následně 8. 3. se hlásí do čs. exilové armády u čs. zastupitelských úřadů v Bělehradě, pokračuje v cestě přes Řecko, Turecko do Sýrie a odtud do Marseille, kde přistává 3. 4. 1940. Následujícího dne je vtělen v Agde do 1. roty 1. pěšího pluku. S ním od 9. 4. do 27. 6. 1940 bojuje na frontě, resp. od 20. 4. do 24. 5. jako velitel pěší čety, posléze při velitelství pluku, účastní se bitev na Marně, Seině, Chateaux, Sete, po jejím zhroucení se z Gibraltarů plaví do Plymouthu, kde přistává 9. 7. Od 12. 8. slouží jako střelec, řidič motocyklu a spojka. Záhy je jmenován zpravodajským důstojníkem 1. praporu 1. čs. samostatné brigády ve Velké Británii¹⁷²
- V této době si ve Velké Británii zvyšuje kvalifikaci řadou kurzů – viz popis vojenského vzdělání níže.
- 20. 8. 1943 je již jako nadporučík vtělen jako pobočník do čs. vojenské mise v Moskvě s úkolem provedení odvodu u čs. náhradního pluku.
- Povýšen na kapitána pěchoty a 11. 3. 1944 ustanoven velitelem Zvláštního útvaru 2. čs. parabrigády v Jefremově, zároveň je převelen k veliteli čs. vojenské jednotky v SSSR, od 3. 4. 1944 působí jakožto učitel v kurzu pro velitele čet, po zranění v průběhu výcviku je od 1. 5. 1944 do 25. 2. 1945 zařazen jako pobočník náčelníka čs. voj. mise v SSSR gen. Heliadora Píky. 28. 4. 1945 je povýšen na škpt. pěch., následně na majora a vrací se do ČSR 26. 2. 1946.

Poválečné osudy

- 16. 6. 1946 je jmenován velitelem samopalného praporu 12, 1. 10. 1947 povolán do II. ročníku Vysoké školy válečné v Praze, 8. 3. 1948 odeslán k pěšímu pluku 29 jakožto zástupce velitele I. praporu

¹⁷¹ VÚA Praha – kvalifikační listina Karla Černého

¹⁷² VÚA Praha - protokol s por. Karlem Černým ohledně vložky osobní kvalifikační listiny z 19. 8. 1943

- 1. 7. 1948 je povolán na zvláštní dovolenou ze služebních důvodů, následně na dovolenou s čekáním, vyloučen z Vysoké školy válečné a 1. 10. 1949 přeložen do výslužby, v kvalifikační listině z 30. 9. 1948 můžeme najít zdůvodnění ve frekventované formulaci: „ *nenášel kladný poměr k lidově-demokratickému řádu a proto byl výnosem MNO čj. 9230 – I/2 zproštěn služby*“¹⁷³, 1. 9. 1948 je dán na dovolenou s čekáním, v tomto mezidobí pracuje u ZNV Praha, avšak je přemístěn ke KNV České Budějovice, bydlet má v Lišově. Odhlašuje své bydliště, ovšem v Lišově se již neregistruje
- 2. 5. 1949 emigruje do Západního Německa a stává se z pověření arm. gen. Sergeje Ingra – který tehdy vedl zpravodajskou ústřednu Rady svobodného Československa - velitelem 4. 2. 1952 velitelem 4091st Labor Company – Czechoslovak v americké armádě¹⁷⁴ jí a jejímu nástupnickému útvaru velí do 31. 12. 1979 a následně odchází do důchodu
- Je proti němu zahájeno řízení ve věci zběhnutí, velezrady a vyzvědačství, to je pozastaveno vydáním zatykače¹⁷⁵
- Major Karel Černý umírá 2. 5. 1991 v Norimberku.

Vojenské vzdělání

- 1935 – 1936 - škola pro důstojníky pěchoty v záloze 5. divize

¹⁷³ VÚA Praha – kvalifikační listina Karla Černého

¹⁷⁴ Jednotka vznikla v Märzfeldských kasárnách v Norimberku odkud se v červnu 1952 přesunula do prostoru Idar-Oberstein. Přibližně polovina roty zabezpečovala střežení výcvikového střediska NATO v Baumholderu, druhé její části byl svěřen rozsáhlý vojenský skladový komplex v Nahbollenbachu. Svěřené strážní úkoly plnili příslušníci roty s mimořádným nasazením, avšak byli přesvědčeni, že jde pouze o dočasné působení a že ten hlavní úkol je teprve čeká. Sami sebe totiž chápali jako zárodek budoucí čs. zahraniční armády, jako jakousi obdobu první legionářské jednotky – České družiny, vzniklé v Kyjevě v roce 1914. Proto analogicky počítali s tím, že budou v případě vypuknutí světového válečného konfliktu přiděleni jako tlumočníci a poradci velitelstvím vyšších amerických jednotek, s nimiž se zapojí do osvobození Československa. Příslušníci těchto rot však nebyli plnoprávními americkými vojáky – kontrakt, který s americkou vojenskou správou uzavírali byl, zjednodušeně řečeno, běžným pracovním vztahem a de facto tak zůstávali civilními zaměstnanci americké armády. Jejich uniformy byly na první pohled rozpoznatelné a na přilbách měli široký bílý pruh a á písmena CG (Civilian Guard). Vedle toho používala čs. vojenské distinkce a čs. vlajku jakožto standartu jednotky. Ve výzbroji byly jen lehké ruční zbraně, standardně to byla americká karabina M-1. Čs. strážní rota sídlila v Nahbollenbachu nepřetržitě až do svého zrušení na podzim roku 1964. Zrušením 4091. „kompanie“, jak jí její příslušníci říkali, však čs. jednotka ve Spolkové republice Německo nezankla natrvalo. Již 1. května 1965 byl totiž v rámci americké armády vytvořen na stejném místě „staronový“ československý útvar – 4222nd Civilian Labor Group (Guard). V jeho čele opět stanul Karel Černý, který poté jednotce velel nepřetržitě dalších více než čtrnáct let, až do 31. prosince 1979, kdy předal funkci svému nástupci a odešel na zasloužený odpočinek. Nedlouho poté jednotka zaniká. – pozn. autora, viz Gustav SVOBODA, *Armádní generál Sergej Ingr /1894 – 1956/*, Praha 1998, 140 s.

¹⁷⁵ VUA Praha – osobní záznam o důstojníkovi X. odboru MNO, osobní spis Karla Černého

- 1936 – 1937 – Vojenská akademie v Hranicích
- 1937 – KPZÚ
- 1941 – 1942 – střelecký kurz Wing Small Arms School v Bisley
- 1941 – kurz Snipping and Inteligence
- 1941 – kurz zpravodajského výslechu zajatců anglický
- 1941 – kurz velitelů rot anglický
- 1942 – Assault kurz
- 1942 – Para kurz
- 1942 – kurz velitelů praporů český
- 1943 - opět Para kurz
- 1943 – zpravodajský kurz anglický „Poznej svého nepřítele“

Vyznamenání a ocenění

- Pochvalné uznání velitele HP 6 plk. pěch. Bohumila Boreckého za činnost v průběhu mobilizace
- Pochvalné uznání V. stupně za úspěšnou činnost u čs. samostatné brigády
- Čs. válečný kříž 1939
- Čs. medaile za chrabrost 1939
- Čs. medaile za zásluhy I. třídy
- Čs. pamětní medaile se štítkem F, VB, SSSR
- Řád slovenského národního II. třídy
- Sovětská medaile za vítězství nad Německem

Osobní charakteristika

V kvalifikační listině z 30. 11. 1938, kterou vypracoval velitel HP 6 plk. pěch. Bohumil Borecký se dočteme nejen o nevšedním počtu zájmů tehdejšího poručíka Černého – fotoamatérství, jízda na koni, lyžování, střelba, lov – nýbrž o jeho iniciativnosti, snaživosti, spolehlivosti, loajalitě a vhodnosti pro velitelské funkce.

Z 30. 9. 1948 pochází dochovaná poválečná kvalifikační listina, v ní pplk. pěch. Antonín Jiráček, velitel I. praporu pěšího pluku 29 konstatuje: „Odbornou politickou literaturou se nezabývá. Není pokrokový. ... Snaživý. Nezúčastnil se však aktivně budování republiky a projevoval nesouhlas s lidově – demokratickým zřízením. Jako velitel praporu prozatím nezpůsobilý. Stupeň kvalifikace nevyhovující.“¹⁷⁶

Finální shrnutí

Karel Černý se bezpochyby dostal do hledáčku totalitního režimu díky svému působení v sestavě čs. vojenské mise v SSSR. Jakožto pobočník gen. Píky byl zasvěcen do skutečné podstaty jednání nejen o potlačení národního vzepjetí Podkarpatorusů, do jisté míry zbytečných ztrát československých jednotek v SSSR v průběhu bojových operací, politické kontroly SSSR nad partyzánským hnutím v českých zemích a také především o realitě gulagů, do kterých byla uvrhnuta majorita budoucích příslušníků čs. vojenského východního odboje de facto do doby, než 1. Čs. armádní sbor dosáhl volyňských oblastí či než začaly naplno probíhat masové dezerce armády Slovenského štátu. Tyto skutečnosti představovaly po Únoru 1948 jeden z pilířů legendy o bratrské povaze spojení se Sovětským svazem a v případě jejich uveřejnění mohly vyvolat značnou kontroverzi, jež by se reflektovala v teoretické změně politického zastoupení země. Karel Černý byl navíc velmi kvalifikovaný důstojník, prošlý bojem ve Francii, organizačně velmi schopný, který si dokázal získat respekt prakticky na všech přidělených postech. Jeho přesvědčení se nedalo zviklat a tudíž musel být odstraněn. Do těžkého opevnění se v bojové funkci nikdy nedostal, svými kvalitami si však distinkci hraničářského psa značící elitní jednotku plně zasloužil. Jeho éra velení jediné čs. exilové jednotky Studené války je zapomenutou epizodou vojenských dějin našeho státu, která však v sobě má zakodovanou mnohým nepříjemnou pravdu: třetí odboj měl podobné organizační

¹⁷⁶ VÚA Praha – vojenská kvalifikační listina mjr. pěch. Karla Černého

rysy vůči druhému, který většinou jsme ochotni přijmout díky jeho vyhraněné národnostní diverzifikaci. Nemůžeme však hovořit o tom, že by se – a to i v rovině kariéry maj. Černého – opakoval úspěch reprezentace československého státu z let druhé světové války. I k průběhu existence 4091. roty je nutno přistupovat kriticky, jelikož tento útvar nikdy neprošel bojovým nasazením a zůstává sporné, zda by ho vůbec byl schopen. Major Karel Černý však byl jeho velením pověřen nezpochybnitelnou autoritou gen. Sergeje Ingra a setrval ve svém posledním vlasteneckém úkolu skutečně do úplného konce, konec konců, zřejmě s minimálním úspěchem bychom v českých či československých vojenských dějinách hledali velitele, který jedinému útvaru velel 27 let.

Poručík pěchoty Vilém Kozák

- Narozen 20. 4. 1911 v Pohřebačce, příslušný ve Vranové, okres Semily. Vyznání římsko-katolického, absolvoval 4 třídy státní reálky v Turnově a 4 třídy reálného gymnázia v České Lípě.

Vojenská kariéra

- Odveden 1933, 16. 7. 1934 prezentován u hraničářského praporu 2 „Roty Nazdar“, následně odeslán do Školy pro důstojníky pěchoty v záloze 4. divize, dosáhne hodnosti četaře aspiranta a je propuštěn do zálohy
- Rozhoduje se pokračovat v činné službě a to u totožné jednotky, hraničářského praporu 2
- Od 1. 10. 1937 do 14. 8. 1938 studuje na Vojenské akademii v Hranicích, vyřazen jako poručík pěchoty a určen pro pěší pluk 48 „Jugoslávie“ v Jaroměři, 15. 9. 1938 je ovšem jeho destinace změněna a stává se velitelem čety u strážního praporu VII u rodícího se HP 17, jako takový se pak stává velitelem hned dvou objektů TO – pěchotních srubů T – S 19 „Turov“ a T – S 20 „Na pláni“¹⁷⁷

¹⁷⁷ HP 17 byl nejmladším hraničářským plukem, na příkladu por. pěch. Kozáka je evidentní nedostatek kvalifikovaného personálu, byť o kvalifikaci zde nemůžeme v úplnosti hovořit, jelikož KPZÚ neabsolvoval, praktické zkušenosti s opevněním je tak nutno posuzovat v rovině hypotéz. Velení těmto objektům bylo

- 15. 12. 1938 je přemístěn k pěšímu pluku 2 „Jiřího z Poděbrad“, kde ho zastihne také okupace českých zemí, 18. 8. 1939 je z armády propuštěn a nastupuje jako aktuární adjunkt k okresnímu úřadu v Čáslavi.
- Na tomto postu projevuje své protinacistické postoje¹⁷⁸ a poskytuje informace odboji¹⁷⁹
- 15. 3. 1943 je odeslán do Německa coby totálně nasazený, od 30. 11. téhož roku se fingoaným zdravotním posudkem kryje a daří se mu vyhýbat totálnímu nasazení do konce války.
- 5. 5. 1945 se zapojuje do povstání v Čáslavi, kde se stává velitelem čety 1. praporu Národní stráže¹⁸⁰

Poválečné osudy

- 1. 11. 1945 je přidělen ke štábu 5. Divize, 1. 9. 1946 převelen k pěšímu pluku 11 a téhož dne ustanoven důstojníkem Obranného zpravodajství I. praporu pluku, v kvalifikační listině z 1. 10. 1946 je dokonce doporučen coby samostatný pracovník OBZ.
- 30. 5. 1948 je převelen k pěšímu praporu 66, avšak odvolán z funkce důstojníka OBZ a zařazen jako velitel pěší roty.
- 2. 5. 1949 je zatčen a zadržen v zajišťovací vazbě, 28. 6. 1949 ho Vrchní vojenský soud v Praze odsuzuje k těžkému žaláři a trestu odnětí svobody v délce 18 měsíců, rozsudek hovoří o přečinu nedbalého uchovávání státního tajemství ve spojitosti s nešetřením služebních předpisů pro kázeňské přestupky. Není bez zajímavosti, že předsedou hlavního líčení byl JUDr. Karel Vaš. Do vězení nastoupil 13. 10. 1949 a současně byl degradován na vojína v záloze.
- Vězněn je v Opavě, kde mu bylo 13. 6. 1950 vyhověno žádosti o podmíněčně propuštění, ovšem s podmínkou, že bude předán do tábora nucených prací. Při převozu vlakem se mu podařilo eskortě uprchnout a u Vimperka přešel hranice do Německa.

naprostým provizoriem, jelikož tomuto „sduženému“ pojetí odporovala i samotná projekce těchto staveb – viz. Miroslav KEJZLAR – Ladislav ČERMÁK – Pavel HOLZKNECHT, *Opevnění na Trutnovsku, Dvůr Králové nad Labem 2008*, 397 s.

¹⁷⁸ Šlo o strhnutí nacistické vlajkoslávy – pozn. autora

¹⁷⁹ Údajně měl poskytovat informace hospodářského charakteru pro spojení s VRÚ, avšak to není potvrzeno

¹⁸⁰ František BAUER – Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, 2014 Mohelnice, s. 150 – 151.

- V září 1992 Vyšší vojenský soud v Táboře změnil na základě jeho žádosti o rehabilitaci rozsudek z r. 1949, ovšem kázeňské provinění v něm zůstalo zachováno¹⁸¹, avšak je posléze povýšen na majora.

Osobní charakteristika

- Z dochované kvalifikační listiny pocházející ze dne 23. 11. 1948 můžeme vyčíst několik věcí: především jsou to jisté povahové rysy, které por. pěch. Kozáka provázely celou dobu služby – šlo především o vznětlivost, sobeckost a prospěchářství. V kombinaci s posudkem ohledně jeho politické uvědomělosti ve znění: „*Má kladný postoj k lidově-demokratickému zřízení, k vymoženostem národní a demokratické revoluce, k přátelství a spojení s SSSR a k únorovým událostem uvnitř republiky. Má sklon k osobní politice*“¹⁸² tak vzniká obraz člověka, který nesymbolizoval obecně platné hodnoty, vedoucí k jeho přijetí k hraničářskému útvaru.

Finální shrnutí

Poručík pěchoty Vilém Kozák působil coby hraničář jen velmi omezenou dobu. Jeho nový kmenový útvar – HP 17 – byl nejmladším z hraničářských pluků, čemuž odpovídal nejen stav pevnostní linie, kterou měl bránit, nýbrž i dohotovenou celou strukturou útvaru. V případě por. Kozáka můžeme konstatovat, že současné velení dvěma objektům TO, byť o sousedy na úseku, je značně iluzorní. V rámci hierarchie pluku se por. Kozák stal velitelem čety Strážního praporu, který se ještě nestal praporem hraničářského pluku. Ačkoliv morálka jeho mužů byla vysoká, byli to hraničáři de facto pouze dle jména, absence KPZÚ byla citelná.

Poručík Kozák dal najevo své postoje vůči okupantům, můžeme říci, že jeho metodika vyhýbání se pracovnímu nasazení v Německu akcentovala popis jeho povahy v kvalifikačních listinách. Jeho degradace a uvěznění tak mohlo mít motiv v jeho četných služebních nedostatecích, byť do té doby šlo o průměrného, nikoliv závadného důstojníka, který se navíc aktivně zapojil do květnového povstání. Posledním faktorem zůstává jeho vhodnost pro

¹⁸¹ *Tamtéž*

¹⁸² VÚA Praha – kvalifikační listina por. pěch. Kozáka

působení v rámci OBZ, které však nemohlo zůstat bez pečlivé lustrace tehdejších plk. Bedřichem Reicinem a JUDr. Karlem Vašem. Nabízí se tak otázka, do jaké míry vřelé postoje k poučovacímu uspořádání státu byly postojem skutečného přesvědčení a zda por. Kozák – úporně trvající na své rehabilitaci v první polovině 90. let – se nestal obětí kádrové politiky jakožto nestraník, bez příslušně záslužných bojových zkušeností.

Plukovník pěchoty Mikuláš Josef Janovský, velitel HP 18

- Narozen 23. 6. 1889 ve Stříbrné Skalici, okres Selský Brod, vyznání pravoslavného, absolvoval 4 třídy reálky s prospěchem nedostatečným.

Vojenská kariéra

- Odveden 1. 10. 1910 do pěšího pluku 12.
- Od 21. 8. 1914 do 11. 12. téhož roku přítomen na východní frontě, povýšen na šikovatele a přeložen do Čáslavi a opětovně poslán do pole.
- 6. 1. 1916 je zajat a již za více než měsíc se hlásí do čs. legií, zde je včleněn do 1. čs. střeleckého pluku.
- Od 27. 9. 1916 se účastní výzvědné služby v Pinských Blatech, zejména pak od 19. 6. 1917 bitvy u Zborova, od 27. 10. do 2. 11. 1917 pouličních bojů v Kyjevě, v řadách 4. Střeleckého pluku „Prokopa Velikého“ bojuje u Bachmače, kde je raněn na levé noze.
- 1. 6. 1918 se jako velitel úderné skupiny účastní přepadu železniční stanice Lipjagy a o týden později útoku na Samaru, posledním jeho bojovým nasazením jsou boje s bolševiky o Buzuluk ve dnech 24. 4. – 24. 6., kterých se účastní jako velitel praporu.
- 10. 9. 1919 převelen v hodnosti podporučíka ruských legií převelen do štábu Čs. vojska na Rusi a ve Vladivostoku vystřídá několik postů od pobočníka evakuační komise po velitele pracovního oddílu, jeho anabáze končí 21. 10. 1920, 13. 11. 1920 je v hodnosti kapitána ruských legií přidělen k pěšímu pluku 28, 1. 3. 1922 je převelen k pěšímu pluku

36 do Užhorodu na pozici velitele polního a náhradního praporu. Tato jednotka předznamená jeho kariéru po polovinu další dekády.

- Počínaje 1. 5. 1926 je ustanoven v hodnosti pplk. pěch. velitelem pěšího pluku 36
- Od Nového roku 1930 se stává velitelem praporu u hraničářského praporu 3¹⁸³, naopak k poslednímu dni téhož roku je mu svěřeno velení horského pěšího pluku 1, 15. 1. 1936 pak velením nad pěším plukem 48 „Jugoslávie“.
- 31. 7. 1938 je přemístěn k HP 18 a zároveň určen jeho velitelem.
- Ve funkci setrvává do 21. 2. 1939, kdy se jeho kariéra spjatá s těžkým opevněním uzavírá na velitelství II. sboru v Hradci Králové, kde se podílí na „likvidaci opevnění“¹⁸⁴
- 17. 7. 1939 je převeden pod ministerstvo sociální a zdravotní správy k Novému roku 1940 odchází z vlastního rozhodnutí do výslužby.
- Nerezignuje však na odbojové aktivity – v letech 1939-1940 se podílí spolu se třemi dalšími důstojníky na ilegálním odesílání osob mimo Protektorát. V r. 1940 je též činný zpravodajsky činný v rámci odborářské skupiny Bajkal, v organizaci Bílá hora se podílí na rozmnožování a rozšiřování časopisu V boj.
- 5. 5. 1945 se hlásí jako vojenský poradce u Národního výboru ve Stříbrné Skalici, od 9. 5. pak funguje jako styčný důstojník u VVP Bartoš a Národní rady, od 14. 5. pak jako styčný důstojník u velitelství Rudé armády a Hl. m. Prahy, přičemž je mu přiznána hodnost plukovníka v záloze¹⁸⁵

Poválečné osudy

- Po uplynutí květnových událostí se dává k dispozici, 1. 4. 1946 je mu vysloveno zvláštní uznání za úspěšnou službu.

¹⁸³ Tento kariérní sestup se váže ke kázeňským prohřeškům plk. Janovského, které ho provázejí až do 16. 2. 1938, kdy je ukončeno prošetřování jeho přednášky o brannosti, jež byla tiskem velice kritizována. Všechny jeho prohřešky – ať již čistě kázeňské, vyjadřování se o generalitě či způsobená urážka na cti manželky hodnostně ekvivalentního důstojníka – vždy vyšetřovalo MNO a plk. Janovský vyvážl s písemným pokáráním, eventuálně převelením. Každopádně tento profil poněkud přepisuje představu příslušníků – v tomto případě dokonce velitelů – hraničářských pluků jakožto bezúhonných, čistě „vojáckých“ osob – pozn. autora, viz VÚA Praha – kvalifikační listiny plk. Janovského

¹⁸⁴ Není zde jasné, co je formulací myšleno – HP 18 v drtivé většině opevnění nevyklízel v průběhu Mnichova, ovšem v období II. republiky nebyly objekty připraveny k aktivní obraně – viz předchozí statě

¹⁸⁵ VUA Praha – osobní spis plk. Janovského

- 28. 2. 1947 výnosem MNO čj. 1879 – I/2. Odd. 1947 propuštěn z přechodné služby
- Dle dokladu z 8. 5. 1947 je mu důchod přiznán v plné výši.

Ocenění a vyznamenání

- Čs. válečný kříž č.d. 11. 418
- Řád M. R. Štefánika „Sokol“
- Čs. revoluční medaile
- Medaile vítězná
- Kříž sv. Jiří IV. stupně
- Řád sv. Anny 3. a 4. stupně
- Řád Jugoslávské koruny III. třídy
- Pochvalné uznání od ministra národní obrany při odchodu do výslužby
- Pochvalné uznání za výkon v bitvě u Lipjag: *„22. 2. 1919 při boji u Lipjag energickým příkazem strhl I. prapor k útoku, jím vyslaná rozvědka na sebe stáhla pozornost a palbu nepřítele a přes značný odpor jeho jednotka dobyla nepřátelské zákopy“*¹⁸⁶

Vojenské vzdělání

- 1917 – kurs pro velitele praporu
- 1921 – 1925 – ekvitační škola
- 1925 – informační kurs pro podpluk. pěch.
- 1926 – kurs pro velitele náhradních těles
- 1927 – kurs pro velitele vojsk. těles
- 1929 – plynový kurs

¹⁸⁶ VUA Praha – legionářská kvalifikační listina plk. Janovského

Finální shrnutí

Plukovník pěchoty Mikuláš Janovský perzekvován nebyl. Ač za sebou měl mimořádně pestrou kariéru legionáře, které dokázal patřičně využít včetně vícekrát započítaných let služby, evidentně oplýval řadou nedostatků, které ho kvalifikovaly – ostatně jako jeho teoretické vojenské vzdělání – do role vojenského praktika, než teoretika. Hraničářský pluk 18 mu byl svěřen skutečně krátce před osudovými událostmi podzimu 1938. Přesto oplýval vysokou morálkou i značnou bojovou hodnotou. Plukovník Janovský si však zachoval čest a zbraně nesložil ani v těžké době okupace, ani v dramatických květnových dnech. Za fakt, že jeho odchod do výslužby byl důstojný a bylo mu dopřáno klidného stáří mohl vděčit několika faktorům: byl jasným penzijním čekatelem díky svému věku, neměl absolvovanou Vysokou školu válečnou, bitvy, ve kterých se vyznamenal jako legionář byly bojovány spolu s příslušníky Rudé armády, nikoliv proti nim a v průběhu Pražského povstání zastával místo styčného důstojníka právě s armádou, jejíž zpravodajské útvary sehrály často stěžejní roli při formování kádru budoucí čs. armády. Plk. Janovský je tak příkladem, že ne každé propuštění do výslužby bylo motivováno politickými důvody. Je zde rovněž zařazen z toho důvodu, že šlo o osobu pro postavené hraničářské jednotky velmi důležitou a též proto, že doposud mu nebyla věnována větší pozornost v literatuře.

Štábní kapitán pěchoty Emanuel Šrámek

- Narozen 2. 5. 1910 v Žinkovech, příslušný tamtéž, národnosti české, vyznání římsko katolické, v letech 1921 – 1930 vystudoval státní reálné gymnázium v Praze XII

Vojenská kariéra

- Odveden 9. 5. 1930 u Doplnovacího oblastního velitelství v Plzni.
- Od října 1930 do května 1931 frekventant školy pro důstojníky pěchoty v záloze v Klatovech.
- Od října 1931 do července 1933 posluchač Vojenské akademie v Hranicích.

- Od července 1933 do 15. 9. 1933 velí četě u horského praporu 2, následně zastává tentýž post u horského pluku 1 v Turčianském Svatém Martině¹⁸⁷
- V srpnu 1936 přichází převelení ke strážnímu praporu II do Háje u Opavy, por. pěch. Šrámek se tak setkává s výstavbou těžkého opevnění¹⁸⁸
- 16. 8. 1937 přichází definitivní převelení k HP 4 na funkci velitele čety u 2. roty I. praporu pluku, zároveň též absolvuje KPZÚ.
- Stává se velitelem nejvýchodněji položeného (jeho objekt se tak jednou ocitne v území odstoupeném Polsku) pěchotního srubu MO-S 2 „Šunychl“, kde prožije Mnichovské události, jež snáší těžce, jak dokládá svědectví příslušníka osádky objektu des. Ludvíka Doležala: „*Na rozkaz poručíka Šrámka byly věci, které nešly demontovat zničeny. Byl zničen dieselagregát, vodovodní rozvody a telefonní ústředna. Poručík Šrámek tehdy prohlásil: „Chlapci, nenechejte jim tu nic, co by jim posloužilo.“ Později hodil veliteli praporu majoru Václavu Krejčíkovi pod nohy brigádýrku se slovy: „Nechci být důstojníkem, který zbaběle utíká.“*“¹⁸⁹
- Od prosince 1939, kdy je HP 4 v likvidaci působí jako velitel čety u horského pěšího pluku 1, kde ho zastihne okupace českých zemí.
- První čtvrtrok existence Protektorátu mu nepřináší perspektivu, je bez zaměstnání a z popudu touhy bojovat proti okupantům kdekoliv to jen bude možné 12. 6. 1939 odchází do exilu.
- V Krakově vstupuje do skupiny plk. Svobody v červenci téhož roku a v září odplouvá s transportem do Francie, zde absolvuje službu u 1. pluku cizinecké legie v Sidi-Bel-Abes, odtud putuje v hodnosti seržanta do Alžíru k 13. pluku senegalských střelců, v září se vrací do Francie, do Agde k formujícím se čs. jednotkám¹⁹⁰

¹⁸⁷ VUA Praha – kvalifikační listina por. pěch. Šrámka z r. 1937

¹⁸⁸ Na tomto místě je vhodné zmínit se o doložce kvalifikační listiny z r. 1937 škpt. Šrámka. Je v ní konstatováno: „*Velitel Strážního praporu II energický, pro důstojnickou funkci dobře připravený, státně spolehlivý důstojník. KPZÚ absolvoval s velmi dobrým prospěchem. Je proto možné, aby byl zařazen do budoucích pevnostních jednotek.*“ – na tomto dokumentu můžeme vidět důkaz o genezi, resp. transformaci Strážních praporů v hraničářské jednotky a zároveň sumarizaci vlastností, požadovaných po hraničářských velitelích. Je nasnadě, že tento algoritmus probíhal všude, nejbližše zamýšlenému cyklu se přiblížil právě u HP 4, jelikož se jednalo o pevnostní jednotku nejstarší, pozn. autora

¹⁸⁹ Martin VAŇOUREK – Eduard STEHLÍK, *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, s. 59.

¹⁹⁰ VUA Praha – osobní spis škpt. Emanuela Šrámka

- Od září do prosince 1939 velí pěší rotě, koncem roku se stává pobočníkem velitele I. praporu pěšího pluku 1 1. čs. divize, od začátku do poloviny května pak pobočníkem velitele I. praporu pěšího pluku 3, následně je mu svěřeno velení nad 10. rotou pěšího pluku 2 – v této funkci prodělává boje na řece Marně¹⁹¹
- 13. 7. 1940 je evakuován do Velké Británie, kde se však stává nezařazeným důstojníkem kulometné roty. Zapojuje se do petice adresované prezidentu republiky, kvůli jejímuž nevhodně formulovanému obsahu je propuštěn z čs. armády¹⁹². Prezident Beneš nařízené trestní řízení anuloval, avšak poručík Šrámek žil mezi listopadem 1940 a říjnem 1941 v Londýně, následně opět vstupuje do čs. armády k Náhradnímu tělesu v Leamingtonu.
- Povýšen na nadporučíka pěchoty je převelen k pěšímu praporu I. čs. samostatné brigády, avšak opět je bez zařazení.
- V říjnu 1942 je konečně pro něj nalezena systemizovaná funkce a to jako velitele pěší čety u 3. roty I. praporu.
- Následně absolvuje několik kurzů anglické armády – jsou rozebrány níže
- 3. 9. 1943 se stává velitelem tankové čety 1. roty tankového praporu 1 u reorganizované Čs. obrněné brigády ve Velké Británii.
- 28. 10. 1944 je povýšen na kapitána pěchoty a 1. 11. odjíždí k čs. jednotkám v SSSR na vlastní žádost.
- 11. 1. 1945 byl zařazen do 1. Čs. samostatné tankové brigády v SSSR a 15. 1. převzal velením nad jejím mechanizovaným praporem samopalníků, o tři dny později již prapor překročil řeku Ondavu, dobyl Zborov, okolí Levoče a 27. 1. vstoupil do Kežmaroku.
- 20. 3. 1945 převzal po npor. Richardu Tesaříkovi velení 3. tankového praporu, velel tak 183 mužům a 20 tankům T-34/85, jeho stroj jakožto velitele 3. praporu nyní již štábního kapitána nesl věžové číslo 333 a osádku ve složení: rtn. Valerián Klaban, čet. Antonín Boček, des. Ivan Romanec, svob. Josef Tranžík, Antonín Gertl¹⁹³

¹⁹¹ VUA Praha – dotazník ohledně odbojové činnosti na špkt. Emanuela Šrámka z r. 1946

¹⁹² Jednalo se o protest celkově 29 ze čtyř stovek nezařazených důstojníků proti jejich zařazení k Náhradnímu tělesu. Memorandum bylo adresováno dr. Benešovi a předsedovi exilové vlády Msgre. Janu Šrámkovi. Nadřízení považovali toto jednání za vzpouru a rozkládání morálky čs. armády – pozn. autora

¹⁹³ Milan KOPECKÝ, *1. Československá tanková brigáda v SSSR, Tankisté československé zahraniční armády na Východní frontě v letech 1943 – 1945*, Praha 2001, s. 192.

- Po bojích na Tworkovském předmostí překročily jeho tanky 15. 4. u Sudic hranice dnešní ČR jako vůbec první československá jednotka¹⁹⁴
- Škpt. Šrámek sehrál klíčovou roli při stanovení směrů postupů ve finální fázi útoku na Ostravu, jelikož detailně popsal taktickou situaci ostravské opevněné linie, především absenci srubu MO - S 35, který nebyl postaven, tyto poznatky byly využity při plánování průlomu pevnostního pásma u Štítiny¹⁹⁵
- Ze strojů jeho praporu zbývaly po mimořádně těžkých bojích tři tanky, které doplněny dvěma T-34/85 od 1. praporu vedly útok na Ostravu, do níž vojáci škpt. Šrámka vstoupili 30. 4. 1945.
- 3. Prapor pokračoval v bojové činnosti jižně od Ostravy, postup byl zastaven 9. 5. 1945 v Dolních Měcholupech u Prahy¹⁹⁶

Poválečné osudy

- Prvotním úkolem škpt. Šrámka po skončení bojů 2. světové války bylo podílet se na zajištění hranic Těšínska proti polské iredentě, 13. 6. 1945 se začaly shromažďovat polské tankové jednotky za hranicemi Těšínska, pověřené úkolem, „*aby do 12. hodin 18. 6. zajistil pořádek v Zaolší a aby ukončil tam panující útisk Poláků*“¹⁹⁷ Československé jednotky se zde postavily proti polské snaze o udržení si územních zisků dobytých na základě Mnichovské dohody, nasazení jednotky škpt. Šrámka skončilo bez boje 12. 7. 1945 poté, co bylo dosaženo dohody o respektování hranic z r. 1937.
- Škpt. Šrámek se v září 1945 stal prozatímním velitelem tankové brigády 1 ve Vysokém Mýtě, později se stal posluchačem VŠV v Praze, kterou absolvoval 15. 7. 1947

¹⁹⁴ *Tamtéž*

¹⁹⁵ *Tamtéž*

¹⁹⁶ Blíže viz Milan KOPECKÝ, *1. Československá tanková brigáda v SSSR, Tankisté československé zahraniční armády na Východní frontě v letech 1943 – 1945*, Praha 2001, 255 s.

¹⁹⁷ Memorandum polské strany veliteli 1. Čs. tankové brigády pplk. Jankovi ze dne 17. 6. 1945 – viz Milan KOPECKÝ, *1. Československá tanková brigáda v SSSR, Tankisté československé zahraniční armády na Východní frontě v letech 1943 – 1945*, Praha 2001, 221 s.

- 31. 8. 1948 se vrací od pěšího pluku 35 již v hodnosti pplk. gšt. na VŠV, kde působí jako profesor na stolec tankového vojska¹⁹⁸
- Ještě 6. 10. 1950 je mu udělena pochvala za příkladnou a houževnatou práci s posluchači, ale 12. 12. 1950 je propuštěn do zálohy.
- V osobní charakteristice, kde je doporučeno jeho propuštění z armády se dočteme: „*Za pobytu ve Francii a Anglii stál ostře proti vedení býv. gen. Ingra. Postoj nebyl rázu politického, nýbrž vojenského. Politicky se jevil jako pravicově orientován. Pramenilo to z politické neznalosti. Oženil se s Angličankou.*“¹⁹⁹ *Ohledně dukelského tažení se projevuje extrémně kriticky.*“ 30. 4. 1952 vypracovává válečný velitel 1. Čs. samostatné brigády v SSSR hodnocení: „*Vědomosti získané studiem VKS/b nepřenáší dostatečně na podřízené. Třídně nevyhraněný, s kladným poměrem k lid. dem. zřízení.*“ Dále je uvedeno: „*Je doporučeno uvážiti výměnu, eventuálně propuštění. Má sice znalosti a zkušenosti pro funkci, tyto však málo účinně uplatňuje při učebním procesu. Nemůže pro svůj rozkladný postoj zastávat nadále funkci velitele VŠD- tank. – vychovatele nových kádrů. Jinde není rovněž upotřebitelný.*“
- Následně je 1. 12. 1952 Emanuel Šrámek z armády propuštěn, s rodinou vystěhován do Klášterce nad Ohří, kde od dubna 1953 pracuje jako pomocný dělník v Závodě na kulová ložiska, n. p. Do důchodu odchází 1. 3. 1969, jeho pokusy o rehabilitaci i jmenování do hodnosti generálmajora při příležitosti 25. výročí karpatsko-dukelské operace jsou v srpnu 1969 zamítnuty, umírá v ústraní 24. 7. 1992 v Plzni²⁰⁰

Ocenění a vyznamenání

- Čs. válečný kříž 1939 3x
- Čs. medaile za chrabrost
- Čs. medaile za zásluhy I. stupně
- Velitelský řád Jana Žižky
- Řád rudého praporu

¹⁹⁸ VUA Praha – osobní spis škpt. Emanuela Šrámka

¹⁹⁹ Škpt. Šrámek uzavřel skutečně sňatek s Joan Whiteovou (1922), 31. 10. 1942, měli spolu 3 děti – pozn. autora

²⁰⁰ VUA Praha – osobní spis škpt. Emanuela Šrámka

- Medaile za vítězství nad Německem
- Medaile za osvobození Prahy
- Čs. vojenská pamětní medaile se štítkem F-VB-SSSR
- Řád partyzánské hvězdy Lidové republiky Jugoslávie

Osobní charakteristika

- Škpt. Šrámkovi je po celou dobu jeho služby v zahraniční armádě či po osvobození vytýkána přehnaná kritičnost a naopak malá schopnost sebekritiky, válečný velitel 1. Čs. tankové brigády pplk. Janko k tomu dodává: „*Mnohdy je velmi nervozní, často vybuchuje bez zjevné příčiny. V jednání s podřízenými i nadřízenými není vybíravý, má sklon k hrubosti ve výrazech. Z druhé strany je však dobrosrdečný, někdy se sklony až k lítostivosti.*“²⁰¹

Vojenské vzdělání

- 1930 – 1931 – základní vojenská služba
- 1931 – škola pro důstojníky pěchoty v záloze
- 1931 – 1933 – VA v Hranicích
- 1934 – armádní horolezecký kurz
- 1937 – KPZÚ
- 1942 – Small arms course
- 1943 – kurz v ovládnání tanku Mk. VI Crusader
- 1944 – kurz v ovládnání tanku Mk. VIII Cromwell

²⁰¹ VUA Praha – hodnocení maj. Emanuela Šrámka z r. 1949

Finální shrnutí

Škpt. Emanuel Šrámek je pozoruhodnou osobností čs. zahraničního odboje. Nejen, že absolvoval „klasickou“ anabázi útěku z Protektorátu přes Polsko a boje ve Francii, nýbrž prožil i asimilaci ve Velké Británii. Zde si zvýšil svou kvalifikaci, která jeho nadprůměrnými výsledky předznamenala jeho budoucí kariéru tankisty. Výkon 1. Čs. tankové brigády v SSSR je bohužel podceňován, přitom se jednalo o jednotku, která téměř nikdy neměla plné stavy techniky či personálu, bojovala ovšem s nevšední udatností. Vrcholem její činnosti i kariéry škpt. Šrámka se stala ostravská operace, kde utrpěla těžké ztráty.²⁰² Při ní sehrál Emanuel nejen historickou roli při překročení dnešních českých hranic, nýbrž roli nejvyšší důležitosti z hlediska taktiky, k čemuž paradoxně přispěla jeho kariéra hraničáře.

V ní byl Emanuel Šrámek takřka modelovým příkladem – absolventem Vojenské akademie v Hranicích a KPZÚ, velitelem pěchotního srubu odhodlaným k obraně za všech okolností.

Jeho perzekuce však nevyplývá z jeho již v době předmnichovské výjimečného zařazení, nýbrž z kritičnosti, kterou častoval poměry v ČSLA a zejména na počátku 50. let se generujícím nánosem ideologie pokřivenému obrazu boje čs. jednotek v Sovětském Svazu, pod kterým zaniklo hrdinství a obětavost obyčejných vojáků i důstojníků, jejich především národní motivace a národnostní diverzifikace typická pro předmnichovskou ČSR. Tato legenda měla přispět k bezproblémovému utvoření „bratrského vztahu Čechů a Slováků se SSSR“, ve skutečnosti však měla zakrýt trpký osud Podkarpatorusů, volyňských Čechů a nesmyslnost některých taktických rozhodnutí. Bohužel zůstává působení největší čs. exilové armády v současné době stále nedoceněno. Není možno tyto krajně důležité bojové operace znevažovat či je podřazovat operacím západního odboje. Je však na ně nutno nahlížet současným objektivním náhledem i optikou doby.

²⁰² Účast brigády v ostravské operaci trvala 43 dní, za tu dobu padlo na 145 jejích příslušníků, téměř 300 bylo zraněno. Jednotka přišla též o 53 tanků. Nepřítele však připravila o 50 tanků a samohybných děl, 21 obrněných transportérů, 64 děl a 2500 vojáků – pozn. autora

Plukovník pěchoty Bohumil Borecký, velitel HP 6

- Narozen 14. 7. 1891 v Praze – Karlíně, příslušný tamtéž, vyznání římsko – katolické, absolvoval České reálné gymnázium v Novém Bydžově.

Vojenská kariéra

- 27. 7. 1914 odveden k pěšímu pluku 36 v Mladé Boleslavi, 25. 12. téhož roku odjíždí v hodnosti četaře aspiranta na ruskou frontu, účastní se bojů v Karpatech.
- 11. 3. 1915 padl u Sokové do zajetí a 5. 7. 1915 je zařazen do náhradního praporu České družiny v Kyjevě, ovšem v roli řadového vojáka, resp. střelce.
- O měsíc později začíná jeho kariéra náboráře do čs. legií na Rusi, která trvá do ledna 1918, kdy je jmenován mladším důstojníkem – tedy zástupcem velitele – 8. roty 8. čs. střeleckého pluku „Slezského“, od července 1918 pak rotě velel, povýšen na kapitána ruských legií, 1. praporu totožného pluku velel od 13. 7. 1919, v dubnu 1920 pak na majora čs. armády (řadové služby).
- V tomto období hodnostního růstu se účastní bojových operací, které předznamenají jeho osud – ještě jako velitel roty svede boj v železniční stanici Golenky Transsibiřské magistrály s oddíly atamana Kamyilkova, 21. 9. 1918 – 14. 11. 1918 potlačuje bolševické povstání v Krasnojarsku, resp. chrání most přes řeku Jenisej, v prosinci 1918 a lednu 1919 se účastní útoků na Kungur a Molebský závod, bojů u Macharovky, jeho muži chrání Transsibiřskou magistrálu proti útokům bolševických band, v bojové činnosti setrvává do dubna 1919.
- Z Vladivostoku odplouvá 6. 6. 1920 s 29. transportem čs. legií a 1. 8. 1920 se vrací do Opavy²⁰³
- V hodnosti majora pěchoty se stává důstojníkem z povolání, avšak pro „*opilství mimo službu a nedůstojné chování*“ mu byla udělena písemná výstraha, jeho kázeňské

²⁰³ VUA Praha – legionářská kvalifikační listina plk. Boreckého

problémy trvají do roku 1923, kdy je odeslán na dovolenou s čekáním jakožto službě nezpůsobilý, což se mění k 1. 5. 1924, kdy je uznán službě způsobilým a střídá několik pěších pluků, u kterých působí na pozici velitele praporu či pobočníka velitele pluku.

- 1. 1. 1937 je povýšen do hodnosti plukovníka a přesně rok na to je převelen od cyklistického praporu 3 v Levicích k HP 6 do Králík a zároveň ustanoven jeho velitelem.
- HP 6 je pod jeho velením po celou dobu své existence do 15. 12. 1938, kdy je pluk rozpuštěn a plk. Borecký přemístěn k velitelství IV. sboru²⁰⁴ a ustanoven velitelem školy pro důstojníky pěchoty v záloze při sborovém velitelství.
- Po okupaci českých zemí se stává členem Obrany Národa jakožto velitel úseku Prostějov, na podzim 1939 se stěhuje do Hradce Králové a zde též navazuje kontakty v odboji – navazuje spolupráci s brig. gen. Františkem Bláhou²⁰⁵, k Novému roku 1940 odchází do výslužby.
- Plk. Borecký se stává postupně velitelem jedné ze čtyř zorganizovaných divizí pro případ povstání, celkem měly tyto povstalecké divize sílu 60 000 mužů a částečně využívaly konspirační sítě vytvořené paravýsadkem Barium, plk. Borecký tak zodpovídal za oblast Pardubic, Přelouče, Vysokého Mýta, Chocně, České Třebové, Poličky a Litomyšle²⁰⁶
- V souvislosti s rozsáhlým zatýkáním, které spustilo udání konfidenta královéhradeckého Gestapa Gustava Žida 6. 10. 1944 a kterému padlo za obět' na 171 regionálních odbojářů je zatčen 8. 11. 1944 i plk. Borecký. Je vězněn a vyslýchán v Hradci Králové, na Pankráci a v Terezíně, kam je transportován s klasifikací XYZ – návrat nežádoucí, v Terezíně onemocní tyfem a ve vážném zdravotním stavu se dočká osvobození²⁰⁷

Poválečné osudy

- 26. 5. 1945 se stává velitelem 14. divize, avšak již v srpnu 1945 na něj podává pplk. Bedřich Reicin, budoucí velitel OBZ, trestní oznámení „*pro důvodné podezření, že na*

²⁰⁴ VUA Praha – osobní spis plk. Boreckého

²⁰⁵ František Bláha 26. 2. – 21. 5. 1945 – ruský legionář, veterán bojů s bolševiky v okolí Magistrály, velitel 4. pěší divize v Hradci Králové, od června 1944 velitel IV. garnitury ON, spolupracovník paravýsadku Barium, 17. 11. 1944 zatčen Gestapem, vězněn v Terezíně, kde podlehl krátce po osvobození tyfové epidemii – pozn. autora

²⁰⁶ Je pozoruhodnou skutečností, že plk. Borecký spolupracoval ve své odbojové činnosti s klíčovými postavami jeho působení u HP 6 – škpt. Františkem Markalousem, velitelem zkušebního objektu CE, kde probíhal KPZÚ, který se zapojil do odbojové činnosti v rámci sítě paravýsadku Barium a pplk. pěch. Ervínem Maršákem, velitelem dělostřelecké tvrze Hůrka, přímým podřízeným plk. Boreckého ve struktuře HP 6 – pplk. Maršák je ubit k smrti při výslechu na pardubickém Gestapu na podzim 1944 – pozn. autora

²⁰⁷ VUA Praha – osobní spis plk. Boreckého, viz také Jan BRUNCLÍK, *Vy padlí... Vám budiž věčná čest a sláva! Oběti německého fašismu v okrese Hradec Králové v letech 1937 – 1945*, Hradec Králové 2013, 277 s.

podzim roku 1944, kdy byl v ilegalitě organizován spolu s generálem Františkem Bláhou, vyzradil jeho pobyt, čímž pak došlo k jeho zatčení Gestapem a mučení, které mělo za následek smrt.²⁰⁸ Na tomto místě je nutno poznamenat, že podnět ke stíhání plk. Boreckého mohl být samozřejmě politicky zabarven, nicméně primárně vycházel od manželky gen. Bláha, která velmi těžce nesla jeho skon²⁰⁹

- 1. 9. 1945 byla plk. Boreckému udělena dvouměsíční dovolená, současně však bylo pozastaveno jeho povýšení na brigádního generála. Polní prokurátor v Hradci Králové konstatoval, že nedošlo k prokázání skutkové podstaty trestného činu. Poněkud paradoxně pak působí fakt, že plk. Borecký od 13. 9. 1945 fungoval jako jeden ze 77 soudců z lidu Mimořádného lidového soudu v Hradci Králové²¹⁰
- 1. dubna je plk. Borecký přeložen do výslužby, 9. 6. 1949 pak velitel Státní bezpečnosti Jindřich Veselý nařizuje veliteli Krajského velitelství státní bezpečnosti v Hradci Králové: „Žádám, aby plk. Bohumil Borecký, bytem v Hradci Králové, Ambrožova ulice č. 906 byl neprodleně a pokud možno nenápadně zajištěn a eskortován do věznice KV – StB v Praze. Jeho ženě budiž dodatečně řečeno, že byl v důležité záležitosti předán do Prahy k výslechu.“²¹¹
- Ze svědectví manželky plk. Boreckého můžeme citovat: „Jelikož odešel z domu v nejnnutnějších šatech a úplně bez prostředků, chtěla jsem mu doručiti nějaké prádlo a peníze a proto jsem se tázala na věznici, kde je uvězněn. Moje pátrání bylo zcela bezvýsledné, až jsem se v Bartolomějské ulici dozvěděla, že byl poslán snad omylem do SSSR. Od zatčení mého manžela uplynula již doba 2 roků a 4 měsíců a já podnes o něm nevím.“²¹²
- Úřady na dotazy paní Borecké odpověděly absurdním obviněním plk. Boreckého z práce pro tajnou sužbu cizí imperialistické mocnosti, kterou měl koordinovat prostřednictvím novinových křížovek s bývalým majorem čs. armády Františkem Žákem, příslušníkem 1. Čs. samostatné brigády v SSSR, skutečnost však byla zcela jiná

²⁰⁸ VUA Praha – rukopis uložen v osobním spisu plk. Boreckého

²⁰⁹ Viz Kolektiv autorů, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, Praha 2005, 348 s.

²¹⁰ Lucie JARKOVSKÁ Lucie, *Odplata či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945 – 1948 na Královéhradecku*, Praha 2008, s. 81.

²¹¹ VUA Praha – osobní spis plk. Boreckého

²¹² *Tamtéž*

- Náměstek ministra vnitra generálmajor Jeleň v říjnu 1953 v dopise ministru národní obrany Čepičkovi objasnil pozadí případu plk. Boreckého – 9. 6. 1949 byl Bohumil Borecký předán styčnému důstojníkovi z repatriačního centra sovětských státních občanů. V dopise pak generálmajor Jeleň píše: „*Jsou poznatky o tom, že Borecký za svého působení v československém armádním sboru na Sibiři v roce 1918 zabýval se kárnou činností, střílel vedoucí komunistické strany a partyzánského hnutí na Sibiři. Na rozkaz Boreckého, nehladě na námitky státního zástupce krasnojarského okružního soudu bylo z krasnojarské věznicé násilím vzato 5 komunistů a v říjnu 1918 odsouzeno Boreckým k smrti. Rozsudek byl vykonán.*“²¹³
- V SSSR je plk. Borecký 25. 3. 1950 odsouzen k 25 letům v nápravném pracovním táboře, trest si odpykával ve zvláštním táboře Ministerstva státní bezpečnosti SSSR č. 17 v Tajšetu na Východní Sibiři, kde také 14. 10. 1954 zemřel na komplikace při zápalu plic²¹⁴, Marie Borecká byla vystěhována z bytu a byla jí zastavena penze²¹⁵

Vyznamenání a ocenění

- Čs. válečný kříž 1918
- Řád M. R. Štefánika „Sokol“ s meči
- Revoluční medaile
- Spojenecká medaile

Vojenské vzdělání

- 1910 – 1911 - Dobrovolnická škola 59. Pěšího pluku arcivévody Ruinera v Salcburku
- 1937 – KPZÚ

²¹³ VUA Praha – dopis generálmajora Jeleně Alexeji Čepičkovi ze dne 14. 10. 1953

²¹⁴ Kolektiv autorů, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, Praha 2008, s. 33.

²¹⁵ VUA Praha – osobní spis plk. Boreckého, dokumenty MNO adresované prezidentu republiky Antonínu Zápotockému ze 7. 3. 1953

Finální shrnutí

Plukovník pěchoty Bohumil Borecký padl za obět' ostudnému chování ČSR k vlastním občanům. Jak vidno, pronásledování bělogvardějské emigrace, realizované bezprostředně po osvobození jednotkami SMERŠe, které si vybralo daň například v životě armádního generála Sergeje Vojcechovského, v r. 1938 velitele I. armády, bránící historickou zemi Čechy, se nezastavilo ani po Únoru 1948. Pokud posuzujeme roli plk. Boreckého v událostech na Magistrále, musíme si uvědomit nejenom realitu boje zpočátku odzbrojených legionářů snažících se dostat na západní válčiště či do nově vzniklé ČSR, uzavřeného separátního míru s Německem, nýbrž i brutalitu bolševiků – kupř. bestiální vražda plk. Ušakova, spolupracujícího na vylovení 1. Úderného praporu čs. legií na Bajkale či legionářské směrnice.²¹⁶ Kupř. pozdější Air Marshall Karel Janoušek, v době, kdy měl plk. Borecký naříditi onu inkriminovanou popravu, velitel 7. Roty 1. Střeleckého pluku vydal následující rozkaz, reagující na útoky bolševiků na legionářské vlaky: „*1. Vzhledem k válečnému stavu oznamuji všem obyvatelům vesnice Tajšet, že přísně zakazují zdržovati se na ulicích vesnice Tajšet po deváté hodině večerní. Provinilci budou zadrženi a odevzdáni vojenskému soudu. 2. Všichni občané vesnice Tajšet odevzdají mi dnes do čtyř hodin odpoledne (do vlaku) všechny u nich se nacházející ruční střelné zbraně jako revolvery, lovecké pušky všech systémů, beranky atd. Ti, kdož by rozkazu neuposlechli a u nichž by vyjmenované zbraně byly nalezeny, budou NA MÍSTĚ ZASTŘELENI!*“²¹⁷ Konání plk. Boreckého tak nutno posuzovat jako chování velitele, který v první řadě zodpovídá za životy svých mužů.

Kariéra plukovníka Boreckého působí dojmem, že šlo o vojáka spíše frontového typu, než teoretika. Vzhledem ke kariéře legionáře by se nabízela paralela s plk. děl. Josefem Mašínem. Jeho rozkazy mužstvu a důstojníkům HP 6 vyzývajícím k obraně za nejtěžších podmínek vstoupily do legendy. Stejně tak jeho odbojová činnost byla vedena s největším nasazením, dokázal v ní skloubit své bývalé podřízené s úzkou vazbou na muže generálské hodnosti požívající nejvyšší vážnosti jako byl právě zmiňovaný František Bláha. Vydání plk. Boreckého bych se nebál ohodnotit jako justiční vraždu, ovšem bez zinscenovaného procesu.

²¹⁶ Zpráva ruských legií: „*Raněné je nutno zanechávat při boji na Magistrále na pozicích, kde je čeká od bolševiků smrt ve strašných mukách. Raněným nezbyvá, než si položit odjištěný ruční granát pro sebe*“ – viz *Zač jsme bojovali*, dokument ČT, díl druhý, 1994

²¹⁷ VÚA-VHA, Relace o pobytu 1. střeleckého pluku Jana Husi na magistrále v roce 1919, s. 48.

Její motiv však nespočíval v podstatě faktu, že po celý kritický rok 1938 stál v čele druhého nejstaršího a nejpočetnějšího hraničářského pluku.

Štábní kapitán pěchoty Josef Vraný

- Narozen 24. 12. 1903 v Bousově, příslušný ve Vysoké nad Labem, v letech 1914 – 1918 studoval na reálném gymnáziu v Hradci Králové a roku 1922 dokončil studia na Vyšší hospodářské škole v Chrudimi.

Vojenská kariéra

- Odveden 4. 4. 1923 ve Vysokém Mýtě a 1. 10. téhož roku prezentován u pěšího pluku 22 „Aragonský“ v Josefově, avšak již 5. 10. odchází do VA v Hranicích, kterou absolvoval 15. 8. 1925, dále pokračuje ve studiích na Aplikační škole v Milovicích a Škole spojovací služby pro důstojníky zbraní v Kutné hoře, následně slouží na pozici velitele spojovací čety několika pěších pluků, 30. 4. 1935 se stává II. plukovním pobočником u pěšího pluku 4 „Prokopa Holého“ v Hradci Králové.
- Po absolvování střeleckého kurzu v Milovicích v červenci 1936 je od 3. 1. 1937 určen cvičitelem důstojníků v KPZÚ, zde setrvává do 30. 6. 1938 kdy se stává velitelem 5. pěší roty pěšího pluku 4 a 15. 9. 1938 přichází převelení k HP 17.
- Ten nemá ještě transformovanou strukturu ze Strážních praporů, proto tak por. Vraný sice velí pěchotnímu srubu TS-6 „Písník“, avšak z pozice velitele 1. roty strážního VIII. Strážního praporu.
- 15. 12. 1938 je od pevnostního útvaru převelen k pěšímu pluku 30 „Aloise Jiráka“ do Vysokého Mýta, kde slouží na pozici velitele pěší roty do 13. 6. 1939, kdy je z armády propuštěn²¹⁸
- Během okupace se věnuje zaměstnání soukromého rolníka

²¹⁸ VUA Praha – kvalifikační listina por. Vraného z r. 1938

- Do odboje se zapojuje 5. 5. 1945, kdy se angažuje v odzbrojení vojenské posádky Wehrmachtu ve Vysoké nad Labem v počtu 21 mužů – tento úsek jeho života si zaslouhuje bližší pozornost, jelikož má dalekosáhlé dopady na jeho poválečný osud.
- Podle zprávy zasláné na MNO 20. 12. 1946 týkající se „nesprávného výroku škpt. Vraného za revoluce“ došlo ve Vysoké nad Labem 5. 5. 1945 k následujícím událostem: škpt. Vraný přišel odzbrojit německou posádku, zbraně předat spolehlivým občanům a udržet pořádek v obci. Akce se sice zdařila, avšak byla zjištěna jinými německými jednotkami, které podnikly odvetnou razii v obci o dva dny později. 7. 5. 1945 bylo zastřeleno 6 ukryvaných sovětských zajatců, dále bylo popraveno 5 občanů Vysoké nad Labem a dva zraněni.

Poválečné osudy

- 9. 10. 1946 vzniká na velitelství stanice SNB v Hradci Králové protokol s Františkem Danihelkou, pomocným dělníkem ČSD, kde vypovídá o osobě škpt. Vraného: „*Pan škpt. Vraný se nepřihlásil k revoluční činnosti hned 5. 5. 1945, ale teprve na vyzvání RNV dne 8. 5. 1945 aby se ujal velení hlídkové služby, učinil tak teprve po písemném zmocnění revolučním národním výborem. Po tomto datu svolal RNV přednosty domácnosti do hostince u Horkých, kde škpt. Vraný prohlásil, že nevěří 1. převratu, ani druhému, teprve až bude třetí převrat, že půjde do Hradce, podívá se, půjde pak domů, pojede s hnojem na pole, pak oblékne uniformu, půjde do Hradce a přihlásí se, pak pojede domů, zaveze hnůj na pole a teprve pak půjde na vojnu. Podotýkám, že proti škpt. Vranému nic nemám, pouze to, že podobný výrok nemá nikdy použít čs. důstojník.*“²¹⁹
- Když nahlédneme na květnové události z pohledu škpt. Vranského, musíme uvážit: dle svých výpovědí ztratil po zatýkání Gestapem své kolegy z armády, na které by mohl co se týče odbojové činnosti navázat²²⁰ Rezolutně se též škpt. Vraný brání tvrzení, že se neúčastnil povstání.²²¹ Uváděl např. že připravoval stravu procházejícím transportům sovětských zajatců, že odmítal jakožto hospodář funkce, které by jej organizovaly a stavěly do pozice vstřícné vůči okupačnímu režimu a že poměry v obci byly značně

²¹⁹ VUA Praha – protokol SNB Hradec Králové, osobní spis škpt. Vraného

²²⁰ VUA Praha – přihláška škpt. Vraného pro důstojníky a rotmistry z povolání při reaktivaci čs. armády

²²¹ VUA Praha – dopis škpt. Vraného ze 7. 11. 1946 Příjímací komisi pro důstojníky a rotmistry z povolání u MNO

rozhárané a cítil se ostrakizován ze strany místních obyvatel. Dále tvrdí, že odzbrojení posádky Wehrmachtu proběhlo v pořádku, ovšem agilnější skupina obyvatel zbraně odvezla a v obci z nich nic nezbylo, co by posléze mohlo být vydáno při ultimátu danému Vysoké nad Labem 7. 5. ze strany Waffen SS.²²²

- 11. 5. 1945 také skutečně nastoupil službu v Hradci Králové, u pěšího pluku 4 slouží i po 27. 10. 1947, kdy se dočká povýšení na štábního kapitána.
- 2. 7. 1948 je vypracován posudek ohledně úpadku morálky škpt. Vraného – často se hlásí nemocným, vyhýbá se cvičením, apod. Velitel pluku plk. pěch. František Voves, ale dochází ke konstatování, že jeho zdravotní potíže posuzuje nezávisle na lékařských dokumentech a doporučuje přeložení do vzdálenější posádky, z důvodu toho, aby se škpt. Vraný vzdal hospodaření či propuštění z armády vůbec. K němu dochází 1. 7. 1949.
- Následně vzniká další posudek – Služebně politická charakteristika důstojníka v záloze. V té je konstatováno, že škpt. Vraný je bezpartijní, bez poměru k lid. dem. zřízení a SSSR, vládní usnesení jako zemědělec neplní, je sice schopný, avšak ovlivňuje okolí, aby vesnice nikdy nebyla socialistickou, vlastní půdu o výměře 18 ha, přesto zaměstnává pracovní sílu, je veden jako vesnický boháč, zároveň je charakterizován jako veliký lajdák a k občanům obce pánovitý a povýšený. Paradoxně vyznívá charakteristika o jeho dobrém zdravotním stavu²²³
- 17. 1. 1956 je odsouzen lidovým soudem v Hradci Králové k trestu odnětí svobody na 8 let za trestný čin pobuřování a sabotáže proti republice, trest si odpykává v TNP Vojna, amnestie roku 1960 se na něj nevztahovala. Po propuštění v r. 1964 nastupuje do zaměstnání jako listonoš v Krásném Lese u Karlových Varů. V r. 1967 usiluje o rehabilitaci, které není vyhověno, umírá 9. 2. 1981 v Olomouci²²⁴

Finální shrnutí

Škpt. Vraný byl paradoxně jedním z nejvíce kvalifikovaných velitelů pěchotních srubů. Do těžkého opevnění se dostal pouhých 2 týdny před podpisem Mnichovské dohody, jeho objekt byl sice připraven k boji, avšak scházel mu z větší části překážkový systém. Teoreticky byl

²²² *Tamtéž*

²²³ VUA Praha – osobní spis škpt. Vraného

²²⁴ Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, Mohelnice 2014, s. 135.

škpt. Vraný připraven k boji jako málokdo z důstojníků HP 17, sehrál velmi důležitou roli v průběhu KPZÚ. Jeho odbojová činnost však byla de facto marginální, byť měla tragické následky. Můžeme se pouze domnívat, nakolik události 7. května 1945 pozměnily jeho obraz v očích spoluobčanů, nehledě na fakt, že byl příslušníky Waffen SS vyslýchán v průběhu razie, na jejímž konci zůstalo celkem 11 mrtvých. Nedochovalo se žádné svědectví o jeho působení v opevnění, nicméně lze usuzovat, že ústupem z pevností skončila pro tohoto důstojníka perspektiva i kredit vojenské kariéry, byť se snažil jak v éře 3. republiky, tak v 60. letech očistit své jméno i kariéru.

Jeho perzekuce však stojí na zcela jiných základech, než byla příslušnost k hraničářskému pluku. Byť v ní mohly sehrát roli výpovědi spoluobčanů, kteří ve škpt. Vranském viděli jakožto ve vojákovu přirozeného obránce jejich svobody a pilíř, o který se mohou v době nesvobody opřít. Škpt. Vranský padl za oběť finalizaci kolektivizace, kdy bylo nutno vymýtit soukromé vlastnictví a provoz usedlostí. Jeho maximálně neblahý kádrový profil se pak reflektovat v povaze trestu, který mu byl přisouzen.

6. Závěr

Pokud se budeme snažit shrnout perzekuci příslušníků hraničářských pluků, dojdeme ke značné rozmanitosti lidských osudů. Z velitelů pluků se dočkali konce 2. světové války tři – plukovník Jan Satorie zemřel přirozenou smrtí v r. 1941. Z nich nebyl pronásledován pouze plk. Janovský, plukovníci Borecký a Podhrázský se setkali s perzekucí, která vedla v prvním případě k jejich úmrtí, v druhém ke ztrátě penze a zásluh.

Jednoduchá kvantifikace perzekuce není možná, jelikož posuzujeme chování mužů, kteří byli vybráni ke speciálnímu úkolu, avšak nikdy jej neplnili v boji. Rovněž tak toto kritérium nestanovuje žádnou premisu pro jejich chování po ústupu z pevností, eventuálně rozpuštění

hraničářských jednotek. Můžeme však i zpětně konstatovat, že často se jednalo o muže přesvědčené k boji proti okupantům za všech okolností právě proto, že byli vybráni k jednotkám oplývajícím značným étosem. Pokud se podíváme blíže na případy špkt. Šrámka a špkt. Fišery, zjistíme, že tito muži, mladí důstojníci republiky, udělali skutečně vše, ne-li více, co bylo v jejich silách, aby slova své přísahy dodrželi. Tento fakt je nutno konstatovat, navzdory skutečnosti, že byli konfrontováni s těžkou realitou života v exilové armádě, což se mohlo někdy odrazit i na jejich frustraci. Výkony Emanuela Šrámka i Františka Fišery na východní frontě jsou skutečně mimořádné a ani oni, ani ona náročná tažení čs. exilové armády by neměly upadnout v zapomnění. V případě špkt. Šrámka dochází k naprosto ojedinělému historickému paradoxu – čs. voják dobývá na Němcích čs. opevnění, které byl připraven proti nim na totožném úseku hájit do posledního dechu. A jeho účast na tomto boji je věcí zásadního významu. Jejich pronásledování v éře československého stalinismu je jen střípkem v mozaice, která vyvrací tradované klišé o tom, že východní čs. exilová armáda nebyla komunistickým režimem perzekvována. Mimořádný je též případ Karla Černého, nejen kvůli jeho působení u čs. vojenské mise v SSSR a tím pádem blízkému vztahu k arm. gen. Píkovi, nýbrž i jedinečnou povahou angažovanosti do III. odboje. Arnošt Steiner je do této skupiny zařazen spíše pro úplnost. Také je zde jeho jméno uvedeno díky nejen skutečnosti, že se jedná o nejvíce dekorovaného příslušníka čs. II. zahraničního odboje vůbec, nýbrž i kvůli faktu, že tento vzácný vlastenec by si zasloužil více naší pozornosti. Miloš Morávek jakožto jediný popravený hraničář byl činný v domácím odboji, po Únoru 1948 ovšem uvízl v sítích jak paranoie doby, tak amatérismu a naivity anti - komunisticky smýšlejících rodičích se odbojových skupin. Hranice viny v případě prozrazení vojenského tajemství vojákem z povolání je posunuta jinam, než u civilní osoby...jeho obvinění však právem můžeme považovat za vykonstruované. V domácím odboji byl aktivní též poručík Čech. Jeho případ poznamenala pozorná kádrová politika, posuzující vše a všechny, jejíž pozornosti neušel. Tento agilní a oblíbený velitel by se patrně uplatnil lépe v armádě, než v zemědělství.

Pokud upřeme svoji pozornost k vyšším důstojníkům zjistíme, že opět byly jejich kvality a zkušenosti, pro které byli vybráni k elitním útvarům čs. armády, oním příslovečným jazýčkem na misce vah, který rozhodl o tom, že neprožili klidný důchodový věk s oprávněným respektem jim náležejícím. Velitelé hraničářských pluků či jejich praporů byli pronásledováni kvůli své legionářské minulosti, přičemž zejména případ pplk. Antonína Kostrhúna je naprosto alarmující mírou své protiprávnosti a brutality. Plk. Borecký je doslova předhozen sovětské straně bez bližšího prošetření či zastání se jakožto čs. státního příslušníka.

Československá vládní místa až zpětně prošetřují, proč a za jakých podmínek byl vydán do SSSR.

Hraničářská perzekuce tak splňuje jedno: kdo byl poslušen národním zájmům, projevil se výbojně a nezdolně vůči nacistické totalitě, ten neušel pronásledování ze strany totality komunistické. Hraničáři rozhodně nebyli množinou striktně dokonalých příkladů vojenské cti a nadšení, sloužili v jejich útvarech i „obyčejní lidé“ – jako např. škpt. Vranovský. Celkově se však jedná o elitní útvary čs. branné moci a jako takovým jim není možno upřít nadšení pro obranu Republiky Československé, které konec konců zasahovalo do všech vrstev společnosti v pohnutém roce 1938.

Na závěr bych chtěl podotknout, že jelikož jde o téma doposud nerozpracované v širší komplexitě, jde pouze o vzorek zkoumaných, vybíraných ex-post. Skutečně hluboká analýza by musela vzít v úvahu vysoké počty mužstva hraničářských pluků, které by bylo nutno důkladně prozkoumat. V rámci svého dosavadního zkoumání si dovoluji vyřknout tento – byť svým způsobem prozatímní – závěr: pronásledování příslušníků hraničářských pluků není možno v historii čs. opevnění a čs. armády pominout. Nejednalo se však o systematický akt totalitní moci, perzekvující cíleně elitní vojáky předmnichovské armády jakožto vrstvu, ze které by se mohli rekrutovat potencionální nepřátelé lidově-demokratického zřízení, nýbrž jako potlačování svobod a práv mužů, kteří dokázali svoji oddanost demokratickému rázu Československa a též často bojovníků domácího či zahraničního odboje, eventuálně „provinili se“ legionářskou minulostí či nesouhlasem s podmínkami nastolenými po Únoru 1948. V této motivaci perzekuce není možno stanovit mezník oddělující je např. od personálu čs. perutí v RAF.

7. Seznam literatury a prameny

Literatura

ARON Lubomír: *Československé opevnění 1935 – 1938*, Vyd. 2. Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda – FORTprint, nakladatelství a vydavatelství fortifikační literatury, 1998, 194 s.

BAUER František, VAŇOUREK Martin: *Hraničáři od Zbečnicku*, Vyd. 1. Mohelnice Martin Vaňourek, 2014, 206 s.

BÍLEK Jiří, LÁNÍK Jaroslav, ŠACH Jan: *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí*, Vyd. 1., Praha: Ministerstvo obrany České republiky – agentura vojenských informací a služeb, 2006, 197 s.

BRUNCLÍK Jan: *Vy padlí...Vám budiž věčná čest a sláva! Oběti německého fašismu v okrese Hradec Králové v letech 1937 – 1945*, Český svaz bojovníků za svobodu, ČSOL – Jednota Hradec Králové, Hradec Králové, 2013, 277 s.

DUBÁNEK Martin, LAKOSIL Jan, MINAŘÍK Pavel: *Utajená obrana železné opony, československé opevnění 1945 – 1964*, Vyd.1.: Praha – Mladá fronta, 2008, 213 s.

ČERMÁK Ladislav, HEJL Vilém a kol. : *K – S 14, Pevnost a člověk v zrcadle dějin*. Vyd.1., Brno: Nakladatelství a vydavatelství Společnost přátel československého opevnění, 1999, 96 s.

DURČÁK Josef, HEJDA Martin, RUCKI Miloslav: *Opevnění IV. Sboru, část 3. Tvrz Smolkov*, Vyd. 1. , Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda – FORTprint, nakladatelství a vydavatelství fortifikační literatury, 2012, 223 s.

DURČÁK Josef, HEJDA Martin, RUCKI Miloslav: *Opevnění IV. Sboru, Část 4.: Tvrze Šibenice a Orel*, Vyd.1. , Dvůr Králové nad Labem: Klub Vojenské Historie Bohumín, 2014, 191 s.

FETKA Josef: *Československá válečná armáda 1918 – 1939*, Vyd. 1. , Praha: Mladá Fronta, 2015, 262 s.

FORMÁNEK Ivo, GREGAR Oldřich: *Čs. lehké opevnění z let 1936 – 1938 v Orlických horách*, Ing. Jan Škoda – FORTprint, Dvůr Králové nad Labem, 2011, 199 s.

HANZLÍK František, VONDRÁŠEK Václav: *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948*, Ministerstvo obrany ČR – AVIS, Praha, 2006, 399 s.

HANZLÍK František, VONDRÁŠEK Václav: *Vojenské obranné zpravodajství v zápase o politickou moc 1945 – 1950*, Ministerstvo obrany ČR – AVIS, Praha, 2003, 357 s.

JARKOVSKÁ Lucie: *Odplata či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945 – 1948 na Královéhradecku*, PROSTOR, Praha, 2008, 364 s.

JOHN Miloslav: *Září 1938, 2. Díl*, Vyd.1., Brno: Bonus A, 1997, 844 s.

KEJZLAR Miroslav, ČERMÁK Ladislav, HOLZKNECHT Pavel: *Opevnění na Trutnovsku*, Vyd. 1. Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda – FORTprint, nakladatelství a vydavatelství fortifikační literatury, 2008, 397 s.

Kolektiv autorů: *Medailonky statečných*, MO ČR – AVIS, Praha, 1998, 249 s.

Kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, VHU Praha, VHU Bratislava, Praha, 2005, 348 s.

Kolektiv autorů: *Utajené pevnosti, československé opevnění z let 1936 – 1938 na jižní Moravě*, Vyd.1: Nakladatelství a vydavatelství Spolek přátel československého opevnění Brno, 2003, 163 s.

Kolektiv autorů: *Československé opevnění z let 1935 – 1938 na Náchodsku*, Vyd. 1.:Náchod: Klub vojenské historie Náchod, 2000, 142 s.

KOURA Petr: *Podplukovník Josef Balabán, Život a smrt velitele legendární odbojové skupiny „Tři králové“*, Vyd.1., Praha: Rybka Publishers, 2003, 301 s.

KOPECKÝ Milan: *1. Československá tanková brigáda v SSSR, Tankisté československé zahraniční armády na Východní frontě v letech 1943 – 1945*, MBI, Praha, 2001, 255 s.

LAKOSIL Jan, SVOBODA Tomáš, ČERMÁK Ladislav: *Souboj bez vítěze, německé přípravy na dobývání čs. lehkého opevnění v roce 1938*, Vyd. 1., Praha: Mladá Fronta, 2011, 312 s.

MAREK Jindřich: *Hraničářská kalvárie*, Vyd. 1. Cheb:Svět Křídel, 2004, 339 s.

MAREK Jindřich: *Tobrucký deník*, Vyd.1.: Cheb, Svět křídel, 2008, 227 s.

PEJČOCH Ivo, TOMEK Prokop a kolektiv: *Od svobody k nesvobodě*, Vyd.1.: Praha – Vojenský historický ústav, 2011, 263 s.

PEJČOCH Ivo: *Vojáci na popravišti, vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949-1985*, Svět křídel, Cheb, 2011, 406 s.

RÁBOŇ Martin a kolektiv: *Val na obranu republiky*, Vyd. 1. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Spolek přátel československého opevnění Brno, s. r. o., 2005, 527 s.

RÁBOŇ Martin, SVOBODA Tomáš: *Československá zed'*, Společnost přátel československého opevnění, s.r.o., Vyd.1., Dvůr Králové nad Labem, 1993, 244 s.

STEHLÍK Eduard a kolektiv: *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935 – 38*, Vyd. 1. , Dvůr Králové nad Labem: ing. Jan Škoda – FORTprint, nakladatelství a vydavatelství fortifikační literatury, 2001, 304 s.

STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin: *Hraničáři na Dunaji*, Vyd. 1. Mohelnice: Martin Vaňourek, 1999, 29 s.

STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin: *Zapomenutí hraničáři*, Vyd. 1. , Mohelnice: Martin Vaňourek, 2002, 173 s.

STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin: *Hraničáři od Adamovy hory*, Vyd. 1. , Mohelnice: Martin Vaňourek, 2003, 121 s.

STEHLÍK Eduard, VAŇOUREK Martin: *Osmnáctí hraničáři*, Vyd. 1. , Mohelnice: Martin Vaňourek, 2000, 86 s.

STRAKA Karel, *Historie československé armády 3, Československá armáda pilíř obrany státu z let 1932-1939*, Vyd. 1., Praha: Ministerstvo obrany České republiky – agentura vojenských informací a služeb, 2007, 137 s.

SVOBODA Gustav, *1. Československá divize ve Francii (1939 – 1940)* , VHÚ Praha, Praha, 2010, 297 s.

SVOBODA Gustav: *Armádní generál Sergej Ingr /1894 – 1956/* , AVIS, Praha, 1998, 140 s.

ŠOLC Jiří: *Přijdeme za svítání*, Vyd.1., Praha: Naše vojsko, 2005, 266 s.

TROJAN Emil: *Tak přísahali...partyzánský odboj v Orlických horách v letech 1939 – 1945*, OFTIS, Ústí nad Orlicí, 2001, 384 s.

VAŇOUREK Martin: *Hraničáři od Hlučína*, Vyd. 1. Mohelnice: Martin Vaňourek, 2000, 83 s.

VAŇOUREK Martin: *Vojáci hraničářského pluku 6 Červená Voda vzpomínají*, Vyd. 1. , Mohelnice: Martin Vaňourek, 1998, 65 s.

VAŇOUREK Martin: *Hraničáři tvrze Bouda vzpomínají*, Vyd. 1. Mohelnice: Martin Vaňourek, 2000, 36 s.

VAŇOUREK Martin: *Hraničáři od Zbečnicku*, Vyd. 1. Mohelnice: Martin Vaňourek, 2014, 206 s.

VAŇOUREK Martin: *rotný Jaroslav Švarc „Češi se nikdy nevzdávají...“*, Vyd.1., Mohelnice: Martin Vaňourek, 2014, 89 s.

Periodika

STEHLÍK Eduard, *Pevnostní útvary československé armády 1937-38* , Historie a vojenství 1/1997

Škpt. KOHOUT BOHUSLAV, Por. Ing. ŠTĚPÁN ANDRÝSEK, Šrtm. GABRIEL KAREL, Pplk. OTTO MATOUŠEK: *Příručka pro vojíny, díl I., část všeobecná*, Vysoké Mýto, 1936, 303 s

Historie a vojenství č. 56, ročník 2007, MINAŘÍK Pavel: *Podplukovník Kostrhún – hrdina či zrádce?*

Historie a vojenství, roč. 2001, čís. 4, str. 832 až 860, MINAŘÍK Pavel: *Osudy československého stálého opevnění v letech 1945 – 1950*

Armády, technika, militaria, roč. 2, 2004, č. 3, s. 46 - 47

Prameny

VÚA Praha – kvalifikační listiny a osobní spisy zkoumaných

Archiv Ministerstva Vnitra, fond 302-289-3, Příloha k čj. 40855 taj. A – 1948

Státní Ústřední Archiv, A ÚV KSČ, fond komise I, sv. 12, a.j. 201, s.3

Národní Archiv – složka špkt. Miloše Morávka

NAJBRT Michal, *Poslední vojáci*, dokument ČT, 1999

Tankisté – dokument ČT, režie Ján Novák, 2003, 57 min

Zač jsme bojovali, dokument ČT, díl druhý, 1994

Kádrový posudek majora Františka Čecha a životopis majora Františka Čecha předané autorovi Ing. Josefem Čechem

Biografický dotazník důstojnického sboru čs. armády pro Historický ústav AČR, zhotoven na přání Plk. PhDr. Eduarda Stehlíka MBA, kopie předaná autorovi Ing. Josefem Čechem

Svědectví Ing. Josefa Čecha podané osobně autorovi v březnu 2016 v Praze

Internet

Článek KVH Rota Nazdar o střelbách hraničářských pluků:

<http://www.rotanazdar.cz/?p=5140>

Slovník použitých pojmů

Abwehr – německá armádní tajná služba

AČR - Armáda České Republiky

Assault course – kurz pro zvýšení fyzické kondice, tichého zabíjení, orientace v krajině, sabotáží a podobných dovedností. Vycházel ze zkušeností britské tajné služby Special

Operations Executive a procházeli jím vybraní kandidáti z řad vojáků 1. Československé smíšené brigády pro plnění úkolů zvláštní povahy v Protektorátu Čechy a Morava

Automatčici – útvary fyzicky nejzdatnějších mužů československých armádních jednotek v SSSR, určené primárně k průzkumným úkolům, často působící jako tankový výsadek, výzbrojí byly samopaly PPŠ – 41 a 43

BCHL – Bojové Chemické Látky, tedy otravné plyny, jako např. yperit

ČSA – československá armáda, označení používané od Února 1948 do r. 1960

Freikorps – teroristické oddíly českých Němců organizované a vyzbrojované nacistickým Německem, někdy vedené a spolupracující s příslušníky Wehrmachtu nebo Waffen SS

Gážisté – vojáci čs. armády z povolání

Honvéd – armáda Maďarské republiky, označení pro maďarské ozbrojené síly v době vlády regenta admirála Hortyho

HOP – Hlavní obranné postavení, linie více či méně kopírující státní hranici v různé vzdálenosti od ní, poskytující čs. straně taktické výhody. Opevněná buď pevnostmi nebo liniemi zákopů

HP – Hraničářský pluk

Horský kanon vz. 15 – kanon ráže 75 mm z výzbroje čs. armády upravený pro použití v horách, suploval pevnostní dělostřelectvo

Houfnice vz. 38 – houfnice Škoda F3 ráže 100 mm, hlavní výzbroj tvrzových dělostřeleckých objektů a věží, bylo vyrobeno 15 kusů, do opevnění se nedostal jediný

Hraniční oblast – takticko – organizační celek československé obrany, spojující v sobě jednotky polní armády jako kupř. pěchotu, dělostřelectvo, jezdeckvo či obrněné útvary, jednotky v opevnění a SOS. Velitelství se nacházela ve větších městech při hranicích, avšak v dostatečné vzdálenosti, např. v Hradci Králové HP 35

Kahan – projekt přestavby tvrze Hanička na protiatomový kryt pro vládu ČSSR, realizován byl asi ze 75 % během 2. poloviny 70. a v 80. letech

KV SNB - Krajské Velitelství Sboru Národní Bezpečnosti

KPZÚ – Kurs pro Zvláštní určení, hraničářský výcvik v teorii opevnění, taktice boje v něm, zařízení a výzbroje objektů, procházeli jím zejména velitelé pěchotních srubů a dělostřeleckých tvrzí

Lehký kulomet vz. 26 – standardní zbraň čs. armády v počtu více než 30 000 kusů. Kadence 200 ran za minutu, zásobník na 20 nábojů ráže 7, 92 mm, vzduchem chlazená rychlovýměnná hlaveň

LO – Lehké opevnění, systém objektů vz. 36 a vz. 37 navazující na těžké opevnění

MNO – Ministerstvo Národní Obrany

Minomet vz. 38 - speciální zbraň pro opevnění střílející horní skupinou úhlů ráže 90 mm, pro minometry byly připraveny střelecké místnosti ve spodních patrech pěchotních srubů – minomet by střílel střílnou ve stěně skrz příkop pro odpad nábojnic od zbraní v horním patře. Nedostal se jediný kus, suploval ho minomet vz. 36 pro polní použití

Náhradní těleso – útvar československé exilové armády ve Velké Británii zodpovídající za doplňování mužstva bojových jednotek

Národní rada – vrcholný odbojový orgán v době Pražského povstání

NGŠ – Náčelník Generálního Štábu

NROS – Nejvyšší Rada pro Obranu Státu, poradní orgán Vojenské kanceláře prezidenta republiky

OBZ – Obranné zpravodajství, de facto kontrarozvědka, která fungovala již v předmnichovské armádě, v poválečném období však působila zejména proti „vnitřnímu nepříteli“ v armádě

P. Pl. – pěší pluk čs. armády

Puška vz. 24 – standardní zbraň armády první republiky, 5 – ti ranná opakovací puška systému Mauser ráže 7, 92 mm

RAF – Royal Air Force – Britské královské letectvo

Raketová pistole vz. 30 – pistole na světlice ráže 26,5 mm

SMERŠ – SMĚRť Špionam, sovětská tajná služba

Stráž obrany státu – ozbrojený sbor ČSR vzniklý jako reakce na nacistickou hrozbu k bezprostřední ochraně státní hranice, zastřešující příslušníky četnictva, policie, Finanční stráže a vojenských záloh

Šikovatel – poddůstojnická hodnost v c. k. armádě

Těžký kulomet vz. 37 – hlavní zbraň objektů TO proti pěchotě, vzduchem chlazený kulomet tvořící výzbroj pěchoty, opevnění a útočné vozby (tanků) zbrojovky Brno. Kadence 550 nebo 750 ran za minutu, účinný dostřel 2500 m (stejný jako u LK vz. 26)

TO – Těžké opevnění, tedy pěchotní sruby, dělostřelecké tvrze a překážkový systém

RACT – francouzská zkratka pro pluk cizinecké legie

ŘOP – Ředitelství opevňovacích prací, orgán MNO projektující a organizující stavbu opevnění

VA – Vojenská akademie čs. armády v Hranicích

VVP Bartoš – Vojenské Velitelství Praha Bartoš – vojenské velitelství Pražského povstání

Zbraň L1 – smíšené dvojče TK vz. 37 a kanonu Škoda A5 ráže 47 mm, speciální pevnostní zbraň, jediná která se z celé plejády projektů a prototypů plzeňské Škodovky do opevnění dostala, hlavní zbraň TO proti tankům

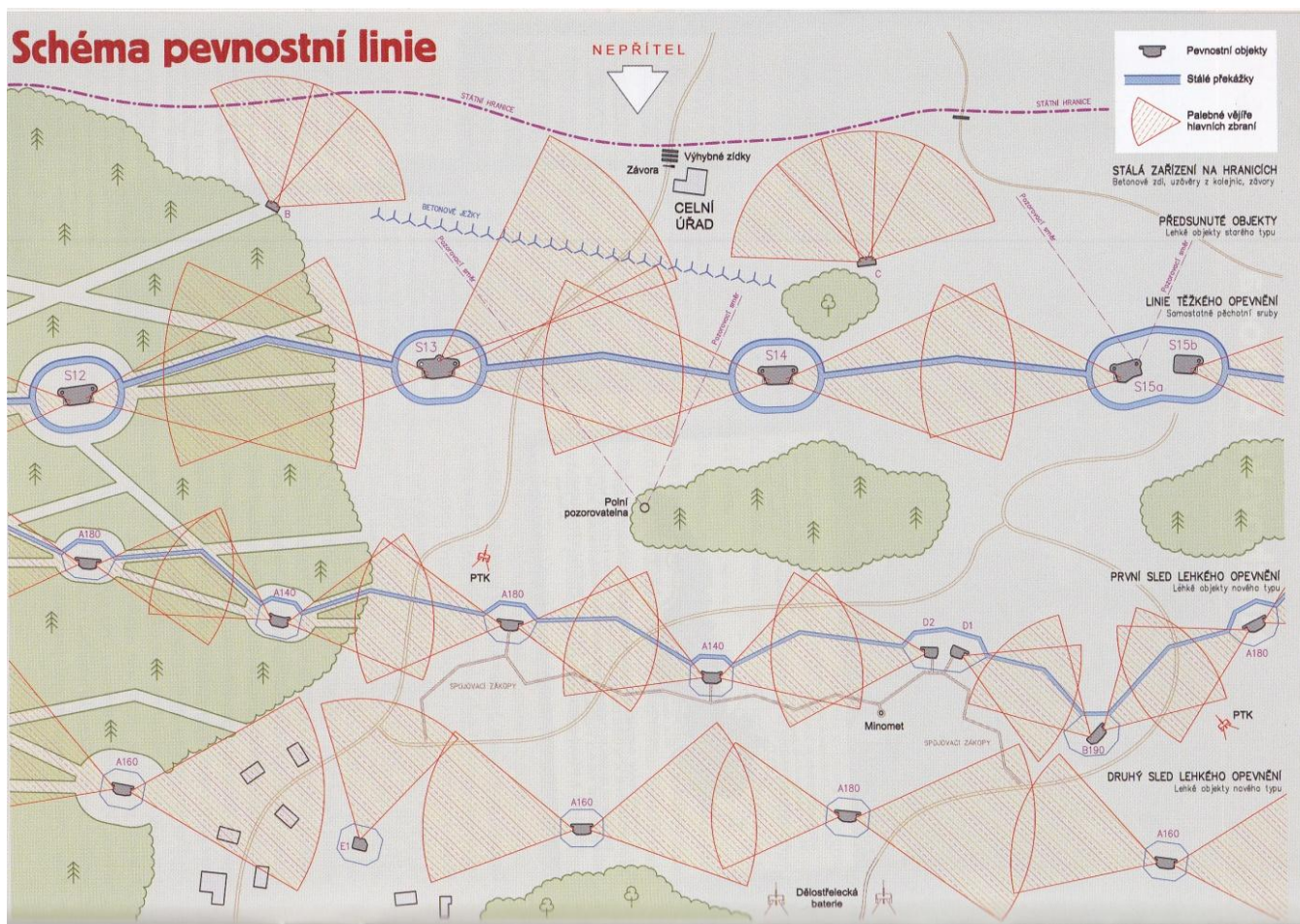
ŽSV – Ženíjní Stavební Velitelství, organizační celky ŘOP řídící výstavbu opevnění

1. ČSAS v SSSR – 1. Československý armádní sbor v SSSR
1. ČS. divize – exilová československá pozemní armáda ve Francii, nejpočetnější čs. vojsko na západním válčišti – v počtu 11 000 mužů
1. Čs. samostatná obrněná brigáda - čs. exilová jednotka ve Velké Británii od září 1943 do konce 2. světové války, vznikla reorganizací 1. čs. smíšené brigády na obrněnou jednotku
1. Čs. smíšená brigáda – čs. exilová jednotka ve Velké Británii od léta 1940 do září 1943
1. Čs. samostatná paradesantní brigáda – výsadkový útvar 1. ČSAS v SSSR

8. Obrazová příloha

Obr. 1 – mapa znázorňující průběh pevnostních linií k 30. 9. 1938, převzato z Martin RÁBOŇ
Martin a kol., *Val na obranu republiky*, Brno 2005, 527 s.

Obr. 2 – schéma čs. pevnostního pásma, resp. ochrany státní hranice, převzato z Martin RÁBOŇ Martin a kol., *Val na obranu republiky*, Brno 2005, 527 s.

Ministerstvo národní obrany.		Značka spisovny 99⁵ 25-12
Odbor: Hlavní štáb		<u>Neprochází spisovnou!</u>
Oddělení: ŘOP		
Čj. 2061/taj.hl.št.ŘOP. 193 6.	Označení pilnosti, lhůty, důvěrnosti, tajnosti	TAJNĚ.
Zároveň vyřízeno	Dřívější spisy	
Věc: průzkum trasy opevnění v prostoru Trutnov - Náchod.		
Zpracoval 25.V.36	Před schválením	
Přednost skupiny <i>M. Hlewnoký</i>	ŘOP II. a. Vyjádřením me. gul. sloje 2/6. <i>Št.</i> <i>Kyjačev na táji sloje 4/6. Št.</i>	
Přednost oddělení <i>2/6. Št.</i>	<i>Št. Št. Zanděl.</i>	
Přednost odboru <i>19/6. Št.</i>	<i>16/6.36.</i>	
Schválil <i>Št.</i>	Přednost hlavního štábu <i>Št. Hlewnoký</i>	
	Přednost hlavního štábu ří. - taktické oddělení: <i>Št. Hlewnoký</i>	
Před odesláním		
Opsal	Po odeslání	
Srovnal		
V protokole poznámenal		
Došlo do	vý-	
Odeslal z	pravny	
Znovu předložte 193..... 99⁵ 25-12 ✓		
Tiskárna MNO. Čís. skl. 1151/A. 158.		

Obr. 3 - příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jirova hora, archiv J. Hrubeckého

Průzkum trasy stálého opevnění

prostoru Trutnov - Náchod.

Mapa: 1:75.000

Byl proveden ve dnech 19.22.května 1936 ředitelem OP, gen. Husárkem; z takt.odděl.ŘOP.byli přítomni plk.gšt. Sklenovský, pplk.pěch.Malec, dále mjr.žen.Bláha.

Ředitel OP rozhodl, aby náčelníku hl.štábu byla navržena tato trasa stálého opevnění ku schválení:

Trig.1033 Dvorský Les - 719 Vrchy - 623 Stachelberg - 546 Bolkenberg - 597 Burgerwald - žel.zast.Petřkovice - 706 záp. Slavětín - 738 Žaltman - 689 Kolčárka - 631 Kuhberg - Švédský vrch - 599 j.záp.Chlívce - 523 již.Bystré - Maternice 546 - 567 - Jírová Hora - hřbet výšiny 442 již.Zbečnicku - 501 vých. Slavíkov - hřbet vých.Pavlišov a Babí - hřbet záp.celnice sev.Bělovec - 581 sev.Polsko - 641 vých.Dobrošov.

Počítáno s tím, že v ~~východním~~ úseku sáhajícím na severu až po hřbet záp.Hor., Dol.Albeřice - Dlouhý Vrch 1019 a měřícím od Dlouhého vrchu až po Náchod asi 48 km, budou vybudovány celkem 3 až 4 děl.tvrze a to podle pořadí důležitosti:

Dobrošov,
prostor Stachelberg 623,
později v prostoru Jírová Hora - 567 Maternice,
a případně ještě v prostoru Bezděkov.

Úkolem děl.tvrze Dobrošov bude působiti děl.palbami tak, aby byl stížen postup nepřítele hlavně na směrech:

Reinerz - Náchod,
Reinerz - Olešnice - Dobruška,
Karlsberg - Hronov.

Aby tato děl.tvrz byla zajistěna palbou sousedů, bude později vybudována děl.tvrz Jírová Hora - Maternice. O děl.tvrz umístěné více na východ, v prostoru Skutina, nebylo prozatím ještě jednáno, protože v tomto prostoru trasa opevnění byla ještě schválena.

Obr. 4 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jírova hora, archiv J. Hrubeckého

Úkolem děl.tvrze v prostoru Stachelberg bude působiti děl.palbami tak, aby byl ztížen postup nepřítele hlavně na směrech:

Liebau - Zlatá Olešnice,
Liebau - Žacléř - Mladé Buky,
Schömburg - Petříkovice - Poříčí,
Schmiedeberg - Maršov.

Poněvadž jde o přehrazení značného počtu velmi důležitých směrů, budou obě děl.tvrze vybaveny největším možným počtem zbraní.

U obou děl.tvrzí je počítáno:

po dvou děl.srubech,
jedné otočné děl.věži,
jedné minometné děl.věži.

Úkolem děl.tvrze v prostoru Maternice - Jírová Hora bude:

chrániti bočnými palbami tvrz Dobrošov,
působiti palbami k ztížení postupu nepřítele hlavně na směrech:

Dolní Teplice - Starkov - Červený Kostelec,
Dolní Teplice - Jívka - Odolov - Rtně.

a sesíliti palbu děl.tvrze Dobrošov hlavně na směrech:

Reinerz - Náchod a
Karlsberg - Hronov.

Případně vybudovaná děl.tvrz v prostoru Bezděkov měla by za úkol:

chrániti bočnými palbami děl.tvrz Stachelberg a *Jírová Hora*,
a sesíliti palbu děl.tvrzí Stachelberg a *Maternice - Jírová Hora* na význačných směrech, *děl.tvrze Bezděkov* a *Maternice - Jírová Hora* by se palbami dělovými jen dotýkala.

Náčelník hlavního štábu při průzkumu terénu ve dnech 21. a 22. května 1936 rozhodl:

Vybudovati především děl.tvrze Dobrošov a v prostoru Stachelberg a to obě v navrženém rozsahu, t. j. každá po 2 děl.srubech, 1 otoč.děl.věži a 1 otoč.věži minometné.

Obr. 5 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jírova hora, archiv J. Hrubeckého

V druhém pořadí počítati s vybudováním děl.tvrze v prostoru Maternica - Jírová Hora a to ve stejném rozsahu, jako tvrze předešlé.

§ děl.tvrzi v prostoru Bezděkov z úsporných důvodů prozatím počítáno nebylo.

Podrobný průzkum děl.tvrzí a děl.pozorování nutno provésti dodatečně.

Dále schválil náčelník štábu trasu stálého opevnění pěchotních srubů a to všeobecně na čáře:

872 Kámen - 623 Stachelberg - 546 Bolkenberg - 597 Burgerwald - zast.Petřkovice - 565 sev.Bezděkov - 706 - 738 Žaltman - 689 Kolčárka - Švédský vrch - 599 - Maternica 567 - Jírová Hora - 501 Slavíkov - hřbet s.v. Babí - hřbet j.v.Běloves, 581 sev.Polsko.

Přesné umístění jednotlivých pěch.srubů a jejich výzbroj na této trase bude provedeno až po podrobném průzkumu a po přírodním proměření.

Náčelník hl.štábu zásadně rozhodl, aby v prostoru Stachelberg byla volena zadní trasa opevnění, t.j. na vojenském hřbetu.

Dále, že je především nutno přehraditi vždy jedním nebo více pěch.sruby všechny důležité směry. Tyto sruby nutno umístiti v terénu tak, aby palebně zapadaly do stanovené trasy opevnění.

Pořadí důležitosti jednotlivých směrů bylo již shora řečeno. Podle průběhu trasy od záp.na východ budou vybudovány pěch.sruby na těchto směrech:

1/ Ž a c l é ř - M l a d é B ů k y - celkem 2 sruby vesměs odolnosti III.

Umístění těchto srubů je:

Srub a/ na výš.719 Vrchy /Reisenhöhe/, oboustranný s normální výzbrojí.

*Pokud k této
postupně vybudovanému
nejde, nejde
co nepřesně
federativní komu
vzhledem k datu
dokoučení sruvů
jednotlivých
a ~~z~~ děl.tvrze*

Obr. 6 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jírova hora, archiv J. Hrubeckého

Srub b/ v prostoru boží muky, na kopečku sev.záhybu cesty Babi-
----- Žacléř - oboustranný s normální výzbrojí.

Třetí srub e/ - který bude umístěn asi 300 m j.v. od srubu
b/ na kopečku s jasaný k uzávěru silnice není třeba stavět
současně se sruby a-b též proto, že jeho definitivní umístění
bude záviseti na konečném řešení tvrže Stachelberg.

2/ V ú d o l í L i č n á - vybuduje se jeden čelný srub,
odolnosti II ve hrázi pod strážním domkem na trati, asi 800 m
j.z.koty 550 na záp.od Zlaté Olešnice. Srub bude mít smíšené
dvojče 4.7cm kan.s těž.kul.v čelné kopuli /střílně/ o palebném
vějíří celkem asi 60°. Rozevření vějíře tak, aby působil před
levý sousední srub asi 5°.

3/ V ú d o l í Z l a t é O l e š n i c e vybuduje se obou-
stranný pěch.srub s čelnou střílnou /kopulí/ odolnosti II.Srub
bude mít na stranu po těž.dvojkulometu, čelně smíšené dvojče
4.7cm a těž.kul. Bude umístěn asi 100 m na vých.od silnice v
cípu lesa; přesné umístění nutno voliti tak, aby viděl co nej-
větší část silnice ve směru na Zlatou Olešnici.

V druhém pořadí vybuduje se jednostranný pěch.srub vpravo s
dvojkulometem odolnosti I, za svahem výběžku Bolkenbergu as i
190 m na záp. od silnice. Srub bude umístěn skrytě proti pozor-
ování nepř.

5/ V ú d o l í n a P e t ř í k o v i c e, j.z.hostince
Zum Wiesental, v lesíku při ohbí silnice záp.od pily vystaví
se čelný srub o l zvonu - v čelné střílně /kopuli/ bude mít
smíš.dvojče, s rozevřením střílny více doprava, aby byla ostře-
lována železniční trať.

Ačkoliv bude srub mít odolnost II, ponechatí masku stromů
proti směru Johannisberg.

Ve zvonu bude umístěn děl.pozorovatel se směrem pozorování
na údolí Petřívovice /2 poddůstojníci dělostřel./

4/V údolí Debrná vybuduje se obeustranný srub odolnosti III,
bude umístěn j.v.524 asi 150 m již. od silnice.Bude mít čel-
nou střílnu/kopuli se smíš. dvojčetem, vpravo dvojkul., vlevo
smíš. dvojče 15mm a tk.Vpravém zvonu děl. pozorov./2 podd./
směr pozorování na hasič. skladiště.

Obr. 7 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jírova hora, archiv J. Hrubeckého

6/ V ú d o l í O d o l o v - J í v k a bude vystavěn čelný srub odolnosti II na j.v.svahu 631 na sever od silnice.

Sruba bude mít v čelné střílně /kopuli/ smíšené dvojče s rozevřením střílny tak, aby ovládal obě silnice od Jivky i od Tmavého dolu. Bude mít 1 zvon.

7/ Z á p. k o t y 523 /na jih od B y s t r é/ v cípu lesa nad ohbím silnice, na hřebítku směrem na kotu 599 bude k uzavření silnic vybudován oboustranný pěch.sruba s čelnou střílnou /kopulí/ odolnosti II.

V každé střílně bude smíšené dvojče a sruba bude mít 2 zvony. Druhý sruba k uzavření směru Stárkov - Červ.Kostelec bude vybudován na hřebítku v záp.cípu lesa Maternice.

Sruba bude mít v levo smíšené dvojče a dvojkulomet, vpravo jen dvojkulomet, bude mít 2 zvony a bude odolnosti II. Otevření střílny vlevo nutno řešit podle možnosti působení nepř.se srubů Švédského vrchu.

8/ U z á v ě r ú d o l í Z b e ť n í k u bude proveden na západním okraji osady, vybudováním srubu s čelnou kopulí se smíš.dvojčetem těž. a 15 mm kul. Rozevření vějíře tak, aby bylo ovládáno celé údolí osady.

9/ U z á v ě r nové, serpentinovité silnice H r o n o v - S t u d ě n k y bude řešen vybudováním oboustranného pěch.srubu odolnosti II, vybudovaného v nízkém lesíku na vých. od silnice a asi 300 m sev.vých.osady Studénky.

Sruba bude mít vlevo v panc.střílně /kopuli/ smíš.dvojče a rozevřením střílny asi od kostela Hronov 45° na záp.

Vpravo smíš.dvojče, rozevření střílny bude určeno po přesném stanovení průběhu trasy /všeob.na 501 j.v.Slavíkov/. Sruba bude mít 1 zvon, ve kterém bude umístěn těž dělostř.pozorovatel se směrem pozorování do údolí na sev.vých. od Hronova. /1 důst.a 1 poddůst.dělostřel./

V kaponiěře /pomocné střílně/ bude těž.kulomet se směrem palby na hřbet táhnoucí se k osadě Hájek.

Obr. 8 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jirova hora, archiv J. Hrubeckého

Podle řečeného k uzavření celkem 9 směrů bude vybudováno v prvním pořadí 11, v pořadí druhém 1, t.j. celkem 12 pěchotních srubů.

K uzavření údolí Běloves-Náchod podle rozhodnutí náčelníka hlavního štábu bude vybudováno celkem 6 srubů a to:

V prvním pořadí navrhané pěch.sruby takt.odděl.93,92 a 91, všechny odolnosti III.

V druhém pořadí jeden srub odolnosti II v prostoru červeného domku j.z.od předem jmenovaných srubů jako vlastní uzávěr údolí.

Dále ve druhé čáře dva sruby odolnosti I umístěné tak, aby byly proti pozorování nepř.skryté.

Všech 6 srubů musí být umístěno tak, aby se vzájemně podporovaly palbou a byly s to samostatně odporovatí po delší dobu. Podle potřeby, pro sruby v druhé čáře nebo pro vlastní uzávěr údolí vykoupí se potřebné domky, pod jejichž maskou, ~~pod jejichž maskou~~ se postaví potřebné sruby.

Podrobný průzkum vlastn.uzávěru a 2 srubů druhé čáry nutno dodatečně provést.

Pro podrobné stanovení jednotlivých objektů na trase stálého opevnění Trutnov-Náchod je třeba provést ještě průzkum prostorů děl.tvrzí a děl.pozorování a průzkum detailního umístění a výbroje jednotlivých pěchotních srubů.

Hrubý rozpočet na náklad řečené trasy bude možno předložit až po provedení navrhovaného podrobného průzkumu.

Přílohy: Mapa 1:75.000

----- Evidenční listy srubů pro přehražení důlež.směrů.

Obr. 9 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jírova hora, archiv J. Hrubeckého

Vyjádrění II^a stup. k č.j. 2061 / taj. kl. št.

Z 11 směrů - silnic. vedení má 8 smíšenou zbraní v kopuli resp. v čelní stěně. Dovolují si upozorniti, že tento problém ohrohuje vyjádření. Zabyváje se jím v průběhu době škodový závady, ale v přítomné době není ještě ve stavbě, z kterého by se dalo usouditi, že bude vyhovovati.

Oblokyne, je navržený šk. závady musí se osazovati současně se stavbou t.j. musí být ulita (vůči a) jáce stavět. Z doporučeního průběhu prací vyplývá, že v r. 1936 se se stavbou silnic. vedením, kde se provádí s cílem palbou smíš. dvojčte v kopuli resp. protokopulí uzavírají, protože pancíř outside ulit včas.

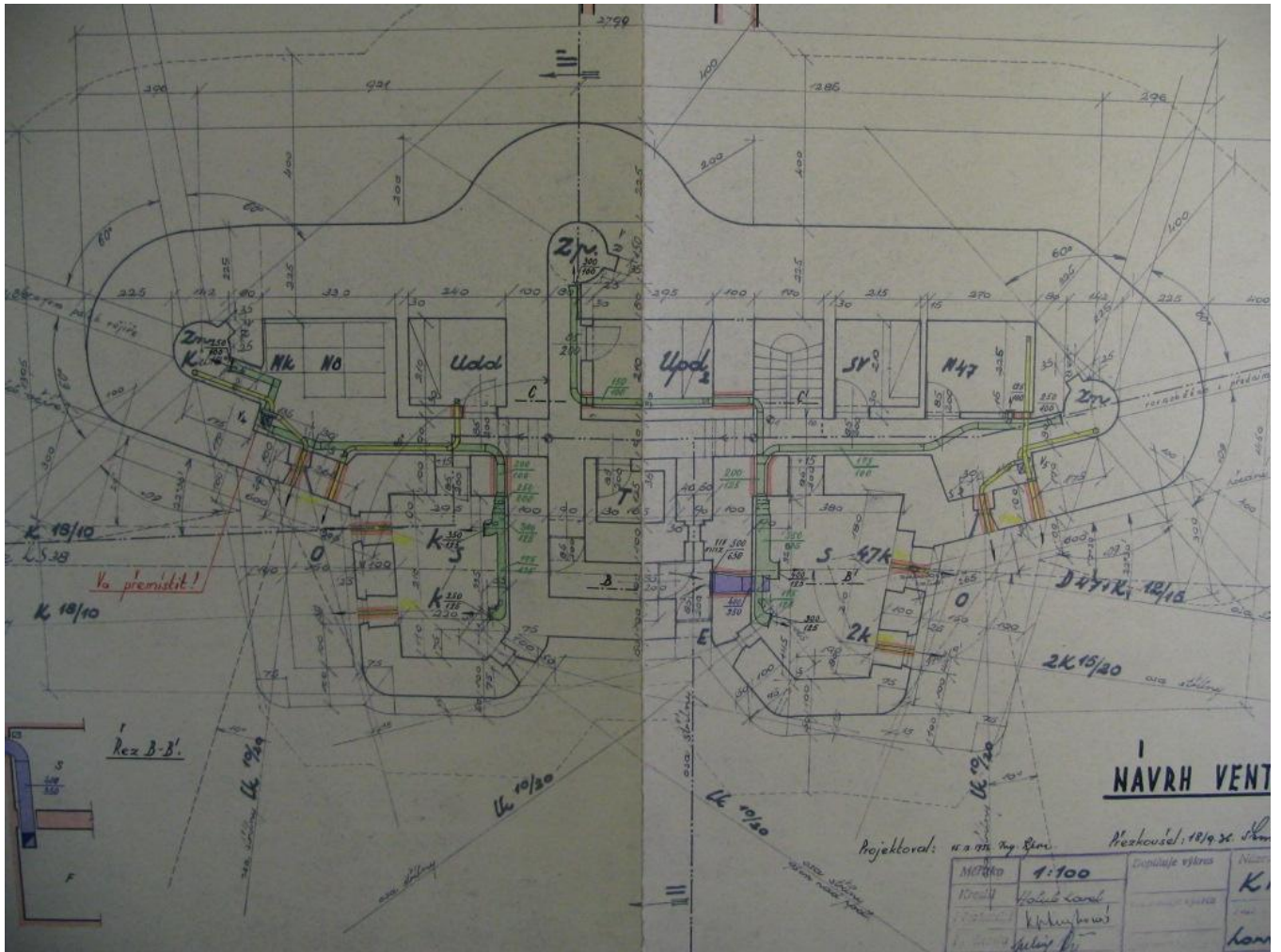
3/6 36

plukovník Jiruma

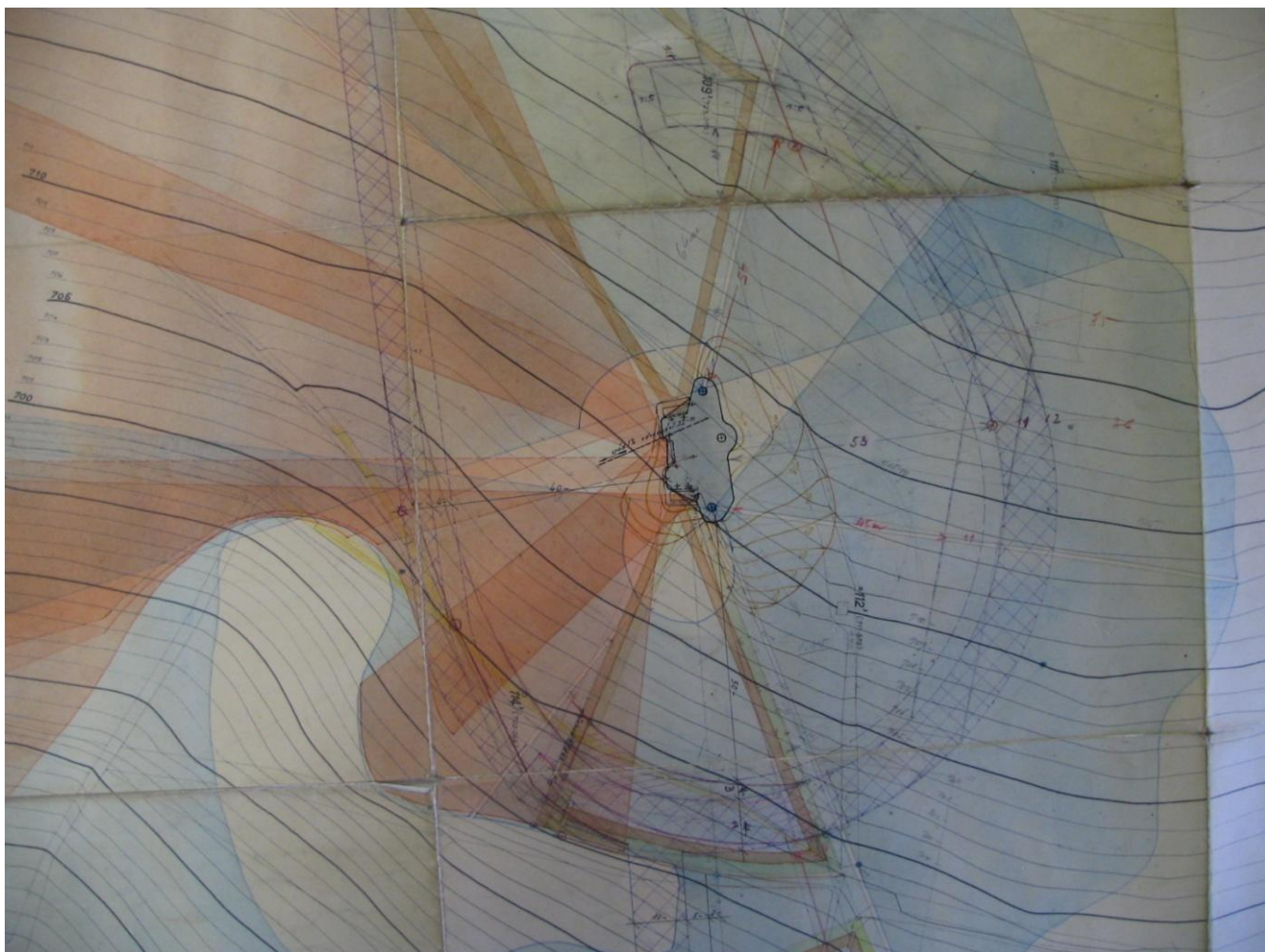
Kromě výše uvedeného smíř. dvojčte (47^m + t.k. v. 35) v kopuli, uplyne se ještě smíř. dvojčte 15^m + t.k. v. 35 rovněž v kopuli. ~~Částečně~~ tech. oddělit. a smíř. dvojčte 15^m + t.k. v. 35. pod betonem. Zároveň s těchto smíř. dvojčte vyřizují nejenom, třeba že na jedné z nich (47 + t.k. v. kopuli) pracují škodové, na druhé 15^m + t.k. pod betonem Č.Š. strojírna; kdy ostatní budou vyřizují jed. stápnou; proto která bude musí býti pokračována v tomto úseku se závažnými úpravami.

4/6 Jiruma

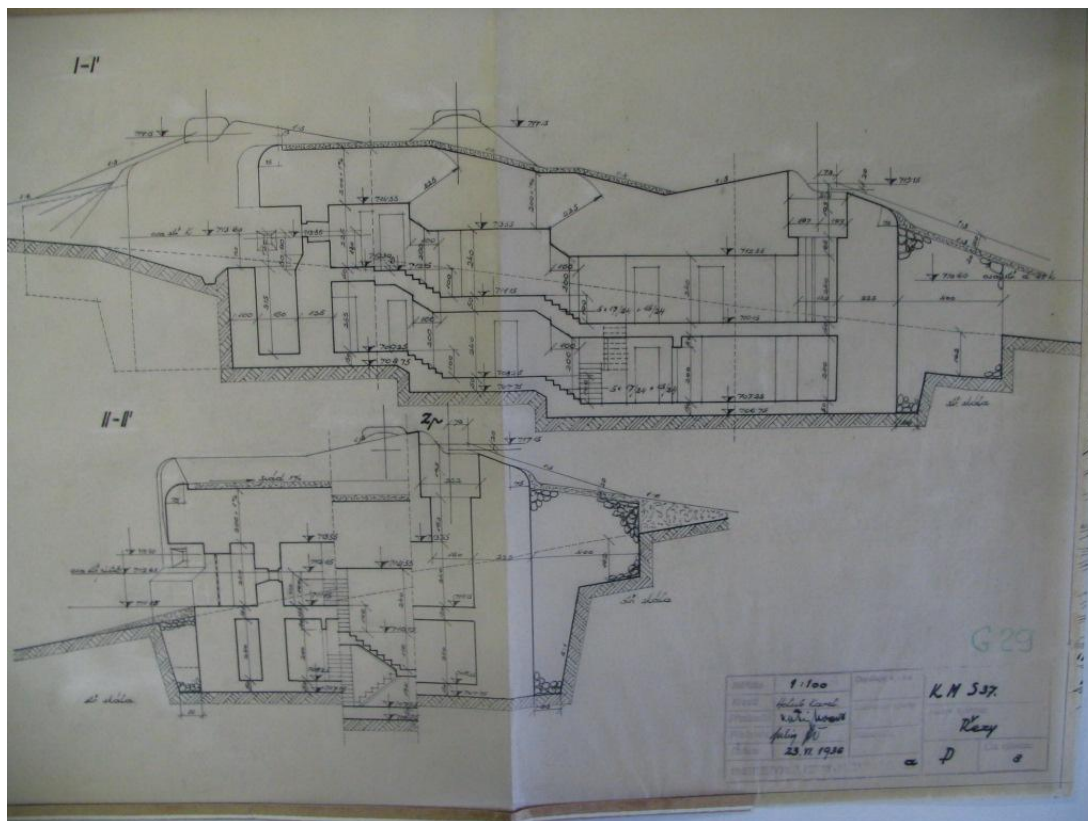
Obr. 10 - Příklad návrhu průběhu a podoby pevnostní linie – uzávěr Jirova hora, archiv J. Hrubického

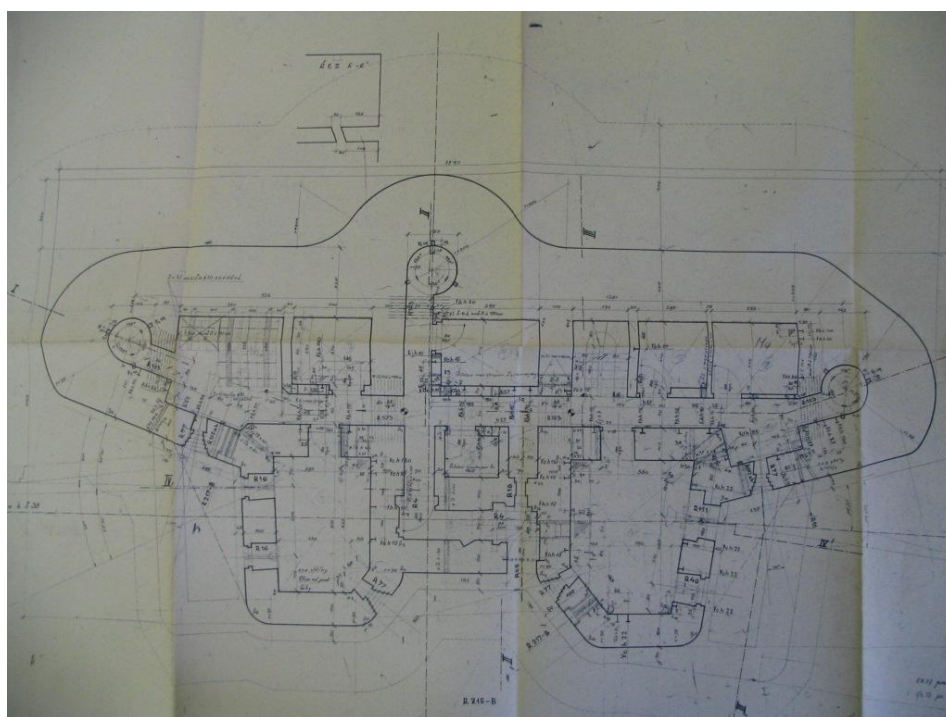
Obr. 11 – příklad projekce pěchotního srubu - plán filtroventilačního systému ve srubu KS – 37, archiv J. Hrubeckého

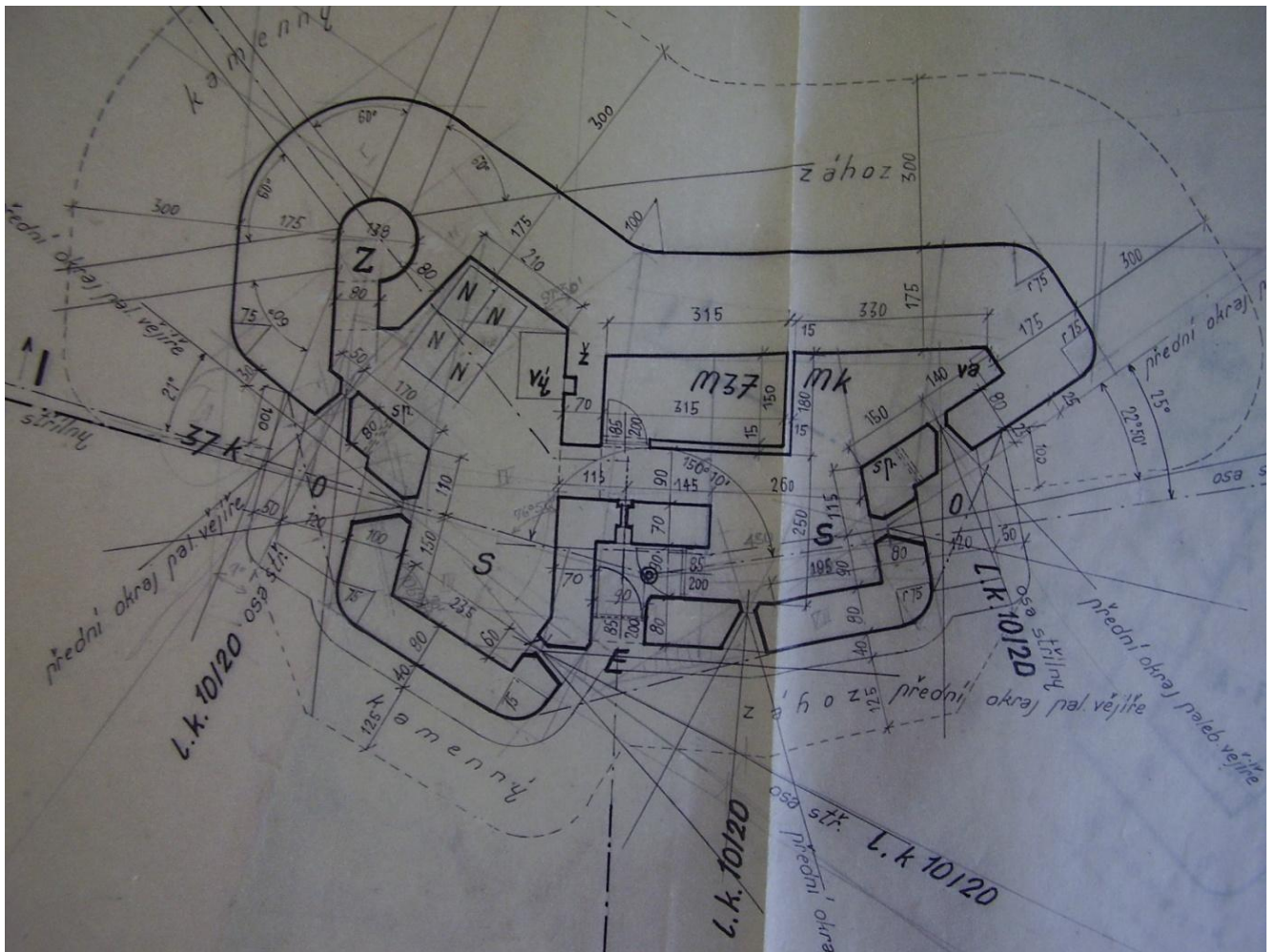
Obr. 12 – příklad projekce pěchotního srubu – plán překážkového systému a palebných vějířů srubu KS – 37, archiv J. Hrubeckého

Obr. 13 – příklad projekce pěchotního srubu – podrobný řez srubem KS – 37, archiv J. Hrubeckého

Obr. 14 – příklad projekce pěchotního srubu – podrobný půdorys objektu KS – 37, archiv J. Hrubeckého

Obr. 15 – příklad projekce pěchotního srubu – rozvržení výbroje a vybavení v horním patře objektu RS – 89, archiv J. Hrubického

Průvodní zpráva.

A. Potřeba lůžek :

	Důst.	Poddůst.	mužů
Osádka	1	3	14
Lůžka pro	1	1	7

B. Spotřeba vzduchu pro:

- a/ 1 smíšenou zbraň á 400 m³/hod. . . . 400 m³/hod.
 - b/ 1 dvojkulomet á 300 m³/hod. . . . 300 m³/hod.
 - c/ 1 leň.kulomet á 200 m³/hod. . . . 200 m³/hod.
- celkem 900 m³/hod.

C. Ventilační zařízení:

Na 900 m³/hod. vzduchu je třeba ventil.zařízení typu F podle příl.36g konstr.dat.

D. Potřeba vody:

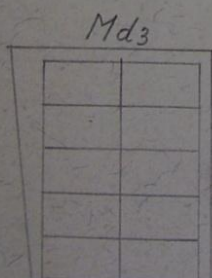
Osádka 18 mužů á 75 l vody . . . 1350 l.
Potřeba nádrží á 1000 l : 2 + 1 zál.

E. Umyvací zlab :

100 cm dlouhý.

F. Uložení střeliva :

- 1./ 900 nábojů pro dělo d3 v 56 truhlicích po 16 nábojích/mb v 28 truhlicích po 32 nábojích./ Mimo nutnou pohotovostní dávku umístěnou v levé strel. místnosti bude ostatní střelivo uloženo v muničním skladišti Md3, v horním patře podle nártu.
- 2./ 80.000 nábojů pro dvojkulomet z nich:
 - a/ 40.000 nábojů pásovaných v schránkách s pásy po 200 nábojích bude uloženo v pravé strel. místnosti podél volných zdí.
 - b/ 40.000 nábojů v 34 truhlicích po 1200 nábojích bude uloženo v pravé strel. místnosti u čelné zdi.
- 3./ 40.000 nábojů pro těžký kulomet. Z nich:
 - a/ 20.000 nábojů pásovaných v schránkách s

Obr. 16 – příklad projekce pěchotního srubu – kalkulace zásob v objektu RS – 89, archiv J. Hrubeckého

Příloha k č.j. 16051/Aaj. M. V. R. 36

Příloha 1.

Tajné!
Nepocházejte spisovně!

Organisace vel. tvrže

"Dobrošov."

Tvrz sestává:

- 1) z velitelství tvrže,
- 2) " oboustranného poč. srubu č. 72,
- 3) " " " " " " č. 73,
- 4) " děl. oboč. věže č. 74,
- 5) " děl. srubu č. 75,
- 6) " " " " " " č. 76,
- 7) " minomet. ob. věže č. 77,
- 8) " vchodu do tvrže č. 77a.

Obr. 17 – příklad projekce pevnostní jednotky – odhad počtu a složení posádky tvrže Dobrošov, archiv J. Hrubického

Vnitřní složení		Důstojníci		Možstvo		Celkový počet přehledně		Jest:				Pozn.	
		podplukovník major šéfbn kapitán kapitán nadporučík poručík - ppor. rotmistr	četař desátník šrobočovník vojín	důstojníci	poddůstojníci	vojín	důstojníci	poddůstojníci	vojín	důstojníci	poddůstojníci		vojín
Pomocné orgány	Velitel tvrže - pplk. pěch.	1				1							
	pobočník - škpt. pěch.		1			1							
	zpravodaj - škpt. pěch.		1			1			1				
	lékař - škpt. zdravot.		1			1					1		
	důstojník hosp. sl.		1			1					1		
Pomocná četa	velitel družstva	rotmistr kanc.		1			1 ¹⁾					1 ¹⁾	
		pisar			1		1		1				
		spojka				2		2		1		1	
	hosp. družstvo	rotmistr pom. zdravot.		1			1 ¹⁾					1 ¹⁾	1
		nosič obrazů				2		2		1		1	1
		rotmistr účetní			1		1 ¹⁾					1 ¹⁾	
	pisar				1		1				1		
	skladník proviantu			1		1					1		
	kuchař				2		2		1		1	1	
	důst. sluhové				8		8				8	8	
	krejčí				1		1				1	1	
	obuvník			1		1					1	1	
Velitel dělostřelcectva v tvrži.	Velitel dělostř. tvrže - pplk. děl.	1				1						1	
	Pobočník současně pro vedení plánu palby obou děl		1			1						1	
	Zpravodaj a plyn. důst. - npor. děl.			1		1			1				
	Důstojník pro vedení plánu palby		2			2						2	
	Zbrojní důstojník - npor. techn. zbroj. sl.		1			1						1	
	Poddůstojník - počtář - kreslící				3		3		1			2	
	Manipul. podobůst.			1		1			1				
	Spojka				1		1			1			
	Manipulace se střelivem v M.		1		4		4		1			4	
	Domava, střeliva v M. a M.												

1) 2 toho 1 rotmistr
2) " " 5 rotmistrů
3) " " 2 rotmistrů
4) " " "

Obr. 18 – příklad projekce pevnostní jednotky – odhad počtu a složení posádky tvrže
Dobrošov, archiv J. Hrubického

Děl.skupina ŘOP.

Vyjádření děl.skupiny ŘOP k čj. 16.031/taj.hl.št.ŘOP.36.

- a./ Příloha 2: Je nutno doplniti mírový počet děl.pozorovatelů a sice:
1 důst. + 1 poddůst.
- b./ Příloha 3: Jako ad a./
- c./ Příloha 4 - 7: Velitel děl.věže neb srubu bude podle situace v 1. neb 2.sledu, nebude tedy stále vázán na 1.sled.Budou se střídati s 1.důstojníkem.
- d./ Příloha 7: V mírovém počtu v rubrice 19, sloupec "Dělostřel.voj." mají býti správně 2 vojíni a sice 1 vojín pro obsluhu zdviže a 1 vojín pro dopravu střeliva z M 2. Po provedené změně nutno pak opravit součet.
- e./ Příloha 9: Umístění děl.pozorovatelů doplněno a sice: 1 důst.+1 poddůst. na místě, 2 poddůst. v kasárnách.
- f./ Příloha 10: v horním patře za "obsluha 1.kul." připsati " ve zvonu" Počet, zálohy mužstva v podzemí věže opravit ve sloupci " Ubyt. v kasárnách" na 1 poddůst. a 5 vojínů.
- g./ Příloha 11: Součet osádky v podzemí ve sloupci "Ubyt.v kasárnách" má býti správně " 1 důst., 6 poddůst., 20 vojínů".
- h./ Příloha 12: V hor., patře za "Obsluha 1.kul." připsati " ve zvonu".

Praha 30.11.1936

Přednosta děl.skupiny:

opraveny a doplňky byly provedeny.

1./XII. 36.

kapit. Thm'er

Obr. 20 – příklad projekce pevnostní jednotky – odhad počtu a složení posádky tvrže Dobrošov, archiv J. Hrubického

Kč.j. 16031 / taj. hl. št. R.č. 38

Příloha 13

Mírová organizace vel. tvrže.

Tajně!
Nepromáhá spisovně!

Poř. č.	Vnitřní složení	Celkový počet											Pozn.	
		Důstojníci						Mužstva						
		pplk.	major.	šéfkp.	kap.	poruč.	por.	řádn.	čec.	des.	smob.	voj.		
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14			
1	2													
	Velitel tvrže	1												
	Pobočník a zprav. důst.		1	x										
Pomoc. družstvo	velič. roj.	Výkonný řádn.					1							
		Poddůst. pro plyn službu							1					
		Pomocník zbrojiče							1					
		řádn. pomoc. zdravot.					1							
		písař								1				
		řádn. roj.	rotmistr účelový					1						
	skladník proviantní							1						
	písař								1					
Vel. písař. tvrže	Velitel peč. tvrže	x	1											
	výk. rotmistr						1							
	písař								1					
Vel. dělostř. tvrže	Velitel děl. tvrže	1												
	Pobočník			1										
	Důst. čec. zbr. sl.					1								
	Počítav						1	1						
	Mon. skladistič M ₁								1	2				
	Spojka									1				
Vel. žen. tvrže	Pozorovatel					1	12							
	Ženíjní velitel			1										
	Strojník pro dozor a opravy						1							
	roj. pro dozor a opravy ventilace							1	3					
	" " " " elektrozař.							1	3					
Telegr. roj. stá.	Vel. telegr.					1								
	roj. ústředny								1	3				
	roj. pro udržování linky								1	3				
	Celkem	2	3	1	2	1	4	2	17	7	15			

Obr. 21 – příklad projekce pevnostní jednotky – odhad počtu a složení posádky tvrže Dobrošov, archiv J. Hrubického

K.č. 16031 / Taj. ll. A. 200-36

Příloha 14.

Mírový počet tvrže.

Tajné!
Neprozcháňte spisovnou!

Por. čís.	Složení	pplk.	mrk.	škap.	kpt.	ppor.	por.	řím.	čed.	des.	srub.	voj.	Pozn.
1	Velitelství tvrže	2	2	2	2	1	4	2	17	7	15		
2	pěch. srub 72					2			2	3	13		by 2. stupně
3	pěch. srub 73					2			2	3	13		by 2. stupně
4	děl. ot. věž 74		1	1		1	2	2	2		11		
5	děl. srub 75		1	1		1	4	3			18		
6	děl. srub 76		1	1		1	4	3			18		
7	min. ot. věž 77		1				1	2		1	12		
8	vchod 77a							1	1	2	9		by 2. stupně
9	Celkem	2	6	2	5	5	8	17	34	21	150		

Důstojníci	20
Rotmistři	8
Mušstvo	222
Celkem osob	250

by 2. stupně před. druž.

17
34
21
14
86 - 26 = 60

Obr. 22 – příklad projekce pevnostní jednotky – odhad počtu a složení posádky tvrže Dobrošov, archiv J. Hrubického

Kurs pro zvláštní účely

14
Školní rok 1937/1938.

Čís. hl. protokolu 7.

Výkaz o prospěchu.

Příjmení a jméno: Č e c h František

hodnost, branný poměr, kmen. těleso: por.pěch.p.pl.11...Frant.palackého,,

narozen: 28.5. 1913 v. Tioule, polit. okres....., země sev.italie

dom. příslušnost: Horní Cerekev, polit. okres Kamenice nad Lip., země Čechy

absolvoval: kurs pro zvláštní účely

v době od 2.listopadu 1937 do 11.prosince 1937.

s tímto výsledkem:

Stupnice známek:

Stupeň	1	2	3	4	5
prospěch	nedostatečný	dostatečný	dobrý	velmi dobrý	výtečný
hodnota osobní a hodnota vojenská	nevyhovující	vyhovující	dobrá	velmi dobrá	výtečná
způsobilost pro určitou funkci	nevyhovuje	vyhovuje	dobře způsobilý	velmi dobře způsobilý	výtečně způsobilý

Tiskárna MNO. Čís. skl. 54/S. (S-V-1, příl. 3.)

Obr. 23 – výkaz o prospěchu frekventanta KPZÚ, archiv J. Hrubeckého

Vyučovací předmět		Známka	Koefi- cient	Počet bodů	Poznámka
Nauka o zbraních		5	4	20	
Nauka o střelbě a pozorování		4	5	20	
Výcvik ve střelbě		4	5	20	
Styk a spojení		4	4	16	
Ženižní práce u pevn.jednotek		5	3	15	
Znalost služebního jazyka					
	slovem		4		
	písmem		4		
Hodnota osobní		4	5	20	
Hodnota vojenská		4	10	40	
Součet bodů				151	

Jeho výsledný prospěch je *velmi dobrý*; pořadí *6* mezi *31*

Pro funkci **velitele a cvičitele jednotek pro zvl. účely**
velmi dobře způsobilý

Jince, 11. prosinec 1937 (poslední den zkoušek).

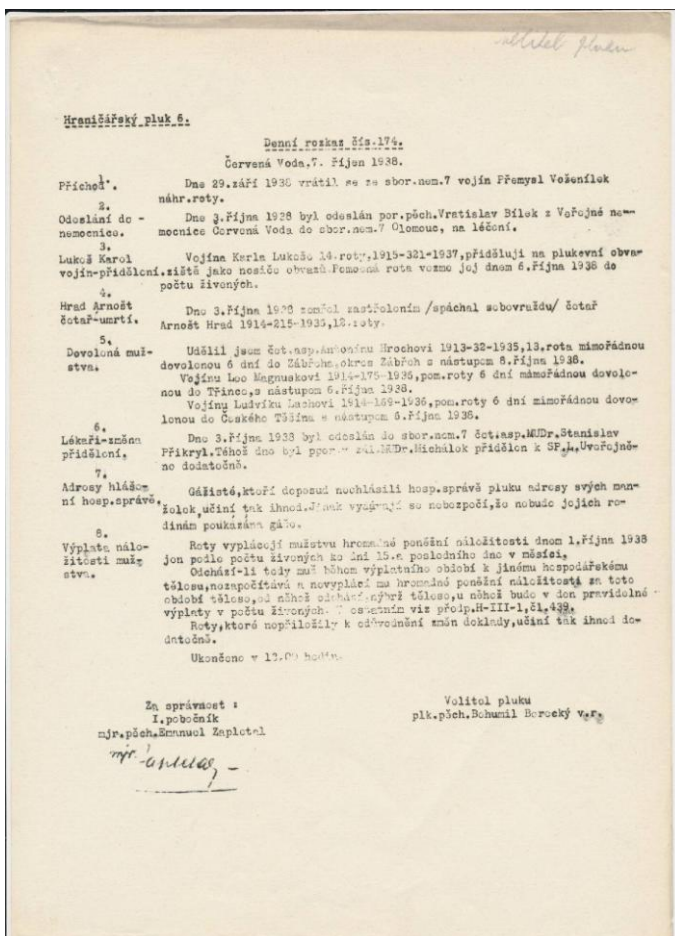
Předseda zkušební komise
M. J. Doušek

Velitel školy (kursu)
Karel Hrabal

Obr. 23b – výkaz o prospěchu frekventanta KPZÚ, archiv J. Hrubecského

Obr. 24 – dopis adresovaný frekventantovi KPZÚ, archiv J. Hrubického

Obr. 25 – denní rozkaz HP 6 informující o sebevraždě četaře Arnošta Hrada, archiv J. Hrubického

Obr. 27 – vojenská legitimace poručíka pěchoty Eduarda Brůny, velitele srubu RS – 65, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, 173 s.

Obr. 28 – cvičný objekt CE na cílové ploše Jordán, bývalý VVP Brdy, dějiště KPZÚ, současný stav (březen 2016), archiv J. Hrubeckého

Obr. 29 – střelecká místnost cvičného objektu CE – zde probíhal výcvik se zbraní L1 a dvojčetem TK vz. 37, archiv J. Hrubeckého

Obr. 30 – interiér zachovaného pýchotního zvonu AJ/N v cvičném objektu CE, odtud frekventanti KPZÚ nacvičovali řízení paleb, archiv J. Hrubeckého

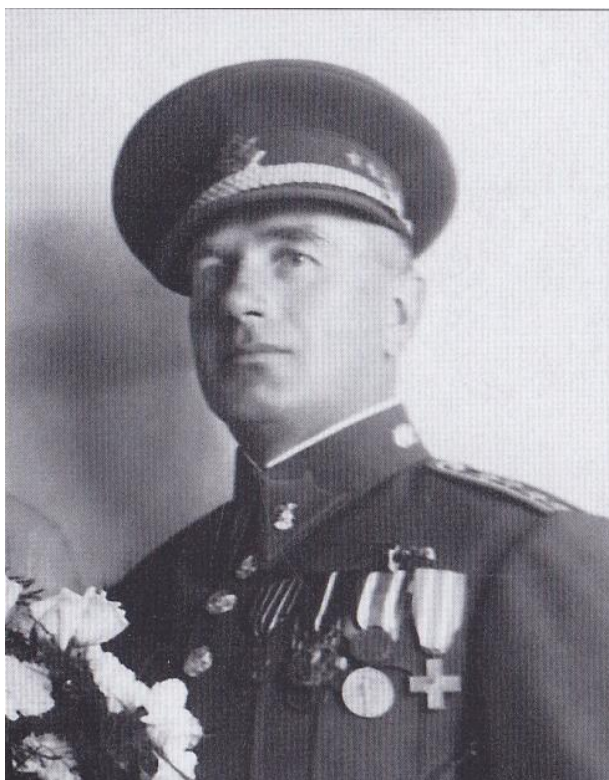
Obr. 31 – tentýž zvon zvenčí, v lesíku na snímku bylo dopadiště projektilů při střelbách v rámci KPZÚ, archiv J. Hrubeckého

Obr. 32 – pohled na objekt CE přes dochované pozůstatky testované obvodové překážky, v popředí tzv. zvláštní zařízení pro přehrazení komunikací, archiv J. Hrubického

Obr. 33 – prezident republiky dr. Edvard Beneš na staveništi dělostřelecké tvrze Bouda 26. 8. 1937, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři tvrze Bouda vzpomínají*, Mohelnice 2000, 36 s.

Obr. 34 – velitel HP 19 plukovník pěchoty František Podhrázský, převzato z Eduard STEHLÍK, Martin VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, 173 s.

Obr. 35 – velitel HP 6 plukovník pěchoty Bohumil Borecký, archiv J. Hrubeckého

Obr. 36 – štábní kapitán pěchoty Josef Markalous, velitel cvičného objektu CE, archiv J. Hrubeckého

Obr. 37 – velitel HP 4, plukovník pěchoty Jan Satorie (vlevo) přejímá plukovní prapor z rukou divizního generála Vojtěcha Borise Luži v Hlučíně 11. 9. 1938, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, 83 s.

Obr. 38 – prapor HP 4, archiv J. Hrubeckého

Obr. 39 – svobodník František Jelínek líbá plukovní prapor při ceremonii provázející likvidaci HP 4 11. 12. 1938 v Moravské Ostravě, převzato z Martin VAŇOUREK Martin, *Hraničáři od Hlučína*, Mohelnice 2000, 83 s.

Obr. 40 – cvičný objekt S-1, bývalá pevnostní střelnice v Žárovicích, stav kolem r. 2000, archiv J. Hrubického

Obr. 41 – Vojáci 11. a 12. roty HP 6 při odpočinku po střelbách v Žárovicích, srpen 1938, archiv muzea čs. opevnění KS – 5 „U potoka“

Obr. 42 - Plukovník pěchoty Antonín Kostrhún, velitel dělostřelecké tvrze Adam, ještě v hodnosti štábního kapitána v r. 1925. Převzato z webu KVH Rota Nazdar

Obr. 43 – štábní kapitán Arnošt Steiner (zcela vlevo) za bojů o Dukelský průsmyk, září 1944, archiv J. Hrubeckého

Obr. 44 – bývalý příslušník HP 19, poručík pěchoty Ladislav Snídal, veterán Pěšího praporu 11 – Východního, rok 2000, fotografie zaslaná PaedDr. Jindřichem Markem autorovi

Obr. 45 – pohled na partii střílen hlavních zbraní objektu MO – S 2 „Šunychl“, kterému velel štábní kapitán pěchoty Emanuel Šrámek, srub se dnes částečně nachází na soukromém pozemku, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 46 – škt. Emanuel Šrámek v době, kdy velel 3. praporu 1. čs. tankové brigády v SSSR, archiv J. Hrubeckého

Obr. 47 – autor v uniformě tankisty 1. čs. tankové brigády v SSSR v prosinci 2015 u památníku Sudice osazeném původním tankem T – 34 / 85. Zde překročili muži škt. Šrámka současné hranice ČR, archiv J. Hrubeckého

Obr. 48 – major Karel Černý (uprostřed) ve službě v Západním Německu, 50. léta, archiv J. Hrubeckého

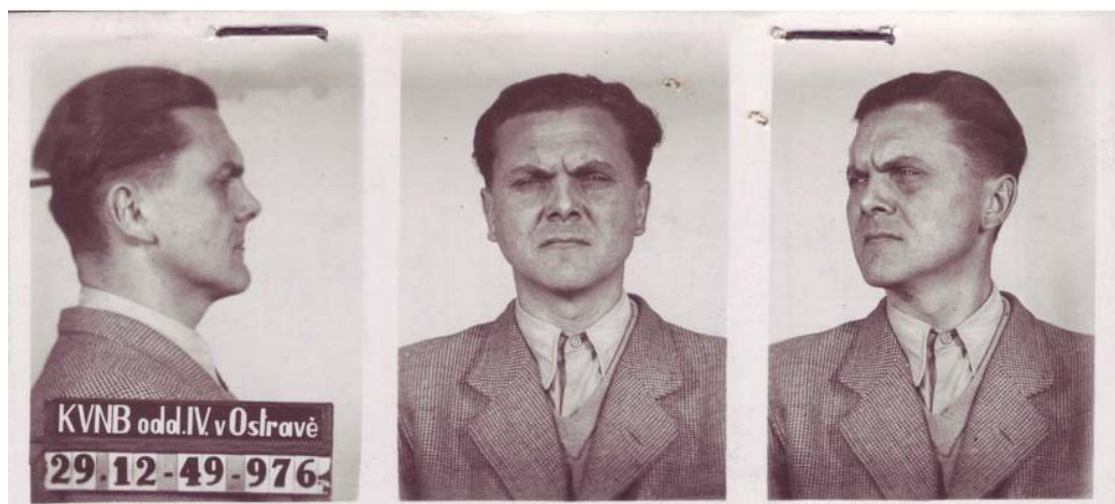
Obr. 49 – čestná stráž 4091. roty pod velením Karla Černého, 50. léta, archiv J. Hrubeckého

Obr. 50 – základy chaty pro osádky LO č. X, kde působil štabní kapitán pěchoty Miloš Morávek, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 51 – ilustrační foto, chata stejného typu zachovaná na jižní Moravě, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 52 – vazební fotografie Miloše Morávka, Národní archiv

P. 7.
 Spisová vězeň,
 Catořice.

Dovzděláte jsem se, že k Vánočním
 jsou povoleny balíčky s jídlem. Prosím
 proto tímto, plati-li toto povolení i
 pro mého manžela Miloše Morávka
 který žije v této vězeň, abyste mi
 laskavě poslali poukázku s udáním
 váhy, na kterou bych mohl balíček
 poslat.

Děkuji Vám
 Morávkové Bedřišce,
 Brno II.
 Vodňanské 26
 u p. Kuciny

Obr. 53 – žádost manželky Miloše Morávka o kontakt s manželem, Národní archiv

Klub žen důst. a poddůst. z povolání posádky Frýdek-Místek.

Věc: Protistátní činnost příslušníků Čs. lidově-demokratické armády-odsouzení.

Místek, dne 26. července 1950.

Státní soud

Ostrava.

My, příslušnice klubu žen důst. a poddůst. z povolání posádky Frýdek-Místek, schvalujeme rozsudek nad bývalým špkt. Morávkem a ostatními spoluvinníky.

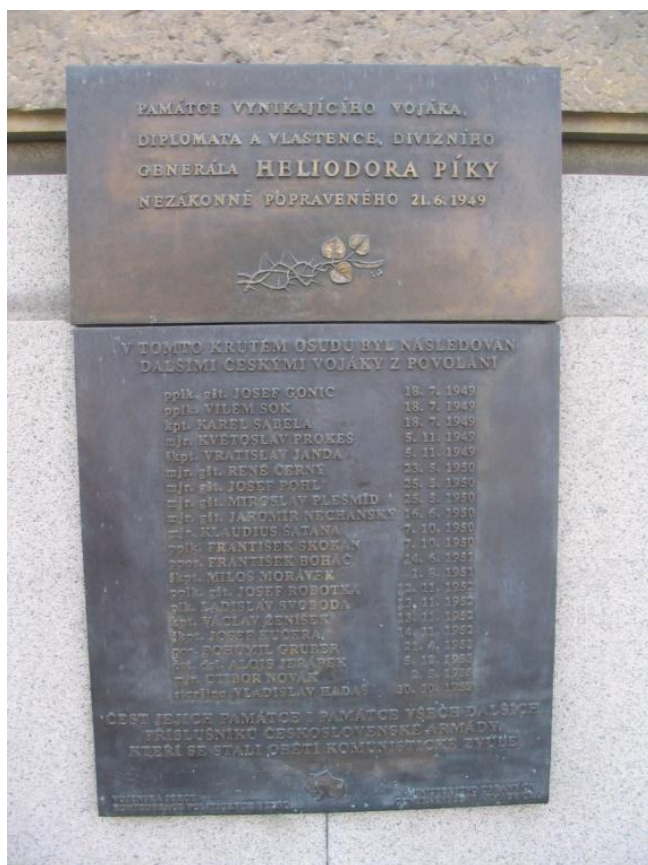
Odsuzujeme zrádnou činnost špkt. Peterky a špkt. Bureše a žádáme o přísný rozsudek nejen proto, že si uvědomujeme jejich podlý čin, ale i proto, že uvrhli do neštěstí své rodiny.

My ženy slibujeme, že budeme podporovat své muže v jejich práci a že se budeme snažit, aby bdělostí a ostražitostí odhalili každý pokus o zvrát našeho lidově-demokratického zřízení.

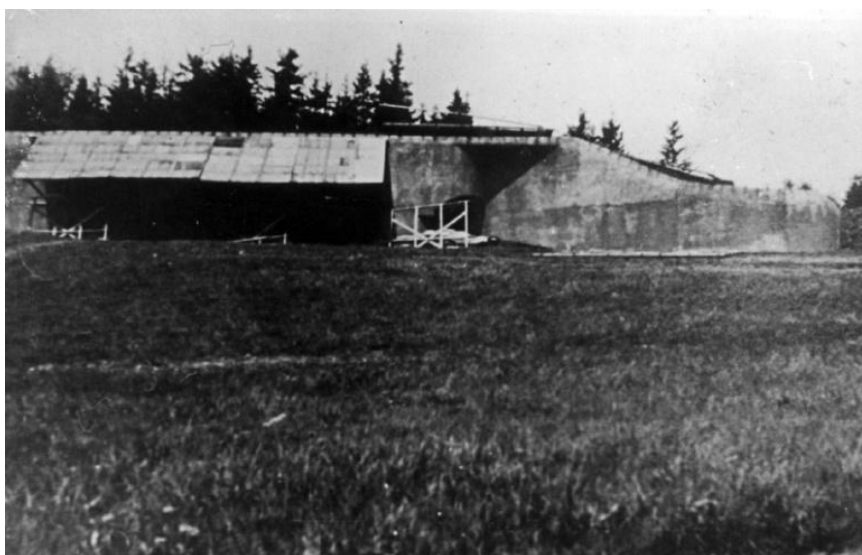
Tahomířová Marie
Ptáčková Zdenka
Škorjupová Zuzana
Kovářová Marie
Štumpová Marie
Fajmonová Marie
Husáková Jitka
Macháčková Věra
Škrabčková Blanka
Korníčková Jitka
Kovářová Jitka
Punalová M.
Hovská J.
Čučková J.
Šonabková Marie
Moravcová Marie
Příčková Jitka
Marie Jankovcová

Viktoria Štápanková
Marie Hodišová
Fran. Medková
Dinová Marie
Kotila Marie
Rizabková Marie
Kovářová Jitka
Čapková Marie
Marie Biachová
Zdenka Malá
Ilona Marinková
Pavlína Štápanková
Františka Bašková
Macháčková Blanka
Vojtěchová Edita

Obr. 54 – rezoluce žádající pro Miloše Morávka nejvyšší trest, Národní archiv

Obr. 55 – pamětní deska nesoucí jméno Miloše Morávka na budově GŠT AČR, archiv J. Hrubeckého

Obr. 56 – dělostřelecký srub KS – 43 „Veverka“ tvrže Adam, kam byl přidělen poručík dělostřelectva František Fišera, září 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 57 – por. děl. František Fišera (zcela vlevo) u přístřešků zakrývajících horské kanony vz. 15 suplující výzbroj srubu KS – 43, září 1938, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, 121 s.

Obr. 58 – dělostřelecký srub KS – 43, léto 1939, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, 121 s.

Obr. 59 – dělostřelecký srub KS – 43 Veverka, současný stav (březen 2016), dnes VVP Adam, archiv J. Hrubeckého

Obr. 60 – provizorní palebná stanoviště pro horské kanony vz. 15 na tvrzi Adam, je možné, že por. děl. Fišera působil i v těchto postaveních, současný stav, VVP Adam, archiv J. Hrubeckého

Obr. 61 – František Fišera jako major dělostřelectva v r. 1945, archiv J. Hrubeckého, převzato z osobního spisu Františka Fišery uloženého ve VÚA Praha

Obr. 62 – pěchotní srub MO – S 18 „Obora“, ve kterém sloužil rotný Jaroslav Švarc, současný stav, areál čs. opevnění Darkovičky, archiv J. Hrubeckého

Obr. 63 - četař Arnošt Hrad (uprostřed) v době služby u HP 6, archiv J. Hrubeckého

Obr. 64 – pěchotní srub KS – 14 „U cihelny“, kde četař Arnošt Hrad spáchal sebevraždu, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 65 – poručík pěchoty Vilém Kozák (uprostřed stojící) s posádkami srubů TS -19 a TS – 20, kterým velel, září 1938, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, Mohelnice 2014, 206 s.

Obr. 66 – skupinová fotografie Strážního praporu VIII, por. pěch. Kozák se nachází v prostřední řadě zcela vpravo, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, Mohelnice 2014, 206 s.

Obr. 67 – pěchotní srub TS -19, působiště Viléma Kozáka, současný stav (prosinec 2012), archiv J. Hrubeckého

Obr. 68 – pěchotní srub TS – 20, druhé působiště Viléma Kozáka, současný stav (prosinec 2012), archiv J. Hrubeckého

Obr. 69 – štábní kapitán Josef Vraný, 1937, převzato z kvalifikační listiny škpt. Vraného uložené ve VÚA Praha

Obr. 70 – pěchotní srub T – S 6 „Písník“, kterému Josef Vraný velel, současný stav (prosinec 2012), archiv J. Hrubeckého

Obr. 71 – 9 poddůstojníků 3. roty HP 19 před srubem KS – 38 „U křížku“, září 1938, archiv J. Hrubeckého

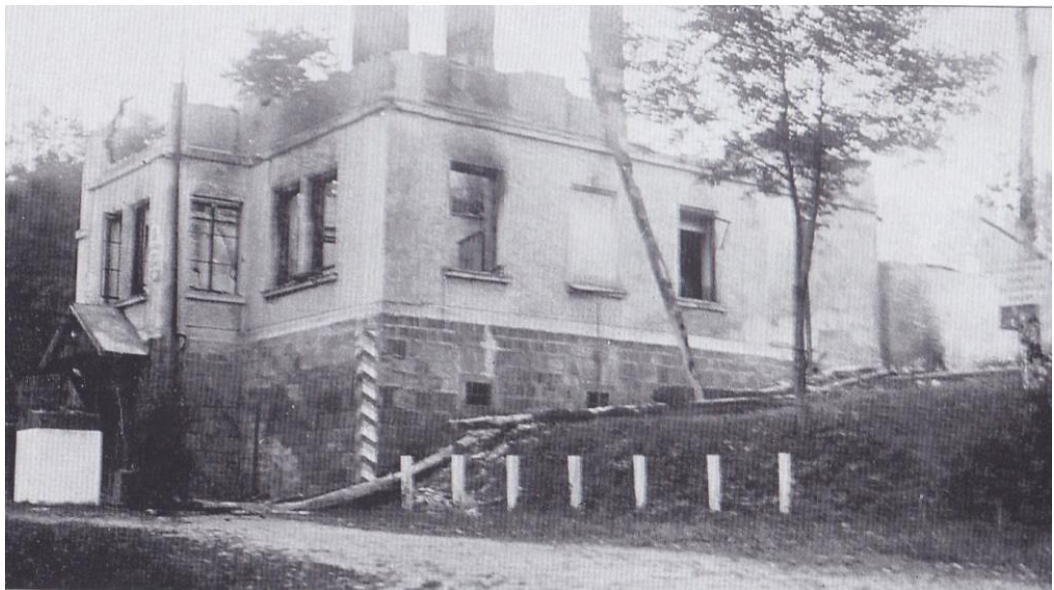
Obr. 72 – pobyt v pevnostech neskýtal mnoho pohodlí – na snímku posádka TS – 7 „Lom“ při každodenním rituálu sušení dek a přítomen je i všudypřítomný strážný. Zajímavá je též maskovací omítka srubů – doména úseku ŽSV Náchod a části ŽSV Trutnov, září 1938, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečnicku*, Mohelnice 2014, 206 s.

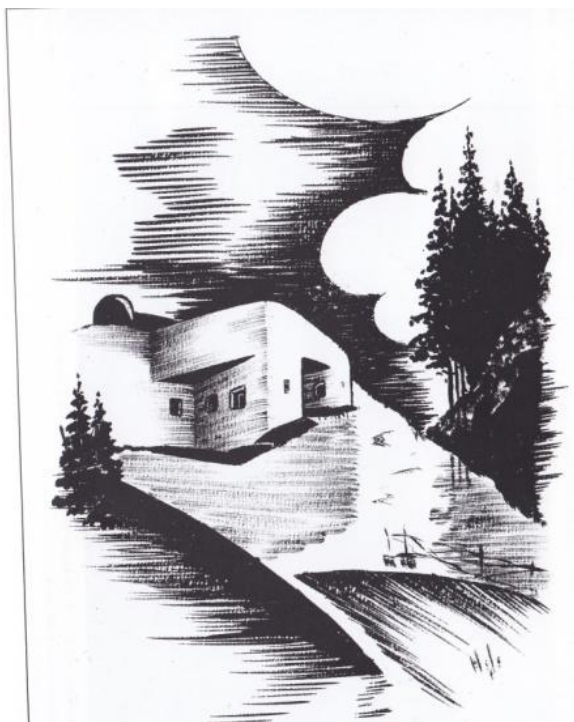
Obr. 73 – hraničářská insignie nošená na límci blůzy vz. 21 nebo 30 či pláště pro pěší vz. 30, archiv J. Hrubického

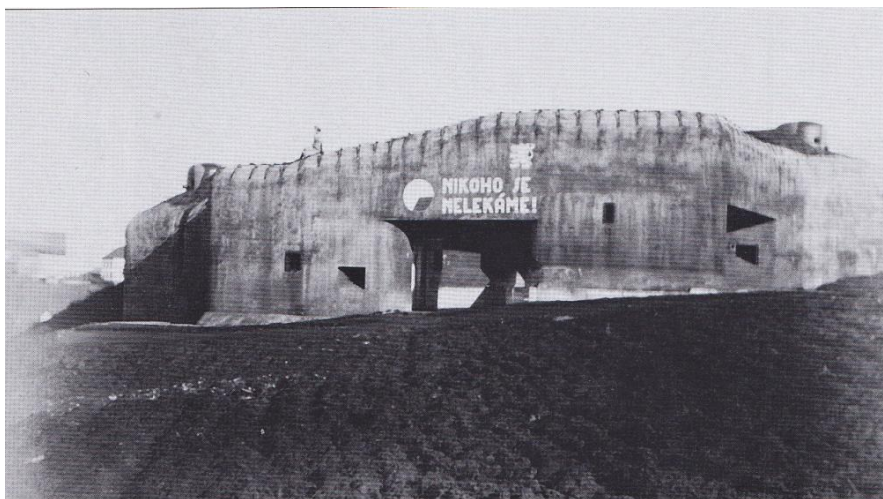
Obr. 74. „asistenční oddíl“ složený z posádek srubů obsazovaných 6. rotou HP 19, který zasahoval proti Freikorpsu v Bartošovicích 22. 9. 1938, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, 173 s.

Obr. 75 – ordnery vypálená celnice jakožto následek ozbrojeného přepadu, fotografii pořídil některý z mužů na předcházejícím snímku, převzato z Eduard STEHLÍK - Martin VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, 173 s.

Obr. 76 - pouta hraničářů ke svěřeným objektům byla značná – kresba z deníku vojína Jaroslava Herinka, příslušníka osádky srubu TS – 4, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, Mohelnice 2014, 206 s.

Obr. 77 – srub KS – 47 s vlasteneckou výzdobou, jaro 1939, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, 121 s.

Obr. 78 – část osádky pěchotního srubu KS -35, září 1938, převzato z Eduard STEHLÍK - Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, 121 s.

Obr. 79 – částečně dochovaný původní nápis „Cizího nechceme, svoje nedáme“ na objektu KS – 36, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 80 – rekonstruovaný původní nápis nad vchodem do srubu KS – 37, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 81 – i elitní vojáci čs. branné moci dokázali brát život s humorem – foto na památku ze srubu TS – 7, převzato z Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Zbečniku*, Mohelnice, 2014 206 s.

Obr. 82 – mužstvo HP 6 při jednom z cvičných pochodů v okolí Králík, archiv J. Hrubeckého

Obr. 83 – náročná služba v pevnostních objektech dávala vzniknout přátelství na život a na smrt, část posádky srubu RS – 90/I ve chvílích volna v Říčkách v Orlických horách, léto 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 84 – mužstvo HP 6 při lyžařském výcviku, zima 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 85 – štábní kapitán pěchoty Leopold Medek, velitel 12. roty HP 6 v kasárnách v Moravském Karlově, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 86 – příslušníci telegrafní čety HP 6 při výstavbě polního vedení v okolí Králík, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 87 – pěchotní srub KS – 48, kterému velel poručík pěchoty František Stehlík, jehož řady vzpomínek je v práci použito, v okolí dobře patrné protipěchotní

intervalové překážky a sousední objekt KS – 49, 1938, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice 2003, 121 s.

Obr. 88 – pohled na opačnou stranu předcházejícího snímku, protitankový příkop mezi sruby KS – 46 a 47, 1939, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Hraničáři od Adamovy hory*, Mohelnice, 2003 121 s.

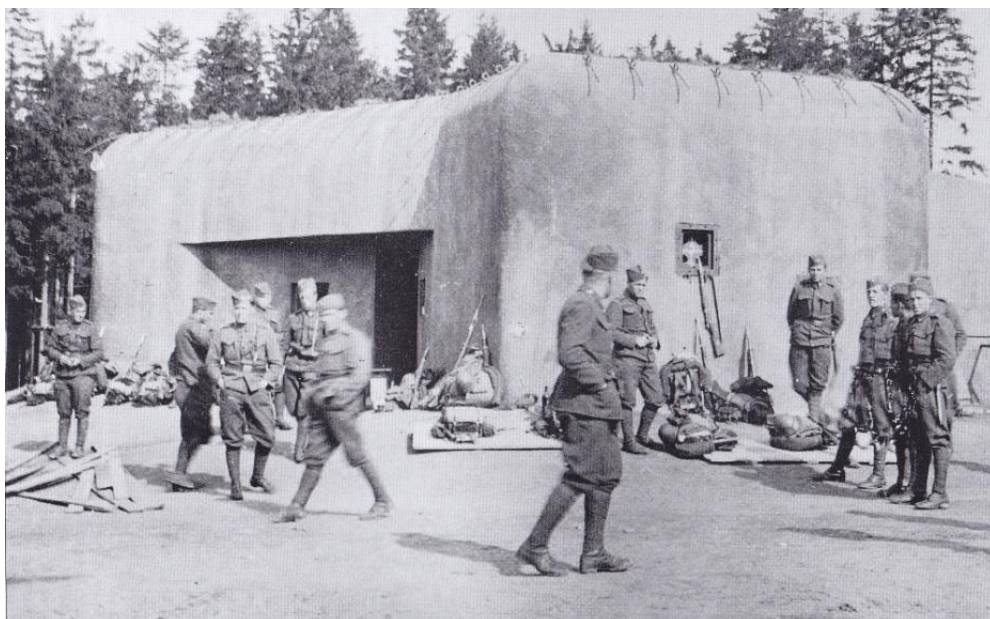
Obr. 89 – pohled na objekt KS -16 ze strany nepřítele, resp. od státní hranice, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 89 – k hraničářským útvarům byli vybíráni převážně vojáci dobré fyzické kondice. Zde velitel srubu RS – 65, poručík Antonín Maršík, používá háky na maskovací síť na stropě objektu coby žebřiny, převzato z Eduard STEHLÍK - Martin VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, 173 s.

Obr. 90 – jedním z nejdůležitějších a ustavičně vykonávaných úkolů hraničářů bylo střežení pevnostních objektů. Zde strážný na stropě objektu RS – 74, ve střílně dobře patrná hlaveň zbraně L1, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 91 – posádka svého srubu, již vyklizeného v posledních chvílích před ústupem z opevnění. Pěchotní srub RS – 65, 10. 10. 1938 ráno. Za pozornost stojí předpisově sbalené torby vz. 27 s přilbami vz. 32 a stanové dílce, které si hraničáři nosili do služby. Po stěnách jsou opřeny a pověšeny pušky vz. 24, převzato z Eduard STEHLÍK – Martin VAŇOUREK, *Zapomenutí hraničáři*, Mohelnice 2002, 173 s.

Obr. 92 – část VII. praporu HP 19 (posádka dělostřelecké tvrze Hanička) ustupuje přes náměstí v Rokytnici v Orlických horách 10. 10. 1938 v poledne. Slavobrány s hákovými kříži a výskyt dětských kočárků u příležitosti této „ceremonie“ jasně vypovídají o náladách německé části civilního obyvatelstva..., archiv J. Hrubického

Obr. 93 – kasárna HP 4 v Hlučíně, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 94 – Orlická kasárna v Žamberku, sídlo většiny útvarů HP 19, 1937, archiv J. Hrubeckého

Obr. 95 – Orlická kasárna v Žamberku, současný stav (srpen 2015), archiv J. Hrubeckého

Obr. 96 – kasárna HP 19 pro tvrz Hanička v Rokytnici v Orlických horách, současný stav (březen 2014), archiv J. Hrubeckého

Obr. 97 – kasárna HP 19 v Těchoníně pro tvrz Bouda, 1945, archiv J. Hrubeckého

Obr. 98 - kasárna HP 19 v Těchoníně, dnes středisko bakteriologické ochrany AČR, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 99 – kasárna HP 6 v Moravském Karlově, současný stav (duben 2016), archiv J. Hrubeckého

Obr. 100 – kasárna HP 6 ve Starém Městě pod Sněžníkem, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 101 – muži z posádky KS – 5 v září 1938 během všeobecné mobilizace, archiv muzea čs. opevnění KS – 5 „U potoka“

Obr. 102 – hraničáři na KS – 5 v létě 1938, těmto vojákům velel poručík pěchoty František Čech, archiv muzea čs. opevnění KS – 5 „U potoka“

Obr. 103 – pupila záměrného dalekohledu vz. 36, hlaveň těžkého kulometu vz. 37 a protitankového kanonu vz. 36 v těsnící kouli zbraně L1 ve střílně hlavních zbraní, muzeum čs. opevnění KS – 5 „U potoka“, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 104 – dvojče TK vz. 37 ve střílně hlavních zbraní, muzeum čs. opevnění KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 105 – lehký kulomet vz. 26 v pomocné střílně, muzeum čs. opevnění KS -5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

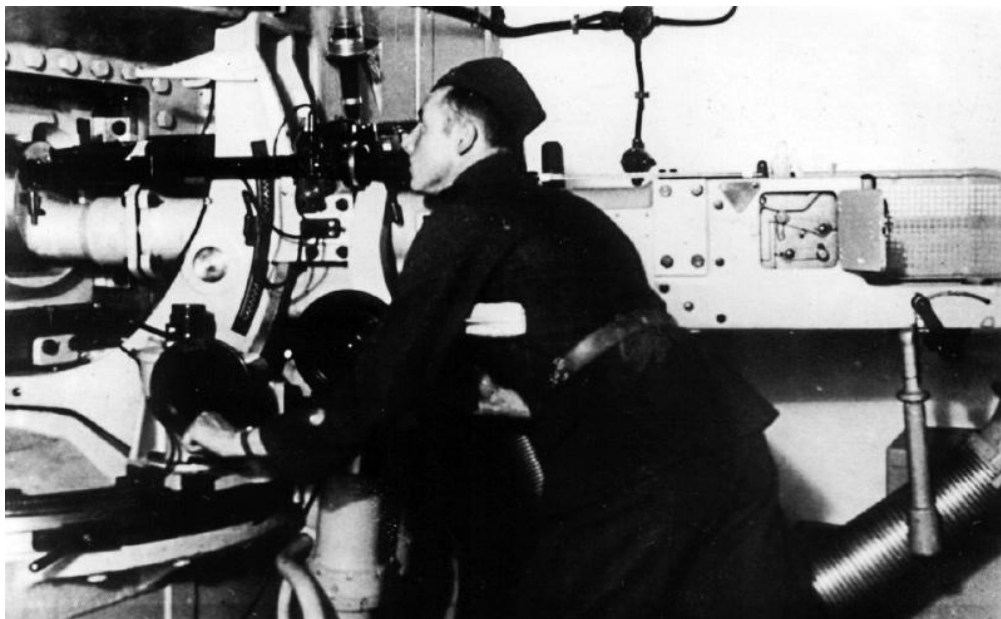
Obr. 106 – pěchotní srub KS – 5 „U potoka“, muzeum čs. opevnění, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 107 – vchod do pečotního srubu jištěný mříží, prvními pancéřovými dveřmi o hmotnosti 250 kg s nouzovým výlezem a vchodovou střílnou. Ve stěně patrný nasávací otvor vzduchu pro filtronu objektu, muzeum čs. opevnění KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 108 – typicky vyzbrojená střelecká místnost pěchotního srubu, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 109 – zástupce velitele srubu TS – 7 četař Karel Aliger u zbraně L1, září 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 110 – zbraň L1 ve střílně pěchotního srubu, patrné masivní odvody vystřílených nábojnic do příkopu před stílnami, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 111 – ilustrační foto – autor coby poddůstojník HP 6 při údržbě dvojčete TK vz. 37, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 112 – dvojče TK vz. 37 ve střelecké místnosti pěchotního srubu, vpravo patrné signalizační zařízení pro koordinaci palby pozorovatelem ze zvonu, nad zbraní pak střelecká mapa s ukazatelem, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 113 – lehký kulomet vz. 26 v pomocné střílně, vpravo od zbraně granátový skluz pro blízkou ochranu objektu, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 114 – pohled zespod na podlážku pěchotního zvonu, žebřík, odvod vystřílených nábojnic a muniční výtah, muzeum NS – 82 „Březinka“, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 115 – lehký kulomet vz. 26 ve zvonu, nad ním patrný periskop vz. 38, areál opevnění Darkovičky, srub MO – S 19 „Alej“, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 116 – místnost velitele pěchotního srubu, muzeum NS – 82 „Březinka“, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 117 – místnost telefonisty pěchotního srubu – muzeum NS – 82 „Březinka“, současný stav, archiv J. Hrubeckého

Obr. 118 – autor coby po službě odpočívající poddůstojník HP 6 v ubikaci pěchotního srubu, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

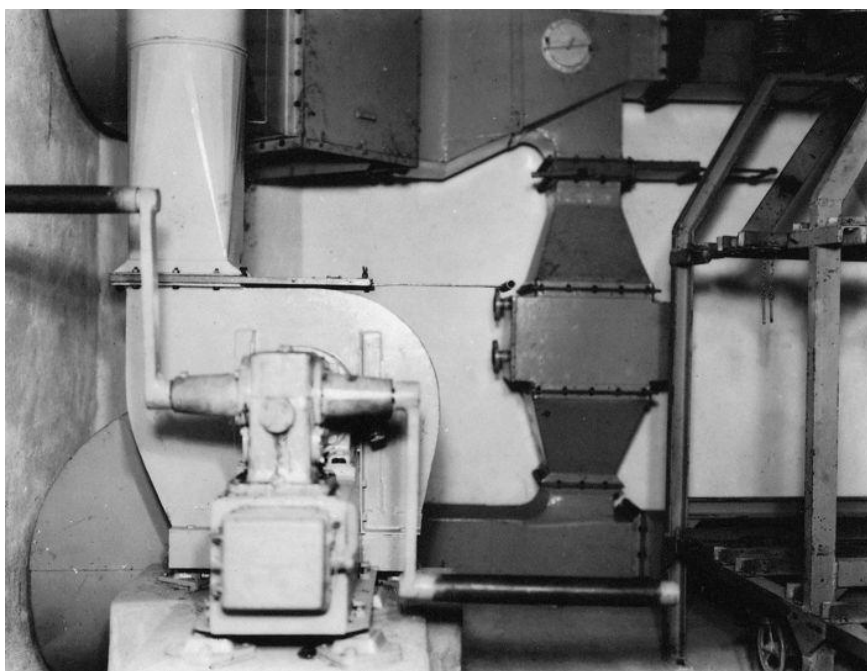
Obr. 119 – vodní čerpadlo Buldog na studnou pěchotního srubu, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

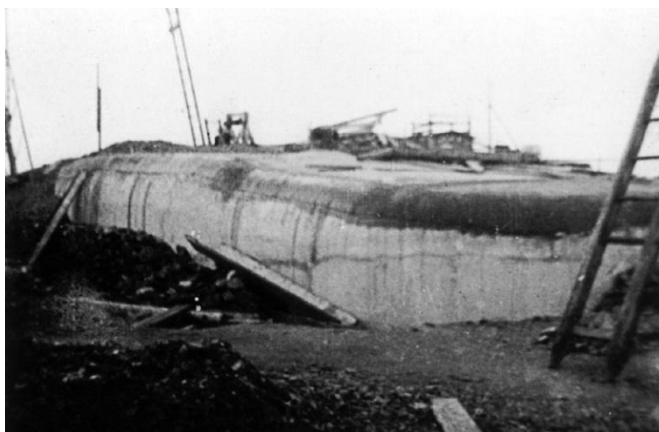
Obr. 120 – umývárna se žlabem a splachovací toalety pěchotního srubu, muzeum KS – 5, současný stav, archiv J. Hrubeckého

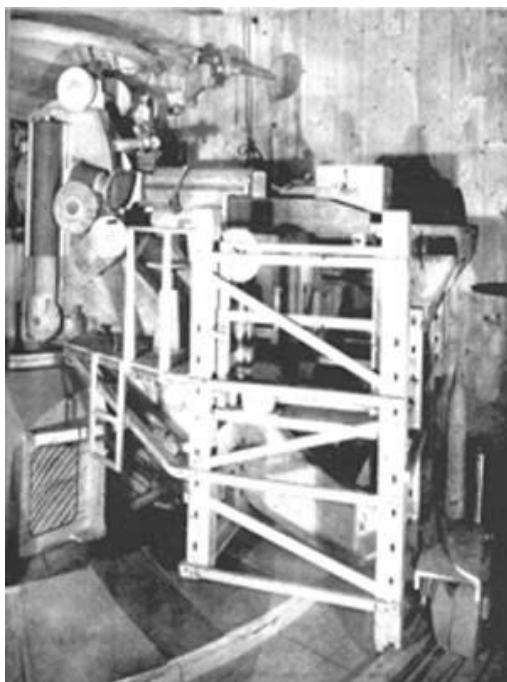
Obr. 121 – vybavená strojovna pěkhotního sruhu s dieselagregátem Škoda 3F8, muzeum NS – 82 „Březinka“, současný stav, archiv J. Hrubeckého

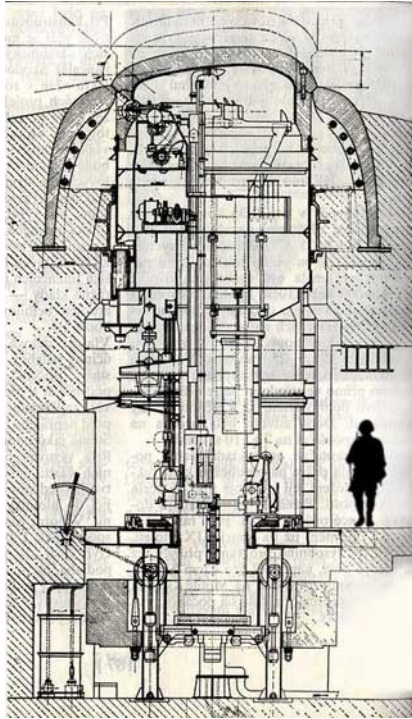
Obr. 122 – pohled do částečně vyklizené filtrovny pěkhotního sruhu, začátek října 1938, archiv J. Hrubeckého

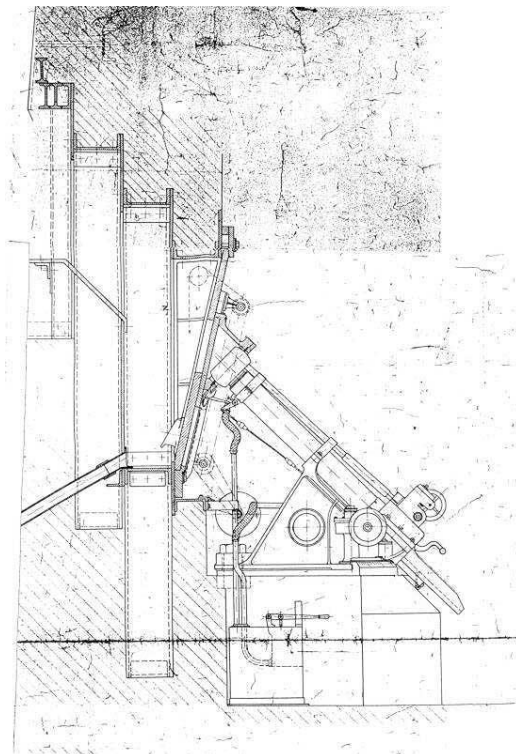
Obr. 122 – objekt pro otočnou a výsuvnou věž pro dvojče houfnice vz. 38 ráže 100 mm, zde měl za květnové částečné mobilizace v r. 1938 velitelské stanoviště pplk. Kostrhún, září 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 123 – tovární dřevěný model houfnice vz. 38 ve Škodových závodech v Plzni, 1938, archiv J. Hrubeckého

Obr. 124 – schematický náčrt otočné a výsuvné věže F3V, archiv J. Hrubeckého

Obr. 125 – schematický náčrt zobrazující minomet vz. 38 ráže 90 mm a střílnu pro palbu z dolního patra pěchotního srubu, archiv J. Hrubeckého

Obr. 123 – srub MJ – 3 v kamufláži z r. 1960, příklad vzhledu objektů obsazovaných 8. Pevnostní brigádou, archiv J. Hrubeckého

Obr. 124 – detail kanonu PvK. vz. 44 ráže 85 mm ve srubu MJ – S 3, archiv J. Hrubeckého

Obr. 125 – vytržený zvon pro lehký kulomet vchodového objektu KS – 12a tvrže Hůrka, během „těžby“ n. p. Kovošrot, 1956, archiv J. Hrubického

Obr. 126 – pracovníci n. p. Kovošrot během odvozu ocelolitínového materiálu na Králicku po trhacích pracech, které zdevastovaly objekty TO, 1956, archiv J. Hrubického

